

Мінск
«Мастацкая
літаратура»

1976

ПЯТРУСЬ БРОЎКА

Збор
твораў
у сямі
тамах

Том
3

ПЯТРУСЬ БРОЎНА

Вершы
Паэмы

Бел 2
Б 88

Б 70403-178 / М302(05)-76 падпісное

© Выдавецтва «Мастацкая літаратура», 1976 г.

ВЕРШЫ

ПРЫСЯГА СЭРЦАМ

Вечна я ўдзячны жытняму хлебу,
Чыстай вадзе з невялічкай крыніцы,
Лесу зялёнаму,
Сіняму небу,
Светлай рачулцы, што ў полі бруіцца,

Гулу кварталаў у сонца затканым,
Дзе я з гадамі ў жыцці гартаваўся,
Плошчам і вуліцам
Тым несціханым,
Дзе я з сябрамі здружыўся, пазнаўся,

Людзям з адкрытай і шчырай душою,
З кім давялося ў жыцці мне сустрацца,
Краю,
Што роднай завём мы зямлёю,
Што Беларуссю так любя завецца!

1958 г.

МОЙ КРАЙ АЗЁРНЫ

Мой край азёрны, край люстраны,
З таемнай гутаркай лясной,
Чым да цябе я прывязаны,
Што ты заўсёды прада мной?

Гартаю час здалёку, зблізку,
Каб адшукаць той даўні дзень,
Калі пад спевы над калыскай
Пазнаў я пах смалістых сцен.

З тых дзён зрадніўся я з табою,
З табой з'яднаўся назаўжды —
На пасце торбай і трубою,
Ядою з хлеба і вады,

Салоўкі спевам на світанні,
Дзіцячай шумнаю гульнёй,
Чуццём юнацкага кахання
І ў полі першай баразной.

З табой зраднілі ручаіны,
На пожнях золкая раса,
І позірк сумнае хаціны,
І маці шчырая сляза.

Мой край азёрны, край люстраны!
І сёння я з табою ўвесь —
З палямі, з трактарам старанным,
З табою, неўгамонны лес.

Хіба яшчэ аб нейкім шчасці
Памарыць можа чалавек?..
Як неадлучны сын ад маці,
Вось так і я з табой навек!

1958 г.

У СЯМ'І З'ЯДНАНАЙ

Змалку звалі цябе
Мы прыгожай радзімаю,
Беларусь, Беларусь,
Як ты сэрцу любімая!

Беларусь, над табой
Неба з яснымі зорамі,
Паглядаеш на іх
Ты вачамі-азёрамі.

На тваёй галаве
Хустка ярка-чырвоная,
Ты ва ўборах лясоў,
Маладая,
зялёная!

А на ўбранні палёў
Вецер золата гушкае,
Расплыліся па ім
Рэкі сінімі стужкамі.

Ты ў нітах правадоў,
Быццам сонца агністае,—
Устаеш раніцой
Пад гудкі урачыстыя.

Між станкоў заводскіх,
Над шырокаю ніваю
Скрозь, да самай начы,
Ты за працай рупліваю.

То за трактарам ты,
То за гулкай вагранкаю,
А як трэба было —
Ты была партызанкаю.

Беларусь, Беларусь,
Баявая, старанная,
Бач, цябе, як сястру,
Сёстры славаць адданыя.

Сустракай жа гасцей
Ты расчыненай хатаю,
Выстаўляй жа на стол
Ўсё, чым толькі багатая.

Хай бяседа гучыць,
Быццам рэкі бурлівыя, —
У з'яднанай сям'і
Ты заўсёды шчаслівая!

1958 г.

ДАРАГАЯ БЕЛАРУСЬ

Слаўлю я свой край любімы,
Незгасальную зару.
Як ты сэрцу майму міла,
Дарагая Беларусь!

Залацістыя прасторы,
Незлічона ясных зор,
Рэкі ціхія, азёры,
Галасісты шумны бор!

Ты нас ласкай атуліла,
І я ў шчасці гавару:
Як ты сэрцу майму міла,
Дарагая Беларусь!

Не магло мне і прысніцца,
Як ты, родная, ўзрасла.
Паглядзі, твая сталіца,
Быццам казка, расцвіла.

Наша радасць, наша сіла,
Дзе для ўдзякі слоў збяру?
Як ты сэрцу майму міла,
Дарагая Беларусь!

1958 г.

ВЯСЁЛКА

Вясёлка ўстала над палямі,
Яе ты бачыш, можа быць?..
І мне здаецца,
Што між намі —
Вясёлка гэтая гарыць.

Адкуль краса яе бярэцца, —
З азёраў, з рэчак баравых?
— Не, і не з мора!
З нашых сэрцаў,
І акіян мяльчэй ад іх!

1958 г.

Яму —
 турбіны пакруціць,
Да мора сіняга
 даплыць.
Да скал
 грудзямі прыпадаць,
У штормы
 караблі гайдаць...
А я люблю
 лясны свой край,
Дзе срэбрам коціцца ручай,
І цешуся заўсёды тым,
Што рос адмалку
 разам з ім!

1958 г.

КРОПЛЯ

Дождж прарваўся з ветрам
У спякоту,
Па пясках ударыў
Буйным шротам.
За адно імгненне,
За хвіліну
Перамыў лістоту на галінах,
Пачапіў на кожнае іглінцы
Па адной засмучанай
Слязінцы.

Прашумеў. Суняўся.
Ціха стала.
І слязінка кожная зайграла.
Колькі ў кроплю
Фарбаў наваткана,
Быццам свет увесь у ёй сабраны:
Поле,
Луг,
Сады ўсяго пасёлка,
І рака,
І неба,
І вясёлка!

1958 г.

БЯРОЗА... БЯРОЗА...

Бяроза, бяроза,
Год дзвесце шумела...
Настала часіна —
І ты аблысела.
Сухія галіны, што космы сівыя.
Стаіш ты, журботна згінаючы шыю,
Пажоўклае лісце шапоча ў трывозе...
Як тая бабулька, стаіш пры дарозе.
І думы ўсплываюць:
Бяроза, бяроза,
Была ты калісьці
Гамонкай, прыгожай,
У белай сукенцы шумела высока,
Паіла людзей цудадзейлівым сокам.
Бухматага голля шумлівыя шаты
Нямала здружылі хлапцоў і дзяўчатаў.
І вось ля цябе,
Як для добрае маткі,
Бярозкі ўзняліся,
Як тыя дзяўчаткі,
Зялёнымі хусткамі плечы прыбралі,
Пабеглі, пабеглі ў бясконцыя далі,
І гуртам, і ўроссып, і роўна радамі...
Аб тым, як жывеш ты, гамоняць з вятрамі.
Бяроза, бяроза
Старэнькая ў полі,
Цябе і такой
Не забыцца ніколі,
І я да цябе завітацца імкнуся,
Як кожную весну вяртаецца бусел,
Гняздо папраўляе, гадае аб дзецях...
Для нас ты бяроза, — адзіная ў свеце!

1958 г.

* * *

Вось і лета сышло,
Адспявалі калоссі,
Цяжка нам заўважаць,
Як з'яўляецца восень.

Непрыкметна зусім
Прыплыве павуцінкай,
Гляне жоўтым лістком
З-пад зялёнай хусцінкі.

Успыве туманом
Над рачулкаю соннай,
Устрывожыць дымком
З пахам бульбы пячонай.

Зачаруе агнём
Маладзенькай рабіны,
На адлёце крылом
Памахае бусліным.

А пасля,
А пасля
Ліст апошні сарвецца...
Ды не знаю, чаму
Ты мне, восень, па сэрцу!

1958 г.

* * *

Чырваніць, чырваніць, чырваніцца рабіна,
На лясы, на лясы паплыла павуціна.
Галасы, галасы — ветравыя спяванкі,
Верасы, верасы вераснёвага ранку.

Адцвілі, адцвілі, абсыпаюцца кветкі,
Што кажы, не кажы, засынаюць палеткі,
У цішы, у цішы гай стаіўся пахмуры,
А ў душы, а ў душы не сцішаецца бура.

1958 г.

БЕЛЫ БАРАБАНШЧЫК

Злосная мятлюга,
Злосная мятлюга,
Злосная мятлюга
Кружыцца, гудзе...

Белы барабаншчык,
Белы барабаншчык,
Белы барабаншчык,
Па зямлі ідзе...

Ён у свіце белай,
Ён у шапцы зорнай,
Да нябёс высознай,
Выйшаў у паход —

Пахаджае смела,
Грукне — грукнуць бёрны,
Грукне — грукнуць сосны,
Грукне — крэкне лёд.

З барабанам-звонам
Ходзіць ён шляхамі,
Барадой калючай
Шчыплецца да слёз —

Грозны, неўгамонны,
З доўгімі рукамі,
Што агонь, пякучы —
Студзеньскі мароз!

1958 г.

КАМСАМОЛЬСКІЯ СЭРЦЫ

Камсамол, маладосць,
Шлях юнацкі, узлётны,
Скрозь дарогі твае,
Ні канца ім, ні краю.
Хіба сорака табе,
А мне болей паўсотні?
Ты ж такі малады,
Я старэць не жадаю.

Што я стаў пераросткам,
Не вынось мне вымовы,
Можаш ты, можаш ты
Мне паверыць, здаецца, —
Я кажу, як даўней
У ячэйцы вясковай,
Што я й сёння юнак,
Камсамалец па сэрцу.

Камсамол! Я твой друг,
Выхаванец і вучань.
У кагортах тваіх
Хай не быў я героем,
Ды ішоў праз гады,
Як праз горныя кручы.
Дзе б ні быў ты ў шляхах —
Быў заўсёды з табою.

Помню першыя дні,
Што жыццё ўскалыхнулі,
Успаміны пра іх
Так мне дорагі, любы —
Ружы цвет, як сцяжок,
На кужэльнай кашулі
І прыгнуты казыр
Над узвіхраным чубам.

Маладою сям'ёй
Можа́м мы ганары́цца.

Многа ў нас маладых,
У свой край улюбёных,
Маладых, баявых,
Маладых, працавітых.
Пад сцягамі палкоў
Іх гукаюць імёны,
Ў даль стагоддзяў яны
Паглядаюць з граніту.

Ім граніцы няма —
Ўсё павінна скарыцца,
Іх жаданням ў грудзях
Неспакойна і цесна.
Дзе плаціны ўстаюць,
Дзе прастор каласіцца, —
Скрозь гучыць, скрозь гучыць
Камсамольская песня.

Камсамол! У цябе
Неабсяжныя планы,
Свет штораз прад табой
Раскрываецца болей —
Хочаш, месяц штурмуй,
Пралятай акіяны.
Ад імкненняў тваіх
Не адстанем ніколі.

Хоць адбілі гады
Нас пячаццю сіваю,
Не зважай, бо яшчэ
Добра ўмеем змагацца.
Бачыш, пульс малады,
Сэрца ў нас маладое,
Дык лічы, што заўжды
Мы ў кагорце юнацтва!

1958 г.

ВАЛАТОЎКІ

Як восенню ўзгоркі засцелюцца золатам,
Паміж валатовак блукаць я люблю,—
А ў тых валатоўках волаты, волаты,
Што леглі калісьці за нашу зямлю.

З іх кожны здаецца магутным, высозным,
З такімі мячамі, што хмар дастаюць...
Сягоння ж дубы векавыя і сосны
Аб подзвігах даўніх размовы вядуць.

І ветры аб храбрых гудуць прад зарою,
І песня над родным прасторам звiніць
Пра племя магутных нашчадкаў-герояў,
Што здолелі продкаў надзейна змяніць.

Іх, можа, адна толькі думка дагоніць,
Ім суджана ў далях міжзорных крыляць...
Ніколі такую зямлю не палоняць,
Што гэтых асілкаў магла ўзгадаваць!

1958 г.

* * *

Мы хочам,
Мы хочам, паэты,
Пра сіняе неба спяваць.
А неба цікуюць ракеты,
Гатовы яго расстраляць.

А трэба,
Каб дружна паўсталі
Паэты, не знаўшы граніц,
І словам, мацнейшым ад сталі,
Ўзняліся яго бараніць.

Каб яснага сонца
Праменнем
Яно, як заўсёды, жыло,
Каб сіняе неба нязменна
Дарыла святло і цяпло!

1958 г.

НА ЛІТОЎСКАЙ ЗЯМЛІ

Скрозь пlying, як плылі,

Песні
Тысячы год —
На літоўскай зямлі
Здаўна славен народ.

Ён імкнуўся спрадвек
З-пад ярма і прынук,
Просты жыў чалавек
Плэннай працаю рук.

Ненавідзеў сваіх
Ён паноў і князёў
І ў суседскай сям'і
Біў не раз крыжакоў.

А фашысты прыйшлі,
Атрымалі урок —
На літоўскай зямлі
Іх засыпаў пясок.

Паспрабуюць калі, —
Атрымаюць яшчэ!..

.

Па літоўскай зямлі
Нёман-рэчка цячэ.

У магутнай красе,
Між палёў і бароў,
Нёман песні нясе
Ад усходніх братоў,

Што з'яднанай сям'ёй
Разам волю знайшлі,
Што з працоўнай Літвой
Заўжды ў дружбе жылі.

Пад чырвонай зарой
Шлях аднолькавы з ёй —
Мы з працоўнай Літвой,
Як з любімай сястрой.

Шмат здабыткаў важкіх
У яе праз гады —
Мора ніў залатых,
Ўвысь растуць гарады.

Разам мы ў барацьбе
І пачуццяў адных,
Мы прыйшлі да цябе
З песняй сэрцаў сваіх.

Слаўся, братні наш край!
Шчасным, радасным будзь!
Нёман, Нёман, спявай,
Чуеш — сэрцы пяюць!

Бачыш, хораша нам,
Сэрцы ў нас расцвілі.
Слава родным братам
На літоўскай зямлі!

1958 г.

ЛЕДАКОЛУ «ЛЕНІН»

І вось ты на хвалях,
Плячысты, высокі,
А сілаю сэрца — сапраўдны тытан,
Гатовы ў дарогу да рэйсаў далёкіх...
Плыві,
Прад табою ж увесь акіян!

Плыві цераз ночы,
Праз буры ліхія,
Вядзі за сабою сяброўства і мір,
Выходзь жа насупраць стыхіі,
Як супраць стыхіі ішоў правадыр!

Плячамі рассоўвай
Горы-ільдзіны,
Хай цемру знішчае святло тваіх воч,
Каб так,
Як прад ленінскім зрокам арліным,
Знікала стагоддзяў праклятая ноч.

Не бойся нягодаў,
Плыві праз туманы,
Нясі камунізма нягаснучы кліч.
Ты здзейснены водгук
Тых думак-маланак,
Што выкрасаў з сэрца
Наш родны Ільч!

1958 г.

РОЗУМ

За гадоў мільёны ты, асілак,
Распазнаў як ёсць усю планету,
Сігануў, куды ўзляцець не можам.
Ты мацней за атамную сілу,
Прыгажэй усіх відовішч свету,
Ты стварыў іх — чалавечы розум!

Меж няма тваім узлётным крылам,
Прад табой магчымасцей мільёны,
Аклян, што дробная крынічка...
Як цябе прырода адарыла,
Колькі скарбаў маеш незлічоных,
І на ўсё асобная палічка.

Праца, ўмельства — ўсё, чым ганарышся,
Спеў, каханне, што ўзышло, што ўсходзіць,
Не злічыць нікому іх, дарэмна —
З хуткасцю імгненнай ты імчышся
Праз гады, а трэба — праз стагоддзі!
Лёт ракеты прад табой — нікчэмны!

Даімчыш да Месяца ты, чутна,
Чалавецтва праўдзе навучаеш.
І варожасць між людзей сатрэцца.
Сапраўды, адзін ты ўсемагутны.
Кажуць, сэрца многім уладае,
Без цябе — няпраўда, мёртва сэрца.

Ты завеш наперад пакаленні:
Недапісаны навук скрыжалі, —
Уладаеш сілай маладою.
Не спыняйся ж ты на разбурэннях,
Лепш ляці, ляці, імкніся ў далі,
Не знішчай, што створана табою!

1958 г.

РАЗВІТАННЕ

Памяці Якуба Коласа

Не, з гэтым не можам ніяк пагадзіцца —
Ты толькі на хвілю прылёт,
Спачываеш.
Ты ранкам устанеш,
Раскажаш, што сніцца,
І што-небудзь добрае зноўку параіш!
Ды смерць у жывых не пытаецца згоды,
І вось ужо льюцца
Жалобныя гукі.
Маўчыш ты —
Гараць аганькі ўзнагародаў,
Спакойна ляжаць працавітыя рукі,
Што поле аралі,
Што хлеб засявалі,
Што кветкі садзілі,
Прыносілі дзецям,
Што ставілі подпіс
За мір у сусвеце.
І хоць ты, маўклівы, не кажаш ні слова,
Мы знаем, ты марыш
Аб роднай краіне.
Дзве складкі глыбокія
Леглі між броваў,
Як быццам дарогі тваёй каляіны.
Стаім мы ў журбоце. З нас ведае кожны,
Што многа ў жыцці яны,
Многа спазналі, —
Бывала, што ў гневе ўздымаліся
Грозна,
А ў ласцы як быццам на момант знікалі.
Любіў ты жывое
Вялікай душою —
І гоман хлапечы,
І шчэбет дзявочы,
І смех несутрымны,

І ясныя вочы.
Нам сёння ніяк не стрымаць хвалявання,
Што болей ніколі,
Ніколі не стрэцца.
А ты быццам кажаш
Усім на расстанні
Пра тое, чым вечна жыло тваё сэрца:
Каб кожны вялікай любові не страціў
Да лёсу, да сілы,
Да славы народа,
Каб мы шанавалі
Зямлю, сваю маці,
Цяпер і заўсёды, цяпер і заўсёды!
І мроіцца вочам —
Устаў ты і крочыш,
Як быццам дасталі
Вады мы гаючай,
Што разам ты з намі
Ідзеш, неўміручы!

1958 г.

У КРАІ ЗЯЛЁНЫМ...

Аляксандру Пракоф'еву

Гаманлівых рэк узоры
Леглі дзіўнаю разьбою,
Пэралескі, поле, гай...
Як пабачу сінь азёраў,
Як павее смольнай хвойй —
Свой, азёрны ўспомню край.

Я нямала звездаў свету,
Бачыў гор надхмарных высі,
Кіпарысаў шум пазнаў,
А куток наведаў гэты —
Дык падумаў: «Тут радзіўся б,
Пэўна б я не шкадаваў».

Тыя ж нівы, тыя ж росы,
Песня ў полі разлілася,
Што званочак,— не спыніць...
З кім мне быць ні давялося,
Так здавалася,—спытайся,
Стане казку гаварыць.

Дружа! У краі зялёным
Я нямала меў уцехі:
Пад паўночнаю зарой,
На сцяжынках і на чоўнах,
Дзе ні йшоў я, дзе ні ехаў,—
Чуў я голас, голас твой!

1958 г.

ПАЭЗІЯ

І крытыкі і песняры
Ад рання і да рання
Таўкуць, як мак той камары,
Адзінае пытанне:

Каб мець карысць, належны плён,
Каб чуць яе душою,
Паэзія сучасных дзён
Павінна быць якою?

Сябры, навошта словы драць,
Як з той кары бяроству,
Калі як след паразважаць,
Дык гэта вельмі проста —

Паэзіі плысці ракой,
Цячы крынічкай жвавай,
Як на вяселлі маладой,
Заўсёды быць цікавай.

Дзяўчом у песенным садку,
Вясёлай, златакудрай
Ды, як сівенькаму дзядку,
Разважлівай і мудрай.

Нібы арлу, ўзлятаць, крыяць,
Мінаць цясніны, кручы,
Падобнаю да салаўя
Заўсёды быць — пявучай.

Не знаць прыпынку анідзе
Ні днём, ні ноччу цёмнай,
Быць, як асілку між людзей,
Магутнай і нястомнай.

Імкнуцца праўду расказаць
Заўсёды сэрцам чыстым,
Каб, як дзіцячая сляза,
Быць шчырай і празрыстай.

Паэзія, твой крок чуваць,
Твой стан, здаецца, бачу!..

.

А як цябе мне адшукаць —
Нялёгкая задача!

1958 г.

АБ КРЫТЫЦЫ

Ёсць у нас крытыкі — сябры,
Да іх заўжды пашана.
Не, не такія, што бяры
Прыкладывай да раны,

А тыя, што пра творчы рост
Гудуць не ў лад хвалебны,
Бывае — зрэжуць і нарост
Якісьці непатрэбны,

Прайдуцца гэблікам, скраблом,
Саб'юць сучкі якія,
Ды і не з тых, што мкнуць цішком
З нажом да самай шыі.

Навошта нам душой крывіць —
І на такіх ёсць мода,
Другой, як толькі ўсё счарніць,
Не знаюць асалоды.

Паэт агледзіцца пакуль —
Ягоны верш прыстукнуць,
Насыпяць погарбак пяску,
Яшчэ й нагой прытупнуць.

Каб зналі, што яны прайшлі,
Паставяць слупік лоўка,
Пакінуць надпіс, як калі —
Ці «сум», ці «лакіроўка».

І хоць нямнога ў нас такіх —
Нікчэмненькая кучка,
І я прайшоўся паміж іх,
Як праз дратоў калючкі.

Пачнуць скуголіць і вучыць,
Насупяцца пахмура.
Нямала, ўперад ідучы,
Паабдзіраў я скуры.

Няхай на целе ёсць сляды,
Іду я за паходняй,
Каб зліцца песняй назаўжды
З ракой душы народнай.

Не збіць нас з ладу махлярам,
Тым, што гандлююць словам,
Мы шчыра дзякуем сябрам
Праўдзівым і суровым.

1958 г.

ТЫ, МАЯ ПЧОЛКА

Ты, мая пчолка,
З табою не ведаю скрухі:

Ты, мая пчолка,
Гудзіш і гудзіш мне на вуха.

Знаю цябе я,
Што ты ад маленства такая,

Толькі ні кроплі,
Ні кроплі я крыўды не маю.

З першым праменнем
Свае распраўляеш ты крыллі,

Гукаеш мяне,
Каб разам мы ў полі кружылі...

Трутнем не быў я,
З табою мы зладзілі хату,

Кут наш прывабны,
Хай жа ён роіць багата,

Хай жа спявае
Ад рання ажно да заходу.

Ты, мая пчолка,
Не бойся ніякай нягоды!

Здарыцца, трапіш
На злосную хвалю якую,—

Лісцікам лягу,
Сярод акіяна ўратую.

Стэпам бязводным,
Мо будзеш губляць свае сілы,—

Стану расінкай,
Каб смагу збыла, наталіла.

Часам, мо стрэнеш
Цяжкія, ліхія віхуры,—

Стану скалою,
Цябе прыхаваю ад буры.

Ты, мая пчолка,
Не джаліш, а звоніш ласкава.

Звон твой руплівы
Слухаюць кветкі і травы!

1958 г.

ПРА ВОЧЫ

Ты кажаш, вочанькі ў яе
Блакiтныя,
Нябёсныя!
А я iх бачыў, браце мой,
Вiхурнымi i злоснымi.

З вачэй, ты кажаш, сiнь плыве,
Душу тваю
Лагодзячы,
А я ў iх штормы прапляваў,
На бераг ледзь выходзячы.

Ты кажаш, з воч пяшчоты пiў,
Яны былі
Бязмежнымi,
Мяне ж праз iх агонь палiў,
Што ў жар кiдала ў снежанi.

Ды не крыўдую я, дарма,
Бо многа ў iх —
Прынаднага,
Без бляску гневу ў iх няма
Святла таго сапраўднага.

Я вочы гэтыя пазнаў
I вёснамі
I восенню,
Што ў iх на змену хмар iдуць
Усходы яснай просiнi.

1958 г.

ЧАГО НЕ ДАКЛЯРУЮ...

Таварышу я ўсё аддам,
Лепш дружба, чымся сварка,
Усё, як кажуць, напалам —
Кашуля,
 хлеб
 і скварка.

Сябра не кіну анідзе,
Гатоў, бяда здарыся,
Пуд солі з'есці у бядзе,
Што па лязу прайсціся.

Магу за дружбу п'асці сам.
Чаго ж не даклярую —
Кахання к любай не аддам
І здрады не дарую!

1958 г.

СА СТАКГОЛЬМСКАГА СШЫТКА

1. МЫ З ХІРАСІМЫ

Гэта не можа,
Не можа забыцца,
Што я пабачыў
У шведскай сталіцы,
Тое, што кінула
Горасны боль мне —
Летам у часе кангрэса
Ў Стакгольме.

Ранкам аднойчы
Ішоў я з сябрамі,
Дзень быў пагодны —
Сонца з вятрамі,
Сонца на плошчах і вуліцах
Грала,
Кожная дзеўчына
Кветкаю ззяла.

Ім падпявала
Сіняе мора,
Дзе тое ў свеце, здавалася,
Гора?
Толькі нядоўга ў нас радасць
Гасціла:
Шэсце жалобнае
Нас прыпыніла.

Бубен узняты
Рукамі худымі,
Надпіс кароткі:
«Мы з Хірасімы!»
Ціхія, сумныя
Крочаць японцы...
Чорным здалося
На небе нам сонца.

Засцерагае бубен
Ад смерці,
Гукі нам раняць
Самыя сэрцы:
— Людзі, сябруйце,
Будзьце жывымі,
Мы з Хірасімы!
Мы з Хірасімы!

Бубен гамоніць
З намі, здалося:
— Бачыце, колькі
Нас засталася,
Нашыя вочы
Апушчаны долу,
Быў жа наш горад
Шумны, вясёлы...

Гэтак жа звалі
Гулкія плошчы,
Цешылі сэрца
Юныя вочы,
Кветкі гарэлі
Ў яркім суквецці,
Паркі шумелі,
Бегалі дзеці.

Дзесьці калыску
Маці люляла...
Міг.
І нічога,
Нічога не стала!
Шэсце пракрочыла,
Шэсце мінула...
Толькі спакою
Душа не адчула.

Глыбей на сэрцы
Адкрылася рана.
Буду на свет я
Крычаць несціхана:
— Д'яблаў не трэба
З бомбамі тымі.

Людзі,
 сябруйце,
Будзьце жывымі!

2. АПОШНЯЕ ПАСЛАННЕ ФРЭДЭРЫКА ЖАЛІО-КЮРЫ

Мы ўсе чулі цябе,
Хоць быў голас не твой,
Разумелі, што сёння
Напружаны час,
Нашы сэрцы трывожыў
Крыху неспакой,
Што цябе не было
На кангрэсе між нас.

Суцяшала адно —
Часу мала такім,
Што прыехаць да нас
Не выходзіць калі,
Ты ж так горача жыў
Заўжды лёсам людскім,
Што аб ростані нат
Думаць мы не маглі.

Ты ў пасланні сваім
Гаварыў слухна нам,
Што пагроза знішчэння
Ўзнялася яшчэ:
Людзям, птушкам, звярам,
Рыбам, кветкам, садам,
Нават траўцы,
Што так беззадумна расце.

Заклік твой узлятаў
Над сусветам усім,
Што трывогі набат,
Уздымаўся і рос.
Хто б так мог бедаваць,
Думаць,
 дбаць аб жывым,
Чалавецтву сябе
Ты ў ахвяру прынёс.

Мы ж цябе аднаго
Не маглі ўратаваць,
Над магілай тваёй
Нікнем мы галавой,
Толькі ў нас ты жывы,
Ты не можаш маўчаць,
Ты ў душы, ты ў крыві,
У кожнай кроплі жывой!

3. РАЗМОВА З НЕБАМ

Шляхам бясконцым, шляхам далёкім
Мкнуцца па небу, мкнуцца аблокі.

Колькі вы ўбачылі, зведалі свету,
Колькі пра вас праспявалі паэты!

З чым толькі ў песнях вас не раўнялі —
З ветразем белым, з сіняю хваляй,

З коннікам гордым, з дзевай-красою,
З казачным замкам, з горнай скалою...

Вы нас хвалюеце, будзіце мары,
Неба празрыстага светлыя хмары!

Роце ў сэрцах думак багата,
Вас з-пад рукі выглядае араты,—

Смаглыя вусны шэпчуць у далі,
Каб вы жывучаю кропляю палі,

Каб вы людской не забыліся долі,
Каб напалі вы колас на полі,

Яблыню ў садзе, луг шаўкавісты,
Кветку купальскую, клён шумналісты,

Каб вы абмылі бярозак бяроству,
Дзецям дадалі добрага росту,

Рэкам — імклівасці
І паўнаводдзя...

Так вас прасілі людзі стагоддзі.

Што ж гэта сёння ўзнікае трывога,
Хоць не змянілася быццам нічога?

Тымі ж вы ходзіце ў небе шляхамі,
З той жа красою плывеце над намі;

Толькі чамусьці мы ў неспакоі,
Нас пачастуеце кропляй якою?

Можа, атрутаю горай змяінай
Вас начынілі па-над Бікіні?

Воблакі, воблакі! Сэрцу маркотна
Думаць, што з ліўнем плывеце смяротным.

Гэткага гора людзям не трэба,
Лепш павяртайце вы з нашага неба!

Дзе ж вам праліцца карай суровай?
Хто атруціў вас — тым на галовы!

4. ПАХОДНЯ МІРУ

Дзе цяпер вы, сябры, дзе вы ёсць на зямлі?
Толькі ўчора нібы мы ў Стакгольме былі,

Дзе збіраўся кангрэс добрых сэрцаў людскіх,
Шмат трывог і клопот непакоіла іх.

Колькі вас, колькі вас там было, змагары!
Біўся ў бераг прыбой і ў фіёрды вятры,

Рэха гоманаў тых аж да сонца плыло,
Ды мацней, ды мацней наша слова гуло.

Колькі палкіх вачэй, маладых і старых!
Неба розных краін адбівалася ў іх.

Сагравалі ж усіх мары, думы адны:
— Дружба — мір, дружба — мір,
непатрэбна вайны!

І пад клічам такім ззялі твары людзей,
Быццам блізкі Гальфстрым прыплываў да грудзей.

Як паходня адна, разгараўся наш кліч:
— Падбухторшчыкаў войн сутрымаць і спыніць!

Ад паходні тае нашых думак і спраў
Кожны з вас аганьком паляцеў, пашугаў...

І між джунгляў густых, між пустынь і ў гарах
Бачым кожнага з вас ва ўсіх свету краях.

Паміж змроку маны, між халодных начэй
Расшугаліся вы ўсё ярчэй і ярчэй,—

Жорсткіх, злосных людзей лепш абрысы відны,
Нікнуць здані вайны, нікнуць здані вайны!

Але многа яшчэ ў свеце злыдняў ліхіх,
Дык давайце ж усе не спыняцца на міг,—

Каб на свеце людзей не адолела зло,
Каб жывое расло, каб жывое цвіло!

1958 г.

* * *

Не пытайся пра гэта,
Бо адказу не дам.
Як зрабіўся паэтам,
Я не ведаю сам.

Свой радок на паперы
Не чакаў я спаткаць,
Проста сэрца без меры
Захацела спяваць,

Што зажыў без клопотаў
Я, вясковы юнак,
Што, прыбраўшыся ў боты,
Хлеба звездаў усмак.

Я спяваў пра барозны,
Што за дзень узарэш.
Я чытаў гонкім соснам
Просты, шчыры свой верш.

Не расчуліў дзяўчыну
Вершам я, не скажу,
А пачула хмарына —
І згубіла слязу.

У радках — што хваліцца! —
Не было пекнаты,
Чуў алешнік, і быццам
Падпявалі лісты.

Ды з высокай сялібы,
На бярозе старой,
Бусел клёкатам нібы
Пагаджаўся са мной.

Ну, а далей, а далей,
Як і ў многіх другіх,
Разгарнуліся далі
Дум, пачуццяў людскіх.

На начлезе вясною
Я адкрыўся сябрам,
Ускурылі махрою
Мне тады фіміям.

Хлопцы чарак, дарэчы,
Не трымалі ў руках.
Моцным словам хлапечым
Блаславілі на шлях.

Шлях далёкі, бязмежны...
А натрапіцца ноч —
Аганёк той начлежны,
Не спускаю я з воч.

Пагляджу неаднойчы,
Рады я — не пагас...
Ці вы чуеце, хлопцы?
Я спяваю пра вас!

1959 г.

РОДНЫЯ СЛОВЫ

Яны даспадобы мне, хай і старыя,
Не толькі ў гучанні хвалюючы змест.
Як многа гавораць мне назвы такія —
Мінск,
 Пінск,
 Брэст.

Калі паразважыш, няцяжка дазнацца,
Бо сведчаць на ўсю неабсяжную шыр,
Што продкі любілі спакойную працу —
Шклоў,
 Клецк,
 Мір.

А вораг находзіў, — бязлітасна білі,
Трываць не хацелі абразы і слёз,
І разам з Бярозаю катаў тапілі —
Пціч,
 Друць,
 Сож.

Дзяды і бацькі нашу мову стваралі,
Каб звонка звінела, была, як агонь.
У сёлаў імёны, як гукі цымбалаў, —
Блонь,
 Струнь,
 Звонь!

1959 г.

ПАЧАТАК

Над намі тостаў не гукалі,
Калі жыццё мы пачалі,
Адны матулі даглядалі
І гэтак шчыра, як маглі.

Не пакідалі нас ніколі,
На працу неслі на руках —
Пад гоман жыта ў жніўным полі
Лажылі спаць у таганах.

А змрок садзіўся вечаровы —
Ім не прыходзіў ціхі час:
У той калысцы у ліповай,
Яны ўсю ноч гуталі нас.

Над прыпекам пялёнкі грэлі,
Памыўшы з попелам вадой,
Калі ў маленькіх шыі прэлі,
Дык прысыпалі паракнёй.

Каб маці нашыя ў хаціне
Не зналі ў працы перашкод, —
Нам суслам з хлеба й сахарыны
Надоўга затыкалі рот.

А выпадала — пакідалі, —
Ці мала ў вёсцы розных спраў, —
Нас паясамі спавівалі,
Каб кожны ціхенька ляжаў.

Ды паясы нас не стрымалі,
І нам прыходзіў час устаць —
Мы на іржышчы пачыналі
Нагамі босымі дыбаць.

Мы свет страчалі з хваляваннем,
Усё здзіўляла нас кругом:
І тое першае спатканне
З сабакам, пеўнем і катом,

І чырвань яркая зарніцы,
І чорнай ночы цішыня,
І бору шум, і зvon крыніцы,
І першы роскат перуна.

А дні праходзілі за днямі,
Мацней стаялі на нагах —
І мы, памыўшыся дажджамі.
І мы, абцёршыся вятрамі,
Выходзілі ў далёкі шлях.

1959 г.

СЛЁЗЫ

Не ўсе мне ў памяці гады,
Малыя
Год не падлічалі.
Адно я помню, што тады
Мы ўлетку многа галадалі.

Як свіран вымелі нашчэнт
І не знайшлі
Нідзе нічога,
Рашыў сямейны наш савет
Напражыць бобу маладога.

Паслалі бабку ў агарод.
Пайшла,
Узняўшыся праз сілу,
Пускаць няспелае ды ў блот
За грэх цяжкі яна лічыла.

Не першы ж выпадак такі.
Нарвала,
Сумная, прысела,
Шаптала, лушчачы струкі,
Я частаваўся, хоць нясмела...

Глядзеў на бабчын хмуры лоб,
Мне жалем
Вочы засцілала,
Не знаў я, слёзы, а ці боб
Яна ў кашы перабірала.

1959 г.

ВЯСНОВАЯ КНІГА

Вясна ў ядвабах, аксамітах
Прыйшла на пушчы і палі,
Зімы даношаную світу
Зняла з набраклае зямлі.

Прыйшла — і рэчка заспявала,
Успыхнуў, быццам свечка, куст...
Усё як ёсць пафарбавала
Пад свой зялёна-сіні густ.

Нібы хто жаўрукоў шархоткі
Прыбіў да неба-палатна,
На дрэвах пчол руплівых сходкі
Гудуць ад золку да цямна.

Пакінуўшы далёкі вырай,
Вярнуўся ўвесь птушыны рой,
І бусел, як ТУ-104,
Прымчаў аднойчы раніцой.

Працуючы ўвесь дзень з ахвотай,
Свой дом узвёў без малатка.
Забарабаніў белым шротам
У гляк бярозавік з латка.

Блішчаць пад сонцам баразёнкі,
А цішу трактар скалануў,
Як быццам першыя старонкі
Вясновай кнігі адгарнуў.

1959 г.

У ПАЛЕСКАЙ ГЛУШЫ

Краем багны, балот —
Так той кут называлі,
Пра палескую глуш
Мы ад Коласа зналі.
Праспяваў ад душы
Аб Палессі Купала,
Сёння ў гэтай глушы
Нечуванае стала.
Ніякой цішыні
Не знайсці чалавеку,
Дзе Старобін драмаў
У завях спрадвеку.
Чэсці меў ён не шмат.
Без нікае спрэчкі
Хто сялом яго зваў,
Хто ўзнімаў да мястэчка.
Глянё, Старобін цяпер
У магутнейшым росце, —
Шмат яму гарадоў
Будуць хутка зайздросціць.
Дзень і ноч чалавек
Не кідае там вахты,
Пад Старобінам скрозь
Закладаюцца шахты.
Ладзяць, гоняць ствалы,
Палі ў дол забіваюць,
Б'юць да сэрца зямлі —
Соль зямлі здабываюць.
Узрываецца тол,
Бор дрымотны узрушыў,
Тэлеграфа слупы
Аж развесілі вушы.
Колькі гоману там,
Скрозь машыны, машыны...
Кожны хлопец — герой,
Гераня — дзяўчына.

Кожны дзень на вачах
Горад іх узрастае,
Хто з іх сцены кладзе,
А хто дах накрывае.
І вышэй і вышэй
Узнімаюцца мары,
Ад марозных вятроў
Загарэлі іх твары.
Хустка, шапка, берэт,
Быццам краскі на полі,
Не, між імі нуды
Ты не знойдзеш ніколі.
Што зрабілі яны —
Не ахопіш і вокам,
У палескай глушы
Шахты, шахты навокал...
Ладзяць, гоняць ствалы,
Палі ў дол забіваюць,
Б'юць да сэрца зямлі —
Соль зямлі здабываюць.
Цудадзейная соль
Ляжа шчыра, рупліва —
І ў сябе, і ў братоў
На шырокія нівы.
Вымкне збожжа сцяной,
Аж схавуюцца хаты,
Будзем мы і браты,
Як ніколі, багаты.
Хай жа знаюць усе,
Як аддана мы робім,
Бач — як волат, расце
Горад Нова-Старобін.
Прыязджайце зірнуць,
Што за ява такая —
У палескай глушы
Працы гул не змаўкае.

1959 г.

СЕМ ДУБОЎ

Калгаснікі калгаса «Рассвет» у гонар сямігодкі парашылі на спецыяльна насыпаным узгорку пасадзіць сем дубоў.

З газет

Надыходзіць вясна.
Першы вымкнуў лісток,
Ды не змераць яе —
Сямі мілямі — крок.

Што ні дзень, дык яна
На другім рубяжы,
Чуем веліч яе
Хваляваннем душы.

І хоць гэта вясна
Крочыць скрозь маладой —
У калгасе «Рассвет»
Помнік ладзіцца ёй.

Пачынае вясна
Сем славурых гадоў,
Садзяць людзі на згад
Сем крамністых дубоў.

На шчаслівай зямлі
З лёгкай, дбалай рукі
Будуць спорна расці
Маладыя дубкі.

За гадамі гады
Пройдуць радасны шлях,
Сто гадоў —

сем дубоў
Разрастуцца ў плячах.

Іх вятрам не сагнуць,
Ані буры зламаць,
Сотні год
 іх народ
Будзе сэрцам вітаць.

І ў гамонцы лістоў
Слухаць спеў перамог
Тых дубоў —
 вестуноў
Нашых слаўных дарог!

1959 г.

СЕРП

Адпачынак прыйшоў.
Цешуся шчаслівы
І ў свой кут, да бацькоў,
Прыязджаю ў жніва.

Уваходжу я ў дом.
Здзіўлена гляджу я —
На сцяне, пад акном,
Серп стары сумуе.

Што ж ты, серп, спіш, як пан,
Годзе спаць, даволі!..
Адгукнуўся камбайн
Мне аднекуль з поля.

У яго між жытоў
Лепш, відаць, з упраўкай;
Значыць, серп адышоў,
Як стары, ў адстаўку.

Слухай, серп, галавы
Не хілі заўчасне,
Ты, як помнік жывы,
Варты добрай песні.

Мужыку-бедаку
Быў ты другам гожым,
Колькі ты на вяку
Паспяваў са збожжам.

Каб згінаць да сябе,
Колькі меў ты сілы,
Ды й красуні цябе
На плячах насілі.

Да хацін з паласы
Як пачнуць збірацца,
Паглядзіш — ля касы
Месячык, няйначай.

Запяюць ад душы,
Гэтак любя стане...
Што там, серп, ні кажы,
Быў ты у пашане.

Ты — брат молату, серп,
Родны, не стрыечны,
Аб'ядноўвае герб
З ім цябе навечна.

Хай машыны ў палях
Сёння робяць справу,
Ты прайшоў слаўны шлях.
Адпачні са славай.

1959 г.

ЖОРНЫ

Помню з маленства — досвеццем, рана,
З нашай істопкі, нізкай і чорнай,
Цішу калыша гул аднастайны —
Круцяцца жорны,
Круцяцца жорны.

Бачу я маці. Запылены скроні.
Кружачы жорны, быццам варожыць.
Камень ды з каменем нешта гамоніць,
Трушчыцца збожжа,
Трушчыцца збожжа.

Мы з нецярпеннем сочым за маткай,
Бо ў жыватах з учарашняга пуста.
Смачныя з рошчыны раннем аладкі,
Хай сабе з хрустам,
Хай сабе з хрустам.

Гэта ад жорнаў — не баімося,
Елі з мякінаю, елі з паловай,
Мала нам грызці чаго давлялося —
Дзецям здаровым,
Дзецям здаровым.

З бульбы прамерзлай елі мы кашу
Ды паглядалі, ці зерне наліта,
Везлі на млын, ледзь дачакаўшы,
Новае жыта,
Новае жыта.

Я пазіраю, сеўшы паважна, —
Грае вада у разбесе віхорным,
І з басавітым гулам працяжным
Круцяцца жорны,
Круцяцца жорны.

Спіць на мяхах чарга на завозе,
Хтосьці на рэчку удаль паглядае,
Млын жа дрыжыць, як дзед на марозе,
Пыл асядае,
Пыл асядае.

Мельнік выходзіць. Дзівіцца строга.
Пылам аброс ён. Казачны быццам...
Часу дзяцінства, млына старога
Мне не забыцца,
Мне не забыцца.

Дзе ні бываю — ў горах, на моры,
Толькі пазнаю гул я маторны,
Чую, спяваюць, сэрцу гавораць —
Круцяцца жорны,
Круцяцца жорны.

Нью-Йорк, 1959 г.

* * *

Хоць часу перажыта многа
І адпакутавана шмат,
Ды тое-сёе са старога
Сустрэць я быў бы вельмі рад.

Каму жыцця бліснуў ледзь золак,
А мне ўжо вечаровы дым,
За дзён мінуўшых частаколам
Я ўжо не стану маладым.

На міг бы стрэцца мне з гадамі,
Што адышлі з маёй вясной,—
З бацькамі, з любымі сябрамі,
Да болю любая, з табой.

З табой у нізенькай хацінцы,
На полі, ў лесе, на лугу,
З табой на сельскай вечарынцы,
З такой, што ў сэрцы берагу.

З табой, шумлівай, несціханай,
З табой, што вішанькай цвіла,
У той сукенцы палатнянай,
Што мне мілей за ўсё была.

Хай адшумелі лістапады,
Вясляр на бераг той грабе,
Скажу, я быў бы вельмі рады,
Калі б убачыў зноў цябе.

Якой бы ні была ты сёння,
Я стаў бы сэрцам палымнець,
Маім пачуццям так, як скроням,
Я не дазволю пасівець.

Прайшлі сустрэчы, быццам хмары,
Была ты сонечнай адна,
Я за маршчынкамі на твары
Цябе б ранейшую пазнаў.

І можа б вочы заіскрылі,
І можа б вусны расцвілі,
І можа б сталі мы на хвілю
Такімі, як даўней былі.

Нью-Йорк, 1959 г.

* * *

Зялёны клён лістотай гушкаў,
Ды час прызначаны прыйшоў,—
Спачатку ўспыхнула макушка
Асеннім золатам лістоў,

А потым скрозь запалымнеўся,
Нібы праменнем абняло,
Увесь заняўся, разгарэўся,
Мяне як жарам абдало.

А клён, здавалася, прыгадваў,
Як ён вясной і ўлетку рос,
Аж покуль вецер лістапада
Яго без жалю не абтрос.

І старасць нас усіх трывожыць,
Бо час няўмольны, час ідзе,—
Спачатку першая пароша
Табе на скроні ападзе,

Пасля, глядзіш, і зашарышся,
А там, чым болей ты жывеш,—
Так пабялееш, засвіцішся,
Як быццам снегам зарасцеш.

І ты, што срэбрам пазатканы,
Успамінаеш аб вясне,
Аж покуль час неўтаймаваны
Цябе да долу не прыгне.

З табою, клён, я разважаю,
З тваёй агністай галавой,—
Хіба не роўна расцвітаем
І разлучаемся з красой?

Нью-Йорк, 1959 г.

ЧОРНЫ ХЛЕБ

Хлеб чорны, хлеб жытні
Я шчыра ўслаўляю —
Смачнейшае ежы,
Папраўдзе, не знаю.

Прыемны кавалак,
Што ў соль памакнулі,
Прыемны з алеем,
Тым болей з цыбуляй.

А хто не лічыў з нас
Дзень шчасным, удалым,
Як луста на пасце
Са скваркай трапляла!

А кус той, што, скраўшы,
Схаваўшыся, елі,
А той, пры якім мы
З ражэнцам сядзелі.

Хлеб чорны, хлеб жытні,
Мацунак здаровы,
Ты пахнеш аерам
І лістам кляновым.

Я помню:
З табою
Чакаем сустрэчы,
А ты выязджаеш
З вялізнае печы.

Цябе, маладога,
З усмешкай вітаюць,
Яшчэ на лапаце
Твой твар абмываюць.

Пасля асцярожна
Нясе гаспадыня
І садзіць паважна
На стол у хаціне.

І быццам запахне
Жытнёвае поле...
Хлеб чорны не спрыкраў
Ніколі, ніколі.

Хачу я дадому
Ну хоць на хвілінку,
Каб чорнага хлеба
Мне хоць бы скарынку.

Нью-Йорк, 1959 г.

ЧАКАЮ САДОЎ КРАСАВАННЯ

Сэрца б'е гулка, і свецяцца вочы,
Ну што мне, што болей паўсотні ўжо маю,—

Іду цераз дні, іду цераз ночы,
Пакуль што вятрам галавы не схіляю.

Дарма мятлюга рагоча і кружыць
І белымі-белымі пасмамі горне,
Дарма і ночка палохае сцюжай,
Накрыць мяне хоча коўдраю чорнай.

Часу не здамся! Праз буры ліхія
Прыйду, як жадаю, вясне на спатканне.
Пахі трывожаць мяне веснавыя,
І зноў я чакаю садоў красавання!

Нью-Йорк, 1959 г.

ЛАЗНЯ

Ад сяла
І да сяла
Лазні ўзносіцца хвала.

Здыме стому,
Здыме пот —
Любіць лазню наш народ.

Хоць
Які б ты брудны быў,—
Ражку цёплай захапіў...

Глянеш:
Бруду ні сляда,
Паздымае ўсё вада.

Возьмеш
Венік у руку
Ды пабудзеш на палку —

Палягчэе
Шмат плячам.
— З лёгкай парай! —
кажуць нам.

Пераконаны
Я ў тым,
Што карысна лазня ўсім!

Толькі
Трэба меркаваць,
Чым, каго і як хвастаць!

.. Нам, звичайним,—
Венік той,
Што з бярозкі маладой.

У каго
Не шмат віны —
Можна й трошку лазіны.

А як трапіць
Бюракрат,—
Крапівою мнагакрат!

1959 г.

ЖАЛЕЗНАЯ ЗАСЛОНА

На жаль, іх хапае сягоння,
Такіх, што ў крыўлянні двухлікім
Крычаць аб жалезнай заслоне,
Збіваюць людзей з панталыку.

Хачу я тым людзям параіць:
Не верце, вам хлусяць багата,
На розум абруч узганяюць,
На вочы навешваюць краты.

Жывём мы адкрыта і проста
І ўзводзім будовы якія!
Падумаіце толькі, навошта,
Навошта заслоны нам тыя?

Растуць пад кватэры палацы,
Успыхваюць станцый зарніцы,
Калі пажадаеце ўбачыць,—
Ну што ж,— прыезджайце, глядзіце.

Вы ўбачыце: сонечным ранкам
Выходзяць на працу калоны,
Не трэба нам сейфаў у банках
Трымаць пад жалезнай заслонай.

Прызнацца ў адным мо належыць
І выдаць вам тайную справу —
Заслона ў нас ёсць не з жалеза,
А з болей надзейнага сплаву.

І тую заслону ніколі,
Ніколі яшчэ не зламалі —
Яна са сталёвае волі
І значна мацнейшая сталі!

1959 г.

З ЮНАЦКІХ ДЗЁН

Я за табой сланяўся
Следам,
А ты і вокам не вяла,
А я не знаў,
А я не ведаў,
Чаму халоднай ты была?

Я так пакутаваў,
Здаецца,
Што лёд і той бы мог
Крануць,
Шукаючы шляхі да сэрца,
Сабе казаў — слухмяным будзь!

Калі смяялася —
Смяяўся,
Журылася — пахмуры быў.
Відаць, у тым
І памыляўся,
Што ўсё адразу я раскрыў.

Я зваў у сведкі поле,
Неба,
Маё ж каханне не дайшло.
Такая, мусіць, ёсць
Патрэба,
Каб тайны хоць крыху было!

1959 г.

АХ, ШТО ГЭТА ЗА ДЗЯЎЧЫНА!..

Можа, знаеце Мальвіну,
Што так хораша пяе?
Ах, што гэта за дзяўчына,
Што спакою не дае.

Устаю я ранкам снім,
Ды раней яна ўстае.
Ах, што гэта за дзяўчына,
Што спакою не дае.

На рабоце ўсіх пакіне,
Хто ні гнаўся — адстае.
Ах, што гэта за дзяўчына,
Што спакою не дае.

Прыйдзе з працы да хаціны,
Хлопцы ўюцца ля яе...
Ах, што гэта за дзяўчына,
Што спакою не дае!

1959 г.

А МЫ З ТАБОЙ НЕ ГАЛУБКІ...

Суседзяў ведаў я такіх,
Што на сябе маліліся,
А мы з табой не галубкі,—
Мы часта і сварыліся.

Ці шмат няшчырасці цаны?..
Хай звонку ўсё ў іх ладнае.
А мы не ведалі маны,
Кахалі па-сапраўднаму.

Прыгледзь за іх размоваю
Да прыкрасці ласкаваю,—
Слюнявца, шэпчаць. Словы іх
Агідна-саладжавыя.

А мы прайшлі жыццёвы час,
Было між намі рознае,
Мы цалаваліся не раз
З прысмакам солі слёзнае.

І мусім шчыра гаварыць —
Трапляла ў недарэчнае,
Ды ў нас нічым не астудзіць
Гарачыні сардэчнае.

Нью-Йорк, 1959 г.

* * *

Снег.

Сняжинкі, як пушинкі,
Асядаюць на трысці.

Засняжыў

сняжок

сцяжынку,

Нельга поле перайсці.

Сонца ніжай,

вечар бліжай.

Клуб.

Агні за полем тым.

Возьмем з Лізай

нашы лыжы,

Горы снегу

праляцім!

Нью-Йорк, 1959 г.

РАЁННЫ КАВАЛЕР

Скажу вам быль, не плётку,
Пра жоха аднаго,
Дзяўчаты і малодкі,
Пабойцеся яго.

Хлапец ён адмысловы,
Адзеты — проста шык,
Раённай установы
Адказны кладаўшчык.

Ён ростам невялічкі,
А ў заляцаннях звер,
Таварыш Чаравічка —
Раённы кавалер.

Нічога сабе ў целе,
Пры вусіках малых,
З брызентавым партфелем
Вандруе па чайных.

Ён шклянак пяць укіне,
Нямала можа піць,
А вечарам з дзяўчынай
Чарговаю сядзіць.

Абмыўшыся слязою,
Гудзе ў адну дуду:
— Другое я такое
На свеце не знайду!

Прыгледзіцца нябога,
Ну чым ён не жаніх,
Бо ёсць дурненькіх многа,
Нямала і дурных.

Рашаюць справу шпарка.
Яму ж чаго жадаць,—
Каб чарачка, каб скварка,
Каб месца, дзе паспаць.

Клянецца, як прытуліць,
Што да канца жыцця...
Але мінаюць гулі,
З'яўляецца дзіця.

І тата хмурыць вочы,
Гібее ад нуды,
Знікае ён аднойчы
Няведама куды.

Другія цягнуць далі,
Прывабныя часы...
А бедная Наталля
Ірве аж валасы,

Слязамі залілася,
Жаніх любімы знік!..
А ён ужо да Касі,
Засмучаны, прынік.

Абмыўшыся слязою,
Гудзе ў адну дуду:
— Другое я такое
На свеце не знайду!

І Кася разважае,
Ну чым ён не жаніх...
Дурненькіх шмат бывае,
Нямала і дурных.

Згаджаецца, бо песціць...
А ён ніжэй травы,
Каб выпіць, каб заесці,
Каб ложкак пухавы.

І гулі і забавы,
А час бяжыць, бяжыць...

І вось дзіця заяву
Дае, што хоча жыць.

Маленькім, невялічкім
Крыкунчыкам ідзе...
А тата Чаравічка
Хмурнее кожны дзень.

І ўжо шукае выйсця
Шукальнік пекнаты,
Нацэліўся кудысьці
І даў ён лататы.

А там, глядзіш, і трэцяй
Гудзе ў адну дуду:
— Другое я на свеце
Такое не знайду.

І хіліцца Агатка,
Бо сэрцайка шчыміць...
Ах, колькі вам, дзяўчаткі,
Ён здолеў наманіць.

Яго мы знаем звычайкі.
Дзе ж хлусіць ён цяпер,
Таварыш Чаравічка —
Раённы кавалер?

Нью-Йорк, 1959 г.

* * *

З нас кожны памыляцца можа,
На сэрцы горыч ды імжа.
Здаваўся сябра мне прыгожым
І гэткім чыстым, як сляза.

Калі ж пазнаў бліжэй, без меры
Узбунтаваўся розум мой,—
Увесь ён з бруду і кар'еры
За прыгажосцю паказной.

Я вельмі рады развітанню,
Але цяжар яшчэ нашу,—
Хаджу атручаны дазвання,
Бы нехта плюнуў у душу.

Нью-Йорк, 1959 г.

ЗВАДЫЯШ

Ён многіх абхлусіў не раз,
Людзей да сваркі зводзячы,
Глядзіце, ходзіць звадыяш,
Сваю лухту гародзячы.

Другіх памыямі абліць
Яму так любя-дорага,
Не можа ён і дня пражыць,
Каб не счарніць каторага.

Брыдкі ён, ліпкі, як смаўжы,
Дык скажам мы заганнаму:
— А ну, прыйдзі і пакажы
Душу тваю паганую.

І дапамогі не заві,
Кінь справу звадыяшую,
Ці, як усе, як след жыві,
Ці прэч з дарогі нашае.

Бо новы чалавек прыйшоў,
Яго шляхі праменныя,
А ты — яшчэ ад тых часоў,
Ад свету несумленнага.

Пакінь брыдоту, не муці,
Змяні натуру звадную,
Як хочаш разам ты ісці,
Раўняйся па-сапраўднаму!

Нью-Йорк, 1959 г.

ПАРАДА

Ці ў ясны дзень,
Ці ў час напасці —
Гартуй,
 як сталь,
Характар свой.
Як вартавы
Пры сцягу часці,
Заўсёды
 непахісна стой!

Знай, вартавы
Змарнее, схудне, —
Ніхто і з месца
Не скране,
А ты, —
 як той асвер
На студні,
Хто ні прыходзіць,
 дык сагне.

Пакінь жа звычку ты
Благую,
Не бойся,
 стрэціўшы бяду.
Кідаюць сталь,
 калі гартуюць,
У найбольш сцюдзёную ваду!

Нью-Йорк, 1959 г.

КАЛІ НА ЎСХОД Я РАНКАМ ГЛЯНУ...

Калі на ўсход я ранкам гляну
І смутак сэрца ахіне,
Я рад, што йдзе з-за акіяну
Насустрач сонца да мяне.

Яно было нядаўна, знаю,
Паміж маіх палёў, бароў,
І я, засмучаны, пытаю
Пра родных, блізкіх і сяброў.

Мне тут не соладка жывецца,
Магу аб доме толькі сніць...
А што цяпер у нашым свеце,
Якія там праходзяць дні?

Напэўна восень жоўтым шарфам
Гаі паспела апавіць,
І павучынне, быццам арфа,
Ў кутку зацішлівым трымціць.

Напэўна ў ноч, як ходзіць месяц,
У небе бліскае лядок,
І з вогнішча пад сінім лесам
Імкне, што з коміна, дымок.

Па вёсках лісцяў каруселі,
Стаяць ля кузняў трактары...
Відаць, у нас цяпер вяселлі,
Музыкі граюць да зары.

Відаць, байчэйшая з калгаса
Скакаць, спяваючы, пайшла...
І я пяю з хлапцамі разам
Аб тым, як ружа расцвіла.

Я чую — цягнуць: «Горка... горка...»
Няма ратунку маладым!..
Ды раптам крык сірэн Нью-Йорка,
І я ўжо ў свеце у другім.

А крык расце, як толькі можа,
Ніяк не ўцяміць розум мой,
Ну хто Амерыку трывожыць,
Навошта гэты неспакой?

Жыві, сама як пажадала,
Не трэба пірагоў тваіх,
Каб толькі ты не выпаўзала
З драпежнай лапай да чужых.

Крыху мне толькі смешнавата,
Кажу я шчыра, не маню, —
Што той буржуй, нібы з плаката,
Ідзе па Трэцй авеню.

І ў той жа час скажу, што горна,
І думак не магу пазбыць,
Што ў Гарлема прадонні чорным
Гібеюць чорныя рабы.

І можа сёння не прыстала
Табе выказваць погляд мой,
Але, Амерыка, нямала
Што след зрабіць яшчэ самой.

А я адным жыву бясконца,
Каб дачакаць хвіліны той —
Паплыць дамоў, да ўсходу сонца,
Дзе ўсім жаданы я і свой.

Нью-Йорк, 1959 г.

СЦЯЖЫНКА ПАД НЬЮ-ЙОРКАМ

Усю Амерыку спазнаць
Мне аніяк не ўдасца,
А вось ёсць сцежачка адна,
На Астэр-Бэйскай дачы ¹.

Я з ёю хораша дружыў —
Пасля Нью-Йорка тлуму
Я многа ёю пахадзіў
І многа перадумаў.

Блукаў засмучаны па ёй
Не раз я раніцою,
Шумелі клёны нада мной
І гаманілі хвоі.

І быццам аб сваёй вясне
Я чуў ў хвіліну тую,
Сцяжынка нагадала мне
Сцяжыначку другую,

Якая мне даўжэй, шырэй
Усіх шляхоў шырокіх,
Якая мне за ўсё бліжэй,
Хоць ад мяне далёка.

Гудзіць над ёй дрымотны бор,
Гамоняць сосны з дубам,
Бяжыць яна паміж азёр
На бацькаўшчыне любай.

Бяжыць паміж гаёў, кустоў,
Што ўюн, па лузе ўецца

¹ Астэр-Бэй — дача савецкай калоніі пад Нью-Йоркам.

У той мясціне ціхай, што
Ушаччынай завецца.

Яна мне ёсць і ў гэты час,
Як і была, адзінай,
Па ёй матуля ў першы раз
У свет вяла з хаціны.

Ды свет канчаўся мой, аднак,
Непадалёк задужа.
Хто мог бы думаць, што яна
Вакол зямлі абкружыць?

Што пройдзе сёлы, гарады
(А з ёй гады прамчалі),
Што прывядзе мяне сюды,
За акіяна хвалі.

І хоць сягоння па другой
З цікавасцю гуляю —
Адну люблю я ўсёй душой,
Адну я ўспамінаю.

Астэр-Бэй, пад Нью-Йоркам, 1959 г.

НА ЧУЖЫНЕ

Дык вось багатая чужына,
Глядзі, ледзь толькі паспявай.
Даўно мы чулі пра краіну,
Што ў ёй — нібыта самы рай.

Іду ў Нью-Йорку, пазіраю,
Вакол агні, агні гараць...
Не ведаю адносна раю,
А што багата — дык відаць.

Такіх вітрын нідзе не стрэціш...
Якіх там не пабачыш цуд!
Відаць, што толькі ёсць на свеце,
Сабрана за стагоддзі тут.

І ўсё крычыць, кудысьці мкнецца.
У тым няма ла пекнаты,
Ды мне, Амерыка, здаецца,
Залішне ганарышся ты.

Ты паглядаеш, як з узгорка,
Вядома пыха ўсім твая,
Паслухай жа, тваім Нью-Йоркам
Захоплены не вельмі я.

Праспекты, стрыты, што цясніны,
Як бы на мерку на адну,
Каля такіх прастораў сініх
Стаяць бы тут прыгажуну.

Ён мог бы фарбамі іскрыцца
І вежы стромыя ўздымаць,
А то каробкі-камяніцы
Пахмура-шэрымі стаяць.

І небаскробы цешаць мала,
Як тыя прывіды кругом,

Як быццам пашчапаў хто скалы
На часткі дужым калуном.

І тым агнём рэклам стракатых
Не мог Нью-Йорк мяне крануць.
Ну што з таго, што ён багаты?
Яму мы ведаем цану.

І хоць у сейфы Уол-Стрыта
Ліецца золата ракой,
Мы знаем, як яно здабыта,—
На ручаях крыві людскай.

Усё здабыта пад прынукай,
Усіх пакут не прыгадаць...
Ёсць у твайго народа рукі,
І залатыя, што й казаць,

І пазайздросціш часам, можа,
Як на умельства паглядзіш.
Ды ён не ўвесь жыве ў раскошы,
Дарма аб тым на свет крычыш.

Яшчэ па нетрах цёмных, дымных
І ў ясны дзень вісіць смуга,
І за пахлёбкаю нішчымнай
Стаіць даўжэзная чарга.

Там боль, пакуты і пагарда,
І поўніць гнеў людскую кроў,
Іх мала радуюць мільярды
Тваіх тузоў-уладароў.

Хоць ззянне золата не змеркла,
Але чыё яно, чыё?
Каму тут рай, каму ж і пекла,
Тут, кажуць, кожнаму сваё.

А мы законамi другімі
Узгадаваны ў барацьбе.
Мой родны край, мая Радзіма,
Я так сумую па табе!

Нью-Йорк, 1959 г.

ВАЙСКОВЫ АРКЕСТР НА БРАДВЕІ

Вайсковы аркестр
на Брадвеі расквечаным грае,
Трубы грымяць,
трубы хлапцоў у салдаты склікаюць.
Скачуць рэкламы,
скачуць у небе высокім.
Дзьмуць музыканты,—
здаецца, што трэснуць іх шчокі.
Трубы блішчаць,
толькі ярчэйшае золата, можа,
Быццам гавораць:
нідзе, як у нас, не прыгожа!
Вайсковы аркестр грае,
грыміць на Брадвеі багатым:
— Будзеш шчаслівым, «джы-ай»,
хораша сёння салдатам.
Свет ты аб'едзеш вакол,
многа цікавага ў свеце...
Хочацца мне ім сказаць:
— Хлопцы, тым трубам не верце!
Лепей паверце вы мне,
я-то напэўна ўжо знаю,
Вунь у будынку ААН
колькі людзей засядае,
Шмат з іх спазнала вайну,
шмат іх вайна шкуматала,
Многія бачылі з іх
гора людскога нямала,—
Бежанцаў, горкіх калек,
родных, аддадзеных смерці...
Хочацца мне вам сказаць:
— Хлопцы, тым трубам не верце!
Хай ветэраны вайны,
што засталіся жывыя,

Шчыра раскажуць усім —
трубы у бітвах якія.
О, тыя трубы гудуць,
граюць занадта ўжо звонка,
Сківіцы крышаць яны,
рвуць у вушах перапонкі.
О, тыя трубы гудуць,
граюць занадта сурова,
Ногі ламаюць яны
і адрываюць галовы.
Там, дзе спявае жыццё,—
робіцца чорна і гола.
Бразнем жа трубы вайны,
бразнем жа, хлопцы, дадолу.
Хіба на згубу другім
рукі нам дадзены нашы?
Хай жа па свеце па ўсім
смірныя граюцца маршы,
Прэч назаўсёды вайну,
болей не трэба салдатаў.
Гляньце, вунь побач ідуць,
што за красуні, дзяўчаты.
О, што за позірк вачэй,
смах неўгамонлівы, весні!
Хлопцы, хай трубы для вас
граюць вясельныя песні,
Каб у прыгожым жыцці
год адыходзіў за годам...
Бразнем жа трубы вайны,
бразнем на дол назаўсёды!

Нью-Йорк, 1959 г.

КАРАБЛІ НА ГУДЗОНЕ

Нібы чарада прыляцела якая
Села на хвалі — на цэлыя гоні,
Ціха стаяць і свой век дажываюць
Караблі на Гудзоне.

Я знаю, былі ў іх цяжкія паходы,
А сёння, як галкі, пазвесіўшы дзюбы,
Стаяць і глядзяць на сцюдзёныя воды,
Схіляючы трубы.

На рэчцы Гудзоне разгону не многа,
Сюды толькі ветры даходзяць марскія
Ім сняцца сярод акіянаў дарогі
І справы былыя.

І сэрца ўздываюць з удзячнасцю думы
Аб іхніх дарогах, з якімі я згодны,
Як везлі праз штормы грузонья трумы
На бераг мой родны.

Праз чорныя ночы, між айсбергаў хмурых
Плылі яны ў далі ў ліхія марозы,
А ў небе, са свастыкай, ў лютай віхуры
Гулі бамбавозы.

З тых боек нікуды вы больш не хадзілі,
Цяпер стаіце вы, натрудзіўшы спіны.
Ну што ж, вы папраўдзе, відаць, заслужылі
Тут свой адпачынак.

Калі ж набрыдзе каму думка дурная,
Ваякам бяздумным у вашай жа хаце,
Паверце, на бітвы — я шчыра вам раю —
Насоў не ўздывайце.

На небе высокім ёсць птушка такая,
Яна можа хутка давесці да скону.
Хай лепей з падзякаю вас праслаўляюць,
Караблі на Гудзоне!

Нью-Йорк, 1959 г.

ХАРЫКЕЙН

Збівае з ног і валіць ветрам,
Зрывае дахі з хмурых сцен,
З далёкіх акіянскіх нетраў
Ідзе няўмольны харыкейн.

Не хоча ён нічым пагрэбаць,
Бярэ, што трапіцца яму,
Як быццам між зямлёй і небам
Усё належыць аднаму.

Але стыхію б'юць надзейна
Праменні сонейка праз век,—
Знікае сіла харыкейна,
І зноў смяецца чалавек.

Нью-Йорк, 1959 г.

МАЯКОЎСКІ КАЛЯ БРУКЛІНСКАГА МОСТА

Ён праразаецца здалёк
Агнёў рэкламным крыкам.
Вялікі, кажуць нам, Нью-Йорк,
І сапраўды — вялікі.

У небаскробаў гонкі рост,
Ну што ж, размах заморскі.
А вось і Бруклінскі той мост, —
Стаіць наш Маякоўскі.

Хачу яго я запытаць,
З дарогі ён з якое.
І небаскробаў не відаць
Мне за яго спіною.

Што небаскроб яго даўжэй,
Праверыць можна мерай,
Ды Маякоўскі іх вышэй,
Я ў гэта цвёрда веру.

Яго ж няма. А каб ён жыў,
Ён свету б нёс надзею.
Я веру, ён напэўна б быў
У нас на асамблеі.

Кляйміў бы гнеўна ён вайну,
Мір бараніў з запалам,
Ягоны б голас скалануў
ААНаўскую залу.

Узмахам волатнай рукі
З прамой зрываў бы краты,
У крэслы б заганяў цвікі
Прадажным дыпламатам.

Зляталі б словы-валуны,
Яны б людзей кранулі,
Каб не было нідзе вайны,
Нідзе на земнай кулі.

І я гляджу сягоння днём
На мост, што ім успеты.
Шуміць Іст-Рывер пад мастом,
На ім няма паэта.

Ды толькі між сталёных станін,
Я чую, крокам дужым
Праходзіць ён, грамадзянін
Савецкага Саюза.

Нью-Йорк, 1959 г.

БЯРОЗАВЫ ГАЙ

К. В. Кісялёву

Іду між кедраў і платанаў,
На іхні рост дзіўлюся я,
І раптам, побліз акіяна,
Бярозак стрэлася сям'я.

Стаяць няўпэўнена, худымі,
Як бы не звыклі да зямлі,
Як бы з палёў маёй радзімы
Пагасцяваць сюды прыйшлі.

Хаджу, расчулены, па гаю,
Шкада мне тоненькіх бяроз,
І разам з імі паглядаю
Туды, дзе я калісьці ўзрос.

Астэр-Бэй, над Нью-Йоркам, 1959 г.

ЯК МЫ РАЗМАЎЛЯЛІ СА ШПАКОМ

Як толькі-толькі на світанку
Раса страсаецца з лістка,
Я сустракаю ў парку ранкам
Амерыканскага шпака.

Птушынай моваю асобнай
Журчыць ручайкай, чарадзей,
Як ён да нашага падобны!
Мо брушка крышачку святлей.

Ён той сцяжынкаю гуляе,
Якою я праходжу шмат,
І я кажу яму: — Ці знаеш,
Ёсць у цябе за морам брат.

О, ён мастак у нас на спевы,
Захоча — сыпне салаўём!
Яшчэ няма лістоў на дрэвах,
Хлапцы яму узводзяць дом.

Той дом лагодзіць наша вока.
Што больш узрушыць нас магло б, —
Стаіць на жэрдачцы высока,
Ну, не такі, як небаскроб,

Але не горш уладкаваны.
На сонцы сцены зіхацяць.
З акном там дзверы аб'яднаны,
Затое ганак, што й казаць —

Прымайстраваны спрытна, лоўка,
Мацуе цвік яго як след.
Як добра там шпаку з сяброўкай
Глядзець вакол на цэлы свет!

Страха над домам, быццам арка,
Над ёю неба сіні шоўк,
А што ўсярэдзіне, — як мякка,
Як там утульна ў час дажджоў,

Як слаўна шпак адпачывае.
Скажу я вам — зайздросна мне,
І я дзяцінства ўспамінаю
І пуню з сенам на гумне.

Чаборам пахне, медуніцай,
Ляжу ў кутку і вельмі рад,
А дождж іграе на драніцах,
Як самы лепшы музыкант.

Ударыць голасна з грымотай,
Трывожна кроква заскрыпіць.
То ўраз прысыпле буйным шротам,
То ледзьве-ледзь зашамаціць.

Ты слухаеш і марыш штосьці,
Ляжыш, стаіўшыся, ў кутку...
Ну як жа мне не пазайздросціць
У хаце нашаму шпаку!

Амерыканскі шпак, ты чуеш?
Табе ён блізкі па крыві.
Не, я цябе не агітую,
Жыві, як хочаш сам, жыві!

Я знаю, што ты хату маеш
І неба ў зорах над табой,
Я толькі часам спачуваю,
Што парушаюць твой спакой.

Вунь самалёт залез пад хмары
І піша пад маторны свіст:
«Куры, куры, куры цыгары —
Карысны тытунёвы ліст».

То раптам скрозь неон заззяе,
Здаецца, што агонь звініць...

Ты, можа, звыкся, ну, як знаеш,
Наш хоча толькі цішыні.

Дамоў я хутка ад'язджаю,
Вясной мяне сустрэне шпак.
— Паклон завезці? — я пытаю
І чую, ты мне кажаш:
— Так!

Нью-Йорк, 1959 г.

САПРАЎДНАМУ АМЕРЫКАНЦУ

Такія думы мне прыйшлі,
І я перакананы,
Што змалку ты сваёй зямлі
Як верны сын адданы.

Я добра ведаю, не раз
Цябе насілі мары
І ў Аклахому, і ў Тэхас,
І к срэбру Ніягары.

Яшчэ з дзяцінства пазнаваў
Машын ты хітрых мову,
Уолт Уітмен гадаваў
Цябе гарачым словам.

У тваім сэрцы, нібы звон,
Гучыць Лінкольна слава,
Перад табою Джэферсон
Як прыклад добрай справы.

І Эдысон, славыты скрозь,
Святлом душы іскрыцца.
...Шмат у цябе герояў ёсць
І ёсць чым ганарыцца.

Табе не дзіўна гонар мець,
Здабыткаў маеш многа:
Машыны — любя паглядзець,
Цудоўныя дарогі.

Умееш добра сеяць, жаць
І будаваць удала,
І можна смела так сказаць:
— Ты майстар дасканалы!

Што зробіш, люба на пагляд,
А ты зрабіў багата.
Ты любіш песню, любіш жарт —
І скачаш ты заўзята.

Жывеш сваёю галавой,
Свае дарогі значыш.
Ну што ж, у працы у тваёй
Жадаю шчыра ўдачы.

Ты багацейшым хочаш быць,
Мацнейшым год ад году,
Ты любіш ціха, добра жыць —
З разлікам і выгодай,

Каб дома дочки і сыны
Раслі ў сям'і шчаслівай.
Табе не хочацца вайны,
Пагібелі жахлівай.

Я веру, ты не ухваляў
Учынкаў ліхадзеяў,
Не ты салдатаў пасылаў
З разбоем у Карэю.

Ты не жадаеш раскідаць
З бацыламі заразу,
І ты не хочаш будаваць
Падпальшчыцкія базы.

Не хочаш ты зямлі чужой —
Карэйскай і тайваньскай,
Табе хапае і сваёй
Зямлі амерыканскай.

Шукай сяброў паміж людзей,
Глядзі ласкавым вокам, —
Куды жывецца весялей,
Калі сябры навокал.

Гуляй ў бейсбол і кегельбан,
Спявай, калі пецца,

Ніхто да вас за акіян
Са зброяй не памкнецца.

А як захочаш сам калі,
І сілай пазабаўся —
Бяры разгон ты ад зямлі
Да Месяца, да Марса.

Усё, што хочаш сам, рабі,
Цябе мы не сурочым,
Што хочаш еш, што хочаш пі,
Скачы, як толькі хочаш.

А да цябе, заўсёды знай,
Няма ніякай злосці.
Ты лепей, знаеш, прыязджай
Да нас часцей у госці.

Пакажам мы табе калгас
І нашу будову,
Ты ўпадабаеш многа ў нас,
Павер майму ты слову.

І знікнуць брахуны тады,
Куды ім будзе дзецца?
Няхай жа дружба назаўжды
Яднае нашы сэрцы!

Нью-Йорк, 1959 г.

МУЗЫКАНТ

Гамоніць стрыт, як вадаспад,
Трывожыць зрок неон.
На тратуары музыкант.
Гучыць акардэон.

Чаго не ўбачыш тут, чаго?
І смех, і бляск, і тлум...
Чаму ж мелодыя яго
На сэрца гоніць сум?

Я музыкантаву як след
Пазнаў тады бяду,
Як зазваніў у кубку цэнт,
Шпурнуты на хаду.

Кірунак ёсць куды каму,
Хаваюцца ў дамах,
Усім ёсць месца, а яму,
Відаць, на жаль, няма.

Ён тут сядзіць, як быццам госць,
Чаго? — вядома ўсім,
Яму пад клёнам ложка ёсць.
У парку гарадскім.

Музыкі беднага матыў
Мацней кранаў штораз.
Ён, можа быць, на Эльбе быў,
Пра ціхі марыў час.

І хтосьці там, паміж баёў,
Жывіў надзеяй той,
Што з часам вернецца дамоў
І лёс спаткае свой.

Ён марыў — надыдуць гады,
Жыць будзе — проста цуд.
О, як хацелася тады
Мець свой спакойны кут.

Не думаў ён шмат год назад,
Чакаючы зары,
Што з ім сыграюць злосны жарт
Яго гаспадары.

Нью-Йорк, 1959 г.

БЫЛЫЯ ГАСПАДАРЫ

Усюды камень. І не выйсці.
І неба запалоніў ён.
Жылі індзейцы тут калісьці,
Кастрамі іх палаў Гудзон.

І вось эпоха ўжо другая,
Няма гаспадароў былых,
Другія тут агні палаюць,
Другія скачуць каля іх.

Далёка рэзервацый плачы,
Індзейцаў след астыў даўно.
Адно, дзе іх я толькі бачу,
Дык то ў музеі ці ў кіно.

Нью-Йорк, 1959 г.

ПОБЛІЗ МАРОЖАНШЧЫКА

Побліз Нью-Йорка, ў Нью-Джэрсі,
Машына ў званках звiніць,
Джэкі, і Майклы, і Джэсі —
Дзіцячы народ гудзіць.

І вось невялікі прыпынак.
Дзяцей ужо — цэлы рой.
Марожаншчыка машына
Да неба ўзняла настрой.

Навокал, як мак таўчэцца,
Хоць вушы бяры заткні...
Я думаю, нашы дзеці
Такія ж, як і яны.

Глядзіш на таго малога,
Ну як яго не любіць,
Што хочаш ляпі з такога,
Што хочаш з яго рабі.

У нашых руках ён сённа,
Ён хоча жыццё пазнаць,
Ён можа быць і вучоным
І можа бандытам стаць.

Давайце ж усе, як трэба,
Навучым маленькіх жыць,
Давайце ж думаць пра бэбі,
З калыскі яго вучыць.

Нашто ім рэвольвер хвацкі,
Бо з ім адамрэ герой,
Навошта такія цацкі,
Што вучаць тварыць разбой.

Няхай лепш імкнуць да зораў,
Будуюць масты, дамы,
А войнаў праклятых гора
Даволі пазналі мы.

Няхай жа заўсёды з ласкай
Праходзяць для іх гады,
Няхай лепш разводзяць краскі .
І садзяць вакол сады.

Давайце ж, каб добра кожны
Знаходзіў кірунак свой —
Лепш частаваць марожаным,
Чымся карміць вайной.

Нью-Йорк, 1959 г.

РАЗВІТАННЕ З ПАКОЕМ

Ляжыць мой шлях у родны край
Прасторам акіянскім,
І я кажу табе: бывай,
Пакой амерыканскі.

З табою я пасябраваў.
Паводдалі ад гулу
Усё, што мог, ты мне даваў:
Святло, цяпло і ўтулак,

І крэсла — адпачыць нагам,
Стол для бясед сяброўскіх,
І «хол» і «гор», як трапна нам
Паведаў Маякоўскі.

Ты мог ад тлуму атуляць,
Каб я спакойна думаў,
Адно, чаго не здолеў даць, —
Мяне пазбавіць суму.

Было — агорне суму дым,
На сэрцы так заснежыць,
Ды знаю, ад цябе зусім
Такое не залежыць,

Бо я твой выпадковы госць.
Ёсць дом другі на свеце,
А ў доме тым пакойчык ёсць.
Маё жыве там сэрца.

І хоць не мог ты разagnaць
Маю тугу цяжкую,
Цябе я буду ўспамінаць,
Ні кроплі не крыўдую.

Наадварот, мая рука
Развітваецца чула.
Я ўдзячны, што да алаўка
Яе не раз цягнула.

Дык дзякуй, што прытулак даў,
І тым, што збудаваці,
Але не тым, хто грошы клаў,
А тым, што цэглу клалі.

Нью-Йорк, 1959 г.

ДРЭЎЦА НА НЕБАСКРОБЕ

Ну што сказаць вам сёння маю?
Скажу аб думе я адной:
Іду я вуліцай, гуляю,
А небаскроб перада мной —

Стаіць пад месяцам, маячыць,
Чапляе хмары ў вышыні,
На ім адно я дрэўца бачу,
Як сіраціну без радні.

Дрыжыць, худое, як іголка,
Без лісця, голае даўно,
Там, можа, многа іх, а толькі
Мне з вуліцы адно відно.

І мне здаецца, вельмі шумна
І сцюдзёна яго галлю,
Як быццам пазірае сумна
Яно з-пад неба на зямлю.

Гамоніць парк, ракочуць хвалі —
Адтуль усё відаць яму,
Яго ж, пакутнае, загналі
Туды няведама чаму.

І я хачу спытаць да болю:
— Твой гаспадар, напэўна, спіць,
Нашто цябе ён заняволіў
І прыкаваў да камяніц?

Я спачуваю, хоць здалёку,
Ты ж кажаш мне, нібы з-за крат:
Не ўсё прыгожа, што высока,
Цудоўнага на доле шмат!

Нью-Йорк, 1959 г.

РОК-Н-РОЛ

Таўкуць, крыўляюцца, трасуцца,
Бязладдзе, вэрхал навакол...
Не можа ўзняць маіх пачуццяў
Славуты гэты рок-н-рол.

Адзін ідзе ды з гэткім спрытам,
Нібы ён ногі адсядзеў,
Бы скокамі святога Віта
Ён толькі-толькі захварэў.

Другі, як звар'яцелы, валіць,
Дрыжыць, але паненку згроб,
Яго нібы разбіў паралюш,
Аж вочы вылезлі на лоб.

Дзяўчына скача без прыпынку,
Як на патэльнію узышла,
А значна б лепш было, дзяўчынка,
Каб ты, як лебедзь, паплыла,

Каб у мяцеліцы віхорнай
Твая кружыла маладосць,
А то, скажу па праўдзе, горна,
Што ты губляеш прыгажосць.

Ані да сэрца, ані да вока,
Ані ў чатыры, ані ў пяць,
Калі мне кажуць, — гэта скокі,
Дык мне не хочацца скакаць.

Нью-Йорк, 1959 г.

БЕЛЫ, ПАГАНЫ ГРЫБ

Напэўна, мы, людзі, нічога б не страцілі,
Без бомб разбуральных пражыць мы змаглі б.
Каб нашыя вочы ніколі не бачылі
Атамны,
белы,
паганы
грыб!

І жылі б мы ўсе разам спакойна, як трэба,
І ціха свяцілі б аконцы сяліб,
Каб толькі не ўспыхваў сярод яснага неба
Атамны,
белы,
паганы
грыб!

Жылі б, як прызначана, па-чалавечаму,
Каб траў не кранаўся, ні птушак, ні рыб,
Каб наша паветра нідзе не засмечваў
Атамны,
белы,
паганы
грыб!

І дружба царыла б між нашымі хатамі,
І дзеці і ўнукі раслі і раслі б,
Каб век не ўзнімаўся, як з пекла праклятага,
Атамны,
белы,
паганы
грыб!

Нью-Йорк, 1959 г.

НЯВЫКАЗАНАЕ ВЫСТУПЛЕННЕ НА ГЕНЕРАЛЬНАЙ АСАМБЛЕІ

Мне хочацца гэтае слова
Для вас не з трыбуны сказаць,
Мне хочацца сэрцаў размовы
Як можна хутчэй паяднаць.

Каб кожны, жадаючы міру,
Што мог, дзеля міру стварыў.
Тут нашаю моваю шчырай
Савецкі Саюз гаварыў:

— Даб'ёмся сяброўскае згоды,
Пакончым са зброяй навек!
І з гэтаю думкай заўсёды
Савецкі жыве чалавек.

Прэч бамбавозаў прапелеры,
Танкам — дарогі нідзе,
Тое, што кажуць Ракфелеры,
Дапамагае бядзе.

Толькі для мірнага атама
Высі адкрытыя ў нас,
Хто вас паслаў дэлегатамі,
Можаце ўспомніць наказ?

Справу патрэбную рухайце,
Досыць вайны і нягод,
Свет узнімаецца, слухайце —
Міру жадае народ.

Дзе б і каму ні належалі,
Не пашкадуйце вы сіл —
Там, дзе цвіце Інданезія,
Там, дзе праменіцца Ніл,

Там, дзе між тундраў дарога,
Там, дзе ў бананах Цэйлон,
Там, дзе шырокая Волга,
Там, дзе гамоніць Гудзон,

Там, дзе лядовыя груды,
Там, дзе ліяны шумяць,—
Усюды, усюды, усюды
Мусіце мір адстаяць.

Кажуць дзіцячыя вочы нам:
Вельмі ім хочацца жыць!
Хто аб жывых заклапочаны,
Сэрца не можа зманіць,—

Толькі для мірнага атама
Высі адкрытыя ў нас,
Хто вас паслаў дэлегатамі,
Можаце ўспомніць наказ?

Справу патрэбную рухайце,
Досыць вайны і нягод,
Свет узнімаецца, слухайце —
Міру жадае народ.

Шчырасць усім падабаецца,
Шчырасці цвёрда павер.
Хто там мармыча, крыўляецца?
Досыць крыўляння цяпер!

Хто гэта хлусіць без сораму,
Праўды не хоча сказаць?
І за высокімі горамаі
Шыла ў мяшку не схаваць.

Вы хлусіце, нам смешнавата,
Прыкра ад гэтых прамоў,
Што быццам бы ружы салдаты
Носяць заместа штыкоў.

Даволі ўжо слухаць, даволі,
Што быццам анёлкі яны,

І знайце, народы ніколі
Вам не даруюць маны.

Толькі для мірнага атама
Высі адкрытыя ў нас,
Хто вас паслаў дэлегатамі,
Можаце ўспомніць наказ?

Справу патрэбную рухайце,
Досыць вайны і нягод,
Свет узнімаецца, слухайце —
Міру жадае народ!

Нью-Йорк, 1959 г.

ПЛАЦІ!

Нідзе не ступіш
Дарма ў янкі,
Без грошай
Выйсця не знайсці.
Плаці за мост,
І за стаянку,
І за дарогу — ўсё плаці.
А як цэнтаў
Не збярэш,
Не праедзеш,
Не прайдзеш!

Нью-Йорк, 1959 г.

КАКАРЭКА

У Сан-Паула (Бразілія) замест кандыдата буржуазіі насельніцтва выбрала ў гарадскі савет насарога заапарка — Какарэку.

З газет

Проста смешна з чалавека,
Чалавека перамог
Какарэка, Какарэка,
Сан-паульскі насарог.

Насарог той беззаганны
Запрыкмеціўся ж усім,
У Сан-Паула ён абраны
Каўнсэлмэнам¹ гарадскім.

Не пакрыўдзіў ён ніколі
Анікога, ані-ні,
А што тоўсты, дык не болей
За другіх па таўшчыні.

Як з'явіцца давялося,
Так заўсёды і жыве,—
Гэта глупства — рог на носе,
Горш, як пуста ў галаве.

Можа, твар страшным здаецца,
Грозны колерам вачэй,
А што тычыцца да сэрца —
За другіх яно мякчэй.

Вось завошта Какарэку
Каўнсэлмэнам люд абраў,
Не рабіў ён небяспекі,
Не зманіў, не абакраў,

Не зрабіў нікому ліха,
Жве памалу ноччу й днём,

¹ Каўнсэлмэн — саветнік.

Ён прыстойны, самы ціхі
Між драпежнікаў кругом.

Ад яго не зналі здзекаў,
Вось і высунуцца змог
Какарэка, Какарэка,
Сан-паульскі насарог.

Вашынгтон, 1959 г.

ТАВАРЫШАМ, ШТО ЗАСТАЛІСЯ ЗА АКІЯНАМ...

Бывай жа, Амерыка,
Хутка мой дом,
Куды мяне вельмі цягнула.
Апошняя чайка махнула крылом
І сэрца маё закранула.
Яна паляцела імкліва
Назад,
На бераг, дзе чаек багата,
А там і ў мяне ёсць таварышаў шмат,
Завуцца яны — дыпламаты.
Нялёгкая служба у іх —
Працаваць
І ладзіць з людзямі чужымі,
Ім суму ніяк не ўдалося схаваць,
Калі я развітваўся з імі.
Сцвярджаў мне ўсё гэта,
Праводзячы ў шлях,
Абліччаў задумлівы выраз,
Я гэта пабачыў, пазнаў па вачах,
Якія зайздросцілі шчыра
Таму, што чакае
Мяне параход,
Што трубы запыхалі дымам.
Што ляжа ён курсам вядомым норд-ост,
Мяне павязе на Радзіму,
Дзе нашае сэрца
З маленства жыве
Між поля, між вуліцаў гулкіх,
Дзе кожнага вокам блакітным заве
Ці возера там, ці рачулка.
Дзе вецер
Нас кліча ў дрымотных барах,
Дзе песня не моўкне ў народзе,
Дзе сцяг прамяніцца, як быццам зара,

Што з ясных нябёс не сыходзіць.
Дзе любых прастораў
Ніяк не абняць,
Дзе кут свой адзіны, жаданы,
Дзе кожны з нас будзе штохвілі, штодня
Па-роднаму, шчыра спатканы.
Бывайце ж, таварышы,
Час адплываць,
Няхай жа мацуе нас дружба,
А болей нічым не магу спагадаць —
У вас жа пачэсная служба.
Вярнуцца дадому
Вам прыйдзе чарод,
Надыдзе часіна такая,
За працу вас любіць увесь наш народ
І з ласкай заўжды ўспамінае.

Нью-Йорк, 1959 г.

СЯРОД АКІЯНА

Плівём параходам каторы ўжо час,
Стыхія нас грозная стрэла.
Яна ў акіяне, а ён вакол нас —
То чорны, то сіні, то белы...

Здаецца, зліліся і долы і выш,
Ні чоўна, ні чайкі не стрэціш,
Усюды раве ён, куды ні глядзіш,
Як быццам адзіны на свеце.

А вецер разгуўся, дзьме ў тысячы труб,
А хвалі, што горы, няйначай...
Праз цэлыя месяцы плыў тут Калумб,
Аж покуль зямлі не пабачыў.

Сябры з ім пад ветрам пракладвалі шлях,
Па зорах дарогу чыталі,
А колькі адвагі было ў іх грудзях,
Што гэту стыхію скаралі.

Часамі хачу акіяну сказаць:
— Якое сумленне ты маеш,
Даўно ўжо, даўно мне не хочацца спаць,
А ты ўсё бясконца гутаеш...

Даволі ўжо нораў паказваць нам свой,
Навошта высока падскокваць?..
Як быццам я ў вёсцы і над галавой
Скрыпяць і ламаюцца кроквы.

А то пажартуеш, сваё запяеш,
Разыдзешся, як апантаны,
У борт як ударыш ды так пахіснеш,
Што скачуць кадрыль чамаданы.

Ісці я імкнуся як можна раўней,
А цяжка ўтрымаць раўнавагу,
Ды я не крыўдую, і чым ты зласней,
Тым больш выклікаеш павагу.

Я рад, што з табою пазнаўся цяпер,
Не знаю, ці стрэнемся болей,
Ды ты не такі ўжо, як даўна, павер,—
Людской ты скараешся волі.

У порт даплывём мы, няхай у гразьбе
Ты круціш цяжкімі плячыма,
Адно што — прызнаюся шчыра табе —
Забыць на цябе немагчыма.

*Параход «Каралева Марыя»,
13—14 снежня 1959 г.*

ПІСЬМЫ

Ці мала ёсць якой прычыны,
І ўдзень і позна уначы,—
Да нас з усіх канцоў краіны
Спяшаюць пісьмы, што ганцы.

З-за гор, з далін, з таежных нетраў,
Каб трапіць у належны дом,
Плывуць вадой,
Лятуць паветрам,
Імчацца хуткім цягніком.

Ад краю мкнуць яны да краю,
З зімы да ранняе вясны.
І мы аб пісьмах тых гадаем:
А што з сабой нясуць яны?

Як часта б'юцца нашы сэрцы,
Ну хто не помніць гэтых год?
Для пісем тых тады здаецца
Марудным нават самалёт.

А ёсць і гэтка, між намі,
Былі б яны ці не былі,
Не супраць, каб яны валамі
Разбітым шляхам ледзь брылі.

А ці няма ж усялякіх,
З якіх згрызот і крыўды шмат...
Такія б даручылі раку,
Няхай бы іх цягнуў назад.

1960 г.

БУСЕЛ

Я помню хаціну дзіцячых гадоў,
Падкову на збітым парозе,
Вялізнае, з дзедаву шапку, гняздо
Буслоў на высокай бярозе.

Жылі з буслянятамі аж да зімы
Ды лёталі на сенажаці...
Казалі суседзі — шчаслівыя мы;
Я жыў, адчуваючы шчасце,

Бо бачыў, як бусел імкліва ўзлятаў,
Імчаў на багнішчы, у лозы.
Я бегаў глядзець і не раз пазнаваў
Свайго са старое бярозы.

А ён там паважна, як пан, пахаджаў,
Харч ловячы дзюбай-іголкай,
І я ўсё на Ноя старога злаваў,
Што выпусціў поскудзі столькі.

Я звычайкі бусловы пасля адгадаў,
Я звездаў бусловы настроі,
Ён клёкатам часта мне спаць не даваў,
Ды я не злаваўся на тое.

І дружба была найсардэчная ў нас,
Здавалася мне так малому,
Бо я сумаваў, паглядаў увесь час,
Чакаючы бусла дадому.

Чаго не пазнаеш у тыя гады!
Я вёў з ім ад сэрца размовы,
Я чуў, як вітаўся са мной ён тады
Буслінай адрывістай мовай.

А як маё сэрца шчымела ў смуге —
У вырай пачаў ён збірацца,
Стаяў, задумёны, на доўгай назе,
Як флюгер на панскім палацы.

А потым праз зіму яго не было.
Ды зноў па вясновай дарозе,
Здавалася, бусел прыносіў цяпло
І ўборы старэнькай бярозе.

Калі я пабольшаў, да новых шляхоў
Пазвала вучоба і праца,
Я мусіў ад'ехаць на многа гадоў
І з буслам сваім развітацца.

За вёснамі вёсны шумелі, ішлі...
Вярнуўся дахаты я сталым.
Другія буслы на бярозе жылі,
Даўнейшага друга не стала.

Гады адыходзяць, імкнуць чарадой,
Адно, не жадаюць вяртацца.
Буслы прылятаюць заўсёды вясной,
Свайго не магу дачакацца.

1960 г.

ВЕРАСНЁЎСКІЯ ВЯТРЫ

Прыйшлі вятры, і хмараў статкі
Нагналі песень дажджавых
І жоўтыя паклалі латкі
На ўборы паркаў гарадскіх.

Здаецца, вежы так намоклі,
У хмарах, што ў капелюшах,
І ліхтары, як быццам кроплі,
Дрыжаць на тонкіх правадах.

А трубы дахаў плачуць, плачуць,
Уздоўж праспектаў ручайкі.
І толькі гальштукаў дзіцячых
Мільгаюць ярка аганькі.

1960 г.

ЗАМАЛЁЎКА

Спявае лета над барамі,
Сасёнкі струнамі звіняць,
Гамоніць поле каласамі,
Шапоча ў кветках сенажаць.

Шумяць вятры ў гаях напеўна.
Адна рачулка ў чаратах
Бурчыць, варочаецца гнеўна,
Бы мулка спаць на камянях.

А можа, з навіны ў ахвоту,
Пакуль міне плацінаў строй,
Так напрацуецца да поту,
Што пара раніцой над ёй.

1960 г.

ГАЙНА!... ГАЙНА!..

Гайна!.. Гайна!..
Што за рэчка,— прыгажэйшае няма.

Гайна!.. Гайна!..
З назвай, блізкай да паэтава імя.

Гайна!.. Гайна!..
Хоць малая,— неспакойны нораў твой.

Гайна!.. Гайна!..
Ты, як мора, разліваешся вясной.

Гайна!.. Гайна!..
Раннім летам ззяеш срэбрам у лугах.

Гайна!.. Гайна!..
Што малодка, ўся ў зялёных ты шаўках.

Гайна!.. Гайна!..
Ты пад восень граеш колерам другім.

Гайна!.. Гайна!..
Быццам вежы, над табою скрозь стагі.

Гайна!.. Гайна!..
Позна ўзімку, як удараць халады,

Гайна!.. Гайна!..
Ахінешся белым кужалем тады.

Гайна!.. Гайна!..
Ты як быццам засынаеш у снягах.

Гайна!.. Гайна!..
Твар твой белы, толькі горача ў грудзях.

1960 г.

ЗИМОВАЕ

Прыемна праімчацца ўзімку.
З-пад капытоў клубкі-камы.
Не знаю гарачэй абдымкаў
За тых, што ў нашае зімы.

Імчыш. За лесам за высокім
Мільгае месяц, што ліхтар,
Мароз як пацалуе ў шчокі,
Ажно ўсяго кідае ў жар.

Здаецца, вецер закалыша,
Над коньмі пара, нібы дым,
І санкі так на снезе пішуць,
Што пазайздросціць можна ім!

1960 г.

АГНІ

О, скількі дружніх на землі вогнів!..

.

Не раз нас голос братній закликав
До Бровчиноі вырядитись хати,
Заглянути на вогник Маршака,
На Тихоново світло завітати.

Максім Рыльскі «Вогні».

Агнёў братэрскіх красаванне
Прачулых сэрцаў не міне.
Максім Тадэвіч, вітанне!
Я рад, што ўспомніў і мяне.

Якую слаўную дарогу
Ты з песняй да братоў знайшоў!
Я не адзін... У Мінску многа
Тваіх адданейшых сяброў.

У дружбе шчырай мы зліліся,
А ёй мужнець на добры лад.
Ці ты ў Маскве, ці ты ў Тбілісі —
Ты ўсюды родны, любы брат.

І мы, твае сябры-паэты,
З усіх вітаем плошчаў, сёл,
Мы еднасці святлом сагрэты,
Яно нам свеціць навакол.

Нас дружба жывіць несупынна,
З усімі намі назаўжды,
Маяк — у чорную часіну
І сонца — ў мірныя гады.

Агнёў прыязні сёння мноства,
Яны цудоўна расцвілі —
Жывыя водбліскі сяброўства
Гараць ва ўсіх канцах зямлі.

Зямля ж у нас для ўсіх такая,
Куды ты толькі ні зірні —
Усюды сэрцы нашы ззяюць,
Як дружбы вечныя агні.

1960 г.

ЛАТЫШСКІЯ СТРАЛКІ

Калі Савецкая дзяржава
Ў баях ўставала на вякі,
Шырока прагрымела слава
Пра вас, латышскія стралкі.

Магутныя ў сталёвым гарце,
Прымкнуўшы грозныя штыкі,
У рэвалюцыі на варце
Былі латышскія стралкі.

Прайшлі праз буры смела, горда
Загартаваныя палкі.
Сумленне слаўнага народа
І чэсць — латышскія стралкі.

Не чулі стогнаў іх жалобных,
Хоць шлях пяройдзены цяжкі,
Мне быць хацелася б падобным
Да вас, латышскія стралкі.

1960 г.

ЛЯ ПОМНІКА РАЙНІСУ

Ля горада Рыгі, дзе спяць праз гады
Навечна заснуўшыя Латвіі дзеці,
Я Райніса бачу,— які малады!
Здаецца, што з ложка ўстае на дасвецці.

Ягонья вочы ўзіраюцца ўдаль,
Ён чуе, яму там дакучна і цесна,
Ён пройдзе па дзюнах на бераг, да хваль,
Дзе ветразі, чайкі, рыбацкія песні.

Ён прыйдзе на плошчы да новых будоў
І доўга там з мулярам гутарыць будзе,
Ён прыйдзе да хат між вясновых садоў,
Дзе прагнуць так слова ягонага людзі.

Браты яго клічуць здалёку ўвесь час,
Пачуць ім хацелася б Райніса голас.
І можа яшчэ раз ён прыйдзе да нас,
Яго ж так чакалі Купала і Колас.

Ягонья песні не знаюць мяжы,
Да сэрцаў гарачых лятуць на спатканні,
З пачуццямі расхваляванай душы
Стаю я сягоння, стаю я ў чаканні

Ля горада Рыгі, дзе спяць праз гады
Навечна заснуўшыя Латвіі дзеці,
Я Райніса бачу,— які малады!
Здаецца, што з ложка ўстае на дасвецці.

1960 г.

НЕ СТАРЭЦЬ!

Жыць і жыць нам, не старэць,
Крыўдна з існасці адной —
Што блукае яшчэ смерць
З заржавелаю касой.

Праўда, сёння ўжо не тое, —
Сталі людзі болей жыць,
Цяжка тэхнікай старою
Ёй бязбоязна касіць.

Закрычыць, касу падхопіць:
— Ну, ахвяра, ты мая!..
А па смерці ізатопы,
Антывірусаў сям'я.

Супраць смерці прэпараты,
З імі біцца не лацвей,
І даводзіцца праклятай
Адыходзіць як далей.

Мы ж яе яшчэ падкосім,
Створым з лекаў грозны суд,
Каб у набрыдзі бязносай
Выбіць злосную касу.

1960 г.

ЛЕДЗЯНЫ ПАЛАЦ

Вялікая мая Айчына,
Знаходзіш ты натхненне ўсім.
Жыве на поўначы дзяўчына,
Жыве ў палацы ледзяным.

І ўдзень і ўночы ёй не спіцца,
Ці мала там адказных спраў,—
Праверыць, вецер як імчыцца,
Куды кірунак скіраваў.

Якія айсбергі спатканы,
На колькі цаляў лёд узрос,
Адзначыць глыбі акіяна
І ці ўзляцеў, ці паў мароз.

Нямнога ў дзеўчыны суседзяў,
Нялёгка там іх напаткаць.
Бывае, белыя мядзведзі
Падыдуць глянуць на палац.

Здаецца проста дзень шчаслівым,
Як быццам хто візіт нанёс,
Як з пройма з выглядам санлівым
Клыкасты высунецца морж.

А як суціхне на хвілінку
І ўсё замрэ там навакол,
Чутно, як кожная сняжынка
З палёту падае на дол.

Там прыгажосць без параўнання,
Палац, хоць з выгляду шацёр,
Здаецца, што ў паўночным ззянні
Сабраў з нябёс мільёны зор.

І ў тым палацы чараўніца,
Снягі, вятры ў яе руках...
Калісьці з лёду для царыцы
Быў збудаваны большы гмах.

Царыцы, ёй людзей не шкода!
Сказала стаць — і гмах устаў,
І, рэч вядома, як заўсёды, —
Дзеля распусты і забаў.

Ды ім прыйшоў канец адзіны,
І шлях тады адкрыўся ўсім.
Жыве на поўначы дзяўчына,
Жыве ў палацы ледзяным.

Жыве яна з душой гарачай
І з роем клапатлівых дум.
Бывае цяжка — не заплача,
Бывае сумна — гоніць сум.

Глядзіць яна на свет вачыма,
Якім не страшны золь, віхор,
Бо там, на поўначы, Радзіма
Яе паставіла ў дазор.

1960 г.

ЧОРНАЕ МОРА, БАЛТЫЙСКАЕ МОРА...

Таму шмат стагоддзяў — не злічыш, як многа,
Відаць, як узніклі і воды і горы,
Далёка-далёка адно ад другога —
Чорнае мора,
Балтыйскае мора.

Быў лапаць лазовы, а што за абутва?
І кій ядлаўцовы — не поезд вам скоры,
І мала было тых, хто бачыў абудва —
Чорнае мора,
Балтыйскае мора.

Хадзіў на Турэччыну дзед мой салдатам,
Дарогу пасля ўспамінаў ён з дакорам,
Казаў, што не знаў, як вярнуцца дахаты
З гэтага самага
Чорнага мора.

Не знаў ён, што прыйдзе часіна такая,
Ледзь жыў ён у нетрах дрымотнага бору,
Што Нёман і Прыпяць, Дняпро паяднаюць
Чорнае мора,
Балтыйскае мора.

А каб я ды дзеду калісьці зазначыў,
Што людзі такое прыдумаюць, створаць,
Сказаў бы: — Пабойся ты бога, не ўбачыць
Чорнае мора
Балтыйскага мора.

Няма майго дзеда, і вельмі мне шкода,
Што ён не дазнаўся, загінуўшы ў горы,
Што злучаны будуць у нас назаўсёды
Чорнае мора,
Балтыйскае мора.

Над роўняй канала, над водным крышталем
Стаяць будуць сосны, нібыта ў дазоры,
І можа пад Мінскам змяшаюцца хвалі
Чорнага мора,
Балтыйскага мора.

І мроіцца сёння так сэрцу паэта —
Плывуць параходы з далёкіх прастораў,
Не толькі з Турэччыны — з цэлага свету,
З Чорнага мора
Ў Балтыйскае мора.

Я мару — у госці яны прыплываюць.
Страчаюць іх шчыра і сёлы і горад,
Дзяўчаты і дзеці вянкамі вітаюць
Чорнае мора,
Балтыйскае мора!

1961 г.

БЕЛАРУСКІЯ ШАХЦЁРЫ

Хадзілі мы ўслед за адной баразной,
Парваўшы зямлю на шматкі,
І нетраў глыбей, чым кривуляй-сахой,
Не краталі мы праз вякі.

Касілі мы травы, аралі палі,
Сваё будавалі жытло,
А шахтаў глыбокіх на нашай зямлі
Ніколі яшчэ не было.

Спрадвеку ішло ад дзядоў да бацькоў:
— Нічога не знойдзеш у нас...
Далёка ж, на шахты, нямала хлапцоў
Хадзіла ў заробкі не раз.

Вярнуўшыся, ўсе ўспаміналі забой,
Мы чулі пра цуды ад іх,
Прызнацца, хварэлі нямала душой,
Што скарбаў не маем такіх.

І гэтак жылі б мы між хмурых сяліб,
Дык дзякуй жа новым часам —
Мы ўвысь узняліся, мы глянулі ўглыб,
І тайны раскрыліся нам.

Стуль скарбы ўзнімаем умелай рукой,
Штораз багацее наш дом,
Багаццяў тых хопіць, каб вечнай красой
Усё гаманіла кругом.

Мне радасна: сёння задумлівы бор
На шахты з павагай глядзіць.
Таварыш шахцёр, беларускі шахцёр,—
Як хораша гэта гучыць!

1961 г.

СПЯЦОЎКА

Калі я спяцоўку сваю апрапаю
І тут жа адчую — яна на плячах,—
Я быццам дужэю, нібы вырастаю,
Раблюся спрытнейшым ва ўласных вачах.

У цэх уваходжу крыху ў хваляванкі.
Машыны, як быццам жывыя, стаяць,
Працуюць і лічаць — мнажэнне,
складанне...

Я з імі люблю размаўляць.

А колькі сяброў тут умелых, адданных,
Майстрамі па сэрцу здаюцца яны...
Стаяць за варштатамі, што капітаны,
Ім даляў прыгожых абрысы відны.

1961 г.

ЗАЙЗДРАСЦЬ

Усхваляваны я без меры,
Прызнацца, зайздрасць уваччу,
Калі гляджу на піянераў
Ля манумента Ільічу.

Бо, як дзіця, сабе наважыў,
Каб як магло такое стаць,
Каб мог стаяць я з імі разам
І клятву першы раз даваць.

Каб мог сядзець за партай
сёння,
Хадзіць з мадэлямі ў гурток,
Каб паміж гальштукаў чырвоных
І мой свяціўся аганёк.

І я стаяў у дружным строі
З вялікай верай у грудзях,
І я пад ленінскай рукою
Выходзіў у далёкі шлях.

А сёння ў шлях,
што ён азначыў,
Ідуць і дочки і сыны,
І я выразна, добра бачу
Той свет, куды ідуць яны.

1961 г.

ПЕНСІЯНЕР

Заўжды рухавы і натхнёны,
Гатовы зноў ісці ў паход,
Хоць ты ўжо з кніжкай пенсіённай
Знаёмы, і не першы год.

Часіна гэткая прыпала,
Сваё адгрукалі гады.
І хоць на кіцелі бывалым
Пагонаў даўнія сляды —

Ты да ўсяго цікавасць маеш
Па добрым звычаю здавён —
І востра вока заўважае,
І сэрца неспакойны тон.

І рухам войска на парадзе
Хвалюешся ты ад душы,
Дамоў ідзеш — зірнеш у садзе,
Як там гуляюць малышы.

І да ўсяго табе прычына —
Што ў парку Камунгас садзіў,
І быццам бы юнак з дзяўчынай
Не так як след загаварыў.

І што ў будоўлю нам мільёны
Патрэбна ўдумна укладаць,
Відаць, раней, чым стадыёны,
Бальніцы варта будаваць.

Сваімі дочкамі, сынамі
Ты не нацешышся ніяк,
Хоць часта, стрэўшыся з сябрамі,
Гаворыш ім: — І мы б вось так!..

Аб мірных днях заўсёды марыш,
А ледзь пагроза загрыміць,
Ты кажаш так: — Эх, даць бы жару,
Мы ж ім давалі прыкурыць!

За ўсім ты сочыш пільным вокам...
Не, ты ў дарозе не прыстаў,
Звык прымяраць усё навокал
Да ленінскіх вялікіх спраў.

1961 г.

НІШЧЫЦЦА ТУРМА

Між экскаватараў кран завіхаецца,
У самазвалаў спачынку няма,
Крышацца сцены, краты ламаюцца —
Нішчыцца сёння турма.

Царскага ладу цвярдныя жахлівая,
Па-над свабодай і розумам здзек,
Колькі змаганцаў з душою імкліваю
Ты пахавала навек!

Колькі там волі людское знявечана,
Колькі вачэй не сцакалі святла,
Колькі тут слёз і крыві чалавечае
Кожная цэгла ўзяла!

Вышай і вышай сонца праменнае,
Новыя светлыя гмахі стаяць.
Веку праклятага глыбы каменныя
Радасна нам раскідаць.

Прыйдзе часіна — не будзе і следу іх,
Знішчыцца й назва сама,
З кнігі нашчадкі толькі і ўведаюць
Чорнае слова — турма.

1961 г.

ШЧАСЦЕ

Ранкам я ўстану,
сонца сустрэну, як выблісне з бору —
Шчасце!

Выйду на поле —
роўна за трактарам скібы кладуцца —
Шчасце!

Чую, з-за рэчкі,
з дна катлавана, бульдозер азваўся —
Шчасце!

Глянупа я ўдалеч,
рунь распасцерлася песняй зялёнай —
Шчасце!

Бачу — дзяўчына,
яна над рамонкам хіліцца нізка —
Шчасце!

Дзеці з пясочку хаткі будуць
уважна, задумна —
Шчасце!

Недзе зязюля кувае бясконца,
дзякуй, зязюля, —
Шчасце!

Вось і прыходзіць радок мне на памяць,
можа і добры —
Шчасце!

1961 г.

ПТУШНІЦА

Нідзе такой не знойдзеш квочкі,
Каб столькі зразу гадаваць,
Сачыць, як жоўтыя камочки
Спрабуюць на нагах стаяць.

Яны ж растуць. Іх трэба песціць
І забяспечыць мацыён,
Упору даць папіць, паесці,
У час праводзіць іх на сон.

Пяройдуць дні, пяройдуць ночы,
Яны бялеюць грамадой,
Глядзіш — і крыламі лапочуць,
Вось-вось успырхнуць над зямлёй.

Стаіць ад ранку да заходу
Курыны гоман за гумном.
Убачаць птушніцу — заўсёды
Імчаць імкліва, сугрунём,

Бо зерне пад яе рукою
Бяжыць з каша, як з ручая.
Бялюткім воблакам пад ёю
Уся птушыная сям'я.

1961 г.

КЛОПАТЫ

Ганка сеяла лянок,
Прыбірала потым...
Нарабіў жа «Огонёк»
Дзеўчыне клопоту.

Напісаў: «Яна герой
У здабытках новых»,
Даў на вокладцы сваёй
Здымак адмысловы.

Надзвычайнае красы
Твар на ім дзявочы —
Быццам кужаль валасы,
Што крыніца вочы.

Зубы тыя, што часнок,
Выгнутыя броўкі...
Пакладзеш ты «Огонек»
Ды возьмеш ізноўку.

Многа ў Ганкі пекнаты,
Для хлапцоў натхнення...
Да яе пайшлі лісты —
Тысяча, не меней!

Знекуль здалі, з-пад Карпат,
Дзе вышынь нямала,
Піша гвардыі сержант,
Каб яго чакала.

Стуль, Арагві дзе бяжыць,
Б'е хлапец у грудзі:
«Не магу я далей жыць,
Як маёй не будзеш».

Піша ёй чабаа-герой:
«Пакахаў аддана...»
Лейтэнанты пішуць ёй,
Нават капітаны.

Хто вітанне шле, паклон,
Хто да сэрца рвецца...
Носіць пісьмы паштальён,
Носіць і злуецца.

Стаў худзюшчы, што кашчэй.
Прынясе іх многа —
Кіне моўчкі і хутчэй
Верне да парога.

Што было б далей з таго,
Я і сам не знаю.
Раз пачуў ён: — Аднаго
Я цябе кахаю.

1961 г.

ЯБЛЫНЯ

Глядзец на яблыню мне любя —
Прыберацца, як зацвіце,
Што маладыя так да шлюбу
Не прыбіраліся яшчэ.

Сукенка срэбная, густая,
Зялёнай хваляй валасы,
І што ні кветка, дык жывая,
З вачамі зорнае расы.

А завязь — быццам кроплі віснучь,
А набрыяюць спакваля,
Нібыта месячыкі бліснучь
Паміж бухматага галля.

Іх сонца не спускае з вока,
Вятры ім навяваюць сны...
Глядзіш — паружавелі шчокі,
І ў вусны просяцца яны.

Калі ж пачнуць да долу грукаць,
Бо абцяжарыць медзі сок,
Як аганёк, прымаю ў рукі
Я невялічкі цыганок.

Чародкай птушак, маладая,
Сям'я антонавак п'яе.
Слязу з антонаўкі сціраю,
Нялёгка ростань у яе.

Ды ўспыхне зноў, я добра знаю,
Вясной, як скончыцца зіма.
Няма ва ўсім канца і краю,
Так, як і ў песні іх няма.

1961 г.

МАЙ ЗЯЛЁНЫ НА ПАРОГ

Май зялёны на парог.
Ночка. Вішні белыя.
Ходзім мы з табой удвох,
Нібы звар'яцелыя.

Не страчаліся з зімы.
Што ж мы не бяседуем,
І чаго жадаем мы,—
Самі мы не ведаем.

Падае нам певень знак —
Блізка ўсход, світаецца,
Нашы ж рукі аніяк
Штось не разнімаюцца.

Салаўіны галасок
У садах ваколіцы,
Месяц быццам назнарок
Сам не супакоіцца.

1961 г.

* * *

Як пабачу тыя бровы,
Проста подбегам бягу...
Сам сабе пішу вымову,
Не глядзець жа — не магу.

Як успомню — аж да рання
Не заснуць маім вачам,
Сам сабе даю спагнанне,
Толькі радачкі не дам.

Знаю я — дарэмна мару,
Бо прыйшла мая зіма.
Сам сабе кладу я кару,
А ратунку ўсё няма!

1961 г.

ВЕТРАНАЯ

Так усе гавораць
Аб нашай Альжбеце:
— Што з яе ты возьмеш,
Не дзяўчына — вецер...

Сёння з трактарыстам
Бавіцца, гуляе,
Заўтра гарманісту
Вочкамі міргае.

Кажа, агранома
Ёй занадта шкода,
На спатканне ж ходзіць
Да рахункавода.

І хто ні прыедзе —
Не дае спакою.
Ветраная... ветраная...
Слых ідзе за ёю.

І шкадуюць часам,
І смяюцца людзі:
— Шмат яна шукае,
Аднаго не будзе!

1961 г.

ВЕЦЕР І БУРА

Можна заўважыць
Як пачынаецца вецер.
Спачатку ледзь-ледзь
Яе падтрымае задрыжыць павуцінка,
Пройдзе мясцінамі лістамі асінка,
Крыльца пчалінае шэрань па рэчцы,
Провад зашэпча штосьці ўспырхне на кветцы.
Угору памкнецца над шляхам.
Потым як дзьмухне — саломінка з даху.
Следам прыгнуцца узрушацца лозы.
З вішань пасыплюцца долу малыя бярозы,
Жытам пракоцяцца каралі,
Зойдуцца ўраз галчаняты буйныя хвалі,
Слупам узнімецца ў трывозе,
Дзіка завые — пыл на дарозе.
Нават на студні бор адгукнецца,
асвер скаланецца.

Рознае птаства
 прагоніць ён з вуліц,
 Пеўня з дрывотні
 сарве,
 перакуліць,
 Пашкамутае
 копны ён смела,
 Бачыш — страху
 аж угору ўзляцела...
 З чорнымі хмарамі
 ладзіць ігрышча —
 Скача і свішча...
 Скача і свішча...
 Вецер і з хмарамі
 любіць змагацца,
 Хмары разгоніць,
 ды сілы ўжо страціць.
 З высі магутнае сонца
 Як гляне —
 Ветру
 нізвання!
 Так было з ветрам.
 Знік ён па часе.
 Помню,
 як бура ў мяне пачалася.
 Дзеўчына,
 быццам матыль, мільганула,
 Позіркам
 ціхім мне грудзі кранула.
 І абыякавасць
 зрушыла трошкі
 Смехам срабрыстым,
 як звонкім гарошкам.
 Думы ж аблытала
 светлай касою,
 Потым звяла мяне
 плыткай хадою,
 Неяк, прыпаўшы
 тварам да твару,
 Ушчэнт спапяліла
 сінеючым жарам.
 Дрэўцам я кволым
 прад ёй захістаўся —

Бура ў грудзях маіх,
бура ўзнялася.
Сэрца то ў бездань,
то ў неба кідае,
Быццам той човен
на хвалях гайдае.
Стаў я з гадамі,
як дуб крамяністы,
Толькі прад ёю
схіляюся лістам.
Часам да долу
паду галавою,
Жвір на дарозе
абсыплю расою.
Часам прашу я:
— Бура, ўжо годзе!
Яна ж не праходзіць!
Яна ж не праходзіць!

1961 г.

АЛЕКСАНДРЫНА

Мне не забыцца песні той даўняе вясны:
— На Мурамскай дарожцы стаялі тры сасны...

Хадзілі мы, спявалі, і з песняй ты цвіла.
Александрына, помніш, якою ты была?

Цяпер магу прызнацца, тады пачаў кахаць,
Цябе з ніякай кветкай не мог я параўнаць.

Сказаць, што васілёчак, дык фарба ў ім адна,
Сказаць, што ты лілея, — сцюдзёная ж яна.

Сказаць, што ты званочак... Ды ўсіх жа мала іх!..
Такою ты здалася ў семнаццаць год маіх.

Мінула часу многа. Мне навявалі сны,
Як дзесьці на дарожцы стаялі тры сасны.

Прайшлі вясна, і лета, і восень, і зіма...
Александрына, дзе ты? Шукаю я — няма!

1961 г.

КАЛІ ПРЫЕДУ

Калі прыеду ў вёску нашу
І папрашу ў цябе паесці —
Стаўчы мне бульбяную кашу,
Засквар, чым маеш ты, нарэшце.

А ёсць кілбаска — пахваліся,
Грыбкоў падкінь ты усялякіх,
Пастаў вялізную мне місу
Капусты кіслае для смаку.

Падай, як некалі бывала,
(Бо змалку не змяніў я густу)
Скрылёў з пяток сырого сала
І хлеба ўкрой, як трэба, лусту.

Таго, што ў полі гадаваўся,
З дажджамі, з сонцам вёў размовы,
Таго, што ў печы красаваўся
На лісці восеньскім, кляновым.

Ну, а пасля ты, як вядзецца,
Мо пачастуеш хлебным квасам.
За ўсё падзякую ад сэрца
І падужэю я адразу!

1961 г.

* * *

З-пад сосен бору,
З-пад ялінкі
Бяжыць ручай такі маленькі,
Збярэш яго, здаецца, ў жменьку,
А ён імчыцца ўдаль жывінкай,
Кідаючы між лугу след...

Нібы гарошынка
Малая,
І я за ім аднойчы ўранку,
З бацькоўскага сышоўшы ганку,
(Часіна мне прыйшла такая)
Сцяжынкай пакаціўся ў свет.

1961 г.

ДВА БАЛЬШАКІ

Прыехаў я ў вёску
Вясновымі днямі,
Сустрэўся я ў полі
З двума бальшакамі.

І розніцу ўбачыў
Адразу між імі —
Нібы дзве эпохі
Ляжаць прад вачыма.

Я новай дарогай
Спяшаю дадому,
Старая — з дзяцінства
Таксама вядома.

Па ёй вандраваў я
Раз тысячу можа —
На старым гасцінцы
Сівыя бярозы.

Мне бабка малому
Даўно гаварыла,
Што іх Кацярына
Калісьці садзіла.

З рыдлёўкай царыцу
Ўяўляў я, няйначай,
Ды толькі ніколі
Не здолеў пабачыць,

Мільгнула царыца,
Растаяла з дымам...
Бальшак жа даўнейшы
Увесь прад вачыма.

Узгоркі. Нізіны.
Млынок ля рачулкі.
Пясок. Каляіны
Па самыя ўтулкі.

Рыпяць панарады,
Драўляныя восі.
— Ціў-ціў... — як піскляты
Заводзяць калёсы.

Калдобы пад тройняй
Вядзёрка гайдаюць,
І кроплямі дзёгаць
Свой след пакідае.

Панурья коні
Брыдуць аднастайна...
Такім быў, я помню,
Наш транспарт звычайны.

Пабачыў бальшак наш
І смешнага многа,
Ды гэта было ўжо
У дні фэсту якога.

Аж грукат, аж трэтар
Па лесе сасновым,
Навыскач імчыцца
Фарсун засцянковы.

Каняку худую
Забэсціць, заморыць,
Каняка падохне,
А шляхціц з ганорам.

Часамі глядзеў я
На пасце, улетку,
Як ездзіла панства,
Было гэта рэдка.

Карэта, як хата,
Высозныя дугі,
Аж восьмера коней
Запрэжаны цугам.

Адзінае масці
І ўсе закілзаны,
У грывах істужкі,
Хвасты падвязаны.

Здаецца, што срэбрам
Бліскучым падкуты,
А пан, што індык той,
Чырвоны, надзьмуты.

Сядзеў у карэце,
Ні з кім не вітаўся...
Скажу вам па праўдзе —
Я пана баяўся.

Пан ездзіў найболей
У свята, ў нядзелю.
А тыдзень — сялянскія
Колы рыпелі.

Бальшак старадаўні
Мне помніцца змалку,
Яго засталіся
Адны ўжо кавалкі.

А побач пралегла
Шаша-піянерка,
Раўнюткая, чыстая,
Быццам люстэрка.

Прыгледзься, як толькі
Дажджы выпадаюць,
Яліны і сосны
З яе паглядаюць.

Яна, што стралою,
Наперад імчыцца,
Праз нашу вёску
Ажно да сталіцы.

А рух неўгамонны,
А рух той няспынны,
Стаіш, пазіраеш —
Машыны, машыны...

Мільгаюць, што кулі,
Нібыта на гонках,—
Праходзяць разважна
Двухтонкі, трохтонкі.

Веласіпеды
Шыбуюць памалу,
Набітыя торфам
Плывуць самазвалы.

Вялізны аўтобус,
Загружаны цесна —
І раптам ўзлятае
Дзявочая песня.

І кожнае слова
З той песні, як быццам,
На дрэвах, што побліз,
Як голуб, садзіцца.

Дзяўчаты спяваюць,
Праносяцца хаты,
Іх маршам паходным
Страчаюць салдаты.

У бронемашынах
За ротаю рота,
А ў небе над імі
Плывуць самалёты.

Шаша не змаўкае
Цалюткімі днямі...
Цікава, як стрэнеш
Вяселле часамі.

Хлапец пасядае
З любімай дзяўчынай,
Абсыпаны кветкамі ўсе,
Зелянінай.

Сябры і сяброўкі
Спяваюць, гамоняць,
На хвілю не моўкнуць,
Іграюць гармоні.

Глядзіш ты — і ўспомніш
Часы маладосці,
І трошку пад сэрцам
Узрушыцца штосьці.

Ды хай сабе, сэрцам
І мы не старыя,
Шаша маладая,
Пяюць маладыя.

Бальшак жа старэнькі
Адгрукаў, і годзе.
Другія ўжо людзі,
Другое стагоддзе!

1961 г.

НАШЫМІ ВАЧАМІ

Словы нашай велічнай Праграмы
Я чытаю ўважліва, натхнёна,—
То глядзяць не літары радкамі,
Гэта вочы зыркія мільёнаў.

Вочы, што ў гадах не зналі зморы,
Вочы аднадумцаў і герояў.
Я гляджу ў іх, быццам у азёры,
Ўсё жыццё ўстае перада мною.

Я гляджу, як паміж хваль высокіх
Ветразь мой удалячынь кіруе —
Ад дзядоў і прадзедаў здалёку
Аж туды, дзе марамі жыву я.

За даўно мінулымі гадамі,
Што смугою шэраю пакрыты,—
Бачу ўсё, пяройдзенае намі,
Бачу ўсё, што намі перажыта.

Кожны з нас адчуў і добра вызнаў
Зорку, што нам воляю заззяла.
Я ж гляджу ў той час, як камунізма
Над Еўропай толькі здань блукала.

Бачу я народа шлях цярновы,
Кайданамі ён прасторы будзіць.
Пад арлом сатрапа двухгаловым
Стогнуць запрыгнечаныя людзі.

Смерць з касою па дарогах крочыць,
Размахнецца — падае жывое.
За варштатам — згорблены рабочы,
Селянін — з гаротніцай-сахою.

Продкаў сваіх бачу — пры лучыне
Над глінянай місай пасядаюць,
Лыжкамі драўлянымі нішчымнай
Лебядой мякіну заядаюць.

Так да самай смерці з нараджэння
Добрага не бачана, не чута.
Світкі з зрэб'я — іхняе адзенне,
А лазовы лапаць — іх абутак.

Дзень і ноч паміж пакутаў, плачу.
Каб забыцца — сцежка да сівухі,
Бо карчмар — найлепшы іх дарадчык.
За дакторак — брудныя шаптухі.

Не глядзелі ў час той за малымі,
Ат, жыве, дык добра, што жывое, —
Так было і з продкамі маімі,
Так было, сябры мае, са мною.

Адышоў той век цяжкі, суровы,
Шлях адкрыўся вольны для народа,
У народным гневе перуновым
Воля ярка ўспыхнула са ўсходу.

Чую залп «Аўроры» над Нявою,
Бачу штурм я Зімняга гарачы,
Бачу сцяг чырвоны над зямлёю,
Леніна любімы воблік бачу.

Бачу, як пайшлі ўсе грамадою
Да вялікай мэты без вагання.
Крокі аднадумцаў і герояў
У шляху не ведалі прыстання.

Словы нашай велічнай Праграмы
Я чытаю ўважліва, натхнёна.
Мы сваімі ўласнымі рукамі
Усё зрабілі, а было, я помню:

Хлеба васьмачок на чалавека,
Рэзрух, запусценне і няўрода.
Цягнікі маўклівыя на рэйках,
Трубы зледзянелыя заводаў.

На прысмакі — хвост якой сялёдкі,
А на кашу — крышачку алею,
Да кален аблезлыя абмоткі,
На штанах палапленыя леі.

Перамерзлі ў сцюжах мы нямала,
Шынялі дзіравыя насілі,
Нас цяплом «буржуйка» атуляла,
Колькі зім мы з ёй прагаманілі!

Духам жа не паў былы гаротнік,
Мы нягоду чорную скарылі,
Акрыліў нас ленінскі суботнік,
Ленінскія планы акрылілі.

І з руін заводы вырасталі,
Зацвіталі нівы збажыною,
Хоць адной рукой мы будавалі,
А знішчалі ворагаў другою.

Мы змяталі іх з зямлі, як смецце,
Адлятаў з дарогі пан за панам.
Не, відаць, нідзе няма на свеце
Гэтакіх, як мы, загартаваных.

Дзе такая сіла паўставала,
Каб у бойцы, ў голадзе і сцюжы
З той ліхой, драпежнаю навалай
Не схіснуцца, выстаяць, адужаць!

Мы цагліну за цаглінай клалі,
Уставалі коміны пад неба,
Хоць сабе часамі адмаўлялі
Нат у тым, у чым была патрэба.

Мы сваю пабудавалі хату,
Славілі жыццё ў ёй маладое...
Толькі набрыдзь, ліхадзеі-каты
Не далі пажыць нам у спакоі.

Зноў пажары, зноўку кроў ракою,
Дзе ні глянеш — толькі гора, беды,
Бачу аднадумцаў і герояў,
Ды такіх, што свет яшчэ не ведаў.

Што ішлі, як бессмяротны Данка,
Праз усе нягоды і віхуры,
Падалі з гранатамі пад танкі,
Засланялі сэрцам амбразуры.

Скажа вам, як за Радзіму-маці
Здабывалі ў бітвах перамогу,
Кожная травінка сенажаці,
Кожная пясчынка на дарогах.

Як, нягледзячы на боль і раны,
Смерці ў вочы пазіралі смела
Паміж тысяч храбрых і адданых
Кашавы, Матросаў і Гастэла.

Слава непакорлівым і мужным,
Ім, героям, жыць і пасля смерці
З песняй пераможнаю на вуснах,
З Ільчовым іменем у сэрцы.

Знішчана карычневая зграя,
Разарвана кратаў павуцінне.
Ты жывеш, працуеш, расцвітаеш
Край Саветаў, любая Айчына!

А тваіх здабыткаў скрозь без ліку,
Што ні дзень мацнеюць нашы справы.
Слава нашай партыі вялікай,
Што вядзе да перамогі, слава!

Словы нашай велічнай Праграмы
Я чытаю ўважліва, натхнёна,
Я гляджу наперад. За гадамі
Я ў жыцці, і я ў яго ўлюбёны.

Быццам жыць мне многа давялося,
Не хварэю, нават не старэю,
Пад блакітнай далеччу нябёсаў
Бачу, як зямля ўся маладзее.

Новыя магутныя каналы,
Мёртвы каларыт пустыні згінуў,
Там, дзе і расіны не бывала, —
Скрозь шумяць зялёныя галіны.

Я зямлю заву такую раем,
Буйна збожжа ўстала над палямі,
Кожная травінка пазірае
З гушчароў расянымі вачамі.

Па-над стэпам светлых песень гукі,
І азёраў і дуброваў многа,
Вежы станцый распасцёрлі рукі,
Што абрус, раўнютокія дарогі.

Хочаш — едзь на поўнач, хочаш —
поўдзень,
Ты жаданым і карысным будзеш,
Месц пустэльных анідзе не знойдзеш,
Скрозь працуюць радасныя людзі.

Дзе жывуць — турботы ўсе не знаюць,
Кожны дамагаецца чагосьці,
Брата брат ад сэрца паважае,
Ездзім часта да братоў у госці.

Працы скрозь цікавае багата.
Выбірай па ўласнае ты волі,
Хочаш — пастаіш ты за варштатам,
Хочаш — напрацуешся на полі.

Робіш ты і дбайна і старанна,
Скончыў — ні аб чым не клапаціся,
Ёсць усё — і ежа і адзенне,
Спачывай з сябрамі, весяліся.

Гарады ушыр і ўвысь імкнуцца,
А калгасы ў квецені няйначай.
У вучобе, ў працы, у навуцы
Я цябе, народ, шчаслівым бачу.

Нам бы жыць суладна і ў спакоі,
Толькі б дбаць аб радасцях і дзецях,
Як бы не хацелася нам зброі,
Ды бяда — ёсць ворагі на свеце.

Крывіць іх, як некалі крывіла,
Наш здабытак велічны і важкі,

І хоць ворагаў радзеюць сілы,
Ды раздзьмуць пажар зусім не цяжка.

Мала што нарымсціць безгаловым,
Можа стаць ім цеснаю планета.
Вось чаму у нас напагатове
Танкі, самалёты і ракеты.

Мы трымаем іх не для пагрозы,
Даць адпор умелі мы спрадвеку,
Нашы планы ў роздуме цвярозым,
Наша мэта — шчасце чалавеку!

Словы нашай велічнай Праграмы
Я чытаю ўважліва, натхнёна.
Клопат аб жывым шчырэйшы самы
Пачынаецца яшчэ з пялёнак.

Светлыя і чорныя галоўкі
Любага няўрымслівага люду...
Бачу яслі, бачу я пляцоўкі,
Бачу я сады для вас паўсюды.

Бачу, як уважна і ласкава
Прывучаюць вас усіх да працы,
Гульні вам і розныя забавы,
Школы вам і светлыя палацы.

Кожны з вас, як тая ручаіна
Ў акіяне нашага багацця.
Шмат шляхоў у роднае краіны,
І на кожным знойдзеце вы шчасце.

Між сяброў я гордым не лічуся,
Лішні гонар — то перажытое,
Чалавек савецкі — ганаруся,
Што нашу я прозвішча такое.

Так скажу, і сэрца б'ецца штосьці,
Як вазьму з мінулым параўнаю.
Чалавек савецкі сённа ў росце,
З дасканалым стрэнуся, я знаю.

Пра цябе ў сусвеце скрозь размовы —
Кемлівы, сардэчны і ласкавы,
Ты ўжо сёння йдзеш па ніве новай,
Я ж такога ўбачу неўзабаве:

Ты працуеш меней — болей маеш,
Ты жывеш сяброўскаю сям'ёю,
Ты пра ўсіх клапацішся і дбаеш —
Людзі ўсе з табою грамадою.

Ты шчаслівы, новы час спаткаўшы,
На зямлі, пад зьяннем любых зораў,
Што ні ёсць — усё тваё і наша,
Як зямля, як неба, як азёры.

Мы й пазнаць зямлі сваёй не можам,
Як пабачыш — дзіваў-цуду многа.
Край савецкі! Як жа ты прыгожы,
Ні куточка анідзе пустога.

Верыш ты, што ён і лепшым будзе,
Ты жывеш шчасліва і дастойна.
Толькі ў свеце ёсць у горы людзі,
Вось чаму на сэрцы неспакойна.

Зведаўшы прыгнечанне спрадвеку,
Ты людскую крыўду адчуваеш,
Ты, як заўжды, ненавідзіш здзекі
І гаротным шчыра пасабляеш.

Родны брат усім працоўным людзям,
Робіш так, як партыя вучыла.
Так было і так заўсёды будзе,
У яднанні, дружбе — наша сіла.

Не жадаеш ты крываваых боек,
Сын вялікай ленінскай дзяржавы.
Чалавек савецкі! Прад табою
Самая прываблівая ява.

Як ніколі, сёння для народа
Партыі натхняючыя планы.
Знаеш ты, што будуць перашкоды,
Ды скрозь іх ты пойдзеш ў свет жаданы.

Ты аздобіш дзіўнаю красою
Новыя будовы і палацы,
Ты упэўнены — зямлёй тваёю
Будзе кожны ў свеце захапляцца.

Ты ствараеш мудрую навуку,
Каб табе як след яна служыла.
Бачу ход станкоў мільёнарукіх,
Атамаў расшчэпленую сілу.

Станцый рух магутны і нязвычайны —
На вадзе, у горах, стэпах, полі.
Чую спрэчкі зорак электрычных —
Зор зямных, а ці нябесных болей?

Бачу: сцяг чырвоны разгарэўся —
Месяц распазнаны і апеты.
Бачу: караблі плывуць у рэйсы
Ажно на далёкія планеты.

Дзе ні пойдзеш, песні кружаць роем —
Гэта людзі ў шчасці заспявалі.
Едуць, едуць госці чарадою,
Хараство ў нас сэрцу адшукалі.

У цябе, любімая Айчына,
Кожны дзень, што ў тыя святы быццам.
Едуць, едуць госці безупынна
Нас паслухаць, лепшым падзяліцца.

Пераняць сабе ад нас багата,
Бо, як сонца, наша перамога,
І ніякім брахунам і катам
Наконт нас не ашукаць нікога.

Бо ўжо скрозь над земнымі шляхамі
Новы час займаецца зарою.
Бачу я: Ільіч стаіць прад намі,
Нікне цемра прад яго рукою.

Словы нашай велічнай Праграмы
Я чытаю ўважліва, натхнёна.
Партыя! Ты нашымі вачамі
Шлях у заўтра вызначаеш сёння.

Наша маці, мы табе адданы,
Перад намі далеч палымнее,
Мы ў сям'і сталёвае, з'яднанай
Без цябе жыцця не разумеем.

Партыя! Табой мы ўсе сагрэты,
Хутка час жаданы мы пазнаем.
Жыць і жыць нам. Хай уся планета
Лік гадоў нанова пачынае.

1961 г.

АЙ-Я-ЕЙ!

Што я ўбачыў, што хаджу я
Сам не свой?
Ах, якая прыгажуня,
Ай-я-ей!

Я гляджу, ў палон забраны
Той красой.
Што за постаць,
Што за тварык,
Ай-я-ей!

Спавіла сваім паглядам
І хадой.
Што за вочкі,
Што за ручкі,
Ай-я-ей!

Загубіў сваё я сэрца
І спакой.
Як адкрыцца,
Што сказаць мне,
Ай-я-ей!

Покуль я круціў да болю
Галавой,
Падшоў аднекуль
Хлопец,
Ай-я-ей!

Пад руку — і знік з дзяўчынай
За гарой,
А я ўслед гляджу,
Ўздыхаю:
Ай-я-ей!

1961 г.

* * *

А ці не досыць вам, здаецца,
Яго няславіць і чарніць?
Ягонае ад гора сэрца
Ужо чарней ад галаўні.

Яго ў эпітэтах ганебных
Спавіла плётак дзераза,
Як дождж зямлі, яму патрэбна
Сяброўскай шчырасці сляза.

І сэрца ўсе нягоды скіне,
Кроў заструменіць сугрунём,
На месцы той слязы галіна
Зялёна ўспыхне аганьком.

1961 г.

ПАСЛАННЕ У КІЕУ

Максіму Рыльскаму

Мой човен па Дняпры плыве,
Сінее даль перад вачыма,
І думку, ў сэрцы што жыве,
У Кіеў шлю я, да Максіма.

Зварот крыху завольны мой,
Ды ў ім ніякае абразы,
Каго мы любім ўсёй душой —
Завём і Янкам і Тарасам.

Няхай даруе мне Максім,
Ды я пішу ад сэрца, ўзнёсла.
Ён ціхі, добры друг усім —
Малым, і юным, і дарослым.

Лягчэй з ягонай песняй жыць,
Завуць яго адданым сынам,
Ён на Украіне мусіў быць,
І ёсць Максім на Украіне.

Ён ходзіць з песняй паміж хат,
А ўбачыць ты яго наважыш,
Спытайся у Дняпра, ў Карпат —
Яны гукнуць яго адразу.

Хай ён блукае між дуброў,
А мо працуе дзе рупліва, —
Дзе б ён ні быў, у круг сяброў
Прымчыць, як голуб варкатлівы.

Сваю ён гутарку пачне,
Ў бяседу ўходзячы памалу,
Ён знойдзе слова ў гамане,
Якога ўсім нам не хапала.

І мы пачуем гул Масквы,
Напеў сасновы Беларусі
І край цалінны, стэпавы,
Як быццам ён адтуль вярнуўся.

Чалом табе, Максім, чалом!
Дарма цябе я скрозь шукаю.
Цяпер зіма. Ты за сталом
Старонкі даўнія гартаеш...

Ўстаюць прыгонныя часы,
Спяваюць аб нядолі жнеі...
Твае сівыя валасы,
Здаецца мне, яшчэ бялеюць.

Ты на душы адчуў мароз,
Па сэрцу слёзы жней ліліся...
Ды бачыў ты народу лёс,
Ірваўся сокалам у высі.

Ты горды тым, што ў барацьбе
Умеў адпомсціць ён за раны,
І я так рады за цябе,
І слаўлю мужага Багдана.

Бо нашы сэрцы праз вякі
У братняй еднасці заўсёды.
Былі Багданавы палкі
І ў нас. Ён з нашым быў народам.

Да волі клаў Багдан масты,
Зарніцу ўбачыўшы на ўсходзе,
Каб тры сардэчныя браты
Жылі заўсёды ў добрай згодзе.

Мінулі дні. Прайшлі гады...
Нас не зламаў ніякі вораг,
І мы цяпер і назаўжды,
Як сталь, з'яднаныя «Аўрорай».

І ў нас бязмежны далягляд.
Які прастор! Як сонца свеціць!
Плячо ў плячо, да брата — брат,
У бездань знікла ліхалецце.

Цяжкі ўспамінак — старына...
Ды ў новы дзень ты заўжды крочыш.
Ты падыходзіш да акна,
І загараюцца зноў вочы.

Інакшы дзень перад табой,
Усё хвалюе ў ім паэта —
Малыя шумнай грамадой
Са снегу зладзілі ракету.

Гарэзны візгат, гоман, смех.
Шчаслівы час, якая доля!
І кружыць снег, і кружыць снег,
Такі бялюткі, як ніколі.

Сняжынкі — за адной адна —
Перад тваім паглядам таюць...
І ўжо не снег ідзе. Вясна
З прыполу кветкі растрасе.

Зязюля села на вярбе,
Зашчоўкаў у кустах салоўка,
І ты — я ведаю цябе —
Ізноў збіраешся ў вандроўку.

Прыкінуўшы маршрут не раз, —
А сцежак у цябе без ліку —
Бярэш ты вуды і ў запас
Кладзеш кацельчык невялікі.

Каб пры удачы, як зара
Асядзе недзе за барамі,
Наўкруг маленькага кастра
Пагаманіць як след з сябрамі.

З табой сустрэцца кожны рад,
Паразважаць пры ясных зорах,
Сяброў цябе чакае шмат,
І мы чакаем на азёрах.

Ты знаеш — іх няма ў нас,
А ў іх — табе даўно вядома —
Пятляе плотка, ходзіць язь,
Шчупак стаіўся нерухома.

Дык выбірай куток любы:
Браслаўе, Лукамля ці Нарач;
Стаяць над Свіцяззю дубы
І пра цябе таксама мараць.

Іх верхавінне — цэлы дом,
Чуцён далёка іхні голас...
Міцкевіч быў пад іх шатром,
Твае сябры — Купала, Колас...

Ты ў нас і гаспадар і госць,
Цябе, як брата, здаўна знаем,
Дык прыязджай, гамонка ёсць,
А ў дружбакоў — няма ёй краю!

1961 г.

ШТО МНЕ МІЛЕЙ...

Прыгожы хмарны дзень па-свойму,
Ды ў дзень блакітны весялей.
Струкоў гарохавых абоймы
Мне за вайсковыя мілей.

Суровы танк грыміць па тракту,
Бярэ нястрыманы разгон,
Ды мне мілей спакойны трактар,
Калі арэ вясною ён.

Ракета абляціць паўсвета,
Да мэты знойдзе свой маршрут,
Мне ж падабаюцца ракеты,
З якіх успыхвае салют.

А каб вятры вайны падзьмулі
І на Радзіму быў напад —
Была б, звычайная ты куля,
Мілей за жэмчуг мне стократ.

1961 г.

ФРАНТАВЫЯ ДАРОГІ

Горды сцяг перамогі.
Кроў братоў і сыноў.
Франтавыя дарогі
Грозных, чорных гадоў.

Дым уедлівы, горкі,
Сталі плаўленай гром,
Смерць пад кожным узгоркам,
Смерць пад кожным кустом.

Мы ж дарогамі смерці
Непахісна ішлі,
Гора клала на сэрцы
След, як танк на зямлі.

Ў ботах кірзавых ногі
Не маглі адпачыць.
Франтавыя дарогі,
Колькі вас, — не злічыць!

Шмат салдацкага поту
На шляхах палявых,
На багнішчы ў балотах,
На завалах лясных.

Дождж асколачны з ветрам.
Шкуматала. Гуло.
Нам вайны кіламетры
Браць не лёгка было.

Многа згінула, многа
У змаганні цяжкім,
Франтавыя дарогі,
Вам вядома адным.

Знаюць нашы шынелі,
Што прабіты не раз,—
Мы спачынку не мелі,
Помста рухала нас.

За свабоду Айчыны
Біўся воін-салдат.
Мы дайшлі да Берліна,
Быў такі нам загад!

1961 г.

КАМУНАРЫ ЖЫВУЦЬ!

Камунары жывуць, бачу іх,
не, яны не забіты!
Пэр-Ляшэз, я стаю прад табой
з галавой непакрытай.

Пэр-Ляшэз! Мужнасць храбрых
ніколі не можа забыцца.
Вось і я тут стаю,
каб героям тваім пакланіцца.

Спяць героі ў зямлі,
але ў іх незгасальная сіла.
Я зрываю лісток з іхняй сціплай,
славутай магілы.

І да сэрца кладу,
а яно, ўсхваляванае, б'ецца,
І яно гарачэй
і ў грудзях, быццам крэмень, здаецца.

Многа роздуму ў ім
прад сцяною пахмурай, суровай,
І жаданне ў яго
з камунарамі весці размову.

Камунары жывуць.
хай загінула ў бойцы нямала,
Ды на цэлы сусвет
у Кастрычнік іх зорка заззяла.

І расце і расце,
і шырэй і шырэй узрастае
Камунараў сцяна непахіснае волі,
жывая.

Камунараў сцяна,
што сабой прыкрывае народы.
Не зламалі яе аніякія буры,
нягоды.

Над кагортай байцоў
горда ленінскі сцяг развінаўся,
Хто прабіць спрабаваў —
аб граніт той сцяны разбіваўся.

Камунары жывуць,
і ніхто не ўзлятаў так высока.
Пэр-Ляшэз, чуеш ты
камунараў магутныя крокі.

Чуеш — гімн іх гучыць,
быццам гром па-над цэлым сусветам.
Камунары ідуць,
і ўжо блізка да яснае мэты!

1961 г.

МУ І РАНА

У Нарвегіі, дзе горы
Вадаспадамі прыбраны,
За палярным кругам горад
Му і Рана.

Назва гучная такая,
Што цымбаламі найграна,
З ёй дзяцінства ўспамінаю —
Му і Рана.

Прыгажун, стаіш пры лесе,
Да цябе мая пашана,
Не таму, што ты завешся
Му і Рана.

Ты не толькі гэтым блізкі.
Прыгадаю — ў сэрцы рана.
Я стаю пры абеліску
Му і Рана.

Пад высокім шпілем вострым
Многа смелых пахавана,
Спяць мае браты і сёстры,
Му і Рана.

Мы дамоў іх клічам з болям,
Ды навек яны схаваны
Тут, табе прынёсшы волю,
Му і Рана.

Горад белы, быццам з лёду,
Бляскам поўначы затканы,
Помні кроў сяброў з Усходу,
Му і Рана.

1961 г.

ВЫСОКІЯ ХВАЛІ

Пройдзена многа,
толькі ні стомы, ні суму не знаю —
Ясныя далі.
Радасна крочыць.
З чым я імкненне жыцця параўнаю —
З высокаю хваляй.

Жыць як цікава,
нам раскрываюцца сёння планеты —
Доўга чакалі.
Леніна голас, чую, ўзлятае
над цэлым сусветам
Высокаю хваляй.

Бачу пагібель
і канчаткова свету старога —
Людзі паўсталі.
Рабства і здзекі
знішчаць паўсюды гневу людскога
Высокія хвалі.

Ведаю добра,
словы на звонкую песню збяру я —
Горны зайгралі.
Радасна бачыць —
блізка той бераг, куды нас кіруюць
Высокія хвалі.

1962 г.

МАЯ РАДАСЛОЎНАЯ

З чаго пачынаць радаслоўную сённю?
Прапрадзедаў нашых, на жаль, я не помню.

Не засталася даўнейшага следу,
Было невядома ні бацьку, ні дзеду.

Ды не таму, што мы знаць не хацелі,
Проста таму, што пісаць мы не ўмелі.

Дазвольце ж, я летапіс свой пачынаю,
Як я прапрадзеда сам уяўляю.

Сядзіць ён, густыя нахмурыўшы бровы,
У замку з бяргвення — смалістым, сасновым.

Хай шыбы анучамі пазатыканы,
Хай дах па-над замкам увесь саламяны,—

З каміну, больш пэўна — з каменнае печы,
Яго смалякі асвятлялі штовечар.

А быў ён, як рыцар, харобры, багаты,
Увесь, дзе ні глянеш — у латах, у латах...

А латы на ўсім ім блішчаць, зіхацяцца —
На портках, на світцы і нават на шапцы.

Насіў жа заўсёды з павагаю нейкай
Заместа мяча ён капшук з самасейкай.

Хацеў ён жыццё сваё гэтым аздобіць,
Ляжала там крэсіва з губаю побач.

І жыў задаволена продак няжадны,
Што ў свеце агонь быў яму падуладны.

Ды трэба прызнацца, крыху быў фарсісты,
Меў рыцарскі рог ён і рог галасісты.

Даўжэзны-даўжэзны, самім змайстраваны,
Увесь перавіты карой берасцянай.

Як выйдзе прапрадзед, затрубіць на вёску —
На выган збярэцца ягонае войска.

Адно што не бачна нідзе сцяганосцаў,
Галовы рагатыя, што ў крыжаносцаў.

Ды продкава войска не ваявала,
Яно толькі травы са смакам знішчала.

І быў ён, мой продак, вядомы і знаны —
Вятрамі у кнізе палёў прапісаны.

Асцюжаны ўзімку, асмужаны ў леце,
Араў і трубіў ён да самае смерці.

Спакойна страчаўся са смерцю сваёю,
Бо склеп быў гатовы яму пад сасною.

Стагоддзі міналі, і леты, і зімы,
І прадзед і дзед мой былі ўсе такімі.

А што з навіны ім пазнаць давялося?
Ну, можа, што дзеду — жалезныя восі.

Калі ж на палетку ў нас плуг заявіўся,
Я помню, што бацька ўжо гэтым хваліўся.

Не шмат мы да старасці бачылі змалку,
Былі нам за дзіва нават запалкі.

А дзе мне знайсці вас, патрэбныя словы,
Каб сёння азначыць мой летапіс новы?

Каб ведалі, прадзедам радасна б стала,
Што многа пабачыць за ўсіх мне прыпала —

З чырвонымі сцягамі людства калоны,
Чырвонымі сцягамі свет азароны.

Як з молатам серп навякі паяднаўся,
Як слава ў народзе адна павялася,

Як мы багацелі ўсё болей і болей,
Як трактар выходзіў на нашае поле,

Як беглі са станцый агеньчыкі дротам,
Як вышай і вышай плылі самалёты.

У летапіс мой я запісваю гэта,
Хай прадзедаў знаюць — пазнаў я ракеты...

Хай рыцар даўнейшы і быў зухаваты,
Мне рыцар нябесны сягоння за брата.

Гляджу на яго я — з майго ён народа.
Шалом у яго быццам даўняе моды,

А ў ім ён з Сусветам размовы праводзіць.
Ён смела на свой карабель узыходзіць,

А сеўшы, як возьме рычаг ён рукою
І пойдзе кружыцца над нашай зямлёю.

На гэтым яго не спыняецца мэта —
Імкнецца ў палёт на другія планеты.

Штораз усё далей і далей дарога,
Іх будзе ў жыцці яшчэ многа і многа...

Калі ж я, знясілеўшы, летапіс кіну,
Яго дапісаць даручаю я сыну.

1962 г.

НОЧ

Дзень згарнуў з блакіту крылы,
Сонца знікла ў бездань быццам,
Ліпы ў мораку застылі.
Вось і вечар. Час лажыцца.

Чую я, гадзіннік сценны
Крок за крокам прыбаўляе...
Дзень прайшоў. Шкада, не вернеш.
Я на ложку. Спачываю.

За сцяною чэзнуць рэчы.
Месяц знік, бы ў хвалях рыба.
Ноч змяніла сіні вечар,
Шэры плашч кладзе на шыбы.

Вецер шэпча ў аканіцах,
Стала больш суровым неба.
Б'Е ГАДЗІНА. Што ж, не спіцца,
А заснуць мне вельмі трэба,

Каб ускочыць рана-рана
(Неспакойна жыць паэту).
Стыне верш недапісаны,
Прозяць допіс у газету.

Клуб на дыспут запрашае.
Знаю — будзе многа тлуму...
Як заснуць мне, — разважаю.
Не даюць спачыну думы.

ДЗВЕ ГАДЗІНЫ. Сон не морыць.
Я далёка ўжо ад дому,
Дзесьці там, за сінім морам,
Там, на востраве вядомым,

Дзе на варце людзі сёння,
Бо ўзнікаюць буры часта,
Дзесьці ля Плайя-Хірону
Бачу я Фідэля Кастра.

Куба, Куба! Край герояў,
Шмат спяваеш, храбра б'ешся,—
Над Амерыкай усёю
Мне жамчужынай здаешся.

Дзе тут спаць. Іду, спяваю.
Песні ж іх падобны грому.
Кубе шчасця я жадаю.
ТРЫ ГАДЗІНЫ. Зноўку дома.

Я з сябрамі на камбайне.
Размаўляе стэп са мною.
То пыву я над Украінай,
То далёка цаліною.

Рады. Слаўна каласіцца,
Хлеб у самым добрым спеве,
А з таго, што ў нас дажджыцца,
Я варочаюся ў гневе.

Вось гадзіннік **Б'Е ЧАТЫРЫ**
Зноў Ангола ў сэрца пала,
Ў партугальскія мундзіры
Апранутыя шакалы.

А чаго ж Ангола хоча?
Волі ўсім — бацькам і дзецям.
Салазараўцы уночы
Рэжуць-крояць маё сэрца.

Дзе праходзяць — там пажары,
Дым, руіны, кроў наўкола,
Толькі згінуць Салазары,
Будзе вольнаю Ангола.

ПЯЦЬ ГАДЗІН. Крыху світае,
Недзе промні чэшуць сосны.

Ленінскі праспект ківае
Галавою мне выноснай.

Дзе яму, якія межы,
На вякі ён азароны.
Над ажурам тэлевежы
Сцяг, як быццам птах чырвоны.

Чую я, праспектам крочаць,
Кожнаму — сваё заданне.
Гімн ляціць з Чырвонай плошчы, —
ШЭСЦЬ ГАДЗІН.
Дзень добры,
ранне!

1962 г.

ЖЫВАЯ ВАДА

Жыццё здзіўляе. Калі ласка,
Чаго не вынайшаў народ!
Мы абагналі нават казкі.
Ну што кілім той, саламёт?

Не баючыся боскай кары,
На крыллях дзіўных караблёў
Мы абагналі нават мары
Сваіх прапрадзедаў, дзядоў.

Ваду стварылі мы цяжкую,
Што новае пазнаць заве.
Ды мець хацелася б жывую,
Такую, ў казках што жыве.

Каб кожны мог — малы,
вялікі —

Ваду дзівосную займець,
Каб жыць і жыць гадоў
без ліку

І каб ніколі не старэць;

Каб ран не знаць дачцэ і сыну,
Ні дзецям іх ні ў які час,
Каб той,
хто ўсё людзям пакінуў,
Узняцца мог, пабачыць нас!

1962 г.

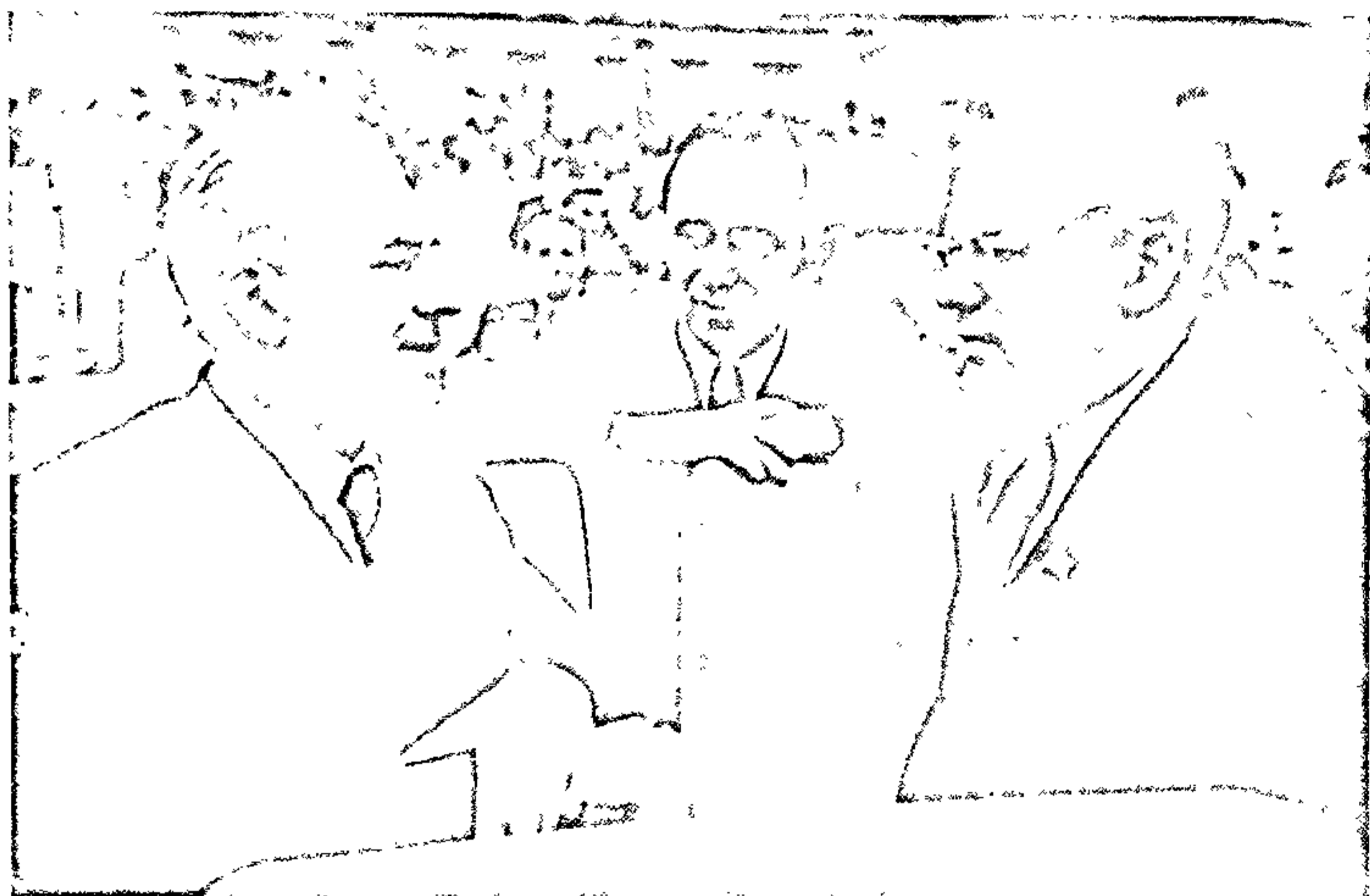
РАЗМОВА ДАМОЎ

Пад блакітным дахам неба, ў цэнтры, ў горадзе маім
Два дамы стаяць на плошчы, не подобныя зусім.
Велічны, паверхаў дзесяць, паглядае сотняй воч,
І маленечкі, драўляны, з дахам чорным, быццам корч.
Бровы цвілыя нахмурыў, лік вядзе былым гадам...
З кожным воблакам высокі размаўляе сам-насам.
Да вялізнага прысталі ўсе антэны, правады,
І старэнькаму здаецца — ганарысты малады.
І пачуў я там аднойчы, рана ўстаўшы, на зары,
Як будынку маладому штосьці шэпча дом стары:
— Ты на нашай даўняй плошчы

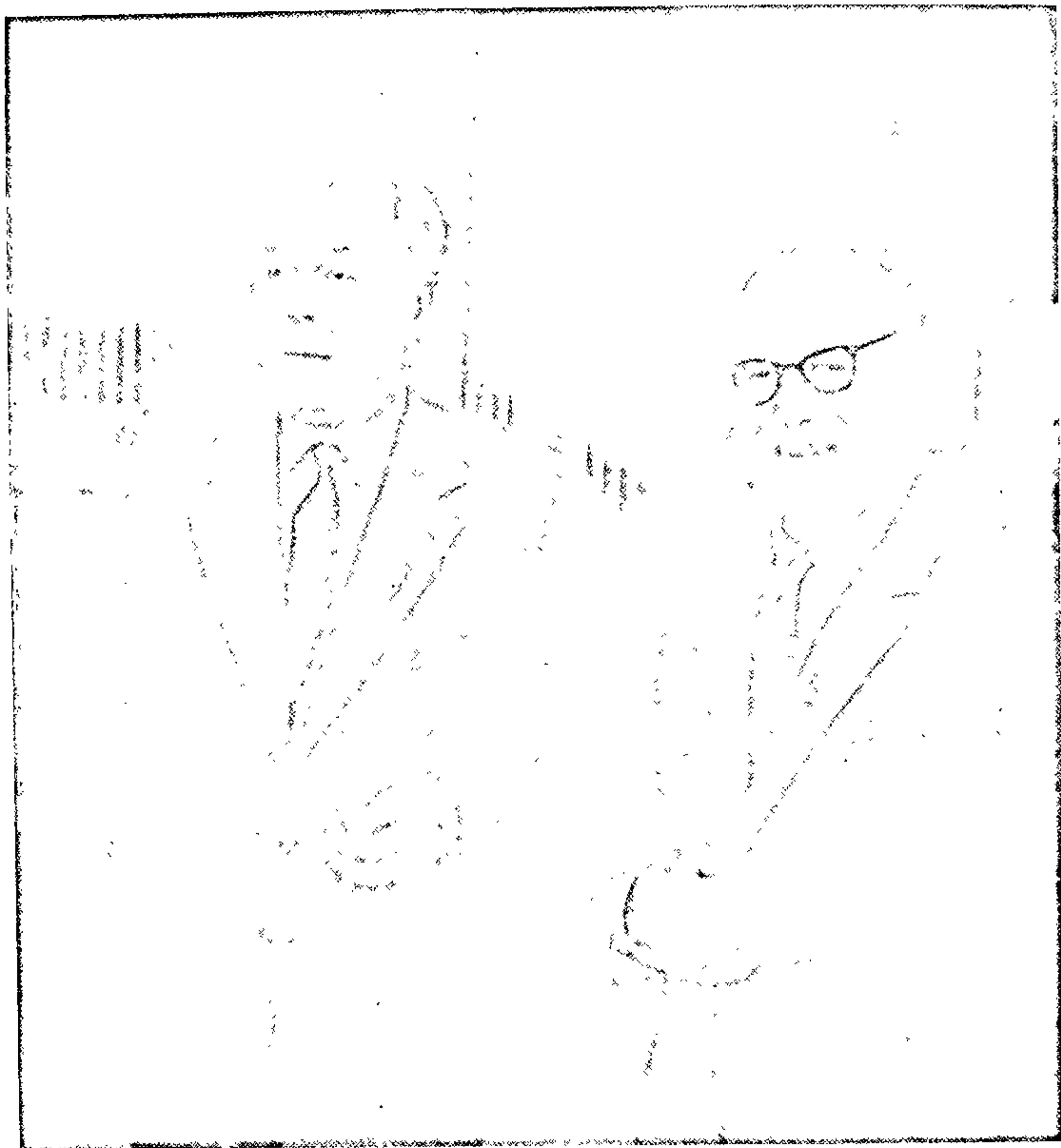
сёння найпрыгожшы, брат,

Ты вялікі, і, законна, за цябе я вельмі рад.
Ты ўзяцеў амаль да сонца, адусюль цябе відно,
У цябе, глядзі, спявае сёння кожнае акно.
У цябе народу столькі, як на вуліцы якой,
Кожны, хто ні прыязджае, захапляецца табой.
Што ж, да лепшага заўсёды наш імкнуўся чалавек,
Ну, а я стаю ціхутка, дажываючы свой век.
Толькі ты не задавайся і прыслухайся калі:
Тыя, што цябе складалі, некалі ў мяне жылі,
Узнімаліся з гадамі і мужнелі ў барацьбе,
І, на мой прыйшоўшы ганак, не нацешацца з цябе.

1962 г.

З Паўлом Тычынам на XXII з'ездзе КПСС

З Аляксандрам Твардоўскім на Каагрэсе абаронцаў міру.
Масква, 1963 г.

Я ВЫСПУ ВЕДАЮ МІЖ БОРУ...

Я выпу ведаю між бору,
Што нам казала ўсім: жыві!
Яна ў вайну была між мора
Слэз паднявольных і крыві.

На выспе гаманілі сосны,
Яе вартуючы спакой,
Там кожны жыў душой высозны,
Каго ні возьмеш, дык герой.

У сэрцах многіх выспа тая,
Бо зберагла ад мін і куль.
Цяпер, калі сыноў гукае,
Ляціць ёй водгук адсюль —

Ад скрыжаванняў гулкіх вуліц,
З далін, дзе нівы і сады;
Здаецца, што й навек паснулі,—
Ёй адгукуюцца заўжды.

Калі ў агні жыла краіна,
За здзек агнём б'ючы ў адказ,
Была тут кожная яліна
Хацінаю ў той горкі час.

Адсюль ішлі на бой няспынна
Па ўсіх дарогах і шляхах,
Сама ж яна, нібы цвярдуня,
Наводзіла на катаў страх.

Калі ж у гROME залпаў, спеваў
Скідалі ланцугі палі,
Адсюль, здавалася, і дрэвы
Насустрач воінам ішлі.

Нямала выспаў згадавала,
У тыя грозныя гады,
А што ў наш час яна спазнала,
Ніхто й згадаць не мог тады.

Угору глянеш — дзіўна, любя,
З-пад неба касманаўта чуць,
А поблізу кладуцца трубы,
Шляхамі дружбы што завуць.

І самалёты, быццам гусі,
Лятуць над сеткай правадоў.
Шмат выспаў ёсць у Беларусі,
На іх жа — безліч аганькоў.

1962 г.

УСЛЕД ЗА СОНЦАМ

Увечар, як сонца пагасне за бора
І выплыве месяц на сіні папас,
Я ў думках аб свеце, аб тым, аб каторым
«Ён недзе пад намі» гавораць у нас.

Мы спаць адыходзім. А некага будзяць,
Бо ў сонца бясконца праца свая,
І недзе, як мы, прачынаюцца людзі
Пад воклічы пеўняў і спеў салаўя.

Свой дзень пачынаюць у розных трывогах,
Каб дзень, што прыходзіць, без болю пражыць,
І недзе ўсё болей машын на дарогах,
І больш у паветры матораў дрыжыць.

І вось ужо ў цэхах машыны куюцца,
І вось ужо трактар у полі гурчыць,
А ёсць жа пачвары — ў час гэты кладуцца
Спачыць ад распусты і чаду начы.

А што ім! На іх жа працуе нямала,
Ды іх не турбуе ні голад, ні дым,
А сон іх вартуюць, не спяць генералы,
Бо знаюць, што добра аддзякуюць ім.

Завуць усяляк іх, найбольш — «пентагонцы»,
Яны, што бульдогі пры босах сваіх;
І я, калі думкаю крочу за сонцам,
Спыняюся рэдка ля злыдняў такіх.

А што ў мяне з імі? Размова якая?
Я б вымеў усіх іх, каб добры галень.
Я з тымі, хто ранак з гудкамі страчае,
Ля тых, хто страчае сцюдзёны прамень.

І нас не разняць акіянам і морам,
Сыны мы палеткам сваім, гарадам.
Гляджу я — ўжо сонца садзіцца за борам.
— Дзень добры! — крычу я далёкім сябрам.

Яна ж невялікая, наша планета,
Нашто ж нам, старую, яе разбураць.
Дык будзем адзін аднаму не ракеты,
А шчыра вітанні штодня пасылаць.

1962 г.

ПЕРШЫ КРОК

Тых адчуванняў нельга страціць,
Я наглядаю іх здалёк:
Гляджу на першы крок дзіцяці,
Свой адчуваю першы крок —
Адсутнасць добрай раўнавагі
І ўмення далі разлічаць.
Відаць, няма такой адвагі,
Каб з першым крокам параўнаць,
Калі ты ледзь устаў на ногі,
Але наважыўся пайсці...
Пайшоў! І першай перамогі
Дамогся ты ў сваім жыцці.
Які ж ён важны, крок наш першы,
Ва ўсе часы, ва ўсе гады, —
Калі ты, за буквар засеўшы,
Прамовіш першыя склады;
Як першы раз арэш і сееш,
Пазнаўшы родную зямлю;
Калі бялееш, чырванееш
І кажаш першае «люблю!».
Адчуеш, моц у ім якая,
Калі, баронячы свой дом,
Праклятых ворагаў знішчаеш
І крок ступаеш за штыком.
А ў кожны дзень, пагодны, сіні,
Што твайму сэрцу даражэй,
Калі, штурмуючы вышыні,
На крок ўздываешся вышэй?
Наш крок гісторыя мо змерыць,
Ён больш звычайнага нашмат,
Яго маршрут — заўжды наперад,
Але ні кропелькі назад!

1962 г.

САЛДАЦКІЯ ДУМЫ

Сеў былы салдат на ганку,
Ім дасціпна змайстраваным.
Задаволены, што ўранку —
Гул працоўны, несціханы.
У героя ордэн Славы
На бялюсенькай кашулі.
Ные рана з-пад Варшавы
Ад нямецкай чорнай кулі.
Але вочы яго рады,
Што мінулі завірухі,
Што стаяць у вішнях хаты,
Быццам тыя маладухі.

Клічуць дзверы хат гасцінна,
Ярка шыбамі заззялі.
Шкода, шкода, што хаціны
Шмат каго не дачакалі.
Лекі ёсць на боль, парады,
Толькі боль не кожны злечыш.
Ные рана з-пад Белграда
Ад нямецкае карцечы.
Ды салдат аб тым не дбае,
Рады ён бясконца слухаць —
Шум з палеткаў далятае,
Цешыць сэрца, лашчыць вуха.

Паглядае ён навокал.
Не, няма ў грудзях самоты, —
У садку дзяцюк высокі
Прыгарнуў дзяўчыну ўпотай.
Ах, красуня ты, дзяўчына,
Ах ты, хлопец дужы, статны!
Ные рана з-пад Берліна.

Ды няхай! Быў бой астатні —
Жыць усім! Ёсць хлеб,
 да хлеба,
А дзяцей, што птушак, многа,
Што імкнуща прагна ў неба, —
Ім бясконцая дарога!

1962 г.

НАЧОЎКІ

Плашку таўшчэзную
Дзёўблі старанна,
Потым сякерай
Правілі лоўка.
Гэтак з'яўлялася
Наша ванна —
Добрыя, ладныя
З дубу начоўкі.

Ну, і было ж нам
У ночвах раздолле —
Двум, нават тром
Там хапала прасторы.
Колькі вады той —
Вядзёр пяць, не болей,
Нам жа здавалася —
Цэлае мора.

Помню, з кары
Запускалі мы чоўны,
Боўталі дружна,
Каб пенілі хвалі,
Пырскалі, плёхалі,
Покуль раптоўна
Матчыны рукі
Нас не спынялі.

Тут мы змаўкалі,
Былі нават слёзы.
Бацькавай нам
Пагражалі папругай.
Церла нас венікам
З клейкай бярозы,
Мыла галовы
Настоеным лугам.

Потым, каб сцішыць
(Вядома, ёй шкода),
Нас цалавала,
А нам было любя...
Помню з дзяцінства
Я назаўсёды
Матчыны рукі
І ночавы з дубу.

1962 г.

НАЧАЛЬНІК СТАЛА

Сядзіць спахмурнелы паперараздатчык,
Густая расліннасць навокал чала.
Каму кіраўнік ён,
каму ён загадчык,
Па мне, дык ён проста —
начальнік стала.
Бо стол яму — бацька.
Прыемна і любя
На стол углядацца ад крэсла свайго...
(Калі майстравалі,
адменнага дубу
Дзялянка — не меней — пайшла на яго.)
Сядзіць наш начальнік.
У вёсцы ён быццам:
Цвітуць на стале ў яго
бэз і півонь,
З паперы — узгоркі,
з чарніла — крыніцы,
Між імі пасецца і бронзавы конь.
Нічога не скажаш,
няблага ён петрыць:
Прад ім на стале
размалёваны план,
Пры ім кіяхі кукурузы
па метру,
А збоку — з вядзёрка
бурак і качан.
Ён графік уборкі
прыклеіў на шафку,
Каб бачыў прыезджы інструктар ці госць.
Пазвоняць з раёна —
ён лічбу у графку,
А значыць, парадак...
і прэмія ёсць.
Па графках — усё узрасло,
узнялося,

Сто процантаў збору,
калгаснік п'яе.
Яго не хвалюе,
што недзе ў пракосах
Каторы ўжо тыдзень
як сена гніе.
Яму не відно.
А на дрэвах не густа,
І дол усцілае
адзін ападняк,
І чэрві
мясцінамі з'елі капусту,
І шмат дзе пашкоджаны
гіне бурак.
Яму ж экспанат выдатнейшы
і свежы
На стол сакратарка
вось-вось падала...
Заела, заела
начальніка крэсла,
А тут яшчэ побач
службовы гараж.
Таму і затоўсты,
занадта ацеслы,
І наш быццам хлопец, і быццам не наш.
Відаць, што папера
яго падкасіла.
Узняць яго трэба — і ў шлях, на сяло,
Каб сонцам і ветрам
яго асмаліла,
Каб дзе па калдобах
як след пратрасло.
Каб вочы яго
правяралі не графік,
А жыта, што ў полі
гамоніць сцяной,
Каб ён пазнаёміўся
ў бабкі Агапкі
Ды з кожнаю графкай яе — баразной.

1962 г.

* * *

Стаім з табою мы ў жыцці перад вякамі сінімі,
З'яднаныя рукамі так, як дзве сасны галінамі.

Вятрамі нас не разлучыць, ні бурамі асеннімі,
Мы да зямлі прырошчаны, як дзве сасны карэннямі.

Часамі грывнуць перуны, што ажно дол хістаецца,
Як верхавіны сосен дзвюх, галовы нашы раяцца.

Глядзіш, крыху нас апякло. Ды зноў стаім зялёнымі,
Яшчэ мацней з'яднанымі, нічым не разлучонымі.

Мы ўсё між хмар і навальніц
імкнёмся ў неба чыстае,
І хай нялёгка будзе нам — я адчуваю: выстаім!

1962 г.

КАМУ — ВЯДОМА...

Шляхоў нямала пакручастых.
І каб мінуць равы, кусты,
Было, што ўброд хадзіў я часта,
Таго не ведала і ты.

І плыў між хваль непалахліва
Я, сілу чуючы ў руках,
Але трапляў на вір кружлівы,
Што аж цямнела у вачах.

Змагаўся я і, ледзь рухомы,
У хвалях чэзнуў з галавой.
Здавалася, не здолець стомы...
А ты ўзнікала прада мной.

На бераг, вытаптаўшы сцежку,
Заўжды прыходзіла і ў час.
Я плыў... Трывожнаю усмешкай
Мяне страчала ты не раз.

1962 г.

* * *

Калі мільёны паміралі,
Каб засталася больш жывых,
Твае лісты мяне шукалі
Па многіх поштах палявых.

Плылі пялёсткамі малымі
Па-над абшарамі вайны,
А на дарозе перад імі
Гулі з агнямі перуны.

Былі ў лістах надзея, слёзы
І вера, што бяда міне.
І, абмінуўшы ўсе пагрозы,
Лісты знаходзілі мяне.

Яны ў вачах маіх кружылі,
Ці то спачынак быў, ці бой,
І, быццам птушкі белым крыллем,
Наперад клікалі з сабой.

1962 г.

* * *

Ты кажаш, што маршчын нямала,
Што прыбаўляюцца ўвесь час.
Жыццё няшчадна нас кідала
І вобзем, можа сотню раз.

Па кожнай з іх відны мне даты,
Па кожнай з іх я разбяру —
Што з хвалявання, з гора, страты,
Што проста па календару.

Яны ўсплылі на твар з гадамі,
Як ручаінкі на палі,
І за прайшоўшымі часамі
Пакуты безданню былі.

І вось пяройдзена былое,
Не меркне прыгажосць твая.
Я на маршчыны з цеплынёю
Гляджу, бо ў іх і ты і я...

1962 г.

* * *

І сёння ў памяці не згасла,
Забыцца не магу аб тым,
Як сын спытаў: — Не любіш масла?
— Не, не люблю, — сказала ты.

Не ведала дзіця малое,
Цябе спытаўшыся ва ўпор,
Што аддала на масла тое
Ты улюбёны свой убор.

1962 г.

* * *

На вельмі доўгім перагоне,
У час ліхіх, цяжкіх нягод,
Ты помніш, некалі ў вагоне
Мы сустракалі Новы год.
Было нам сцюдзена і золка,
А цесна так, што не ступіць,
А як хацелася нам ёлку
Сынку маленькаму зрабіць.
Але спрабуй зрабіць такое:
Усюды анямелы дол.
У Беларусі — побач хвоі,
Тут — ні яліначкі вакол.
Я глянуў у акно маркотна,
Ну хоць бы дрэўца дзе сустрэць.
І ледзь знайшоў праз вёрст мо сотню
Я саксаулавы дубец.
Ён з захапленнем быў сустрэты,
Хоць і нязграбны і крывы.
І абкружыў яго пры гэтым
Народ сяброўскі, франтавы.
Глядзіш, адзін нарэзаў шышку,
Другі істужак для галля,
І той, хто вёз для сына мішку,
Цішком паставіў ля камля.
Стары салдат задумна дукрыў:
— Калі б не гэтая вайна...
І пачапіў кавалак цукру
На «ёлку» ўдумны старшына.
Разліўся «ёлкі» бляск наўкола
Сярод ваеннае зімы.
І быў маленькі наш вясёлы,
Павесялелі ўсе і мы.

1962 г.

* * *

Зацерушыла каляіны,
Пралеглі жоўтыя сляды.
Узнесла восень павучыны,
Як тоненькія правады.

Я ведаю, што неўпрыкметку
Прыйшла яна ў прытулак твой,
І белы тонкі провад гэткі ж
Плыве там дзесьці прад табой.

І ты па сцежках летуценных
Цяпер праходзіш, можа быць...
Ах, каб па провадзе асеннім
З табою мне пагаварыць!

1962 г.

* * *

Што мне парадзіць, што зрабіць,
Прымі маё да сэрца слова.
Ты скажаш — у грудзях баліць,
Аддай мне болю хоць палову!

Твой боль мяне не разаб'е,
Пайду з табой маўклівым, мужным.
Ты кажаш — сцюдзена табе,
Дазволь маім прыпасці вуснам!

Чаго ж твой зачырвоніў твар
І часта дыхаюць так грудзі?
Ты кажаш — боль кідае ў жар,
Мая сляза твой жар астудзіць!

1962 г.

* * *

Мне распознаць яшчэ не позна,
Дзе кіслы квас, а дзе віно.
Паміж усіх, што стрэў я, розных
Цябе прыкмеціў я даўно.

Каханнем клясціся не буду,
Адно скажу я без прынук:
— О, каб я быў такі, як Буда,
Цябе б абняў дзiesiąткам рук!

1962 г.

БІЛЕТНАЯ КАСА

Кагосьці хвалююць маршруты і трасы,
Мяне ж — дык найболей білетная каса.

Як толькі два гэтыя словы згадаю,
Жывую чаргу я адразу ўяўляю.

Чарга неспакойная ў думках, у марах,
А колькі ў ёй розных па выглядзе твараў!

І хтосьці ўздыхае, а хтосьці смяецца,
І кожны кудысьці настойна імкнецца.

І хтосьці камусьці кідае пагрозы.
А побач дзяўчаты, як тыя стракозы —

Здаецца, што ўспырхнуць да самае столі,
Нібы не хапае ім месца на доле.

Ва ўсіх іх чаканні, спатканні, надзеі...
Гляджу я — чарга ўсё радзее, радзее.

І хутка ў вагонах па ўсіх каляінах
Расыплецца іскрамі скрозь па краіне.

І кожнай той іскры з жаданымі стрэцца
І ў нечых вачах аганьком разгарэцца.

Свяціць гэтым іскрам між стэпаў, у горах,
І дзесьці на снезе, і дзесьці ля мора.

Я шчасця ім зычу — уранні і ўночы, —
А сам застаюся, хоць трохкі зайздросчу:

І я б, можа, сёння кудысьці падаўся,
Ды толькі не зладжу з білетнаю касай.

Як толькі наважу прыйсці да аконца,
А стуль як засвеціць, як выгляне сонца —

Стаю анямелы, ледзь ногі трымаюць,
І з месца крануцца я сілы не маю.

Не знаю, паехаць ці выберу часу,
Ці здолею кінуць білетную касу!

1962 г.

З ПАНЯДЗЕЛКА ДА СУБОТЫ...

З панядзелка да суботы
Я ўздыхаю часта ўпотай,
Бо, чакаючы сустрэчы,
Не магу прагнаць маркоты
З панядзелка да суботы.

З панядзелка да суботы
Піць і есці неахвота
Па вядомае прычыне —
Я мяркую пра залёты
З панядзелка да суботы.

Дачакаўшыся суботы,
Не пазбыўся я клопотаў.
Марыў шмат.

Сказаць не здолеў...

І пайшлі ізноў турботы
З панядзелка да суботы.

1962 г.

* * *

Раней ты шчыраю была,
Як зналіся калісьці мы,
Цяпер маною абрасла,
Як восень жаўталісцямі.

І цяжка бачыць мне цябе,
Няшчырую і кволую.
Ірві ману, ірві з сябе,
Стань зноў маленькай, голаю.

І ты нанова узрасцеш
Пад векавымі кронамі
І аганькамі расцвіцеш
Іскрыстымі, зялёнымі.

1962 г.

**А ТЫ ПРЫГОЖА,
ЯК РАБІНА**

Бывае так: краса-дзяўчына,
Але завяне праз гады...
А ты прыгожа, як рабіна,
Вясной і восенню, заўжды.

Вясною ты лагодзіш вока,
Бо ў белай квецені стаіш,
А ўвосень так чырвоны шчокі,
Што ў жар кідае, як глядзіш.

1962 г.

ДЗЯЎЧО

Яно бянтэжыцца на людзях,
На вечарынцы — што ў гасцях,
І хоць узгорачкі на грудзях —
Не то дзяўчо, не то дзіця.
Яно зусім яшчэ малое —
Спалоханы, птушыны зрок,
І сэрца — крохкае такое,
Як першы восеньскі лядок.

1962 г.

ПІСЬМАНОСЕЦ

Стан прываблівы, рухавы, сумка пісем поўная.
Пісьманосец, пісьманосец, вочанькі зялёныя!

На нагах у пісьманосца боцікі нязменныя.
Пісьманосец, пісьманосец, валасы праменныя!

Паркалёвая спаднічка, кофта вышываная.
Я чакаю пісьманосца, кожны дзень жаданую.

Я не ведаю, з кім болей так хацеў бы стрэціцца.
Паглядаю я на ўзгорак, можа, ён асвеціцца.

Паглядаю на жытное, можа, ветразь з'явіцца,
Паглядаю на прысады — што ж яна так бавіцца?

А яе няма ды годзе. Што ж такое сталася?
І пісьма хай не прыносіць, толькі б паказалася!

Рады я. Маё жаданне, бачу я, спаўняецца,
А яна праходзіць міма, нават не спыняецца.

Падае другім пасланні, ды з якой размоваю.
Пісьманосец, пісьманосец, да мяне суровая...

Пашкадуй жа ты ў каханні сёння непрытомнага,
Я пісаць табе гатовы з раніцы да цёмнага,

А ўсё словамі такімі, шчырымі, прыгожымі,
Не адвезці маіх пісем нават паравозамі.

1962 г.

НА СТАНЦЫІ ОРША

Куды я ні еду — ці ў добрым настроі,
Ці хай у найгоршым, —
Выходжу з вагона, каб хвілю прайсціся
На станцыі Орша.

І сэрца ў трывозе. На момант, здаецца,
Агорнецца лёдам.
Там нашы калісьці шляхі разышліся, —
Відаць, назаўсёды.

Ты мне не зманіла: цяпер ты далёка —
Ні слыху ні звання.
Ішоў да цябе я. Ты ж — нават ні кроку
Насустрэч спатканню.

Хаджу я па станцыі Орша сягоння,
Цябе выглядаю...
Глядзіць на мяне запытальна Заслонаў —
Яго я здзіўляю.

Зямлю можна вырваць з няволі, з палону
Для шчасця людскога.
Чаго ж я шукаю? Таго, што не вернеш, —
Кахання былога.

Другія прыходзяць на нашае месца
Часінай другою.
Яны разлучаюцца. Мне так здаецца,
Што мы там з табою.

Я веру: яны шчаслівейшымі будуць,
Ім выпадзе стрэцца.
Чаго ж я выходжу на станцыі Орша?
Па закліку сэрца.

1962 г.

НА РЫБАЛЦЫ

Як толькі прыйдзе дзень вясновы
І стане возера сінець,
Я, хоць рыбак не адмысловы,
Люблю за вудачкай сядзець.

Гляджу ў ваду. Ды то ж не жарты —
Уклейкі, плоткі, галаўні,
Язі паважныя і карпы,
Што тыя зебры, — акуні.

Як непаседы, верхаводкі
Падскокваюць, вада ў кругах.
Стары шчупак падводнай лодкай
Стаіўся хіжа ў чаратах.

Мянтуз выходзіць палахліва
На шыр з затопленых асок.
Чаму ж такі я нешчаслівы —
Не ўзварухнецца паплавок.

Іду дамоў з пустым праз поле.
Сцяжынка ўсыпана расой.
Жыццё! Я дзякую, што здолеў
Тваёй нацешыцца красой!

1962 г.

НЕПРЫКМЕТНЫ

Што ён з усіх цішэйшы ў хаце,
Пераканаліся здавён,—
Але зусім другі на працы,
Не ведае спачыну ён.
Другіх наперад заклікае,
Працуе шчыра, з аганьком.
А сціплы ён —
на здымку з краю
І з краю
нават за сталом.

1962 г.

ХВАЛЯВАННІ

Бярозы тры раслі на ўзгорку,
Мне іх ніколі не забыць.
Я іхнюю пазнаў гаворку,
Калі не ўмеў яшчэ хадзіць.

Мне маці некалі казалі,
Як жыта пачынала жаць,—
Яна бярозам даручала
Мяне малога даглядаць.

Яны ад сонца захіналі
І вартавалі мой спакой,
І калыханку мне спявалі,
Як тры матулі нада мной.

І мне яны запалі ў вочы
На ўсё жыццё. Іх часта сніў...
Прыехаў я дамой аднойчы,
Знайшоў замест бярозак — пні.

І сэрца ў болю несціханым —
Цяжкое гора я пазнаў,
Як быццам тры глыбокіх раны
У месцы родным атрымаў.

Засумаваў. Ды бачу — дзеці
Саджаюць на пясках сасну.
І сэрца зноў шчасліва б'ецца,
І я з палёгкай уздыхнуў.

1962 г.

ЗЕРНЕ

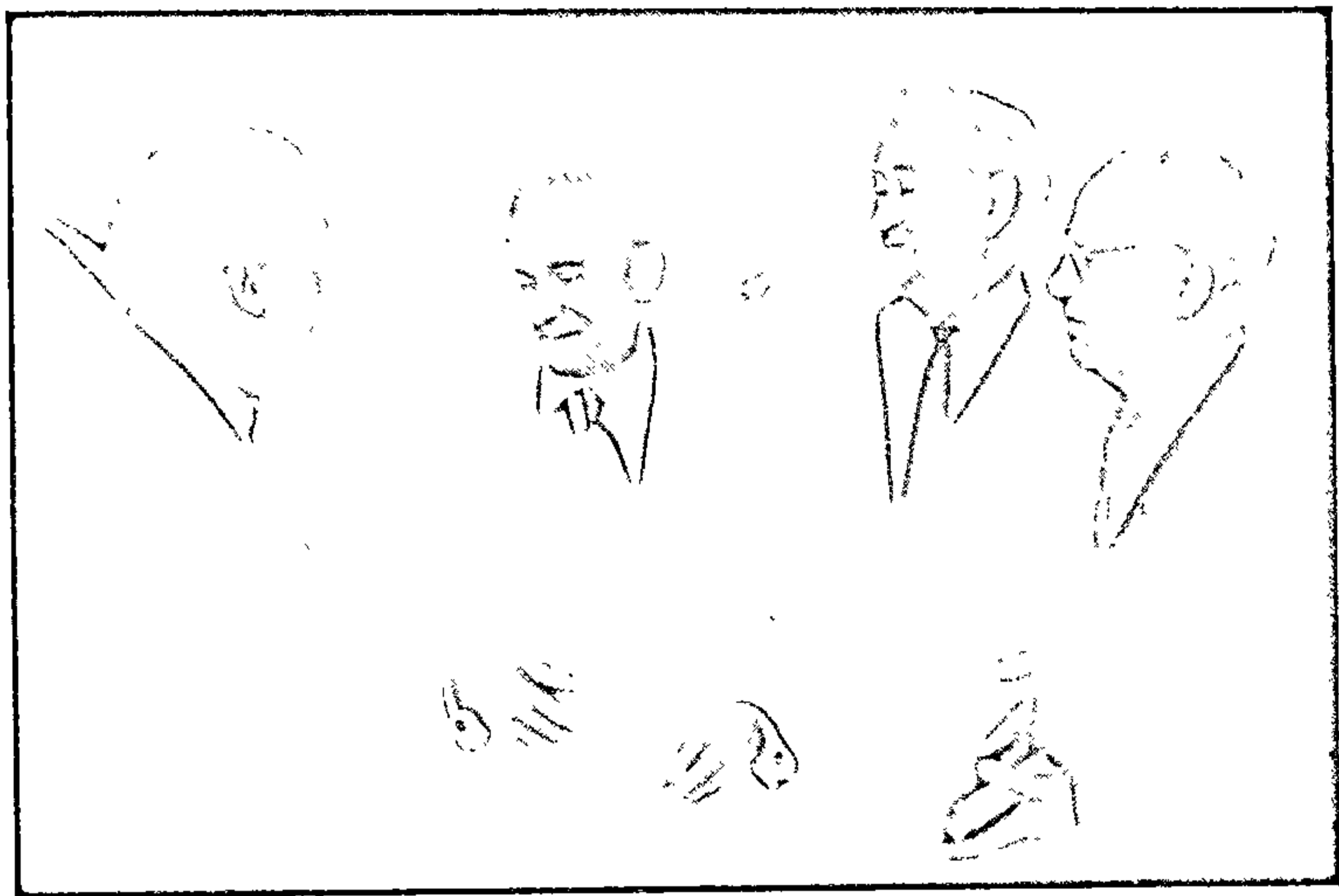
Вось і прыехала зерне дахаты перад зімою,
Ў засеку хвойным кропелькай спіць залатою.
Толькі сасновы памост — гэта не родная глеба.
Сняцца зярняці ралля і блакітнае неба,

Сонца праменні, што зайчыкі ў полі жывыя,
Цёплыя сняцца яму дажджы веснавыя,
Як з пацалункамі іх вымкнецца ўвысь галавою
Чырвонай іголкай, потым зялёнай стралою.

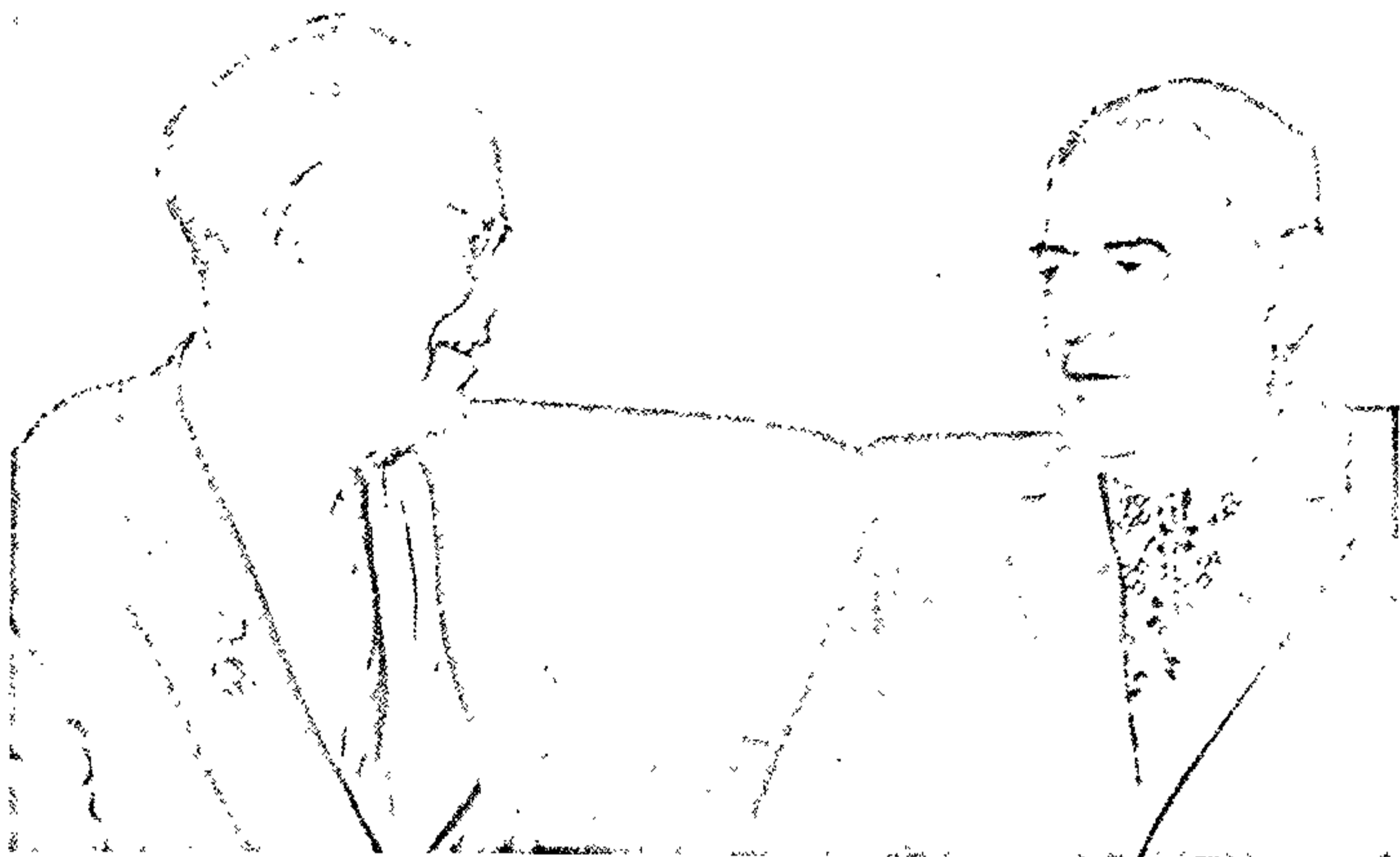
Разлапушыцца, выкіне ёмісты колас,
Разам з братамі на ўвесь разгамоніцца голас,
Сокам нальецца, потым пачне палавеці,
Будзе глядзець, як яго уздымаюцца дзеці,

Як узрастуць, як захаваюцца ўсе ад мятлюгі,
Як пойдучь вясною па бацькавым кругу.

1962 г.

На Шаўчэнкаўскім Пленуме ў Кіеве.
Злева направа: Мікалай Ціханаў, Паўло Тычына, Берды Керба-
баеў, Пятрусь Броўка. 1964 г.

Са старшынёй Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР В. І. Казловым.
1965 г.

* * *

А я любіў за ўсё найболей
Пагутарыць ва ўсе гады.
Маўчаць не буду я ніколі,
Хоць вусны змоўкнуць назаўжды.

І хоць жа глыбамі цяжкімі
Зямля накрыве з галавой,
Я буду гаварыць з усімі
Травінкай кожнай нада мной.

Я буду славіць вас, жывыя,
Заўсёды рады вас пачуць.
І веру: кроплі дажджавыя
Адказ мне ў сэрцы прынясуць.

1962 г.

ЦХАЛІ ¹

Я гляджу — навокал горы, быццам волаты, пасталі.
З неба сіняга над імі не спускаю прагных воч.
Быццам тысячамі пырскаў абдымае мяне цхалі,
Што з глыбінь зямлі грузінскай
мкне да сонца дзень і ноч.

Цхалі, з кожнай маёй клеткай у цябе свая размова,
Дзе нядаўна так балела, надыходзіць раптам ціш.
Пухіркi на вуха шэпчуць: будзеш ты яшчэ здаровы,
Паглядзі, як крылы пальмаў заклікаюць цябе ўвыш.

Цудадзейная ты, цхалі,
з чым жа моц тваю зраўняці?
Ты з грудзей зямлі выходзіш і чаруеш, нібы маг.
Як малому немаўляці моц прыносяць грудзі маці,
Так і ты даеш мне сілу, каб ісці ў далёкі шлях.

1962 г.

¹ Цхалі — вада (грузінск.).

ТРУБИ, МОЙ БОР...

Мой лес! Мой бор! Вяшчун таемны,
Заўсёды ты ў душы маёй.
Ах, каб ты ведаў, як прыемна
З табою стрэнуцца вясной.
Вясной, як сонца праз галіны
Абудзіць лозы, верасы,
Калі пралеска вокам сінім
Кранецца самае душы,
Калі з яліны на яліну
Вавёрка пырхне аганьком, —
Усё жыве, і той часінай
Ты — мой сапраўдны родны дом.
 Бо ты, вячысты,
 Як той гарністы,
 Усіх завеш на свой парог.
Трубі, мой бор,
Трубі, іглісты,
Трубі, трубі ў ласіны рог.
Люблю цябе спякотным летам.
Куды ні глянь, ва ўсе бакі —
Стаяць, прабіўшы мох сагрэты
Шаломамі, баравікі.
Між іх, што як салдаты быццам,
Шмат камандзіраў баявых.
Вачамі роснымі чарніцы
З імшараў цешацца на іх.
А на світанку рана-рана
Прачнецца ўвесь птушыны стан,
На скрыпках граюць, на цымбалах,
І дзяцел б'е у барабан,
 А ты, вячысты,
 Як той гарністы,
 Усіх завеш на свой парог.
Трубі, мой бор,

Трубі, іглісты,
Трубі, трубі ў ласіны рог.
Люблю з табою я размовы
Увосені. Гляджу — ўгары
Твае бухматыя галовы
Расчэсваюць, гудуць вятры.
Дрыжаць трывожныя бярозы,
І клёны раяцца вакол,
А лісце, нібы тыя слёзы,
Паволі падае на дол.
Барсук нару прыкрыў увішна,
Адцвіў і адп'яніў чабор,
А ты сцяною непахіснай
Стаіш вятрам наперакор,
 Бо ты, вячысты,
 Як той гарністы,
 Усіх завеш на свой парог.
Трубі, мой бор,
Трубі, іглісты,
Трубі, трубі ў ласіны рог.
Люблю зімой, такімі днямі,
Калі цябе агорне ціш,
Калі, завеяны снягамі,
Ты ўвесь задумлівы стаіш,
І толькі над табой, магутным,
Хмурына снежная плыве...
Няхай нічога мне не чутна,
Ды знаю я, што ўсё жыве,
Што прыйдзе сонца і абдыме,
Ты возьмеш на вясну разгон:
Паварухнеш як след плячыма —
І пойдзе рост, і пойдзе звон.
 Бо ты, вячысты,
 Як той гарністы,
 Усіх завеш на свой парог.
Трубі, мой бор,
Трубі, іглісты,
Трубі, трубі ў ласіны рог.

1963 г.

* * *

Гамоняць клёны на шляхах,
Здаецца, што галіны звоняць.
Такія ж прожылкі ў лістах,
Ну, сапраўды, як на далонях.

Рукамі я цераз гады
Свой хлеб штодзённы здабываю,
І, як далонямі, лісты
Праменні сонца заграбаюць.

І роздум гэтакі найшоў:
Мацнею я ў праменнях неба,
А ў клёна колькі тых лістоў,
Яму ж не меней сонца трэба.

1963 г.

ЦЯГНІКІ

Не разгадаю,
Чаму ў мяне ноччу сон неспакойны такі:
Вятры абуджаюць
Ці проста да рання гудуць і завуць цягнікі?

Грукаюць недзе,
Перамаўляюцца, быццам мяне нестася.
Многа ў іх едзе,
І ў кожнага думы і ў кожнага мары свае.

Мчацца вагоны.
І там між бяссонных думка блукае мая:
Можа, хто ўспомніў,
Можа, камусьці з іх прыгадаўся і я.

Акно адчыняю.
Удалеч імкнуся, глянуць хачу з-пад рукі,
Хто заклікае,
Куды гэтак прагна клічуць мяне цягнікі.

1963 г.

СЛЯДЫ

Усё пакінуць след павінна,
Бо, як пачаўся белы свет,
Прамень,

пясчынка

і расіна

Нязменна пакідаюць след.

І птушка песняю сваёю,
І кропля, што імкне да рэк...
А колькі,

колькі за табою

Слядоў на свеце, чалавек!

Ва ўсім, што створана дагэтуль,
Твой творчы розум і рука —
След трактарыста,

след паэта,

Канструктара, будаўніка.

Але часы сатруць у гневе —
Бо сэрцы не кране ані —
І надпіс

ножыкам на дрэве,

І фарбаю — на камяні.

Вы выйшлі ўдалеч, маладыя,
Вам доўга крочыць праз гады.
Не забывайцеся ж,

якія

Вы пакідаеце сляды.

1963 г.

ВЯТРЫ

Вятры гудуць, гудуць і веюць, —
Здаецца, бачу іхні лёт.
Вятроў я голас разумею
Яшчэ з малых, дзіцячых год.

Яшчэ ў калысцы з імі стрэўся —
Яны праз сцены, з-за ракі
Мне неслі ўночы казкі з лесу,
То завывалі, як ваўкі.

А потым клікалі ў прасторы,
Званілі ў шыбы раніцой.
Калі ж было на сэрцы гора,
Як быццам плакалі са мной.

А сэрца радасць сустракала,
Калі трапляў у хату госць, —
Як струны звонкія цымбалаў,
Яны будзілі весялосць.

Калі зямлю абаранялі,
Каб вораг загубіць не змог,
Я чуў, было, вятры стагналі
Ці гралі маршы перамог.

Я слухаю і сёння чуйна:
Вятры — што сэрцу гусяры.
Вятры, вятры, без вас мне сумна,
Шугайце над зямлёй, вятры!

Збівайце пыл і горы хлуду,
У вокны грукайце смялей,
Ляціце скрозь, будзіце ўсюды
Сумленне чыстае ў людзей!

1963 г.

* * *

Жывём часінаю такою,
Што ўвысь нязменна нас вядзе.
Не адчуваем мы спакою
Ані хвіліначкі нідзе.

Няхай суцішна на світанні —
Узнікне вецер апаўдні.
Як быццам ціш на акіяне,
Але гудзіць у глыбіні.

Ад кубкаў плошчаў, струнаў вуліц,
З палёў, дзе меддзю ўсё гарыць,
Па-над усёю земнай куляй —
Мільёнаў душ бунтоўны кліч.

Ён узляцеў высока сёння,
Імкне туды, дзе значыць шлях
Штораз вышэй галуб чырвоны,
Галуб чырвоны — родны сцяг.

1963 г.

* * *

Яшчэ пывуць ракою крыгі,
Ледзь-ледзь праталіна відна,—
Паволі раскрывае кнігу,
Да нас прыходзячы, вясна.

І ёй, закрыўшы кнігу сцюжы,
Сваю ўдалося разгарнуць,
І купінкі сям-там на лузе,
Як тыя літары, ўстаюць.

Пасля ж нясцерпнымі рукамі
Перагарне раздзел які —
Глядзіш, вакол перад вачамі
Зазелянеюцца радкі.

Яны становяцца ў калоны
І кожны дзень імкнуцца ўвыш,
А кніга ўся — пажар зялёны,
Здаецца, сам увесь згарыш!

1963 г.

ПАСЛЯ ДАЖДЖУ

Вясновы дождж абсыпаў градкі.
Цвітуць, што зоркі, агуркі,
А з клёна, што ідзе ўпрысядкі,
Спадаюць пырскі-светлякі.

Яму ўсміхаецца рабіна,
У жолабе вада п'яе.
Здаецца, кожная яліна,
Разв'ёўшы плечы, устае.

На голлі яблынь ні пылінкі,
Павук праверыў моц красён,
А шпак п'е прагна з ручаінкі,
Нібы з пустэльні толькі ён.

1963 г.

* * *

Усім вясна дала работу,
Спрадвеку ўжо закон такі —
І на бярозах гнёзды-ноты
Панаразвесілі гракі.

Расселіся сям'ёю кучнай,
І хай трывожаць раннем сон —
Вядома, хор немілагучны, —
Ды абуджае сэрца ён.

І на мяне находзіць роздум,
Што нельга раніцы праспаць,
Што час выходзіць з хат, як з гнёздаў,
Палеткі дбала засяваць.

1963 г.

СЭРЦА І ГАДЗІННІК

Гадзіннік мой імклівы дужа,
Ды думка найшпарчэй імчыць, —
Хутчэй,
 чым стрэлка круг абкружыць,
Зямлю навокал абляціць.

Гадзіннік мой такі рабочы,
Няма выходных у яго,
Працуе ён і ўдзень і ўночы,
А сэрцу ж і цяжэй таго.

Ну, прыгадаем мы спатканне —
Чакаеш любай ты сваёй.
Гадзіннік тажкае звычайна,
А ў сэрцы гулкі перабой.

Няма яе — бярэ маркота,
Перад вачамі цемра хмар.
Няма гадзінніку клапаціў,
А ў сэрцы бура і пажар.

Ды штосьці блізка мільганула.
Яна ідзе,
 ідзе,
 ідзе...

І сэрца поўна светлым гулам,
Гадзіннік шчасцю лік вядзе.

1963 г.

* * *

Гашчу ў сяброў паблізу мора,
Дзе сонца пеніцца ў віне.
А горы, велічныя горы
Шмат нагадалі сёння мне.

Адны — вяршыняй з небам зліты,
А ёсць, што блізка да зямлі.
Адны — як замак старажытны,
Куды ледзь воблакі ўсплылі,

Другія сталі верблюдамі,
Вартуюць мора на мяжы,
Над іх шматлікімі гарбамі
Не праляціць каршун чужы.

А вось нібы над цэлым светам —
Галовы неба дастаюць,
На іх жа сосны, як ракеты,
Здаецца, міг — яны ўзлятуць!

1963 г.

А ЧЫМ МАГУ Я ПАХВАЛІЦЦА?

Казбекам добры друг-кунак,
Яго папахай ганарыцца.
Я з другам згодзен. Гэта так.
А чым магу я пахваліцца?

Свой край я ў думах абышоў
З канца ў канец раз сотню,
мусіць.

Ні гор, ні мора, ні стэпоў
Нідзе няма на Беларусі.

Ну што ж, скажу я, — выбачай,
Няма вяршынь у нас высокіх,
Ды ты, мой дружа, прыязджай,
Быць можа, што падзе на вока.

У нас, куды б ты ні пайшоў,
Напэўна стрэціш ручаінку
У срэбным клёкаце размоў,
Як гаманлівую дзяўчынку.

Пабачыш ранкам на зары,
Як промні
свой плятуць карунак,
Пачуеш, граюць як вятры
На чаратах, нібы на струнах.

Нямала ўбачыш па гаях
Рабін-красунь чырванашчокіх,
Заўважыш — у старых дубках
Паміж галін вісяць аблокі.

Пабачыш бор. А ён — байкар,
Нашэпча шмат табе — паэту,

І ў ім натрапіш на гушчар
Такі, што быў з пачатку свету.

І хай не стрэнеш вадаспад,
Крыніцы ўсмак напояць госця.
І скажаш ты: «Я згодзен, брат,
І ў вас няма ла прыгажосці!»

1963 г.

* * *

Не страшны здзекі, ні турма
Імкліваму, цвярозаму.
Нічога ў свеце больш няма
Мацней людскога розуму.

— Што чалавек той... ну і ну...—
Званы казалі, звонячы.
А я ж узяў і павярнуў
Раку з паўдня да поўначы.

Казалі так: — Усе памруць,
Не рушце справы боскія...—
А я ж узяў зваліў гару,
Зрабіў прасторы морскія.

Казалі так: — Які дзівак
Памчыць між хмар над доламі...—
А я ўзляцеў і ўзняўся так,
Што не дагнаць анёламі!

1963 г.

ШТО ЗА ДЗІВА?..

Дзіўна бору, дзіўна бору, пазірае палахліва:
Што за дзіва?
Медзвядзёў, ваўкоў і рысяў бачыў,
розных зверанятаў —
І багата.

Хто ж такі цыбаты, грозны,
а ўначы засвеціць вокам
Так высока?
Што за шыя, што за дзюба, і ў арла няма такое
Баявое.

Стус бярвення, горы цэглы падымае, калі трэба,
Аж пад неба.
Дзіўна бору. Вырастаюць побач, як асілкі быццам,
Камяніцы.

Дзіўна бору.
Ён мяркуе: трэба — дзе з такім змагацца? —
Расступацца.
Дзіўна бору, як завецца гэты волат нечуваны —
Кранам.

1963 г.

МАРЫ

Мне крыўдна. Каму не дакучыць
Так рана сівець і старэць?
Я ведаю, мне не даручаць
У Космас бязмежны ляцець.

Ды толькі кажу я не жартам —
І гэтым у марах жыву, —
Што з кожным сваім касманаўтам
Я ў цуда-ракеце пыву.

Нязнанымі мчымся шляхамі.
З далёкіх касмічных арбіт
Зямлю сваю бачым пад намі,
Спавітую ў сінь і блакіт.

Зямля, быццам кропля малая,
Віднеецца з далечыні,
На кроплі відны Гімалаі,
Сталіц шматмільённых агні.

А мы пра радзіму спяваем,
Што нас так увысь узнясла,
Дзе зорка гарыць агнявая,
Якая жыццё нам дала.

1963 г.

УСЁ АПСАЛІ ПАЭТЫ

Як кажуць, з толкам
і без толку
Напісана дагэтуль шмат —
Пра дождж,
пра буру,
пра вясёлку,
Пра сіль,
пра снег,
пра лістапад.
Радкамі роўнымі
і коса
Паэты вылілі свой жар:
І як прайшоўся
дожджык босы,
І як гудзелі
грывы хмар,
Як лес вядзе
свае размовы,
Як зоркі-светлякі гараць...
І я бяруся
за аловак.
Пра што ж мне сёння напісаць?
Я пра тваё хацеў бы
сэрца,
Бо дна няма
ніколі ў ім.
Але сягоння
дожджык льецца,
Ён мой —
і я пішу аб ім!

1963 г.

АДШЧАПЕНЕЦ

З такімі не хацеў бы стрэцца,
Яны далей мне за чужых.
Не разумею адшчапенцаў —
І што заместа сэрца ў іх?

Жыццю свайму паставіць кропку,
Залезці за чужацкі плот,
Змяніць на панскія атопкі
Свой змайстраваны ладна бот.

Прад кім яны пагнулі шыі,
Сябе прадаўшы і дзяцей?
Няўжо ім злітыя памыі
За ежу простую смачней?

Хіба ж яны маглі забыцца,
Зусім адмовіцца змаглі
Тае зямлі, тае крыніцы,
Што нас на ногі узнялі?

Забыцца матчынае мовы,
Пакінуць свой бацькоўскі дом
І той лісток, малы, кляновы,
Цябе будзіў што пад акном.

Пакінуць песні, вечарынкi,
Дзе ноч гармонiк не маўчыць,
Пакінуць кветку, дзе расiнка,
Нiбы слязiнка, зiхацiць.

Якiм жа трэба быць паганым,
Каб кiнуць родны каравай!
Вам рай заморскi абяцаны...
Няма яго, а дома — рай.

1963 г.

БАЧУ Я ЎСЮДЫ ВЕРУ ХАРУЖУЮ...

Шлях твой цяжкі быў,
не ўсцелены ружамі,
Шлях твой суровы,
Вера Харужая!

Ды не прыстала нідзе ты, не збочыла,
Цераз віхуры,
нястомная, крочыла...

І сёння іду я —
Горадам, вёскаю,
Голас твой чую ў сям'і камсамольскае.

Бачу цябе, маладую і дужую,
Бачу я ўсюды
Веру Харужую.

Песні і жарты, прамовы праменныя,
Там, дзе юнацтва, —
яна незаменная.

Колькі ў ёй сілы, адданасці, любасці,
Бачу ў Палессі
Ля Прыпяці, Убарці —

Там, дзе да захаду траса кладзеца,
Тая, што «Дружбаю» шчыра завеца.

Верыла Вера,
Што гэта ўжо блізкае.
Бачу Харужую я камуністкаю.

Бачу ў змаганні з варожай навалаю,
Бачу яе партызанкай бывалаю.

Не, ты не знікла,
Хай чуткі упартыя.
Бачу я Веру на полі, на трактары,

Бачу за працаю рупнай, шахцёрскай,
Між юнакоў на зямлі Салігорскай.

Не, не паверу,
Яна не загінула —
Вера бяссмертнай валодае сілаю.

Скрозь у народзе дужую, мужную,
Знойдзеце Веру,
Веру Харужую!

1963 г.

ДВУХТЫСЯЧНЫ ГОД

Гадоў перажытых не сцерці.
Ды новых прыходзіць чарод,
А як бы хацелася, верце,
Сустрэць мне двухтысячны год.

Прыйсці на парадную плошчу
І радасць Камуны адчуць.
Я тым аднагодкам зайздросчу,
Што да таго дажывуць.

А будуць такія, няйначай,
Нямала магутных у нас —
Я сёння сяброў сваіх бачу,
Што, пэўна, спаткаюць той час.

Даём мы бязлітаснай смерці
Ад нашых варот паварот,
А як бы хацелася, верце,
Сустрэць мне двухтысячны год!

А чым ён цікавіць багата,
Рамантыкай дзіўнай якой —
Скажу вам, не круглаю датай,
А новаю явай сваёй.

Бязмежжа спакойным блакітам
Зялёную кулю спаўе,
Знішчальныя выбухі знікнуць,
Што даўна калечаць яе.

І, як касманаўты сягоння,
Усё ўбачаць у тых часы:
Пабольшае колер чырвоны,
Як колер жыцця і красы.

Спазнаюць маленькія дзеці,
Што здзейсніў працоўны наш век.
Быць можа, на кожнай планеце
Ты будзеш хадзіць, чалавек.

Ды дзе б ні былі, памятайце,
Хто ўвысь пралажыў вам сляды,
Заўсёды пра тых прыгадайце,
Жылі што ў краіне тады.

Калі на аўсянай васьмушцы
Змагаўся народ, працаваў,
Як Ленін ў агні рэвалюцый
Свет новы для нас адкрываў.

Як дужыя ўзводзілі домны
І вамі жыла галава,
І як чалавецтву нястомна
Праз буры свяціла Масква.

Нашчадкі, вам сёння хачу я
Паведаць хоць некалькі слоў:
Я голас касмічны ваш чую,
Вы вартыя ваших бацькоў!

Хоць часу не зрушыць мне з месца,
Ды думы імкнуцца ў палёт.
Ах, як бы хацелася, верце,
Сустрэць мне двухтысячны год!

1963 г.

* * *

Дзень мне векам здаваўся,
Покуль стрэнемся мы.
Помніш, як я хваляваўся?
Быў я заўсёды нямы.

Лёгка — у песнях пяецца.
Мне ж — дык адвагі не ўзяць.
Горы звярнуў бы, здаецца,
Чым тыя словы сказаць.

Дзень той даўно быў. Вясновы.
Доўга чакаю. Зіма.
З Марса вяртаюцца словы,
Што ж ад цябе іх няма?

1963 г.

* * *

Стаю задумлівы,
Маркотны.
Мой зрок блукае па сцяне —
Высозны дом,
На вокнаў сотню,
Пакуль яшчэ ў дрымотным сне.

І раптам смех:
То дзесьці збоку,
То ў самым нізе, то ўгары...
Як быццам волат мнагавокі
Стаў прачынацца на зары.

І я больш прагна
Паглядаю
На заповітнае акно.
Хвалюся. Дрыжу.
Чакаю.
Не адчыняецца яно.

1963 г.

ШТО ТЫ, МЕСЯЦ, ВЫРАБЛЯЕШ?

Што ні ўбачыш, не пазнаеш.
Што ж ты, Месяц, вырабляеш?

Ты на небе, як ліхтарык,
Вокны ж свецяцца ў пажары.

Пагляджу — зямля не тая,
Часам здасца — залатая.

Запаліў жучка ты, мошку,
На раку паслаў дарожку,

Сад абсыпаў срабрынёю.
Што ж ты нарабіў са мною?

Ночка зорамі іскрыцца.
Не ляжыцца мне, не спіцца.

Супакою я не маю,
Ўсё хаджу, яе шукаю...

Не відаць жа на сцяжынках —
Пасвяці яшчэ часінку.

Не адмоў жа ты мне ў ласцы.
Можа, выплыве, што ў казцы?

1963 г.

ЗЯЗЮЛЕНЬКА

Я не ведаю, ці праўда, чуў жа, што казалі,
Што была ў сяле кабетка — зязюленькай звалі.
Не сказаць, любіла працу — болей прыбірацца,
А чаму празвалі гэтак, лёгка здагадацца.
Кукавала зязюленька ў Анупрэя ў хаце,
Кукавала, кукавала, кінула дзіцяцю.
А казалі: з Анупрэем вельмі невясёла,
І пайшла ад Анупрэя раптам да Міколы.
Кукавала зязюленька ў Міколавай хаце,
Кукавала, кукавала, кінула дзіцяцю.
Бо, казалі, што з Міколам не жыццё, а гора.
Завітала зязюленька ажно да Рыгора.
Кукавала зязюленька ў Рыгоравай хаце,
Кукавала, кукавала, кінула дзіцяцю,
Бо, казалі, што з Рыгорам ёй жыццё не міла...
Болей я ўжо не запомніў, да каго хадзіла.
Адгудзелі дні за днямі, як мятлюга тая.
Пастарэла зязюленька,
прытулку не мае.

1963 г.

ЗАЙДРОСЦІК-МАКСІМАЛІСТ

Зайдросціць ён усім здавён,
Зайдросціць усяму на свеце,
Зайдросціць, як ні дзіўна, ён
І некралогу, што ў газеце.

1963 г.

ЧОРНЫМ ПА БЕЛАМУ

Слаўнаму працай,
Дбайнаму, смеламу
Шлём прывітанне —
Чорным па беламу.

Рупнаму, шчыраму,
Часам няўмеламу
Мы дапаможам —
Чорным па беламу.

Соню, нядбайцу
Закарanelаму
Шпілек падсыплем —
Чорным па беламу.

Жуліку, злодзею,
Тыпу збраднеламу
Кару прапішам —
Чорным па беламу!

1963 г.

КАМАНДЗІРОВАК МНОГА..

Камандзіровак многа.
Ва ўсе куткі, канцы,
Па ўсіх шляхах-дарогах
Імчаць ганцы, ганцы...

Каго ты ні сустрэнеш —
Кірунак мае свой,
Пасведчанне ў кішэні
З пячаткаю любой.

Адзін па справах лёну,
Другі — узняць надой...
Сустрэўся я ў раёне
З такою чарадой.

І ўсе для першай скрыпкі
Адменныя смыкі...
Сядзім і ловім рыбку
На беразе ракі.

Сядзім амаль да ночы,
Гамонім для забаў,
І помню, што аднойчы
Я гутарку пачаў:

— Прызнацца, мне дык сорам,
Марнуеш толькі час.
Давайце пагаворым,
Хто тут патрэбен з нас?

І вось мужчына ладны,
У светлым жупане,
Узняўся, далікатна
Звярнуўся да мяне:

— Ну, як такое слоўка
Маглі вы нам сказаць?
Тут сенанарыхтоўкі,
Патрэбна ж увязаць.

Другі ўстаўляе слова,
Як той акунь схапіў,
Нахмурыў грозна бровы
І злосна прабубніў:

— Як бачу, вам, яй-богу,
Абы бузу узняць.
А тут жа скаргаў многа,
Іх трэба развязаць.

Пасля пайшлі навалам,
І ўсе як ёсць адно.
Падняўся гэткі галас,
Што рыба ўся — на дно.

— Да пчол мы непасрэдна,
Умейце пчол любіць.
Мы сем'і вулляў бедных
Павінны тут злучыць.

— А мы, вы можа чулі,
Чаго ж вам нас вініць,—
Раі багатых вулляў
Павінны разлучыць.

— Нам трэба ўсе машыны
Як ёсць перапісаць!
— А мы, а мы павінны
Зламаныя спісаць.

— Мы паглядзім, як травы...
— А мы таго-сяго...
— Мы ўсе тут дзеля справы,
А вы... а вы... чаго?

І да мяне так лоўка,
Бліжэй, бліжэй штораз:
— А дзе камандзіроўка,
Чаго вы тут між нас?

— Адказ,— кажу я,— маю,
Калі ўжо так пайшло:
Даўно я паглядаю,
Каб меней вас было.

Маглі б зрабіць і многа
Такія малайцы,
А то на ўсіх дарогах
Вы лішнія ганцы.

1963 г.

ПРАМОЎЦА

Па новаму праспекту,
Дзе ў сонцы кожны дом,
Ідзе задумны лектар
З партфелем-пузаном.

Вакол яго вясёла
Красуюцца з цаглін
Вялізарная школа,
Прыгожы магазін.

А на вітрынах кніжкі
Завуць усіх з-за шкла,
А тэлецэнтра вышка
Да воблакаў дайшла.

І сэрцы ўсіх спяваюць —
Навін прыемных шмат!..
А лектар так чытае,
Як трыццаць год назад.

Аднолькава усюды,
Што на маленні поп.
Папер разложыць груды,
Хусцінкай вытра лоб.

І выразкі увішна
Пачне, пачне гартаць:
— Яно... яно, між іншым...
Канешне... так сказаць...

Ідзём... ідзём наперад...
Расцём, расцём вакол...
Канешне, піянеры...
Канешне, камсамол.

А возьмецца за лічбы
За доўгія гады,
Баішся, не завяць бы
Ад чорнае нуды.

Чытае манатонна
Па некалькі гадзін,
А зала спіць спакойна
Праз некалькі хвілін.

Адна заслуга — змора
Яго не можа ўзяць.
Яму б нервовахворых
Параіць усыпляць.

1963 г.

ПАДКІНЬ

У райцэнтры Беражок
Жыў адзін працаўнічок.
Хоць па прозвішчу быў Грынь,
Зваў народ яго «Падкінь».
Даў народ яму імя
І, як кажуць, не дарма!
Працаваў не вельмі ён,
А на вока быў жадзён,
Сена ўбачыць на гумне:
— Хоць вазок падкіньце мне! —
Збожжа звозіцца на ток:
— Ну падкіньце, хоць мяшок... —
Ходзяць качкі чарадой:
— Не шкадуйце вы адной! —
Дзе б ні ездзіў,
Дзе б ні быў,
Ён адно: «Падкінь!» — прасіў.
То падкіньце гусачка,
То падкіньце парсючка!
І нямала дзівакоў
Падкідалі індзюкоў,
Падкідалі свінакоў,
Падкідалі куранят,
Збожжа, бульбы,
Сена шмат...
Ды агледзеўся народ —
Як падкінуў восем год.
Ёсць надзея, што дамоў
Грынем з'явіцца ён зноў.

1963 г.

ПА САКРЭТУ...

Я знаю такога — таварыш паважны,
На пэўнай рабоце ён самы адказны.
Працуе, як кажуць, на поўную сілу,
А тайну давераць — дык гэта ж магіла.
Расказваць сакрэты не мае ён моды,
Хіба толькі жонцы, і то не заўсёды.
Мо часам на вушка, ў пасцелі сагрэты,
Шапне ён і скажа: «Глядзі ж, па сакрэту...»
А потым задасць храпака у ахвоту
І заўтра спакойна ідзе на работу.
А з шэпту яго павілася вяроўка.
Сустрэлася жонка з найлепшай сяброўкай:
— Ай, што мне, сястрыца, што стала вядома...
Глядзі ж, дарагая, нікому, нікому!..
Пабегла сяброўка з сяброўкай сустрэцца.
І далей, і далей вярвачка ўецца.
Пайшла, закружыла, панесла навінку,
Пранесла праз горад да самага рынку.
Таварыш адказны злуе надзвычайна:
— Ну хто гэта выдаў важнейшую тайну?..
Сваю установу гатоў ён растрэсці,
Крычыць у аддзелах, намесніка бэсціць:
— Ды гэта ж злачынства, хіба гэтак можна?
Адзін ён у справах заўсёды сур'ёзны.
Працуе, як кажуць, на поўную сілу,
А тайну давераць — дык гэта ж магіла.

1963 г.

ВЕРАСЕНЬ

1

Дзень першы восені. А гэткі,
Што восень цяжка распазнаць.
Гараць, як летам, ярка кветкі,
Сады зялёныя стаяць.

Ды між пльвучай павуціны
Яе настойлівасць відна —
Загад свой піша на рабіне
Ў чырвоных літарах яна.

А на ляшчынніку, бярозках,
На вербалоззі пры вадзе
Жаўтлявай фарбай кропкі, коскі
Парасстаўляла дзе-нідзе.

Запахла бульбаю пячонай,
Туман дыміцца ля ракі.
Пакінуць кут свой улюбёны
Не хочуць, раяцца шпакі.

А школьнікі з вясёлым гулам
Да школ вярнуліся з лясоў.
І сэрца даўняе адчула,
Нібыта з імі сам пайшоў.

2

Каторы дзень спякота запар,
І горача на сэрцы ў нас.
Рэспублікі чытаю рапарт —
Здала багаты плён у час.

І бачу я, як скрозь мяхамі
Напоўнены грузавікі,

Мяхі ж сядзяць гаспадарамі,
І выгляд не абы-які.

Бо едуць пасланцамі года
На элеватары, на сход.
Ім віншаванні ад народа.
Даўно чакае іх народ.

Страчаюць іх усюды з ласкай,
Але няма ла ёсць пачвар:
За наш жа хлеб — нам крыўдна,
цяжка —
Не дзякуюць, плююць у твар.

Адкінем гэту перагасу —
Нам і далей з яснотай жыць,
Бо праўда ёсць і праўду нашу
Ніякай крыўдай не скарыць.

Мы смецце бруднае адвеем,
Наш заўжды чысты каравай.
Мы хлеб сабралі. Зноўку сеем.
І верым: будзе ураджай!

3

Туман радзее болей, болей,
Раскрыўшы вокны на палях.
І мне здаецца, што паволі
Ўся распранаецца зямля.

Скідае плашч бялява-сіні.
Шырэе на вачах прастор —
Відны ўжо сцежкі, ручаіны,
І вырас гай, і ўзняўся бор.

Азначыўся асвер пры хаце,
Дым з камяноў слупамі ўвыш.
Як сон здаровага дзіцяці —
Такі спакой вакол і ціш.

На ўсёй зямлі ж не так сягоння:
Я чую плач, як свішча біч,

Я чую выбухі ў Сайгоне
І ў Вашынгтоне неграў кліч.

Яшчэ паўзуць атруты змеі
І па зямлі, і па вадзе.
Я чую, Тэйлар як шалее,
У грош не ставячы людзей.

Ён, прыкрываючы парфумай,
Падкінуць свету хоча смерць.
Хаджу ўвесь дзень, хаджу ў задуме:
Ці хутка гэтаму канец?

Гляджу на сонца, што здалёку
Прыйшло, згубіўшы многа сіл:
Плыве, што струджанае вока,
Чырвонае, за небасхіл.

4

І верасы, нібы па змове,
Скідаюць кветкі па лясах.
І колер неба ўжо сталёвы,
І ў ветры — ад паўночы шлях.

І хоць яшчэ далекавата
Да колкіх зімніх халадоў,
Ды, дзе ні глянеш, ладзяць хаты,
А колькі розных тых майстроў!

Хто чарапіцай, хто драніцай
Імкнецца дах шчыльней накрыць.
І валачэ мураш ігліцу,
Каб спакайней было спачыць.

Барсук ацепліў дбайна норку,
Бабёр падрыхтаваў жытло,
А як даглядзела вавёрка
Замаскаванае дупло!

Іх сівер снежня не загубіць,
Хоць і чуваць ягоны крок,
І кожнаму бясконца любы
Над галавою свой куток.

5

Гулкія хвалі, колькі вас, розных,
вечер сядлае і гоніць.
Вас — табуны, леціцё ў беспрыстанне,
быццам грывастыя коні.

Вечер мацнее. Куды я ні гляну,
вас усё болей і болей.
Кожная хоча дагнаць каб другую,
ды не ўдаецца ніколі.

Бачу адну я: імчыцца навыскач і, не нагнаўшы,
лютуе,
Тая ж, што выйшла раней у дарогу,
бераг пясчаны цалуе.

Так і ў жыцці нашым часта бывае: хвалі —
грывастыя коні.
Сэрца кагосьці дагнаць пажадае,
толькі ніяк не дагоніць.

След той губляецца, нікне ў дарозе,
потым схаваюць завеі,
Вашы ж размовы — бурныя,
ціхія — нам пакідаюць надзеі

Кожнаму здзейсніць свае пажаданні,
будзь тое увечар ці рана:
Старасці — роздуму, цішы, спакою;
шчасця ў жыцці — закаханым!

6

Зацягнулі неба хмары і закрылі нават сонца,
Дый праз хмары сонца сілу мы заўсёды адчуваем.
Паглядзіце, як у высі да яго усё імкнецца:
Горы, дрэвы, травы, кветкі, птушкі,
славячы прасторы,
Гарадоў і вёсак вежы, караблёў магутных мачты.
А касмічныя ракеты, а дзяцей забавы — «змеі»,
А хусцінкі карагодаў, а юнацкіх сэрцаў песні!..
Нездарма арлу зайздросцяць, што такія мае крылы!

Паглядзіце вы на зерне, што зямлёю прыгарнулі:
Ледзь цяпло адчуе сонца — два расткі яно пускае
І становіцца на ногі,

галавой імкнецца ў неба.

А святло як толькі ўбачыць —

зачырвонее ад шчасця,

Бо вакол яму падобных, ігальчастых, незлічона.

Дык няхай на небе хмары —

рунь заўжды праменне чуе,

Мкнецца ўгору штохвіліны,

хоць таго не бачыць вока.

І не страшны дужай руні ні завеі, ні марозы,

Пад пуховым дахам снегу

на зямлі грудзях утульна —

Там чакаць,

пакуль з-за хмараў веснавое гляне сонца,

А пасля яму насустрач узнімацца вышай, вышай,

Зелянец і красавацца, набіраць ягоны колер

Ды спяваць хвалу жывому

спелым коласам мядзяным,

Тым, дзе кожнае зярнятка —

быццам сонейка малое.

7

Калі камара важыць па ўласнай яго вазе,
ён важыць 100 кілаграмаў.

Балгарская народная прыказка

Восень.

Разважанняў час.

Дзякую за дзіўны сказ

Я з Балгарыі сябрам

Пра зазнайку-камара.

На дубу сядзіць камар.

Што за постаць?

Што за твар?

То ж здалося камару,

Што ён большы за гару.

Што ў становішчы такім —

Дуб згінаецца пад ім.

Толькі — што адзін той дуб!

Узвіхрыў камар свой чуб —

Паглядзяць няхай як след:

Перад ім дрыжыць сусвет.
Што там людзі — машкара!..
.
Здзьмухнуў вецер камара.

8

То заскуголіць паміж хвой,
То таямніча заспявае —
У восені ёсць голас свой,
Яго заўсёды ты пазнаеш.

І хоць нічога не відаць
Часінай позняю, начною,
Магу заўсёды разгадаць,
Аблічча восені якое.

Калі атулена парчой,
Калі ў падзёртае кашулі,
Калі вясёлае дзяўчо,
Калі надзьмутая бабуля.

Калі вятры лісток сарвуць,
Калі кастрамі ўжо сагрэта.
Вось гэтак людзі пазнаюць
Па слову мастака-паэта.

Такія ёсць, што пра Парнас
Не мараць у часы натхнення.
Чытаем іх — і сэрцы ў нас
Аж заміраюць ў захапленні.

Другія з пыхай: «Салаўя
Даўно мы замянілі словам...
Вось голас мой!.. Вось гэта я!..»
А спеў пачуеш — ішаковы!

9

Паволі восені абрысы
Да нас на вуліцы прыйшлі.
Стракатыя крычаць афішы:
— Сезон тэатры пачалі.

А па музычных школах, клубах —
Уздым, і не абы-які:
Зайгралі галасіста трубы,
І гучна ўдарылі смыкі.

Суцішна стала на бульварах,
Былога тлуму не чуваць,
Ды нават дожджыку з-пад хмараў
Ніяк каханкаў не разняць.

Няхай аброшаны іх скроні,
А вочы свецяцца ярчэй,
І сэрцы іхнія сягоння
За промні сонца гарачэй.

10

У верасні дні залатыя,
Яны з барвоваю каймой.
Я ў месяц верасень, Сафія,
З тваімі сцягамі, з табой.

Я ведаю, што многа страціў,
І сум трывожыць галаву.
Балгарыя!

Цябе не бачыў,
Але даўно табой жыву.

І ты дазволь мне пахваліцца,
Хоць тут нясціпласць ёсць мая:
Мой дзед калісьці быў на Шыпцы,
А гэта значыць — быў і я.

Малому мне на сёмым годзе
Ён гаварыў пра веліч гор...
Твае сыны Кірыл, Мефодзій
Далі мне літараў узор.

З арліным клекатаннем мову
Імкнуўся я пазнаць, вучыць.
Натхніла слова Дзімітрова,
Як рэвалюцыю любіць.

І думы, сонцам палітыя,
Плывуць на поўдзень чарадой...
Я ў месяц верасень, Сафія,
З тваімі сцягамі, з табой.

11

Бор мой шэптам голля піша
Славу справам баявым.
Я ж хацеў бы, паміж іншым,
Пахваліцца і такім.

Сэрца поўніцца ад песень.
Гэта ж гонар, і які —
На маёй радзіме з лесу
Выцякаюць дзве ракі.

Пасланцамі месц прыгожых
Разыходзяцца яны —
Да Дняпра бяжыць Бяроза,
А Ушачка — да Дзвіны.

Скрозь палеткам ласку дораць,
Кожная — як добры госць.
Ажно ў двух вялізных морах
І вада з тых рэчак ёсць.

Вераснёўскім ранкам сінім
Сам праводжу я паслоў.
Колькі кропель у іх плыні,
Столькі там маіх сяброў.

12

Адышло ўжо дзён багата —
Што лістоў зляцела з гаю...
Камсамольцы год дваццатых,
Я радзей вас сустракаю.

Ведаю, што вам прыпала
Перажыць і вызнаць многа.
І не дзіва — вас нямала.
Засталося на дарогах.

Без аркестраў вас хавалі,
Не ўсцілалі груд вянкамі.
Толькі сосны і спявалі
Развітальную над вамі.

Ды нас многа яшчэ службу
Скрозь нясе як след, заўзята.
Мы мацуем нашу дружбу,
Як калісьці ў год дваццаты.

Хай бывае цяжка часам,
Не здаюцца нашы сэрцы,
З тымі, хто ў жыцці застаўся,
Люба-дарага сустрэцца.

Хто з палёў, хто з гор, хто з мора,
Сабяромся і сядаем,
А настрой такі бадзёры —
Як і некалі, спяваем.

Хоць галовы пабялелі,
Ды глядзім наперад смела.
Час прыйшоў. Мы пастарэлі.
А зямля памаладзела.

13

Ты, восень,
 ў крапінках, чырвоная
Ці хмурая, як прыйдзе злосць,
Але заўсёды, як сягоння,
Ты шчырая, якая ёсць.

Паэтаў жа самахвалебных
Ёсць шмат. Гудуць, нібы няўзнак:
— Не любім славы. Не патрэбна.
І нават шкодная яна.

Але хай крытык не заўважыць —
Накліча на сябе праклён.
Паэт усходзіцца: «Абразы!»
І ўсіх як ёсць знішчае ён.

14

Пярун ударыў,
 як гармата,
Не — і суровой
 і гучней.
На думку зноў
 прыходзіць атам,
Што за гарматы
 шмат страшней.

Я не жадаю
 быць салдатам,
Каб атам
 мог людзей знішчаць.
Ды я — салдат,
 каб мірным хатам
Ніколі
 атама не знаць!

15

Дождж забубнеў па даху позна.
Нясмела ён прыйшоў да нас,
Як вучань пальцам асцярожна
Крануў раяль свой першы раз.

Пасля мацней,
 мацней,
 прыгожа,
То зашуміць,
 то змоўкне ўміг.
Не ўсякі так маэстра можа
Адчуць гучанне струн сваіх.

Калі ж пяройдзе да мажору
І на ўвесь голас пець пачне...
А дзесьці дасць пярун над борам —
Зямлю, здаецца, скалыхне.

А думкі, думкі, як па змове,
Ўсю ноч спакою не даюць:
— Ах, каб мае маглі так словы
Людскія сэрцы закрануць.

Мы жывём у дружбе згоднай,
 Сустракаемся часцей.
 Вераснёўскім днём пагодным
 Віншаваць прыйшоў гасцей.

Хоць няважны я прамоўца,
 Горача вітаю вас:
 — Добры дзень, сябры-літоўцы,
 Дарагое свята ў нас.

А далей мая прамова,
 Як заведзена яно:
 — Вашы справы, ваша слова
 Палюбілі мы даўно.

Аб народах нашых мужных,
 Што ля Нёмана-ракі,
 Як жылі мы з вамі дружна
 Здаўна, доўгія вякі.

Як крывёю ў час навалы
 Мацавалі свой саюз,
 Як плячо ў плячо стаялі
 І Літва і Беларусь.

З тых часоў, што помнім ледзьве,
 Побач нівы ў нас шумяць,
 А мы добрыя суседзі,
 Разам сеяць нам і жаць.

Там, дзе некалі гукалі
 Пеўні пеўняў на зары,
 Нашы фабрыкі гудкамі
 Шлюць вітанні, як сябры.

А сягоння мы ў сяброўцы,
 Быццам тыя спарышы.
 Дык за стол,
 браты-літоўцы,
 Пагаворым ад душы.

Хто з нас як у людзі выйшаў,
Што рабілі гэты год,
Што пісалі, што напішам,
Каб падзякаваў народ.

Каб, як з добрае абновы,
Пацяшаўся сэрцам ён,
Каб лажыў з любоўю слова,
Як і зерне, на далонь.

17

У нас штодзень пільней уборка,
Па бульбе свой здзяйсняем план.
Мае ж таварышы ў Нью-Йорку
Цяпер, на сесіі ААН.

Відаць, у спрэчках выступаюць.
І часам мы не спім начэй.
Ды я — па-шчырасці — не знаю,
Каму на працы гарачэй.

Іх слухаюць там дыпламаты,
А нас — палеткі, нівы, гай...
Але мы ўсе ад сэрца рады
За Беларусь, свой родны край,

Што выйшла з франтавых заваяў,
З палосак бедных і вузкіх,
І што яна на асамблеі —
Як роўная паміж усіх.

Змагаецца за мір заўзята,
Каб вечна ў шчасці жыў народ.
Ёй, воляй ленінскай узнятай,
Сягоння сорака пяты год!

18

Маўкліва ў небе цёмна-сінім,
І нават кáня не заве.
Адзін лісток, як сіраціна,
Паміж асенніх хваль плыве.

Вятрыска хвалі не гайдае,
Навокал ціша і спакой,
Але лісток у вір трапляе
І ўміг знікае з галавой.

Я думаў, ён навек схаваўся
(Дзе сілу ўзяць ў віры такім),
Але гляджу, ён паказаўся,
Хоць і знясілены зусім.

Ды зноў паплыў сабе памалу
Насустрэч сонцу і да зор...
Так і ў маім жыцці бывала,
Так выплываў я на прастор.

19

Мухаморы, мухаморы!
Што за постаць, што за ўборы:
Брыль у кропкі, каляровы,
Выгляд хвацкі, адмысловы.

І ў людзей вось так бывае:
Быццам пава выглядае,
Як апранена, абута...
А кранеш душу — атрута!

20

Я на асінку маладую
Гляджу — суцішыцца калі?
Што ж на цябе, на трапяткую,
Паклёп дарэмны узвялі?

Вось так, бывае, і дзяўчыну
Зняславіць невядома хто.
Яна дрыжыць, дрыжыць асінай,
І немаведама — за што?

21

Найболей мы цяпер па хатах,
Пры тэлевізарах, ля кніг.
І без вады ўжо аўтаматы
Сярод кварталаў гарадскіх.

Усё трывожней ветру спевы,
Золь адчуваецца бліжэй.
Хоць распранаюцца ўсе дрэвы,
Мы апранаемца цяплей.

22

Як быццам хтосьці ўзяў раскінуў
Скрозь па кавалачку зары.
Аж гэта ўдзень, пад небам сінім,
Гараць асеннія кастры.

У кожнага ў душы з праменняў
Гарыць маленечкі касцёр.
А твой касцёр, наш родны Ленін,
Узняўся ўвысь да самых зор.

І колькі нас на ўсёй планеце,
Шчаслівых, што яго знайшлі.
Гарыць касцёр такога сэрца,
Што грэе ўсіх людзей зямлі.

23

Імшары. Кропелек чырвоных —
Што пацерак, куды ні глянь.
Прыгожы з імі мох зялёны,
Нібы расквечаны дыван.

Што кропелька, дык журавіна.
Прыемна гэту назву чуць —
Нядарма ж лепшую дзяўчыну
Скрозь журавінкаю завуць.

24

Па возеры плыву я ў поўнач,
Гарыць у хвалях зор сям'я.
Вяслюючы, кірую чоўнам,
Нібы па зорах еду я.

А зорак шмат. Бяры любую,
Бо возера — як зорны дом.

Здаецца мне: адну, другую
Вось-вось зачэрпну я вяслом.

Ды колькі я ні намагаўся,
Вяслом лавіў, хапаў рукой —
Сусвет іх зорны разбягаўся,
Не мог здабыць я і адной.

25

Хай верасень з насеннай жменяй
Па полі ходзіць за сяўбой.
Я рад, што ў гэты дзень асенні,
Кастрычнік, стрэціўся з табой.

Плывуць імкліва на экране
Мая зямля, мой родны кут.
Гляджу з вялікім хваляваннем
У кіно сягоння «Рускі цуд».

Пустыр. Пакрыўленыя хаткі.
А потым — гмахі карпусоў...
Нібы я зноў жыццё спачатку
Да дзён сучасных перайшоў.

Шнуркі вузенькія навокал.
І за сахой пануры дзед...
Як узняліся мы высока:
Ад той сахі — аж да ракет!

Няўжо ўсё гэта за паўвека
Так разгарэлася зара!
Не пазнаю я чалавека —
Жыцця свайго уладара.

26

Уранні пабялелі травы,
І парадзеў на ўзгорку гай.
Зіма прыслала нам заяву.
Мы ж кажам ёй: «Ты пачакай!

Яшчэ рабіць мы многа маем
На полі з ранку да цямна.

Чакай! Бо нават адступае
Ад нас халодная вайна.

Надыдзе час, снягі заскачуць.
Прыйдзеш пад самыя дамы...
Вайны ж халоднай, ні гарчай,
Знай, не жадаем бачыць мы».

27

Увосень ножкай коп,
А вясной ручкай хоп.

Народная прыказка

Хто знае, колькі застаецца,
Пакуль мятлюга загудзе.
Глядзіш — і радуецца сэрца:
З палёў пад стрэхі ўсё ідзе.

Але спускаеш вочы долу,
Як быццам сам зрабіў не так,
Калі згібелы ўбачыш колас
Ці бульбіну альбо бурак.

Вялікія ў людзей патрэбы.
Калі ж рука не падняла,
Дык значыць, што кавалак хлеба
У нас зваліўся са стала.

28

Калі паглядзіш, проста цуды:
Паміж лясоў, на пlynях рэк
Бабёр зрабіў свае запруды,
Што пазайздросціць чалавек.

Ён дужы, спрытны і харобры,
Зваліць асіну — не ў цяжар.
А больш таго, ён майстра добры —
Гарбар, тынкоўшчык і цясляр.

Жыццё ж усім наканавала,
Як жыць самому, як з сям'ёй.
Бабёр вось так, арол на скалах
Будуюць кут уласны свой.

Ах, як той вецер лісці гоніць!
 Іх лёт барвовы і густы.
 Нібы наш кут, як ўлюбёны,
 На поўдзень шле свае лісты.

Мінаюць крылы ветру горы.
 Як добра дужым быць такім —
 Адным крылом над Белым морам,
 Над Чорным звесіўся другім.

Не пазнаю я сёння гаю,
 Ён хутка стане галышом.
 Што зробіш? Вецер зачпляе
 Нас ледзяным сваім крылом.

Ды добра ведаю сягоння:
 Другім ён вернецца да нас
 І ў родны гай лістоў зялёных.
 Бясконца прынясе ў адказ.

Мой верасень!
 Ты развітаўся МАЗам,
 Паўнюткам бульбы, на шашы.
 А час далейшы, што ён скажа,
 Што прынясе нам для душы?

Ты добры, верасень, гусляр быў,
 А што ў наступным для людзей?
 Якія подыхі і фарбы
 І кругабег якіх падзей?

І роздум неспакойным зернем
 Пачаў у сэрцы прарастаць —
 Шкада таго, чаго не вернеш,
 Цікава ж новае пазнаць!

РОДНАЯ ПЕСНЯ

Жыць без цябе абыякава, сумна і цесна.
О, як мяне ты ўзняла, родная, любая песня!

Ты навучыла любіць жытні кавалачак хлеба,
Зоры дарыла ты мне, ўноч адкрываючы неба.

Хто цябе змалку пазнаў, той ад хаціны не зверне.
Кожнае слова тваё — гэта, што ў коласе зерне.

Песня стагоддзі жыве. Моцы яна набірала.
Слова, ўскрываючы нас, быццам маланка шугала.

Слова вастрэлі вятры, каб узлятала высока,
Каб мы адзін аднаго чулі далёка-далёка...

Словы ад розных ішлі. Ад сумных яны і вясёлых.
З розных жа кветак нясуць, мёд сабіраючы, пчолы.

Песня, праводзіш ты нас ад нараджэння да смерці.
Родная песня мая! Ты мне мілейшая ў свеце.

Ведаю, прыйдзе той час — пад курганом значую.
Усё ж праз карэнні дубоў родную песню пачую.

1964 г.

* * *

Мой край у росце.
Мы ў паходзе.
І, ўсхваляваны, я пяю,
Што родны кут за паўстагоддзя
Змяніўся так — не пазнаю.

Разбуджаны машын гудкамі
Шляхі з прысадамі бяроз.
Перапаханы трактарамі
Мой край упоперак і ўдоўж.

Куды ні гляну — сэрцу любя.
Драты, як струны,
скрозь пайшлі,
А навакол іх трубы, трубы
Стаяць, як клічнікі зямлі.

А паміж труб разлівы хлеба,
Куды ні глянь, куды ні кроч.
На крылах чалавек
імкне ў неба,
Гамоніць з небам дзень і ноч.

Змяніліся імкненні, звычкі,
Інакшы краявід сяла.
З зямлі ж струменіць,
б'е крынічка,
Што сілу нам усім дала!

1964 г.

ЗЯМЛЯ І ЧАЛАВЕК

Зямля мая! Ты не старая,
Ляціш ля сонца маладой.
Я ад цябе ўзышоў, я знаю.
Мільёны продкаў прада мной.

Без ліку скарбаў ты хаваеш,
Дый я ўзбагачаны жыццём.
Што маеш ты, усё я маю,
Яшчэ мацней душы святлом.

Я чалавек малы-вялікі,
Ды раз мне дадзена пажыць,
Ты не спяшай да долу клікаць,
Гатоў табе яшчэ служыць.

Усё мой розум пераможа,
Сусвет быць згодным навучу,
Зраблю цябе
 найбольш прыгожай,
З другімі светамі злучу.

Тваёй выключнай пекнатою
Захопіцца увесь Сусвет,
Бо ты дагэтуль сіратою
Адна жыла паміж планет.

Я — чалавек, гляджу цвяроза,
Я адхілю праявы зла,
Я адганю усе пагрозы,
Каб ты заўжды жывой была.

Я ўвесь у пошуках гарачых,
Дык не спяшай мяне ты зваць.
Цябе я маладою бачу,
Ты будзеш многа нараджаць!

1964 г.

У ШУШАНСКІМ

З тых дзён шмат часу адышло,
А я заўсёды, дзе б ні быў,
Няспынна думаў пра сяло,
Дзе, як выгнаннік,
Ленін жыў.

Хацеў я край пабачыць той,
Сібірскую наведаль глядзіць...
І вось той дом і той пакой,
А за сцяною рэчка Шуш.

І я хаджу па месцы тым,
Дзе ён падмурак свету клаў.
Не, не кажыце, назусім
Ён гэты кут не пакідаў.

Як на суботніку ў Крамлі
Ён носіць бёрны на плячах,
Так на сібірскае зямлі
За працай бачу Ільіча.

Людзей адной сям'ёй сабраў,
Ісці да мэты навучыў.
Як Енісей ні бунтаваў,
Ён берагі яго злучыў.

Ды так, што буйна загуло
Набегам хваль да самых гор,
Ды так, што новае святло
Крышталіцца мільёнам зор.

Па гарадах увесь узнёс
Кварталы дзіўнай пекнаты,
Панастаўляў заводы скрозь,
Праз рэкі збудаваў масты.

Прывёў у стэпы трактары,
Засеяў збожжам цаліну,
Узняў з глыбінь зямлі дары,
Агнямі домнаў агарнуў.

І паплылі чыгун і сталь.
Праз тундру, сонную адвек,
Паклаў шляхі такія ўдаль,
Што і не марыў чалавек.

Шляхі і ўвысь, шляхі і ўшыр,
І скрозь, дзе я людзей страчаў.
Цябе наведаршы, Сібір,
Жывога бачыў Ільіча.

1964 г.

СОНЦА

Зямля ўсю ноч
глыбока спала
У цемрадзі і ў туманах,
А сонца раніцай устала
І свет змяніла на вачах.

Спачатку ўспыхнула,
што свечка,
Ды, асвятліўшы берагі,
Аж засмяяўшыся над рэчкай,
Пайшло на поле, на лугі.

Відно ў яго мільён патрэбаў,
Бо не спынялася нідзе,
Але з сярэдзіны ўжо неба
Глядзела — праца як ідзе.

А як ідзе ў людзей старанних,
Як у мурашак, як у пчол.
І, задаволенае, пэўна,
Пайшло хіліцца зноў на дол.

Крыху над борам пастаяла,
Кранулася ялін густых,
Апошні раз пафарбавала
І знікла ў хвалях баравых.

1964 г.

РАЙ

Сад поўны яблыкаў,
горы высозныя з цукру-крышталю...
Ах, як цудоўна бабка мне змалку рай малявала!
Такія пякноты,
што ажно да ранку расказваць можна.
Што ж паўтарацца? Мабыць, пра гэта ведае кожны.
Не, не хачу я яблыкаў райскіх, святым пакідаю.
Лепш раскажу я сёння, якога раю жадаю.
Навошта мне лезці гэтак высока за сіняе неба?
Дай, зямля-маці, з рук працавітых чорнага хлеба,
Дай мне апошнюю крокву паставіць на новае хаце,
Дай баразну мне пакласці да хлеба і шчасця.
Дай пасля стомы мне асвяжыцца сцюдзёнай вадою,
Дай адпачыць,
заснуць як належыць пад стромай сасною.
Што мне анёл той нябескі,
хай між праменнямі ўецца,
Лепей пайду я ў жытное,
з дзеўчынай-анёлкам сустрэцца.
Лёс мой, цябе я чакаў, не наракаю, ты ўдалы,
Дай мне з людзьмі паспяваць,
дай мне пайграць на цымбалах.
Дай мне цяжару не знаць,
каб пасля дзённых клапаў
Мог да зары я скакаць ажно да сёмага поту.
Сам я і хлеб свой, і соль, і радасць сваю здабываю.
Дай мне пажыць на зямлі,—
і болей не трэба мне раю!

1964 г.

АБ СУМЛЕННІ

На жаль, яшчэ існуюць людзі,
Што праўды ў іх шукаць дарма.
Крычаць: «Сумленне!..» Б'юць у грудзі.
А паглядзіш, яго няма.

Другі гатовы ўдзень і ўночы
Клясціся ў гэтым, так ён звык.
Не вер такому, што балбоча
Скрозь аб сумленні, як індык.

Жыццё — складанае. Бывае,
Што і памылішся не раз —
І на крыніцу ападае
Смуга, пароша ў нейкі час.

Не трэба ж рассыпацца лісцем,
Што ты заўсёды шчырым быў,
Бо, можа быць, і ты калісьці
Хоць раз душою пакрывіў.

Але з таго шукаў збавення,
Якое выйсце, як жа быць.
І так гняло цябе сумленне,
Што не хацелася і жыць.

Аб праўдзе не крычы бясконца
І выхваленне прэч адкінь,
А будзь такім... ну, як пад сонцам
Празрыстая нябёсаў сіль.

І ведай — час пакуты здыме,
І пасвятлее воблік твой.
Калі сумленны прад другімі,
Тады сумленны прад сабой.

1964 г.

ПОШУКІ ТЭМЫ

Даўно ў душы няма спакою,
як бы на моры без вясла.
Шукаю тэму даспадобы
і каб па сіле мне была.

Гляджу на неба — не знаходжу,
уважна аглядаю дол.
А мне гавораць: што за справа,
ты толькі глянь як след вакол.

Гляджу вакол на будаўніцтва —
плаціны, ДЭС, за гмахам гмах.
А я баюся падступіцца:
ці ён па мне такі размах!?

Гляджу на поле — залатое,
а герайнь, герояў шмат.
Ах, каб мне слоў, ну хоць бы столькі...
ну, колькі ў полі тых зярнят!

Ды каб сяброў здзівіць, уразіць,
я пра высокае хачу.
А можа, кінуцца мне ў космас?
Ды не, відаць, не далячу.

Ну, добра. Бачу прыгажуню,
бягу з настроем маладым.
Яна ж хусцінкаю махнула
і адышла зусім з другім.

Дык да чаго ж, куды імкнуся?
І хоць ты з сорама згары.
Ну што ж, відаць, для гэтай тэмы
і я сягоння застары.

А можа, тая, што ў бразготках —
ідзе бяздумная, п'яе...
Ды не! Даступная такая,
што зацягалі ўсе яе.

І не знайшоў. Сябе сцішаю.
Яшчэ напішацца, дарма —
Калі жыццё ды так уразіць,
што і ратунку больш няма!

1964 г.

* * *

І мне не разабрацца ў вершы,
Чаму чуццём жывём такім:
Малы жадае быць старэйшым,
Стары быць хоча маладым.

Малы дасягне, што жадае,
Старому ж ёсць адзін адказ:
Усё спакойна вырашае
Бязлітасна імклівы час.

1964 г.

ПРЫГОЖЫ ЧАЛАВЕК

Ва ўсіх свой густ. Спрачацца можам,
Ісці да згоды пакрысе,
Але на тым, што ёсць прыгожа,
Часцей згаджаемся мы ўсе.

Што мерай вымярэння служыць?
Няма адзінай меры тут.
Бывае так: сівы, нядужы...
— Які прыгожы! — кажа люд.

Глядзіш — з нябёс не рваў ён зорак,
Маўчун, ціхоня цэлы век.
Мы ж прыглядаемся, гаворым:
— Які прыгожы чалавек!

Бывае ж так —
Глядзіш, красуня
Размалявана, што бяда,
А хто спазнае, толькі сплюне
І адварнецца, бо брыда!

Мы аб прыгожым заўжды марым,
Але да нас да ўсіх дайшло:
Прыгожыя — не толькі тварам,
А тыя, ў кім душы святло.

1964 г.

НОЧ У ВАЛРЭЎКОМЕ

А мне не забыцца тых дзён агнявых.
Я помню: маёнтак над рэчкаю.
У панскім палацы, між ліп векавых —
Уся наша ўлада савецкая.

Сядзім хто ў шынелі, а хто ў кажущку,
Паволі збіраемся з сіламі.
І, быццам заснуўшы, стаяць у кутку
Вінтоўкі, з марозу настылыя.

З нас кожны і пісар, і кожны салдат.
Часіна прыпала ціхуткая —
І хтосьці Саветам складае загад,
А хтосьці дыміць самакруткаю.

А хтосьці ўжо соннай панік галавой,
А хтосьці мармыча і лаецца,
А хтосьці за «Правдою» і «Беднотою»
Аб новых задачах спрачаецца.

Устаў ваенком. Ён пакінуў іграць,
Сказаў ужо даўна чаканае:
«Прыляжам жа, хлопцы!..»
І ўзяўся здымаць

Свой кольт з кабурою драўлянаю.

І вось, калі ўсе дачакаліся ўжо
Хвіліны спачыну законнае —
І покліч трывога ўзняла:
«У ружжо!»

І бойка...
і ночка бяссонная...

1964 г.

У МІКРАРАЁНЕ

У кожнага дзесьці ёсць шчасце сваё —
У мікрараёне каханне маё.

Я ў мікрараёне не знаю нуды,
Хутчэй на тралейбусе мчуся туды.

Ад радасці стрэчы я проста гару —
У мікрараёне я кветкі бяру.

А стрэнуся, сцежкі вядомы даўно —
У мікрараёне іду я ў кіно.

Бывае, што іншы азначыцца план —
У мікрараёне іду ў рэстаран.

І я са спазненнем вярнуся дамоў —
Вялікая ў мікрараёне любоў!

1964 г.

ЛЯСНЫЯ МУЗЫКАНТЫ

Я музыку люблю і песні.
Пачую, сэрца не суняць.
А музыку вы чулі ў лесе,
Якую не з чым і зраўняць?

Арганаў шмат непараўнаных,
Паслухаеш — аж храм гудзе.
Але, відаць, такіх арганаў
Не знойдзеш свет прайдзі — нідзе.

Паш лес. Унікнуць толькі трэба —
Спяваючы, сасна расце.
А чулі вы — спявае неба?
А так, што месяц аж цвіце.

А чулі вы, як дуб наўкола,
Здаецца, басам загудзе?
А чулі папараці голас,
Які за вамі ўслед ідзе?

А як на ўсходзе дня рабіна
Так завядзе, нібы гусяр,
А ёй шархоткамі асіна
Падсыпле, ажно кіне ў жар?

Салоўка возьме — сэрцу любя,
А шпак — заштатны тэнарок,
А дзяцел той як грукне ў бубен —
Здаецца, дрэвы йдуць у скок.

Часамі, ледзь уловіш вухам
Паміж лістоў ты спеў жучка.
А чулі вы, як плача муха
У злых абдымках павука?

Што ж, песня сумная такая,
Ды ўцеху нам усім нясе,
Што ў лесе ўсё як ёсць спявае
Хвалу жыццю, хвалу красе!

1964 г.

СВАТЫ

Калі я жаніўся, дык — мне вы паверце —
Сваты мяне сваталі лепшыя ў свеце:

Юначыя гульні, купальскія ночы
І, быццам маланкі, дзявочыя вочы,

Заранкі пад вечар, на досвітку росы,
Танклявыя рукі, бялявыя косы,

І водар вішнёвы, і пена чарэшні,
І тыя, што сэрца паранілі, песні,

І тыя, што разам сплталі з вянкамі...
Сватаў я не ведаў, што з ручнікамі.

1964 г.

* * *

Глядзіце, зрокам як абняць —
Так зачарнелася кругом.
Давайце ж хмары разганяць,
Бо хутка можа грымнуць гром.

І так маланкі будуць біць,
Знішчаць палеткі і жытло
Паміж жахлівых навальніц,
Якіх яшчэ і не было.

І можа ўсё ахутаць дым
І спапяліць вайна жывых,
І могуць знікнуць назаўжды
І птушак спеў, і рост травы...

Дык нельга нам спакойна спаць,
Бо працы ў нас сягоння шмат —
Давайце хмары разганяць,
Каб ясным быў наш далягляд.

1964 г.

* * *

Здавалася, што сонца звонка
Ўзляцела ўвысь, дзень рос і рос,—
Калі стаяла скрозь гамонка
Касілак і танклявых кос.

Няма тых дзён, ад сонца п'яных,
Што працаю гулі вакол.
Нібы шаломы веліканы,
Стагі паставілі на дол.

1964 г.

ВАДА

Зямля зялёнаю красою
Агорнута з тых дзён, калі
Вада ўзбудзіла ўсё жывое,—
Вада няйначай кроў зямлі.

Яна — нязмернае багацце.
Хто знае, што ёй за цана!
Ну, як расінка птушаняці
Ці зерню кропелька адна.

А для байца з вадою фляга,
А непрытомнаму глыток,
А для таго, хто чуе смагу,
Пустэльны мерачы пясок,—

Вада ва ўсім ратунак першы,
Куды ні глянеш, творыць цуд!
Сцвярджаюць: «Непатрэбна вершам...»
Няўжо зусім? Цяжкі прысуд!

Бо верш — жывучая галінка,
Дзе так трапечуцца лісткі.
А дзе ніводнае расінкі,—
Парасыпаюцца радкі.

1964 г.

* * *

Я ведаю, не буду новым,
на гэтым шмат вякоў жылі.
Усё павінна ведаць меру,
як ёсць яна ў самой зямлі.

Бо варта толькі земнай кулі
інакшыя памеры мець,—
Не так бы ёй навокал сонца мільёны год кружыць,
ляцець.
Дык знай, не вылятай з арбіты,
паслухайся цвярозых слоў,
Не прагні працы не па сіле, а не па сіле — на любоў.
Не здабывай адзення лішку,
здабудзь патрэбнае, насі,
І не бяры кавалак хлеба, які, вядома, не з'ясі.

1964 г.

НА ПЕРАДАВОЙ

Чырвоныя над намі зоры,
І мы далей і ўвысь імчым.
Ад тых славурых дзён «Аўроры»
На першай лініі стаім.

Пад прамяністымі сцягамі
Зямля ўзнялася расквітаць,
Ды цемры шмат яшчэ прад намі,
Няма калі адпачываць.

Ідзём. Святло перамагае,
Няхай у барацьбе цяжкой.
У свеце ёсць перадавая,
Мы ўсёй краінаю на ёй.

1964 г.

* * *

Ісці да мэты — ўстаць да ўсходу
І даць зямлю адчуць нагам,
Ды, крышачы сцяну нягоды,
Ісці насуперак вятрам.

Няхай палохаюць віхуры,
Ты не мяняй кірунак свой,
Бо нават птушкі супраць буры
Сядзяць наперад галавой.

1964 г.

* * *

Глядзіш на хлопца — што за ліха,
Ён на людскіх харчах узрос,
Сам не рабіў, а што за пыха,
Ажно да столі ўздзёрты нос.

А языком так спрытна менціць...
Ніяк да ладу не вазьму —
Няўжо сакрэт, як жыць на свеце,
Яму вядомы аднаму.

Не думаю! Блазнюк, ды годзе,
Яму б паслухаць, памаўчаць...
Ледзь сам пачаў радок выводзіць,
А ўжо бярэцца павучаць.

1964 г.

* * *

Ёсць шмат сабою закаханых,
З іх не адзін навечна знік.
Заўсёды май сяброў адданных,
Калі ўздываешся на пік.

Дастанеш галавою неба,
Але сяброў там не знайсці.
А вось сябры, як будзе трэба,
Табе пасобяць і сысці.

1964 г.

ГАРБУЗ

Паміж лістоты прыхаваны,
Прыпаў гарбуз на вока мне —
Ляжыць, як глобус фарбаваны,
Параспісаны на спіне.

А глянь наскрозь — які багаты,
Такому пазайздросцяць шмат —
У ім, што ў гнёздах птушанятаў,
Без ліку месціцца зярнят.

А прыйдзе час, і нам на радасць
Яны свой круг жыцця пачнуць:
З гняздзечкаў выпырхнуць — і ў грады
Разлапушацца, зацвітуць.

Піць будуць сок зямлі пад сонцам,
Пакуль іх спеласць не кране.
А колькі іх? Ды іх бясконца!
Ты іх пазнаеш па спіне.

1964 г.

ПЕВЕНЬ

Не вельмі майстар ты на спевы,
Шпака ты нават не зацьміў,
Ды я люблю цябе, мой певень,
Так, як і некалі любіў.

Віхор ірваў страхі салому,
Ды так, што бор ажно стагнаў,
Ты ж кукарэкаў мне, малому,
Я думаў — сон мой вартаваў.

Я захапляўся тваёй сілай.
Ты быў між кур спрытней, смялей.
Ах, як распасціраў ты крылы,
Не знаў я птушкі прыгажэй.

Няхай гадзіннік ёсць. І болей —
Час можа радыё сказаць.
Ты ж не памылішся ніколі
Мне й сёння ранне прадказаць.

Ці я дзе днюю, ці начую,
Хай у нязведанай далі,
Калі цябе, спявак, пачую,
Бліжэю сэрцам да зямлі.

1964 г.

СЛАВА

Не прагні славы. Лепш аддана
Працуй, як ранне настае.
А слава прыйдзе нечакана,
Калі й не дбаеш пра яе.

У славы ёсць, бяспрэчна, сіла,
Ды розны з ёй бывае шлях —
Яна разумнаму, што крылы,
А дурню — камень ці пятля.

Яна бяздумнаю рукою
Не раздае дарма дары,
Яна над хцівай галавою
Вянком з праменняў не гарыць.

Яна не ў слаўнай шумнай пене,
Ёй ненавісны фіміям,
Яна не ў золаце адзення,
Яе не бачыць носьбіт сам.

Не кліч яе абы-якую,
Прыход сапраўднай —
без прынук.
Яе ў вачах сяброў адчуеш,
У поціску гарачых рук.

1964 г.

СТУПА

Засыпаю ў ступу жменю
Добра спелага ячменю,
Таўкачом б'ю прагна ў ступу,
Будуць крупы,

крупы,

крупы...

А ячмень не шалушыцца,—
Дай крыху дадам вадзіцы.
Снедаць трэба, праца рупіць,
Мне патрэбны

крупы,

крупы...

Таўкачом я націскаю,—
Зерне вопратку скідае,
Далей-болей, без шалупін
Выглядаюць

крупы,

крупы...

Адкідаю ўбок палову,
Дзякуй, ступа,— ўсё гатова.
Спачываць кідаю ступу,
У гаршку ўжо

крупы,

крупы...

1964 г.

* * *

Радок габлюеш і стругаеш,
Каб ён за сэрцы браў глыбей,
А пойдзе ў кнігу — ты чакаеш,
Ці адгукнецца ён табе?

Ці шмат, з парогу да парогу,
Хацінак ён пераступаў,
Бо, выпраўляючы ў дарогу,
Яму ты гэтага жадаў.

Каб людзям быў, як хлеб, патрэбен
І каб высокі быў палёт,
Каб ім так распісацца ў небе,
Як піша часам самалёт!

1964 г.

* * *

Прыходзь, прыходзь жа раніцой,
Як толькі дзень займаецца.
Пабачыш ты, мая любоў,
Як сонца разгараецца.

Прыходзь, прыходзь жа поўным днём,
Сваё мне шчасце дорачы.
Пабачыш ты, мая любоў,—
Аж сэрцу ў грудзях горача.

Прыходзь жа позна і ў заход,
Як сонейка закоціцца.
Пабачыш ты, мая любоў,
Што ажно плакаць хочацца.

1964 г.

* * *

Калі казаў табе: «Люблю»,
Мяне ты коса змерала.
Што хочаш ты, дык я зраблю,
Каб толькі ты паверыла.

Я кветкі рад штодня насіць
І просьбы чуць няспынныя,
Ды аднаго ты не прасі —
Цябе кахаць не кіну я...

1964 г.

* * *

Аседзішся. Спакой і ціш.
Глядзіш, без клопату жывеш.
А ты, як хваля, наляціш,
Ударыш раптам, з ног саб'еш...

Спрабую ўстаць. Ды дзе там, жах...
Нібы ўзляцеў тайфун які.
Пакоціш так па камянях,
Што набіваеш сінякі.

Цябе ніяк не разгадаць,
Мяняецца рука твая —
Пяшчотна так пачнеш гайдаць,
Нібы ляжу ў калысцы я.

Як лёгкі подых на зары,
Паволі песню так пяеш,
Што думаеш: вакол вятры
І ў небе зоры — ўсе твае.

Цішэй, цішэй... Спакой і гладзь.
Хаваешся, што не знайсці.
І пачынаю я драмаць,
І ўжо не хочацца ісці.

Дык хваляй будзь! Не засынай!
Бо ты не ты, калі маўчыш.
Кідайся, пырскай, налятай!
Мне, адчуваю, шкодна ціш.

1964 г.

ЦЭНТР АЗІІ

За Саянамі не быў ні разу я.
Край сустрэў бязмежны, стэпавы.
Як я рад, што ў самым цэнтры Азіі —
Ты, сталіца братняе Тувы.

А вакол — не мог гадаць і марамі
Аб такой нязведанай красе —
І гаі, і горы аж за хмарамі,
А між гор, як волат, Енісей.

А сябры, як з медзі ўсе адлітыя,
Нам насустрач з юрт і з новых хат.
А такія сэрцы ў іх адкрытыя,
Як над стэпам сіні далягляд.

Горы, стэп мы з'ездзілі, аблазілі,
Скрозь цяпло страчаючы ў вачах.
Як я рад, што ў самым сэрцы Азіі
Узляцеў высока родны сцяг.

1964 г.

КАЛЯ ЮРТЫ

Юрта-буда з лямцу і са скуры,
Ледзь прыкметны нізенькі ўваход.
А ў той юрце бабка люльку курыць,
А той бабцы, можа, сотня год.

Кружыць дым, а бабка ўжо не чуе.
Колькі пражыла яна, згадай —
Нас ля юрты праўнучка віншуе,
А імя ў дзяўчыны Маакай.

А сама ўсё сонейка забрала.
Пахвалілі — вочы зацвілі,
Папрасілі — песню заспявала,
Ажно зашумелі кавылі.

І здалося, мары чарадою,
Воблакам над горами плывуць —
Быць спявачкай хочацца малое.
Ах, яшчэ б сустрэць яе, пачуць!..

1964 г.

ЧАБАН

Стэп. Авечкі.
І чабан,
Дзе Сяяны высяцца,
І з баранінай казан,
Як гадоў мо тысячу.

І касцёр такі ж,
І дым
Аж да неба петлямі.
Толькі сонейкам другім
Той чабан асветлены.

Вось ужо
Каторы год
З кніжкаю ён дружыцца.
А на небе самалёт,
Як галуб той, кружыцца.

1964 г.

ЕНІСЕЙ

Едзем,
Словы дружбы сеем.
Едзем мы па Енісею.

Едзем,
Нібы ў казцы недзе,
А вакол — тайга, мядзведзі.

Енісей
Між скалаў пеніць,
А вакол — ласі, алені.

Енісей
Рассунуў горы,
А над ім, што з медзі, зоры.

Поблізу —
З лістоўніц хаты,
А ў тых хатах бой-дзяўчаты.

Валасы —
Пшаніца спее,
Я як гляне — сэрца млее.

Замуж выйдзе —
ведай, браце:
Што ні год, а шчасце ў хаце.

Сібірак —
Старанны дома,
А як воін вам вядомы.

Сібірачка —
Працаўніца.
Ведай, сэрцу закружыцца.

А вакол —
Заве багацце.
Многа Енісею працы —

І круціць
Як след турбіны,
І ўзнімаць прастор цалінны.

А зямля
Настойна просіць
Скарбы з нетраў павыносіць.

Ён і зробіць,
Ён умее.
Слава, слава Енісею!

1964 г.

ДЗІЎНАГОРЫЯ

Дзіўнагорск! Стаіш на плыні гулкапеннае,
Аж пад неба твае плечы — моц каменная.

А жывеш такою дружнаю сябрынаю,
Берагі з'яднаў высознаю плацінаю.

І святлом, што нараджаеш, ты захоплены,
А дамы твае, што кветкі, ў горы ўкроплены.

Слаўны ты хлапцамі зухаватымі
І, бяспрэчна, што красунямі-дзяўчатамі.

А іх вочы, а іх вочы — ясназорыя.
Дзіўнагорыя,
Дзіўнагорыя!

1964 г.

СЛОВА ПРА ДЗЯЎЧЫНУ-АГРАНОМА

Жыве, як кажуць, у глушы,
На свет жа слаўна працай
Дзяўчына шчырае душы,
Ёй год крыху за дваццаць.

Ты можаш скрозь адно пачуць:
«Захоплены дзяўчынай».
Яе Рыгораўнай завуць
Ці проста Міхалінай.

Палі — яе вялізны дом,
Яна заўсёды дома.
Яна з юнацтва аграном,
І гэта ўсім вядома.

І я сцвярджаю не на жарт:
Ёй з полем — красаванне.
Пастаў такую на асфальт —
Зачахне і завяне.

А тут — у белі каласоў
Яна красуня й босай.
Яна свая паміж вятроў,
Між туманоў і росаў.

Абсыпле часам дождж,
бы ў злосць,
То сонейка адорыць.
Ды з ёй усё, што ў полі ёсць,
Усё як ёсць гаворыць.

Я чуў, што ёй няма цаны
Як аграному. Згодзен!
Я сам, вядома, земляны
І знаю, што як родзіць.

Ды хоць пражыў я шмат жыцця
І шмат аб полі знаю —
Як Міхаліна, пачуцця
Я да раслін не маю.

Гляджу,
калі праходжу з ёй,
Што кожная расліна
Здаецца ледзьве не жывой,
Гамоніць з Міхалінай.

Пшаніца хіліць каласы,
Жыты спіну згінаюць,
Ячмень даўжэзныя вусы
Як быццам распраўляе.

Гамоніць лён, што сінявой
Расплыўся над палямі,
А грэчка белаю ракой
Бушуе пад нагамі.

І думкі ў дзеўчыны свае —
Што ў гэтым вось багацці,
Ва ўсім, што так кругом пяе,
Яе часціна працы.

І што нялёгка ўсё прыдбаць,
Што просіць праца тая —
І позна легчы, рана ўстаць.
Усяк яно бывае.

Такія ёсць — не ўзяць нічым,
Адной за справу брацца.
Бывае так, што не з адным
Ёй трэба паспрачацца.

І гразь не гразь, а ў поле кроч.
Самой на ўсё рашыцца.
За вопытам праседзець ноч,
Ад справаздач адбіцца.

Бывае так, што набяжыць
І растрывожыць сполах.

Але цяпер, як паглядзіць,
На сэрцы так вясёла!

Бо гэта поле, што ў расе,
І ўсё, што ў ім сабрана,
Ляжыць, нібы на абрусе,
Шырока разасланым.

Пшанічны колас — пірагом,
Духмяным і праменным,
Аўсяны — свежым кісялём
І соладам — ячменны.

А з грэчкі каша — будзь ласкаў,
А жытні — смачным хлебам,
А з бульбы — з бульбы сорака страў
І дранік на патрэбу.

І гэта ўсё — ёй родны дом,
Любімая Айчына.
Ідзе па полі аграном,
Таварыш Міхаліна.

Гамоняць з ёю ручаі,
І гай, здаецца, грае,
А ёй спяваюць салаўі
І жаўры падпяваюць.

Яна ж не стоміцца ісці,
Хоць і клапаціў многа,
І сэрца рада, што ў жыцці —
Жаданая дарога.

1964 г.

КРЭПАСЦЬ НАД БУГАМ

Ёсць крэпасці з муру, з граніту, са скалаў,
Іх сцены-байніцы абводнены кругам,
А колькі іх знікла — было ж іх нямала.
Мацней я не знаю, як крэпасць над Бугам.

Яе штурмавалі сурова, бясконца,
Часамі крышыліся сцены глухія.
Але не знікалі яе абаронцы,
Мацней ад граніту іх грудзі людскія.

І крэпасць над Бугам ратунку не просіць,
Героям няма адыходу дарогі.
Іх з бойкі смяротнай няшмат засталася,
Што першымі клалі шляхі перамогі.

Скажу я заўсёды таварышу-другу —
Ніколі, ніколі табе не памерці,
Калі ты душою, як крэпасць над Бугам,
Калі хоць маленькую — носіш у сэрцы.

1964 г.

БАГАТА, РОДНАЯ ТЫ МОВА...

Багата, родная ты мова,
Цябе стварыў і ўзнёс народ.
А вобразы якія ў словах,
А параўнаньняў што за ўзлёт!
Вятры — вандроўнікі, вядома,
Барозны — гуслі на раллі,
А сосны — рыцары ў шаломах,
Крыніцы — вочы ўсёй зямлі,
А хвалі ўвосень — гэта зрэб'е.
Як срэбра, ручаёк цячэ,
А зоры, як цвікі на небе...
І шмат яшчэ, і шмат яшчэ!
Камусьці часам крыўдна трошкі,
Як заўжды, лепей маладым.
Дзяўчынку лічым мы бярозкай,
Завём старога пнём сівым.
Народ-мастак даўно прыкмеціў,
Што з бору сонейка ўзышло,
Што, быццам човен, — светлы месяц
І не адно ў яго вясло,
Што воблака плыве, як рыба,
Праз акіяны ўсіх нябёс,
Што так падобен хлеб да скібы
Тае зямлі, дзе ён узрос.
Радок сухі — без лісцяў голле,
А вобраз аздабляе шмат.
Ах, каб збіралася іх болей,
Ды каб усе на добры лад!

1965 г.

* * *

Бадзёры я і рухам шустры,
Ні стомы той, ні ламаты.
А пагляджу на твар у люстра
І стану ныць: «Састарыў ты...»

Ды цешу я сябе адзіным,
Што сілы ёсць, як ні кажы,
Бо люстра ўбачыла маршчыны,
Але не ўбачыла душы.

1965 г.

ЗА АКНОМ ПАЖАР ЗЯЛЁНЫ

За акном пажар зялёны, зашумела, загуло.
А здаецца, толькі ўчора нежывым было галлё —

Адубелае, вісела паміж ветраў ледзяных...
Што за сіла начапіла столькі лісцікаў на іх!

Кожны лісцік шэпча з небам, а прыгожы, выразны,
Як зялёны аганёчак, пасланец сваёй вясны.

Ах, як гэтую гамонку сэрцу радасна адчуць!
Я, здаецца, бачу сокі, што па жылках іх ідуць.

Дык чалом табе, прырода! Дык чалом, вясна, чалом!
Ёсць жа клеткі, што стварылі чалавека сілачом.

Што далі такую постаць, што імкне да ўсіх планет,
Што далі такія вочы, што далёка бачаць свет.

Што далі пачуцці грудзям, што стварылі сэрца-звон,
Што стварылі гэtkі розум, што заўжды шукае ён,

Што яму зямля — малая, невялічкі толькі дом.
Дык шумі, пажар зялёны, разлівайся за акном.

Дык чалом табе, прырода! Дык чалом, чалом вясне!
Сонца трэба, болей сонца сёння лісцікам і мне.

Болей сілы, болей моцы, болей годнае красы,
Каб не жоўкла лісце хутка, не сівелі валасы.

Болей сокаў жыватворных, каб усё як ёсць цвіло.
Каб прыгожае на свеце як мага даўжэй жыло.

1965 г.

АДРАСЫ

Хай кожны адрас не міне,
Я ж пасылаю ад душы.
Я вельмі рады, што ў мяне
Людскія сэрцы — адрасы.

А колькі радасных клопот,—
Прызнаюся, пісаць люблю.
І з дзён юнацтва многа год
Свае лісты я людзям шлю.

Пісаў, як мог. Але стараўся
І над радком пацеў зашмат.
Здаралася — крыху спяшаўся,
Часамі і трапляў не ў лад.

І я віну дагэтуль чую,
Навошта гэтак я рабіў.
Людскія сэрцы хай даруюць,
Калі чым-небудзь засмуціў.

З гадамі і адказнасць болей
За той, які ты выбраў, шлях.
Дык хай жа мне яны дазваляць
Пісаць па тых жа адрахах.

1965 г.

* * *

Вось узялі, падсумавалі
На сённяшні крытычны густ,
Партрэт у фас намалювалі
І з гліны вылепілі бюст.

Мой шлях жыцця як след адбілі,
Пачаўшы ад дзядоў, здалёк,
А бібліёграфы злічылі
Амаль не кожны твой радок.

Адзначылі — ты майстар песні,
Крануў, як трэба, і глыбей...
І, кажуць, ёсць ужо намеснік,
Што за цябе пайшоў далей.

Намеснік ёсць, і адмысловы,
Яго я рады віншаваць...
Але дазвольце мне хоць слова,
Мае таварышы, сказаць:

— Сваё хай кожны адкрывае,
За гонар стрэць такіх лічу,
Ісці далей такім жадаю,
Я ж сам сабой ісці хачу.

Хачу шукаць. Хачу спрачацца,
Хачу яшчэ і шмат спазнаць,
Бывае часам памыляцца,
Ды ад сяброў не адставаць.

Хоць часам я кажу такое:
— Зрабіў што-кольвек,
памаўчы!..

А верш, ён не дае спакою,
З грудзей ірвецца і крычыць.

Ну што ж, ідзі, шукай
 прыстання,
Шукай свае ты берагі...
Але спакою анізвання,
Ірвецца ў свет і верш другі.

Няхай жа йдуць яны
 ў бязмежжа,
Мяжы паэзіі няма...
А вось да кропкі
 што належыць, —
Яна паставіцца сама.

1965 г.

Я ВАС АДНОЛЬКАВА ЛЮБЛЮ...

Мой горад Мінск — сапраўдны волат,
Ды цягне ў вёску на зямлю...
Ах, горад-вёска, вёска-горад,
Я вас аднолькава люблю.

Мой Мінск, ты вечарам вялікі,
Гудзіш у парках між забаў,
І быццам месяцаў без ліку
Хтось на праспектах начапляў.

Люблю, мой Мінск, з табой спаткацца,
На кожнай плошчы зноў і зноў,
Люблю, калі ты йдзеш на працу,
Калі вяртаешся дамоў.

Калі расцеш удоўж і ўшыркі,
Калі ўздымаешся ты ўвыш,
Калі ў сцягах ты ясны, зырккі,
Нібы ад чырвані гарыш.

Ды раптам клікне сосен войска,
Пацягне ў поле на раллю...
Ах, вёска-горад, горад-вёска,
Я вас аднолькава люблю.

Не трэба ж большай нагароды-
Душы прачулае маёй,
Калі зямлю праб'юць усходы
Іголкі руні маладой.

Як распаўе бяроза быццам
Сваю зялёную касу,
Калі з-за бору зараніцы
Запаляць раннюю расу,

Калі крыніца засмяецца,
Як ты прыхілішся п'ючы,
Калі і трактар адгукнецца,
Як жук па ўзгорках паўзучы.

Калі, вяртаўшыся дахаты
З палёў, узнёсла люд гудзе,
А песню завядуць дзяўчаты,
Ды так працяжна, як нідзе.

А я не адчуваю зморы,
Іх быццам чую як і сплю...
Ах, горад-вёска, вёска-горад,
Я вас аднолькава люблю!

1965 г.

У НАВАЛЬНІЦУ

Калі насцігне навальніца —
Не падай ніцам,
Не падай ніцам,
Не дай душы тваёй скарыцца.

Не дай скрышыць тузе-маркоце,
Працуй у поце.
Ні ўдзень, ні ўпоцем
Не заставайся ў адзіноце.

Ідзі праз громы і маланкі
І ўноч і ранкам —
Бесперастанку,
Пакуль не стрэнецца заранка.

1965 г.

НАГАРОДА

Працую з ранку да заходу у дзень прасветлы
Навек далі мне нагароду — жыць на зямлі — і ў цяжкі,
мае бацькі.

Хадзіць па ёй, і бачыць сонца,
Як бор шуміць, як шэпчуць травы, і чуць у посвісце вятроў,
як звоніць срэбра ручаёў.

Паветра піць з чаборам хмельным,
І рассякаць рукамі хвалі, што налятаюць чарадой. з духмянай хвойнаю смалой

Пісаць на полі трактарамі, радкамі-скібамі раллі,
Пра хлеб свой думаць, дбаць пра тое, каб зерні спорныя ўзраслі.

І будаваць палац народны
Масціць яго з такіх цаглінак, з праменнай зоркаю ўгары,
нібы з кавалачкаў зары.

Ісці насустрач перашкодам і не згінацца ў барацьбе,
І быць праз век удзячным сэрцу, што я магу кахаць цябе.

Як добра чуць заўсёды побач цяпло сяброўскае рукі!
Няма мне большай нагароды, што мне далі мае бацькі.

1965 г.

КРОПЛЯ КРЫВІ

Не знаю мацнейшага ў свеце,
чым простае слова: жыві!
Ніякай вагою не ўзважыць
салдацкае кроплі крыві.
І хай у змаганні суровым
не кожная нават відна,
а колькі жывых ратавала,
пралітая ў бойцы, яна.
Ніколі яна не загіне,
бо вечна ёй суджана жыць,
а значыць — кладзецца ў плаціны
і ў космас бязмежны ляціць.
Нідзе не спыняецца ў свеце,
ва ўсіх пакаленнях расце,
а значыць — шуміць каласамі,
чырвоным штандарам цвіце.
А ён узляцеў над зямлёю і кажа:
«Працуй і жыві!»
Дык што даражэйшае ў свеце
салдацкае кроплі крыві!

1965 г.

* * *

Ёсць людзі цвёрдага спакою,
Нішто не ўзрушыць нервы ім.
Ёсць людзі роўнага настрою.
Ніколі я не быў такі!

Ёсць гэткія: грымоты ў свеце,
Пярун над ім — ён спіць і спіць.
А я такі: ледзь дзьмухне вецер —
І сэрца ўжо зарабаціць.

Відаць, трывога і не кіне,
Спакою не знайду нідзе,
Бо я, як тое кола ў млыне, —
То міг на сонцы,
То ў вадзе.

1965 г.

* * *

Нямала і ў яго клапаў,
Каб дзень па-свойму перажыць.
І ведаць, зняцца з кім на фота,
Каму дарогу саступіць.

Калі слязу пусціць на вочы,
Калі хусцінкай пот сціраць,
І разлічыць, як лепш прамоўчаць,
А часам голас грозна ўзняць.

Дзе быць, як сталь, упартым,
Дзе кінуць жарт, а дзе праклён...
І ноч не спіць, як быць назаўтра,
І не дае спаць жонцы ён.

У меру пруткі, ў меру крохкі,
Між дзён бурлівых ён плыве,
І хоць, відаць, яму нялёгка,
Пакуль што лёгка ён жыве.

1965

КРАСАВАННЕ

Ёсць прыгажосць у ранку праменным,
ёсць і ў змярканні,
Толькі нічога не знаю прыгожай,
як час красавання.
Як разліюцца белыя вішні,
а слівы, а бэры,
А буйныя ружы, а мак легкакрылы,
а сціплы той верас,
А гляньце, як тварам сваім ганарыцца
сланечнік высокі...
Чакайце, прыгледзьцеся,
вось-вось успыхнуць дзявочыя шчокі.
Глядзіце, вакол вас бушуе і пеніць
ад краю да краю.
Мільёны гадоў — для планеты юнацтва,
зямля маладая!
І мы маладыя, і думак узлёты,
і радасць кахання.
Нічога, нічога найлепшага ў свеце,
як час красавання!

1965 г.

СТРУНЫ

Хіба на скрыпцы толькі струны?
Хіба ўсе тыя, што відны?
Ах, колькі струн ёсць незлічоных,
Ды ўсе нябачныя яны.

Але ў грудзях у чалавечых
Прытулак кожная знайшла.
Ёсць струны радасці і смутку,
Чарнейшай ночы і святла.

І ёсць жа, ёсць яна такая,
Занадта тонкая струна,
Што чуе, як пье травінка,
Што чуе, як пье сасна.

І вельмі чулая да вёсен,
Калі салоўка запяе,
Яна хвалюецца бясконца,
Да рання спаць нам не дае.

А найглыбейшая, — што ў сэрцы.
Яна ў маленькага маўчыць,
Як закрунулася ў юнацтве —
Ажно да гэтых дзён звiніць.

1965 г.

* * *

Вясна ўжо гурбы з ніў карчуе,
Шляхі адкрыўшы ручаям.
Вятры вясновыя!
Вас чую,
Выходжу я насустрач вам.

Хачу зрабіцца зноўку дзіцем,
Хачу быць зноўку юнаком.
Вятры! Ўздыміце,
Закружыце,
Такою сілай надзяліце,
Пастаўце сонейку на ўсход.
Па сэрцу я — юначых год!

1965 г.

* * *

А мой даўно імкнецца верш
Дарогамі нязменнымі.
Ну адгукніся, як жывеш,
Хоць за якімі сценамі.

Ды выйдзі. Чуеш? Ветру свіст —
Хутчэй ад пошты коннае.
На ганак твой прынёс ён ліст,
Пісьмо маё бяссоннае.

І ведай добра ты адно:
Не посвіст буры чуецца,
Не вецер грукае ў акно —
Душа мая хвалюецца.

Глянй у яе — няма глыбей.
Дзе ёсць пачуцце роўнае?
Я нават дзякую табе,
Што сэрца неспакойнае.

1965 г.

МАНЮКА

Манюка ён.
Каб не збрахаць,
Не можа дня пражыць,
Яго ты хлебам не кармі,
А толькі дай зманіць.

Нягеглы, рыжанькі, малы,
А трапяткі, бы ўюн.
Як павядзе, як павядзе —
Такі ўжо лапатун!

Няхай хто слухае чужы
Ці то свая сям'я,
Вярзе адно: «Хто браў рэйхстаг,
Хто першы? Гэта я!»

І хоць, бывае, слухачы
Заўважаць і не раз:
«Дазволь, — здаецца, хтось другі?»
Ён уздыхне ў адказ,

Ды зноў гагоча аб адным,
Як быццам той гусак:
«Таго не бачаць, хто зрабіў,
У нас заўсёды так».

А ўспомніць маладыя дні,
Пляце: «Было ў мяне...
Ах, ведаў я красунечку...»
І вокам падміргне.

Не злічыш, колькі і разоў
Мяняе выгляд ён —
Другі збіраецца народ,
Бярэ інакшы тон.

Што першы ён людзей збіраў,
Калгас ён аб'яднаў,
Што ў самага Будзённага
Як коннік ваяваў.

А калі хто ўпікне яго:
«Ды ты ж тады не жыў!» —
Манюка толькі адмахне:
«Маўчы, цябе б прасіў!»

І зноў нястомна загудзе
Вядомае здавён —
Ён першы спрыт
І прыгажун,
І ўсюды толькі ён.

1965 г.

ЯК ЧАС МЯНЯЕЦЦА І ЛЮДЗІ...

Жыццёпіс іх зусім кароткі:
Пні карчавалі, жалі хлеб,
Жылі ў лясах спрадвеку продкі,
Нямнога ў іх было патрэб.

Ды што, якія там патрэбы,
Па-простаму яны жылі:
Калі быў хлеб, вада да хлеба —
Усе задаволены былі.

З камення выкладуць пячуркі,
Паложаць смалякоў на под,
Праб'юць у стрэхах нізкіх дзюркі
І рады — ёсць для дыму ход.

Вятры спявалі ім нязменна,
Пакуль па хатах не паснуць,
А нам цяпер — давай антэны,
Каб бачыць свет увесь і чуць.

Каб наглядаць, як пеніць мора,
Каб чуць здалёк, як недзе там
І зорка з зоркаю гаворыць,
І што нам кажа месяц сам.

А час ідзе, такі імклівы —
Што бачыць дзень, не бачыў век.
І нас усіх ужо не дзівіць —
Чаго не знойдзе чалавек.

1965 г.

ПІЛЬШЧЫКІ

Люблю я пільшчыкаў да сёння.
Ажно дагэтуль у вушах
Піла з ялінаю гамоніць:
— Шух-шах,
 шух-шах,
 шух-шах!..

А ў той пілы настрой адзіны —
Каб як зубам прайсці глыбей...
Ляціць дадолу пілавінне,
Ад снегу белага бялей.

А я, дзесь стаўшы пры сасонцы,
Глядзець на пільшчыкаў люблю:
Адзін дастаць імкнецца сонца,
Другі — забраць сабе зямлю.

Мяне, малога, так здзіўляла:
Адкуль такую сілу ўзяць,
Што на піле іх сонца ззяла
І поле ўсё, і сенажаць.

1965 г.

* * *

З нас кожны кругагляд свой мае,
Свае прасторы, маякі.
Мой друг заўсёды пачынае
Ад стромых гор свае радкі.

Прад ім гара, нібы ў папасе,
І што кальчуга — гор ляднік.
Увысь паэт змалі ўзбіраўся,
І сам падобны стаў на пік.

Мы ж пачынаем па-другому,
І вобразаў інакшы ход —
Мы ўсе ля бору, як вядома,
І ад яго і слоў палёт.

Няма ж у нас ні скал, ні кручаў,
Узлёт у нас таксама свой:
І мне б да сосен дацягнуцца,
Да іх вяршалін — галавой.

1965 г.

* * *

Люблю вітаць вясны спатканне.
Яна, пакуль не ўдарыць гром,
Упершыню нясмела гляне
Пралескі сінім аганьком.

А потым грукне ў шыбы хаты,
Паразмяце снягоў гарбы,
Пасля раскрые вачаняты
Панадазёрнае вярбы.

Растопіць лёд у рэчках сіні,
Запросіць птушак на палі,
А там — глядзіш — ужо галіны
Загаманілі, загулі.

А там праходзяць дні за днямі
Пад ясны, прамяністы звон —
Дубы зялёнымі рукамі
Браць неба цягнуцца ў палон.

Ды цяжка з небам ім змагацца.
Калі б яно было бліжэй.
І застаецца ім спрачацца,
Хто зеляней,
А хто сіней.

1965 г.

* * *

Ад цябе не прыходзяць лісты,
Дзесьці зноў загубілася ты —
Ці то ў нетрах дамоў,
Ці між жоўтых пяскоў,
Ці між хваляў марскіх,
Ці ў заваях густых...
Скрозь пытаўся, ды ўсюды маўчаць.
Многа дзён, як цябе не чуваць.

А казалі ж ты многа разоў,
Што напішаш хоць некалькі слоў.
Пачынаю ў трывозе гадаць:
Можа нельга табе пераслаць —
Напішы на канвертах лістоў,
На істужках вятроў,
На праменнях зары...
Я чакаю.
А ты — напішы!

1965 г.

ГРУЗІНСКАЯ ПЕСНЯ

То вышай за горы ўзляціш,
 то раптам зляціш у нізіны,
То залякочаш арлом,
 то салаўём разліешся.
Грузія, ў песні тваёй
 чую я сэрца народа.
Чую: стагоддзі ідуць,
 і рэха разносіцца ў горах.
Бачу ў садах я людзей,
 бачу між лоз вінаградных.
І на далінах, на схілах
 бачу паміж каласамі
Скачкі джыгітаў тваіх,
 бурныя скокі хеўсураў,
Дзеўчыну з поўным збаном,
 што ад вады паспяшае.
Бачу сівых мудрацоў,
 воінаў храбрых з мячамі.
Чую іх клічы ў баях,
 чую на шумных вяселлях.
Песня, што гром, загрыміць,
 то ручайком зацуркоча.
Грузія, ў песні тваёй
 чую я сэрца народа.

1965 г.

НЕ ХАЧУ

Не хачу я, каб могільнік рос
Ні ў шырокіх палях, ні ў бары,
Не хачу неба, поўнага слёз,
І з крыві чалавечай — зары.

Не хачу зноў трывожных гудкоў,
Бліндажоў і траншэй на зямлі,
Не хачу, каб заместа буслоў
Бамбавозы па небе плылі.

Неба сінь над маёй галавой,
І я ўдалеч, наперад крычу:
— Каб парушыўся гэты спакой,
Не хачу!

1965 г.

МАГІЛА НЕВЯДОМАГА САЛДАТА

На прылессі, над ракою, маладая вёска,
А на ўзгорку каля рэчкі вырасла бярозка.

Лёг салдат за гэту вёску, смерць яго скасіла,
І бярозку пасадзілі на яго магіле.

Разарвала яго цела міна на шкумацце.
Скуль прыйшоў той храбры воін, не маглі дазнацца.

Тут спыніўся назаўсёды шлях яго нядоўгі.
Ці з Дняпра прыйшоў на бітву, ці з шырокай Волгі?

І трывожна, неспакойна дзесьці ў роднай хаце,
Па дзень сённяшні гукае сына сэрца маці.

Ён не можа адазвацца, дзірваном прыкрыты.
Хоць імя і невядома, сам ён не забыты.

Аб ім хаты новай вёскі назаўсёды помняць,
Аб ім хвалі быстрай рэчкі дзень і ноч гамоняць.

І хоць паў ён тут, прыйшоўшы з далёкага краю,
Да яго з радзімы вецер часта прылятае.

І вяртаецца дадому з весткаю прачулай,
Што зямля яго, як сына, моцна прыгарнула.

1965 г.

СКАРГІ ЗЯМЛІ

Сню я, нібы ў сусвеце лячу і бачу зямлю прад сабою:
што гэта, — земная куля ці мяч,
увесь спаласканы крывёю?

Што ж не відаць мне сёл, гарадоў,
гэтак пустынна і гола?
Не, там жыццё.
З высачэзных антэн чую ўстрывожаны голас.

— Што вы зрабілі-ўчынілі са мной?
Не, вы не людзі, а шэльмы.
З вамі гаворыць жывая яшчэ,
толькі ўжо хворая вельмі.

Бачу стагоддзямі здзекі ад вас,
вось мне якая пачостка.
Завошта за хлеб мой, за соль,
за пітво гэтак караеце жорстка?

Хто з вас надумаўся дзякаваць мне,
выбраўшы жахі такія?
Спачатку капалі на твары маім толькі акопы малыя.

Мала відовішча гэткага вам,
як зернетка ў коласе спее, —
Пашкуматалі вы грудзі мае на бліндажы і траншэі.

Ах, які ж і бязлітасны ён,
дождж ваш снарадны, гарачы.
Паабсыпалі вы шчокі мае чорнаю воспай, няйначай.

Паабрывалі вы вейкі мае, вейкі —
танклявыя пальмы.
Гэтага мала, катуеце вы —
смаліце шчокі напалмам.

Вы здратавалі нават чало — вечнасняговыя горы.
Ах, як балюча мне раскрываць вочы —
азёры і моры.

Толькі палёгка ёсць у мяне —
сцяг, што зара, палымнее.
Гэтым жыву я і ў сэрцы нашу цвёрдую веру-надзею.

Шкода сябе мне, шкода мне вас,
свету прыгожага шкода.
Прыйдзеце з часам, дзеці мае, вы да адзінае згоды.

Стане ўладаркаю праца адна,
пабачыць сусвет і пачуе:
— Буду зелёнаю і маладой і назаўжды закрасую!

1965 г.

* * *

Да старэчых дзён маркоты
Дзень за днём няшчадна гоніць.
Ад чаго ў мяне згрызоты,
Я прызнаюся сягоння.

Хоць рабіць стараўся штосьці,
Здабываў кавалак хлеба,
Ды пражыў у маладосці
Не зусім, відаць, як трэба.

У гульні не знаў прыпынку
І не быў часамі сталы,
Шмат хадзіў на вечарынкi,
Заглядаў у кнігі мала.

І манюкам, і пляткаркам,
Рот раскрыўшы, шчыра верыў.
А бывала — і за чаркай
Не заўсёды ведаў меру.

І сядзеў на лішніх сходах,
А з жыццём не мог сустрэцца.
Многа страчана, а шкода —
Мала часу застаецца.

1965 г.

* * *

Пражыць, як гавораць, — не поле прайсці.
Вучыцца не позна ніколі,
На ўсё трэба спосаб і ўмельства ў жыцці —
Без ладу і дроў не наколеш.

Ты думаеш — проста усё, абы-як.
Не, браце, трэ вокам прымераць,
Паставіць уважна бярозы кругляк,
Узняць як найвышай сякеру.

Калі ўжо адчуеш: сякера пяе
І сам ты узмокнеш ад поту —
Пабачыш, заместа бярозы тае —
Паленне, як цукар калоты.

1965 г.

* * *

Прыйдзе час, такіх не будзе,
Застануцца ў даўнім дзесьці.
А пакуль трапляюць людзі —
Хоць каго, а любяць збэсціць.

Чалавек душой не вінен.
Возьме нехта, падварнецца,
Знойдзе нейкую прычыну,
А тады — тады пачнецца...

Як яго хутчэй прынізіць,
Кожны знойдзе ў сваім гусце —
І адзін ударыць глыжам,
Камянём другі запусціць.

Хтосьці ў доказе гарачым
На адмоўнае націсне,
Хтосьці так сабе адзначыць
І, скрывіўшы губы, пырсне.

Хтосьці возьмецца ўрачыста
Павучаць на лад мажорны,
Сам на словах чысты-чысты,
А ў душы, як гад той, чорны.

Мы адыдзем ад такога,
Пыл вякоў змяцём, нарэшце, —
І дарэмна ўжо нікога
І ніхто не будзе бэсціць.

1965 г.

А ТЫ ІДЗІ!

Дарог у свеце вельмі многа,
А ты, між іх, сваю знайдзі.
Няхай нялёгка дарога,
А ты ідзі,
А ты ідзі!..

Няхай цябе віхор збівае,
Няхай трывожна даль гудзіць,
Няхай сцяжыну замятае,
А ты ідзі,
А ты ідзі!..

Няхай звісаюць цемрай ночы,
А ты на зорку ўдаль глядзі,
Няхай пясок і золь у вочы,
А ты ідзі,
А ты ідзі!..

Няхай, абы ты верыў прагна,
Няхай жуда, няхай адзін,
Няхай каменне, твань і багна...
А ты ідзі,
А ты ідзі!..

1965 г.

З ГЛЫБІНЬ ГРУДЗЕЙ

Няхай трывожна, хай не спіцца,
Пакуль як след не запяш...
З глыбінных вод імкнуць крыніцы,
З глыбінь грудзей і добры верш.

Спявай старанна і цярпліва,
І прыйдзе добры ён, дарма!
Прырода толькі творыць дзівы,
Бо дзівам ёсць — яна сама.

Табе ж пазнаць і радасць можна,
Калі твой верш сяброў здабыў,
Калі адчуе ледзь не кожны,
Што быццам сам яго стварыў.

1965 г.

* * *

Калі ўвечар скончыш працу і дадому ты ідзеш,
Дык здаецца, дзень пражыты за спіною ты нясеш.

Ты брыдзеш дадому з поля, можа гоні, можа дзве,
Ты глядзіш, што родны ганак, як жывы, цябе заве.

Галавой чырвонай з плота бы вітаецца гладыш...
Падыходзіш да вядзёрка. Возьмеш кубак. Зазвініш.

Што крыху спіну ламае, што ж такога, не бяда,
Ах, і смачна ж пасля працы ты, крынічная вада!

Як струменіш ты па грудзях, як булькочаш, добра чуць,
Ах, і хораша ж табою твар спацелы спаласнуць.

І абцерціся, як трэба, чыстым, белым ручніком,
А пасля за стол засесці, ды за бульбу з агурком!

1965 г.

* * *

Ты щодрая, зямля-планета,
Даеш усім магчымасць жыць,
Ты щодрая, што нават кветак
Тваіх нікому не злічыць.

Перад красою нікнуць мары —
Ці гэта лета, ці зіма,
Але такой празмернай скнары,
Відаць, як ты, нідзе няма.

Праз нейкі час ты назіраеш
І цешышся,
Пасля ж, аднак,
Усё назад ты забіраеш:
Драбнютку-мошку і слана.

1965 г.

ЦЯЖКІ НАСТРОЙ

Дзіця ляжыць — прарэзаў залп.
І кветка звялая ў руцэ.
Я чую: коціцца сляза
Па скамянелае шчацэ.

Ляжыць стары. Як не было.
Яму ўжо не падняць рукі.
Маё журботнае чало
Пераважаюць раўчакі.

Араты, з сеўняю ў руках,
Ляжыць забітым на раллі...
І жар такі ў маіх грудзях,
Як у сярэдзіне зямлі.

1965 г.

КРЫЎДНА

Крыўдна да жалю, крыўдна да болю,
Крыўдна — хтось кінуў скарынку малую,
Крыўдна, што колас застаўся на полі,
Крыўдна — сярня пад снегам зімуе.

Крыўдна — не ўсімі ўсё зносіцца ў хату,
Крыўдна — мяркуюць інакшае штосьці,
Крыўдна, што брат не згаджаецца з братам,
Крыўдна — за добрае дзякуюць злосцю.

Крыўдна — на тых, не шануе хто поту,
Крыўдна — на хама, на дурня-бязмена,
Крыўдна — на дзіўных крыўлякаў-блазнуту,
Крыўдна — жыццё іх праходзіць дарэмна.

Крыўдна — з надвор'ем не ў поўнае згодзе,
Крыўдна — не цалкам камандуем небам,
Крыўдна — што дні, як хвіліны, праходзяць,
Крыўдна — што сам не зрабіў чаго трэба!

1965 г.

* * *

Куды, маладосць, адыходзіш упрочкі,
Я ж гэтак цябе шанаваў.
Мне б толькі яшчэ адну майскую ночку,
Якую я некалі знаў.

Ах, дзе ты, ах, дзе ты, ах, дзе ты, дзяўчына,
Не сходзіш ніяк з галавы...
І пошапты вуснаў, і пошапт рабіны,
І пошапт ласкавай травы.

Куды, маладосць, адыходзіш упрочкі?
Я ж гэтак цябе шанаваў.
Мне б толькі яшчэ адну майскую ночку,
Якую я некалі знаў.

1965 г.

БЯРЭЗІНСКІ ЗАПАВЕДНІК

Кут глухі, але прыгожы,
Аж да неба ўвесь зарос.
І рака, рака Бяроза
Паміж сосен і бяроз.

Невялічкая, жывая,
З-пад імшарын векавых,
А бяжыць, як сувязная,
Між азёрцаў баравых.

Дрэвы ўсе — гудуць, вядома.
Як сышоўшыся на сход.
Бачу я між іх знаёмых,
З даўніх, аж з дзіцячых год.

Вось ляціць глушэц чубаты,
Скалыхнула голле рысь...
Добры дзень, мой лось рагаты,
Што спалохана глядзіш?

Што за рогі?.. Мне здалося,
Што яны ў цябе цвітуць.
Ты не бойся, ты не бойся,
Ты са мной, як з родным, будзь!

Ты не злосны, ты не шкодзіш,
Сыты лістам, травіной...
Я люблю, калі ты водзіш
Ласянятка за сабой.

Я іду праз хмыз жахлівы,
Хтосьці ў рэчцы вукнуў, знік...
Добры дзень, бабёр руплівы,
Адмысловы будаўнік.

Што ж мяне ты налякаўся?
Я дурнога не зраблю.
Не хавайся, не хавайся,
Я здавён цябе люблю.

Пазайздросцяць тваёй працы
І дапытлівым рукам.
Мне б хацелася пабачыць,
Як будуеш сам-насам.

Ты ж сядзіш, схавайся ў норку...
Пераходжу
Праз кусты.
Добры дзень, мая вавёрка,
Не змянілася і ты.

Скок і скок бесперастанку...
Ці натоішся калі?
Быццам рыжая маланка,
Пралятаеш па галлі.

Толькі скачаш зухавата
Ты не заўжды — так абы,
На яліне на бухматай
Паразвешаны грыбы.

У дупле твая сталоўка.
Гаспадыня ты сабе,
Значыць, добрая зімоўка
Забяспечана табе.

І далей, цераз гушчары,
Прабіраюся я ледзь...
Ах, і ты тут гаспадарыш?
Добры дзень табе, мядзведзь!

Пахаджай, а мне не шкода,
Шмат прыстанішча вакол,
Хоць частуешся ты мёдам,
Разбурыўшы дзікіх пчол.

І табе ў краю зялёным
Не кідаю я дакор:

Ты ж — усім звярам карона,
Без цябе і бор не бор.

Зайцам, козам тут раздолле,
Хай з'явіўся б і алень...
Вось ваўку, таму ніколі
Не скажу я: «Добры дзень!»

Ён драпежлівы, клыкаты,
Толькі б рэзаць, шкуматаць,
А прыходзіў аж пад хаты...
Добра, сёння не відаць!

Кут мой родны, кут прыгожы,
Да цябе я зноў прыйшоў...
А рака, рака Бяроза,
Колькі качак і чыркоў!

Сом у зацішку ўладарыць,
На алешніку ж — кажан.
І сам бусел на імшары
Пахаджае, быццам пан.

А грыбы, грыбы радамі,
Што дазорныя, стаяць...
Не, ніякімі радкамі
Родны кут не апісаць.

З ім мне хочацца сустрэцца
І зімою і вясной.
З дзён маленства — усім сэрцам
Назаўсёды я з табой!

1965 г.

З ДЗЕН МАЛЕНСТВА

Калі ударыла «Аўрора»
Кастрычніцкім асеннім днём,
Пайшло і ў нас гудзець над борам
Бы скалануў вясновы гром.

Разгаманіліся гушчары
Сярод узгоркаў і нізін,
Зара развесіла штандары
На голлях сосен і ялін.

Прыйшлі з вайны дамоў салдаты,
Сказалі: «Мы ўжо не рабы!»
І паўздымалі нашы хаты
Ўвысь саламяныя чубы.

У вёску камісар з'явіўся.
Казалі, з Балтыкі, здалёк.
І даўні стражнік калаціўся
І браў яму пад казырок.

Пайшлі ў нас новыя парадкі,
Пакраталі таго-сяго,
Наш пан дык так намыліў пяткі —
За ноч ні следу ад яго.

Не бачыў я сялян-суседзяў,
Каб хто па пану сумаваў,
А хто ды што ў двары прыгледзеў,
Дык з тым дахаты шыбаваў,

Я помню, як прывёў мой бацька,
Нібы хароміну, вала,
І я прынёс з палаца цацку,
Усю адлітую са шкла.

Я цешыўся здабыткам гэткім —
Такі празрысты шар адліць,
Яшчэ ў сярэдзіне і кветка,
Ды як жа гэткае зрабіць?

Але нядоўга закаханы
Я ў гэтыя дзівосы быў,
Вінтоўкі, шаблі і наганы
Тады найболей я любіў.

Найбольш, найбольш, да сэрца жару
Мне падабаўся, хлапчуку,
Той грозны кольт у камісара,
Які матляўся пры баку.

Быў камісар на рост адменны,
Падлогагнулася пад ім,
Ён гаварыў — дрыжалі сцены,
І думаў я тады аб тым,

Што недзе ў Петраградзе вольным,
Які відно з усіх краін,
Палац, які завецца Смольны, —
Са смольных сосен ці ялін.

І мне здавалася ўсё проста,
Калі наш камісар такі,
Напэўна — ўсе вялікі ростам,
Каго завуць бальшавікі.

У іх жа плечы па сажэні,
Бо ўсе паны баяцца іх,
За ўсіх жа большы, пэўна, Ленін,
Бо ён галоўнейшы за ўсіх.

Наш камісар раскрыў нам тайны,
А я не мог узяць у толк,
Што Ленін ў кепачцы звычайнай
І ў простым чорным паліто.

А ён сказаў такія словы,
Што ажно свет ўвесь задрыжаў,

І мы, як ёсць, усе гатовы
Пайсці, куды б ён ні пазваў.

А бор гудзеў, палі гудзелі,
Да ўсходу сонца людзі йшлі,
Мы ж хлапчукамі памужнелі,
За дзень той многа падраслі.

1966 г.

ВАЛРЭЎКОМАЎСКІ КУР'ЕР

Многа што сышло ў былое,
Незабыўна і цяпер,
Як жывы, перада мною
Валрэўкомаўскі кур'ер.

Сарамлівы, не прамоўца,
І на выгляд не герой,
У пацёртае ватоўцы,
З карабінам за спіной.

А ватоўка пры рабоце
І як схоўнік і пасцель...
Валрэўкомаўскае пошце
Не патрэбны быў партфель.

На кані сваім, як ветрам, —
Праз палі, лясы скакаў,
Ён загады ў сельсаветы
Побліз сэрца ўсе трымаў.

Не было машынак. Мала
Дзе іх собіла спаткаць,
Як магла загад пісала
Камісарава рука.

Часу наш кур'ер не траціў,
Ён вадзіў няспынны рэй.
Перад ім была задача
Ўсё даставіць як хутчэй.

Да загадаў быў уважны,
Хай што познія часы,
Ён праз ноч скакаў адважна
Цераз пушчы і лясы.

А не дзіва ў тых мясцінах
І бандытаў напаткаць —
Выпадалася хлапчыне
Карабін з пляча здымаць.

Ды заўсёды адбіваўся
І ў сяло шпарчэй, наўскач...
Да сялян ён заяўляўся
Як дарадчык і тлумач.

Хтось пытае, хтосьці крые
На чым свет стаіць, зямля:
— Камуністы хто такія?
— А такія вось, як я!

— О, брат, добра балабоніш,
Вельмі соладка пяеш!..
— Так жывём пакуль сягоння,
А, напэўна, будзе лепш!

Гаварылі з пылам, з жарам
І між тых суровых дзён
Думалі: за камісарам
Найважнейшы — гэта ён!

Растлумачыць і разважыць,
Што ні зробіць, па плячу,
А па-шчырасці, як кажуць,
І цяпер я так лічу.

Ў маёй памяці нястомна
Ён любы бярэ бар'ер —
Скача ўдзень і ноччу цёмнай
Валрэўкомаўскі кур'ер.

1966 г.

Я ЧАЛАВЕК

Ці пры сустрэчы, ці то ў ростань
Пытаюцца ўсур'ёз ці ў здзек:

— Ты хто такі?..

Адказ мой просты:

— Па-першае, я чалавек!

Радзіўся я на Беларусі,
Так, як і ўсе, касіў, араў...
Ніколі ні прад кім не гнуўся,
Свой розум ёсць,
Не пазычаў.

Уклад жыцця майго — працоўны:
У час заснуць, устаць з зарой.
Сярод людзей я памяркоўны,
Але і маю
Гонар свой!

Не золатам хачу хваліцца,
Яно ж — вядома ўсім — на звод,
А тым магу паганарыцца,
Што вышай
Ад узнагарод:

Руку маю байцы сціскалі.
Мая далонь нібы ў агні —
Цяплом тых рук,
Што сцяг трымалі
Яшчэ ў Кастрычніцкія дні.

Жыву чуццём сустрэч глыбокіх,
Бо чую аж па гэты час
Сляды тых слёз яшчэ на шчоках,
Што слёзы
Клікалі ў адказ.

Як найвялікшыя дарункі
Ад тых, каму заўсёды жыць,
Нашу на вуснах пацалункі,
Якім
Ніколі не астыць.

Іду... А ў сэрцы след за следам
Кладзецца, як жыцця пячаць.
Я рады, што нямала зведаў,
Што ёсць пра што
І ўспамінаць.

1966 г.

АГНІ КАСТРЫЧНІКА

Калі ля Смольнага гарэлі
Кастры матросаў і салдат,
На печках мы яшчэ сядзелі
Пад стрэхамі сасновых хат.

Ды слова важкае «таварыш»
Узрушыла і нас, малых,
І палымнелі нашы твары
Ад незгасальных ветраў тых.

Былі чырвоныя гвардзейцы
На самай яснай вышыні,
І чулі мы, што ў нашы сэрцы
Прыйшлі Кастрычніка агні.

Мы неслі іх праз зімы, весны,
Цераз хрыбты цяжкіх гадоў,
І мы пранеслі іх пачэсна,
Не асароміўшы бацькоў.

1966 г.

ІМЯ

Нават птушак, звяроў
зваць адзіным найменнем няможна,
Дрэвы маюць імя,
хоць з адзінаю назваю лес.
А тым больш чалавек,
яго ж трэба хоць неяк адрозніць,
Шмат імёнаў даюць,
і відаць з іх у кожнага сэнс.

Што ж, імя як імя.
Не бацькі, а ў царкве мне давалі,
Кажуць — Пётра я — камень,
толькі з крэмнем магчыма раўняць.
Пётра я, ды не той,
што ў раю з залатымі ключамі,
Толькі рай, каб ён быў,
я б хацеў ля яго пастаяць.

На пасадзе такой
не пісаў бы лірычныя вершы.
Душ людскіх
я б аналізу добра рабіў,
І прымаючы захад,
быў бы я і напэўна цвярдзейшым,
Бо ў жыцці, вось бяда,
я такім непахісным не быў.

Так часамі было —
прыбівалі да берага хвалі,
Бы асенні лісток,
што няўрымслівы вецер сарваў,
І манілі сябры.
І дзяўчаты з мяне жартавалі,
Ды і крытыкам, часам,
я дарэмна лухту дараваў.

Я б забыўся пра гэта, няхай,
мала што я сустрэціў,
Адышло ўсё з гадамі,
адляцела ў паветра, як дым.
Я б такое зрабіў,
і са мной былі б згодны на свеце.
Пётрам Правільным звалі б,
хай не клікалі б Пётрам святым.

Што ж, пажыў я нямала,
і скажу вам адкрыта сягоння,
Не пакрыўдзіў бы я
тых, хто шляхам з'явіўся цяжкім,
Толькі ў пекле
такога даў бы жару аматарам бойні,
Што сам атамны выбух
быў бы сілай запалкі прад ім!

1966 г.

«ПАЛКОЎНІК»

Служылі ў войску — і нямала —
Ад нашай вёскі пры царах,
Але нікому не прыпала
Быць па-належнаму ў чынах.

З нас кожны ў справе быў уважны —
Калоў штыхом, прыкладам біў,
Ды нават той, хто быў адважны,
Вышэй яфрэйтара не быў.

У нашых званнях бедны слоўнік.
Ну што ж, мы ведалі не шмат.
Ды быў у нас адзін «палкоўнік»,
Якога звалі так у жарт.

Не, не сказаць, каб вельмі смелы,
Ані шнуроў, ні эпалет.
На ім дзве накрыж торбы белых,
Напакаваных як і след.

А ў іх ладункі. Вёска знала,
Што трэба ўдзень, на ўсе часы:
Буханка хлеба, луста сала,
Кружочки дранае лазы.

«Палкоўнік» наш не меў пакуты,
Бо кожны так яму рабіў,
Каб ён быў сыты, быў абуты,
Каб перад войскам дужы быў.

Ён меў трубу і меў жалейку
(Мог так зайграць, як арганіст),
І крэсіва і самасейку
Альбо алешынавы ліст.

Быў у паходах дзень ён цэлы,
Не злоўжываў камандай шмат,
Калі камандаваў — мычэла
Між бору войска на загад.

Хадзіў і я з ім у паходы
І хлеба лусту з ім дзяліў,
І я сябе пры ім заўсёды
За падпалкоўніка лічыў.

Калі ж дадому з чарадою
Вяртаўся ён, дык быў як госць,
Яго страчалі, як героя,
Стары, малы — усе, як ёсць!

1966 г.

КАМЕНЬ

Гэта ў нас, мне казалі, ад бога,
Дзе ні стань і куды ні зірні:
На палетках, шляхах, на дарогах —
Камяні, камяні, камяні...

Шмат ён нам наскідаў яго з неба.
Праз каменне нідзе не прайсці.
Хай бы лепей буханкамі хлеба
Бог парадаваў нас у жыцці.

Што ж на бога ківаць? Так не выйдзе,
Даўно ведае наш чалавек:
Нас паўночны ляднік не пакрыўдзіў,
Хопіць гэтага шчасця навек.

А раз так мы разважылі слухна —
Трэба з ніў нам каменне сабраць.
Паскладалі мы дробнае ў крушні,
Што на полі, як вежы, стаяць.

З іх у лазнях мы клалі пячуркі,
Больш буйное кацілі да сёл.
І таму на высокіх падмурках
Нашы хаты і клеці вакол.

Хто злічыць камяні нашы можа?
На зямлі іх — як зграяў варон.
Ды адзін ёсць вялізны, прыгожы,
Мабыць, памятны кожнаму ён.

Як узлезеш — раскрыюцца далі.
Быў за стол нам калісьці малым.
Мы даўно, як на пасту ганялі,
Раскрывалі ўсе лусты на ім.

Камяню, як пайшлі мы ўздымацца,
Давяраліся тайны не раз:
Ля яго, каб з каханай спаткацца,
Дамаўляліся многія з нас.

А тады, як пажары шугалі,
Як ваенны ўсхадзіўся віхор,
Ля таго камяня прысягалі
Быць з табой, партызанскі наш бор.

Мы не ведалі ў бітвах вагання
На прасторах любімай зямлі.
Нашы сэрцы ў нялёгкім змаганні,
Што камень той, цвярдзімі былі.

Ёсць палі — разгарнуцца пластамі,
Быццам пух, толькі зернеты сей.
Нас жа лёс надзяліў камянямі.
Што ж, мы самі за крэмень мацней!

1966 г.

РАЗМОВА З ДЗВІНОЮ

Ты з дзён юнацтва па сягоння
Прываражыла да сябе.
Дзвіна! Дзвіна!.. І слова звоніць,
Як толькі ўспомніш пра цябе.

А хваляў колер сіні-сіні,
Адкуль іх вецер пазганяў...
Напэўна, ў іх глядзеў Скарына,
Калі ў рад літары складаў.

І з тых часоў да нашых ранняў,
Праз даль стагоддзяў ідучы,
Калі пачуеш: «Палачанін!»,
Дык сэрцу радасна: гучыць!

Ён працаўнік, і адмысловы.
Ты глянь з Сафійскае гары —
Згадай былыя пабудовы,
Сівыя ўгледзеўшы муры.

Стагоддзямі не ведаў зморы,
Ён клаў умелаю рукой...
Над іх мурамі новы горад
Узняўся вышай над Дзвіной.

Юнак каменны, што ў разгоне,
Усіх прывабіў да сябе.
Дзвіна! Дзвіна!.. І слова звоніць,
Як толькі ўспомніш пра цябе.

1966 г.

БУДЗЬ ВЕРНЫ!

Увесь, як ёсць, да кроплі сілы
Бацькам, цябе што нарадзілі,
Будзь верны!
У дзень пагодны і ў навалу
Зямлі, цябе што ўзгадавала,
Будзь верны!
Палям, узгоркам і лагчынам,
Шляхам, дарожкам і сцяжынам
Будзь верны!
Барам, галля зялёным хвалям,
Табе прытулак што давалі,
Будзь верны!
Азёрам, рэчкам-чараўніцам
І той, з якое п'еш, крыніцы
Будзь верны!
За кут свой больш няма багацця.
Святой і светлай роднай хаце
Будзь верны!
Сяброўцы шчырай і каханай,
Сябрам, таварышам адданым
Будзь верны!
Кірунку, што ты ў сэрцы маеш,
Кавалку хлеба, што трымаеш,
Будзь верны!
І што б ні трапіла з табою,
Ты сцягу, што над галавою,—
Будзь верны!

1966 г.

* * *

Здзіўляе цудам разнастайным
Навука наша ў добры час,
І незвычайнае звычайным
Здаецца многім сярод нас.

Камбайны, трактары, турбіны...
Ну што ж, відаць, так мае быць.
Не толькі дзіўнаю машынай,
Ракетай нават не здзівіць.

Я ўзрос на роднай Беларусі
Пры берасцянец і дудзе,
Гляджу сягоння і дзіўлюся —
Пастух з транзістарам ідзе...

1966 г.

* * *

Свет, ён вялікі, бязмежны; .
 свет, ён ніколі не змоўчыць.
Б'юць і грукочуць мне ў шыбы,
 б'юць мне вятры апаўночы.
Я прыглядаюся ў цемры:
 што яны ў свеце сустрэлі?
Бачу іх крылы ў крыві —
 значыць, між боек ляцелі.
Чую, аж стогнуць вятры...
 Скуль вы, з якое вы далі?
Бачу іх крылы ў расе —
 слёзы яны выціралі.
Сэрцам пытаю вятроў:
 — Дзе ж ваша дужая сіла?
Бачу: а крылы вісяць —
 значыць, пустыня спаліла.
Стойце, чакайце, вятры,
 вы ўсхвалявалі да краю.
Бачыць, вандроўнікаў, вас,
 бачыць інакшых жадаю.
Грукайце ў шыбы акон
 пальцамі рук прамяністых,
Каб вы прыносілі ўдзень
 гоман палёў каласістых.
Дзьмухайце ў гушчу галін
 змрокам, на сонцазаходзе,
Каб парасоны спаднічак
 дзіўна плылі ў карагодзе.
Грукайце, можна будзіць
 позна, а самай паўночы,
Толькі прыносьце, вятры,
 весткі, якія я хочу!

1966 г.

* * *

А думы, думы роем-роем...
Я з імі дзень і ноч жыву.
Часамі прыйдзе і такое,
Што не завеш у галаву.

Юнацтвам кожны ганарыцца.
Няблага ўвечар і старым.
А чым бы захацеў зрабіцца,
Калі б не шчасце быць жывым?

Ды шмат прымроіцца паэту,
Якіх не пажадаеш дзіў!
Ды вось і мне б плысці ракетай,
Дзе аніхто яшчэ не быў.

Альбо на крылах мчацца ў далі
Паміж завоблачных вятроў,
Ці караблём праз горы хваляў —
Штораз да новых астравоў.

1966 г.

ІМЕМ РЭСПУБЛІКІ

Хто ён?.. Глядзіць спадылба, асавелы.
Вочы, што поўны і здрады, і зману.
Чорны, прадажны, заіржавелы...
Імем рэспублікі ён пакараны.

Юдава срэбра яго паланіла,
Стаў ён для родных забойцам паганым,
Плача зямля, што яго нарадзіла...
Імем рэспублікі ён пакараны.

Вось ён прыгнуўся, падняцца не можа.
Хадзіў жа па сэрцах, па слёзах і ранах,
Яго не краналі дзіцячыя слёзы...
Імем рэспублікі ён пакараны.

Вось і адплата. Такого не шкода.
Катаў-чужынцаў служба адданы,
Вечнаю карай, пракляццем народа,
Імем рэспублікі ён пакараны.

1966 г.

ДОБРА УСЮДЫ НАРАДЗІЦЦА...

Добра нарадзіцца рускім: ах, якія прасторы;
Быццам казка зямля; а крамлёўскія зоры,
А рэчкі, азёры, моры ды акіяны,
А Масква з яе вечнай душой палымянай,
А Урал, а Сібір з яе беллю сняговай,
Шыр-краіна, што славіцца пушкінскай мовай
І ракетамі тымі, што лятуць вакол свету!..
А я думаю й гэтак:
Добра быць украінцам, добра ў гэтым народзе,
А дзе лепшае месца ад Кіева знойдзеш,
А садкі ў белых вішнях, а бялёныя хаты,
А Дняпро той крылаты, а якія Карпаты,
А пшаніца, пшаніца ад краю да краю,
А як хлопцы танцуюць, як дзяўчаты спяваюць!..
А я й гэтак гадаю:
Добра мне, беларусу. Куды вокам ні кіну,
Даспадобы мне ціхія нашы мясціны —
Поле з пахам жытнёвым, стройны гоман сасновы,
А рачулкі, што змейкі, а бары, а дубровы,
А народная годнасць, што нідзе не сагнецца,
А працяжная песня, што ад сэрца пецца...
А мне й гэтак здаецца...
Што няблага было б нарадзіцца грузінам,
Там, дзе горы ў папах з іх узлётам арліным,
Там, дзе з він вінаградных ажно вочы захмурыць,
Там, дзе хораша так пад напевы чангуры,
Там, дзе скачуць усе, як джыгіты, спрадвеку...
А я думаю й гэтак:
Што хоць хораша тут, добра быць і узбекам —
Край стагоддзяў вялікіх, старажытны, чароўны,
Стэп і стэп, і арлы, і бавоўна, бавоўна
Разлілася вакол белапеннаю хваляй,
Дзе адны карначы цішыню разрывалі,
А цяпер не даюць ёй спакою маторы.
Новы дзень, новы час працу дзіўную спорыць...

А мне сэрца гаворыць,
Што няблага літоўцу, латышу і эстонцу,
Нам аднолькава сёння свеціць яснае сонца,
Бо на роднай зямлі кожны сэрцам вялікі.
Добра жыць чувашу, калмыку і таджыку...
Свой у кожнага кут у красе прамяніцца...
Ды пакуль разважаў, кім жа лепш нарадзіцца,
Запрашаюць на свята, а сардэчна так, міла...
Я магу ганарыцца —
Добра быць і тувінцам:
Я ў бязмежныя стэпы, як яны, закаханы,
Да тувінцаў у госці
Еду я ўсхваляваны!

1966 г.

СТАЛАСЦЬ — НЕ СТАРАСЦЬ

Кажуць, ты сталы таварыш,
Такі надышоў гадок.
А сталасць — гэта не старасць,
Сталасць — калі па жылах
Бунтуе творчы сок.

Сталасць — у справе трываласць,
Усё — падуладна вачам.
Сталасць для рук — дасканаласць,
Сталасць — калі ты можаш
Зрабіць, што належыць, сам.

Сталасць клапоціцца дбала
І не баіцца нягод,
Сталасць — прыцэл удалы,
Сталасць не знае хістанняў,
Сталасць — увысь палёт!

1966 г.

ШЧАСЛІВАЯ ГАДЗІНА

І дзень і ноч праходзяць,
Так суткі і знікаюць.
Шчаслівая гадзіна,
Калі ж яна бывае?

Тады, калі захоча,
Яна сама прыкрочыць,
Бывае, што на ранку,
Бывае апаўночы.

Ніхто не адгадае,
Як вырашыць з'явіцца,
Бывае, ў сон глыбокі,
Бывае, як не спіцца.

Сама свае сцяжынкі
Яна шукаць умее —
То прыйдзе ў красаванні,
То ў лютыя завеі.

Часцей да маладога,
А часам да старога...
Шчаслівае гадзіне —
Адкрытая дарога!

1966 г.

ШЛЯХ ПЕСНІ

Поўнач. А песню я ледзьве асіліў,
Выпусціў ранкам, як быццам крылатай...

.

Дзе ж ты так доўга, песня, хадзіла,
Што павярнула так позна дахаты?

Яна ж адказала, як стала змяркацца,
Прысеўшы на яблыню, што расцвітала:
— Ты ж навучыў, каб любіла я працу,
Я з трактарыстамі поле арала.

Помніш, пад ранак, як сыпнулі росы,
Плыць загадаў мне кірункам ты зорным?
З кім жа мне ўзняцца аж за нябёсы?
Людзям спявала я ў цэху маторным.

Ды не адным я спявала цывільным,
Была я ля Брэста, была на Курылах,
Ты ж гаварыў мне настойна пра пільнасць —
Я й на заставе далёкай гасціла.

Добра мне, добра плысці між народу,
Там сябе чую найболей жаданай,
Там, дзе гуляюць ажно да усходу.
О, як мне хораша між закаханых!

Ах, каб ты ведаў, якія дарогі
Да сэрцаў удзячных прыводзяць нязменна.
Рыхтуй жа мне песню на дапамогу,
Я ж паляцела. Да пабачэння!

1966 г.

* * *

Ды, мабыць, я і не адзіны,
Што лекаў не знайду сабе.
На ўсё ёсць дзіва-вітаміны —
І «А», і «С», і «Д», і «В».

І шмат з іх лечаць на «выдатна»,
Ды я свайго знайсці не мог.
А дзе ён ёсць, такі прыдатны,
Які б крыху мне дапамог?

Каб, скажам, быў ён добры гэткі,
Дапамагаў як след часцей:
Засеў за стол, прыняў таблетку —
І стаў на думку багацей.

Бярэш аловак, водзіш лоўка,
Ды вобразы зайшлі ў тупік.
Прыняў другую. Бачыш — зноўку
З'явіўся вобраз. Ён узнік.

Калі ж захочацца па часе
Яшчэ вышэй — ты знай прымай!
Таблетка трэцяя — ты класік,
Адно, што лаўры пажынай.

Ды лекаў гэтакіх не будзе —
Як творца, ты адзін з сабой.
Без дум не абысціся людзям,
Без працы ўпартай і цяжкой!

1966 г.

ПАРОГ

Куды б цябе ні завяла далёкая дарога,
Не забывай ніколі ты бацькоўскага парога.

Ён нас заўсёды сустракаў і раніцой і ўпрыцем,
Успомні, як пераступаў яго малым ты дзіцем.

І як калісьці, паўзунку, табе не ўраз скарыўся,
Калі ж асіліў ты яго, бы новы свет адкрыўся.

Яго сасновую спіну не кожны і прыкмеціць,
Мне ж пазразаныя сучкі, як быццам вочы, свецяць.

І помніцца, хоць многа год з таго ўжо адшугала,
Як з-за парога мы гасцей прыветліва віталі:

— Ды, калі ласка!.. Просім вам!..

Хутчэй за стол сядайце!..

А вось каб выгнаць за парог, я рэдка чуў у хаце.

Дык ведай жа, што свой парог і ў горы дапаможа,
Ніколі не пераступай парог чужы, варожы.

Куды б цябе ні завяла далёкая дарога,
Не забывай ніколі ты бацькоўскага парога!

1966 г.

Я ПРАШУ ЦЯБЕ, МАСТАЦТВА...

Я прашу цябе, мастацтва,
Ты вярні мяне назад,
Правядзі цераз юнацтва,
У якім я страціў шмат.

Я б ішоў па той дарозе,
Толькі б я іначай жыў,
У той час, на гэты розум,
Шмат чаго б не прапусціў.

А цяпер іду, гукаю,
Што калісьці адышло,
І падобнага шукаю
З тым, што некалі было.

Можа ў гэтае дзяўчынкі —
Постаць дзеўчыны мае,
Можа гэтая травінка —
Прапрапраўнучка тае,

Што расла тут пад гарою,
Дзе рамонкі скрозь цвілі,
Што нас бачыла вясною,
Як шчаслівымі былі.

Можа ў гэтай ціхай хаце
Знябыліся ўжо чакаць,
І на ганак выйдзе маці,
Як калісьці, сустракаць.

Ды дарэмна я былое
Адшукаць хачу, дарма!
Толькі неба, сонца тое,
Што было — таго няма.

Па купчанішчы паснула,
Адплыло ў сям'і вятроў,
Што аднойчы прамінула —
Не варочаецца зноў.

1966 г.

* * *

Гаворыш ты, што зніклі краскі,
Што абляцеў кляновы гай...
А я прашу — ну, калі ласка,
Маіх ты год не падлічай.

Ды й сумаваць мне не прыпала,
Не гаснуць водбліскі ў вачах,
І за бяседай ночка мала,
І недалёкі дальні шлях.

Не трэба спачування, жалю,
Я не стаміўся, ты павер, —
Я, можа быць, на перавале —
Ой, што мне бачыцца цяпер!..

1966 г.

* * *

Я не магу таго забыцца,
Што многа год было назад,—
І рэчка зменшылася быццам,
І не такі пявучы сад.

Крыніца тая і не тая,
І смак інакшы, чым раней.
Не так танцуюць і спяваюць,
Не так сябруюць, як даўней.

Канечне, час па-свойму крочыць,
Але не ўсё ж у гэтым, не!
А вось каб мне ды тыя вочы,
Што некалі былі ў мяне.

1966 г.

А ДЗЕ ЯНА?

Я ўсё сцярплю, дарую, змоўчу,
Хоць рана ў сэрцы не адна.
Ды клён пад вокнамі лапоча:
— А дзе яна?

А ноч якая! Свеціць месяц,
Расінка кожная відна.
Пытаецца сцяжынка ў лесе:
— А дзе яна?

Даўно адзін, як і сягоння,
Ужо каторая вясна,
І рэчка хвалямі гамоніць:
— А дзе яна?

Ну што ж, я адкажу вам з болем,
У гэтым не мая віна.
Спытайцеся вятроў у полі:
— А дзе яна?

1966 г.

* * *

Цябе я зваў заўсёды мілай,
Не спаў аж да світальных рос,
А ты мяне тады вадзіла,
Як і другіх такіх, за нос.

Ды час ідзе бесперастання,
І ты — сама ў сівым вянку.
Не нас цяпер, маё каханне,
А ўнукаў водзіш за руку.

І крыўда бегам дзён закрыта,
І сэрца не трывожыць злосць,
І мы з табой сягоння квіты,
А ўсё ж — успомні маладосць!

1966 г.

* * *

Ты шчодры будзь! Хтось не забудзе
І ўспамяне цябе калісь.
Ты не шкадуй нічога людзям,
Калі што людзям на карысць.

Ад шчырасці дабра ты зычыш,
Няма высакародней спраў.
Ты сэрца людзям распазычыў,
Хай нудзіць той, хто не аддаў.

Быць скнараю — няма ў тым толку,
Ты ж добра ведаеш, як жыць,
Што аднаго кахання толькі
Ні з кім няможна падзяліць!

1966 г.

* * *

А восень найзванчэй, чым далей,
А зоры ўсё ярчэй штораз,
Зноў граюць скрыпкі, б'юць цымбалы,
Вясельны час!

Прышоў час моладзі сустрэцца.
За вокнамі рабін пажар,
І б'юцца так суладна сэрцы,
І твар — у твар.

І малады і маладая
З праменным бляскам у вачах,
Яшчэ абое не гадаюць
Пра доўгі шлях.

Ды скачуць, скачуць так удала,
Падобныя на даўніх нас,
І граюць скрыпкі, б'юць цымбалы,
Вясельны час!

1966 г.

* * *

Я сяджу над радком. Хіліць вецер кусты
На асеннім двары. Скуль такі наляцеў?
Ён пажоўкля кружыць лісты.
Я ж, як пісьмы, паслаць іх хацеў.

Бо ў мяне ёсць нямала сяброў,
Хоць куток сёння ў кожнага свой,
Я ж даўно іх чакаю дамоў.
Шлях асенні шуміць прада мной...

Мы пры ім у дзяцінстве жылі,
Ліст кляновы збіралі не раз,
А пасля — як пайшлі і пайшлі...
Не сабраў нас, развеяўшы, час.

Ёсць у кожнага кут свой і дом,
Шмат клапаў вялікіх, малых...
Я ж сягоння за гэтым радком
Так хвалюся, ўспомніўшы іх.

Што мне вецер і далечы дым.
Чуеш, сэрца насустрач імчыць?..
Мне б спаткацца з адным і другім,
З той, што даўна маўчыць і маўчыць.

1966 г.

СКРЫПКА

Як жа так стала, што мы разышліся,
кожны юнацтва недзе пакінуў...
Дзе ж тая скрыпка, што цэлыя ночы
нас хвалявала на вечарынах?
Колькі было ў нас доўгіх сустрэчаў
і ў захапленні шчырай размовы.
Помніш, як скрыпка, аж да знямогі,
стан выгінала ў руках кавалёвых?
Помніш, як горача з ім размаўляла,
бы адкрываючы тайны якія,
Як ён ласкава пальцамі кратаў
ў струнах гуллівых пяшчотную шыю?
Быццам каханка, яна не змаўкае —
то засумуе, то зарагоча.
Нам жа здавалася: гэтая скрыпка
мела і сэрца, і вушы, і вочы.
Быццам была яна самаю чулаю
і разумнейшай істотай на свеце.
Дзе ж тая скрыпка, што нас паланіла
і ўсхвалявала нашыя сэрцы?
Дзе ж, у якой яна хаце сягоння,
хто на ёй грае, дзе яна госціць?
Іншы каваль з ёй, напэўна, гамоніць,
мы ж уздыхаем і толькі зайздросцім.

1966 г.

* * *

Ты ўся ў трывозе, маладая,
Табе нялёгкі выпаў шлях.
Штодня далей цябе страчаю —
Больш смутку носіш у вачах.

Я ведаю: ты з гора ў зморы,
Губляеш губ і рук цяпло.
Хачу тваё развеяць гора,
Як цемру ранняе святло.

Каб паспадалі гора глыбы,
Каб асвятліўся воблік твой
І каб ты глянула мне ў шыбу,
Як промень весняю парой.

1966 г.

* * *

Восень, бабіна лета, лёг туман на траву,
Шархатанне асін...
Я з сівой галавой, быццам месяц, плыву
Між зялёных галін.

Дык навошта туга? Непатрэбна тугі!
Добра жыць і такім.
Вось як прыйдзе зіма і засыплюць снягі,
Мабыць, знікну зусім.

Не, прабачце, я так неразумна сказаў,
Бо жаданні адны —
Пахадзіць між галін, паміж пошапту траў,
Дачакацца вясны!

1966 г.

* * *

Жывуць, на жаль, такія шэльмы —
Яму дай цэлы каравай!
Ну што ж, і розуму не вельмі,
А зайздрасці хоць адбаўляй!

Нікога ён не заўважае,
Бо гонару — як мае быць.
Ды што яму рака? Малая!..
Гатоў ён мора пераплыць.

А каб жа ён людзей паслухаў,
Дык сам сябе не ўвёў бы ў зман.
Вада ў карыце толькі мухам —
Нібы Вялікі акіян.

1966 г.

ПЛЯТКАР

Сядзім на сходзе дружна, чынна,
Увага — ўсе!
А твой язык, такі нястрымны,
Лухту нясе.

З тваіх паклёпаў неразумных
Кідае ў жар.
Устаць, здаецца б, выйсці, плюнуць
У самы твар.

Камусьці горка давядзецца
З лухты твае,
Калі ўсю ноч не сцішыць сэрца,
Што ў бубен б'е...

Ці ведама часіна тая?
Няма ж гарчэй,
Калі мужчынская, цяжкая
Сляза з вачэй.

Твая ж прамова, дай мне веры,
Уся з абраз.
А ці не лепш — сем раз адмераць,
Адрэзаць раз!

1966 г.

ДУДАР

Ой, жалейка сэрца чуліць,
Дуда басам: «Памагу!..»
Тулi-тулi-тулi-тулi...
Гу-гу-гу...

Пад жалейку мы хадзілі
Маладымі па кругу...
Тылі-тылі-тылі-тылі...
Гу-гу-гу...

Граў дудар. Шумела голле.
Кветкі ззялі на лугу...
Толі-толi-толi-толi...
Гу-гу-гу...

Граў нам хрэсьбіны, вяселлі,
Разганяючы тугу...
Тэлі-тэлі-тэлі-тэлі...
Гу-гу-гу...

Тыя песні шчасця, жалю
Я дагэтуль берагу...
Талі-талі-талі-талі...
Гу-гу-гу...

1966 г.

З ВЕТРАМ НАРОСХРЫСТ

Дні, што мінулі, мяне не агоралі,
Старасць, адпрэчса ты,
Мару іначай я —
Санкі мне, санкі — і ў поле пад зорамі.
Гэй, дзе гады маладыя, юначыя?

Прэч адыдзіцеся з нуднай размоваю,
Што вы за ныцікі,
Кім вы пазваныя?
Санкі мне, санкі — і ў нетры сасновыя.
Гэй, адгукніцеся, сэрцу каханья!

З ветрам нарасхрыст гуляем і свішчам мы,
Хто замаркоціўся —
Лепей хай збочыцца:
Санкі мне, санкі — і ў хаты з ігрышчамі,
Мне яшчэ песні застольнае хочацца!

1966 г.

* * *

Сусвет, ён мае сваю мову.
Мы ледзь ідзём за ёю следам,
Як зорку выпадзе пазнаць.
А зорка ж, толькі адно слова,
І трэба ўсе, як ёсць, іх ведаць,
Каб тайну свету прачытаць.

1966 г.

* * *

Адкуль вятры панаяцелі,
Магутныя, ў мільёны сіл?
На полі — чортава вяселле,
Слупамі пыл,
Слупамі пыл...

Ажно прыгнуліся гушчары,
І сыпнуў дождж, як шрот, як боб..
Адкуль панасышліся хмары —
І грудзі ў грудзі,
Лоб у лоб.

Як быццам хто гару з гарою
На бойку ў неба пазганяў,
Маланкамі, што дзеразою,
Галовы іх
Папрыбіраў.

А грымнуў бой —
Маланкі мкнулі
Аж да сярэдзіны зямлі.
Я думаю, грымоты чулі
І тыя, што ўжо адышлі.

1966 г.

КАРА

І гэткае па людзях ходзіць,
Усё здараецца ў жыцці:
Бывае — так сабе нашкодзіш,
Што і ратунку не знайсці.

Усё баліць,
На сэрцы хмары,
Памылкі лічыш ты ў кляцьбе.
Не ведаю я большай кары,
Калі караеш сам сябе.

1966 г.

* * *

Сэрца тугою нязведанай поўнячы,
Хмары за хмарамі коцяцца з поўначы,
Золкай смугою на дол асядаючы,
Кроплямі-шротам зямлю засяваючы.
Хоць бы маленькая лапінка просіні!..
Жнівень яшчэ. І далёка да восені.
Месца ж ласкавага ў полі не вынайсці.
Шэрае неба не ведае літасці.
Так працінае, што рукі калоцяцца.
Злосна, а гэтак, што лаяцца хочацца.
Скуль гэта хмары, адкуль невірутныя?
Дзе ж вы, вятры, маладыя, магутныя?
Час вам з'явіцца з песняй імкліваю,
Час вам расчысціць неба слязлівае,
Каб нашы кветкі ў цяпле ажывіліся,
Каб нам і ўночы зоркі свяціліся!

1966 г.

ГОРА — ГОРЫ

Не заўсёды з намі радасць, сустракаецца маркота
І бяда жыве яшчэ,
Калі гора напаткае, горш няма за адзіноту,
І яно расце, расце...

Засланяе гора вочы, і ўжо ты не бачыш сонца,
Пад нагамі толькі жвір...
Уздымаецца да хмараў і яшчэ вышэй, бясконца,
Як Эльбрус альбо Памір.

Разгудзіцца штормам гнеўным, разліецца несціхана,
Што не хочаш часам жыць,
Не, відаць, лягчэй Калумбу плыць было праз акіяны,
Чым мне гора пераплыць.

Сэрца тажкае ад болю, у вушах ад тлуму звоніць,
Дзень ад чорнага чарней,
Але вось прыходзіць сябар, памяркуе, пагамоніць,
Гора робіцца цішэй.

І калі як след разважыш, не такім страшным здаецца,
Цемру зрушыла зара,
А другі прыходзіць сябар, з твайго гора пасмяецца,
Гора — ўзгорак, не гара.

Ты мужней сябе адчуеш, ачуняеш, зварухнешся,
Нікне ўзгорак, быццам дым...
А калі ўжо ты прыходзіш, ды да сэрца прыхінешся,
Дык яго няма зусім!

1966 г.

ТАЙНЫ

Што-небудзь заўжды незвычайна,
Такое ўжо, відаць, быццё.
Хоць змалку нас цікавяць тайны —
Ім не раскрыцца праз жыццё.

Прыроды дзівазбудаванні,
Ажно не верыцца калі...
І тайны нашага кахання,
Стварэння свету і зямлі.

Цікавіць, што й неверагодна,
Што цяжка нават і ўявіць,
Ды ўсім нам тайны неабходны,
Бо нецікава было б жыць!

1966 г.

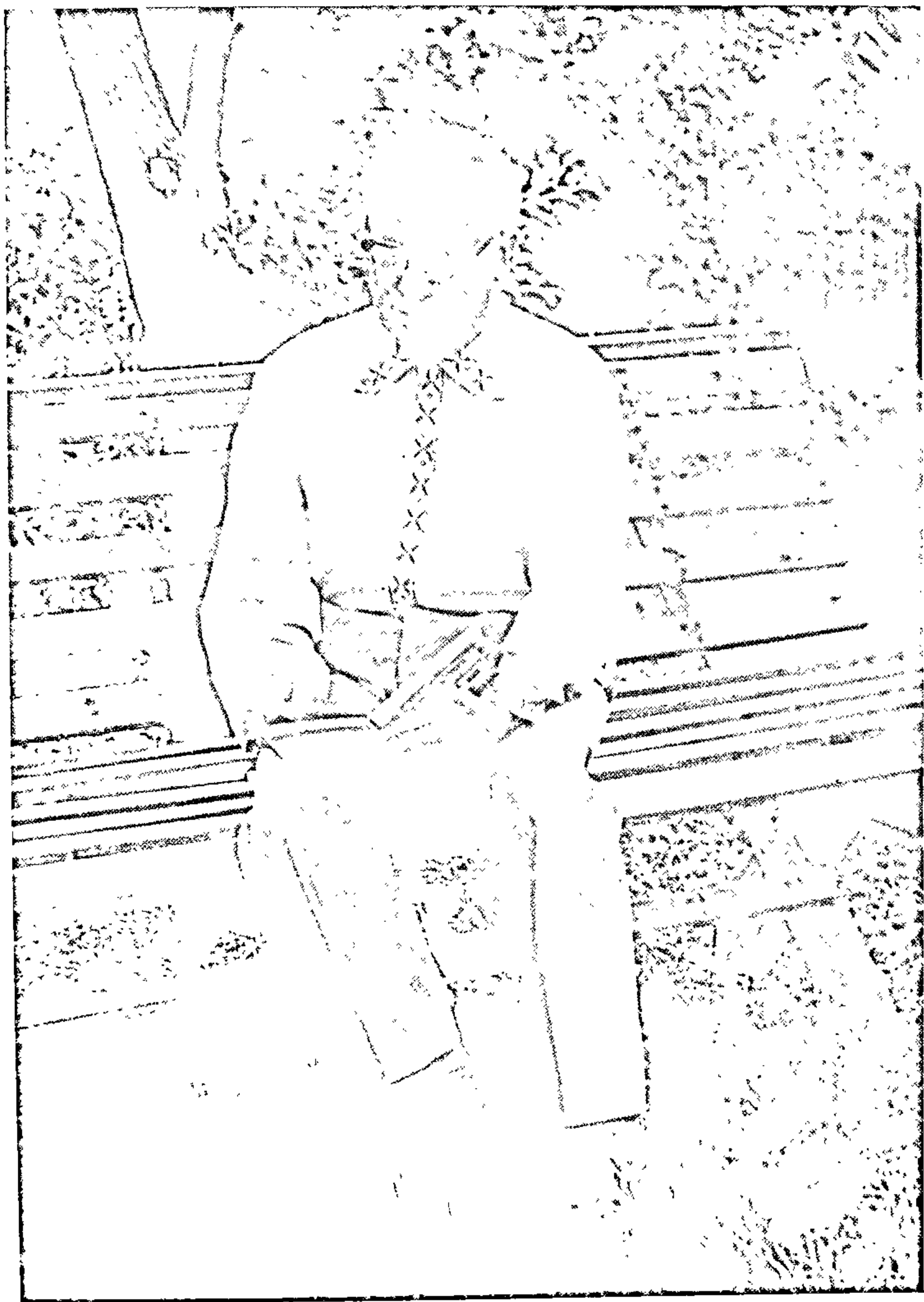
ХАРАКТАРЫ

Адзін крычыць. Другі маўклівы.
А трэці нібы заўжды спіць.
І людзі кажуць жартаўліва:
— Такі характар... Што рабіць?

Адзін гаворыць праўду ў вочы,
Другі наманіць усяляк,
А трэцяга, чаго ён хоча,
Не зразумееш аніяк.

З нас кожны розніцца хоць нечым,
Хоць гэтага не знае сам.
А мой характар? Чалавечы,
Які?.. Ды ён вядомы вам.

1966 г.

Пятрусь Броўка ў ваколіцах Мінска. 1965 г.

З Пятром Глебкам каля будынку рэдакцыі газеты «Чырвоная
Полаччына» у горадзе Полацку. 1967 г.

ЯК ІГРАЮЦЬ ЗАЙЧЫКІ...

Зайчыкі, зайчыкі, сонечныя зайчыкі,
Цененькія, жоўценькія, залатыя пальчыкі.

Не спынілі вокны вас са шклянымі шыбкамi,
У хацінку змрочную прыплылі вы рыбкамі.

І засталі муху вы за спяванкай млоснаю,
Асвятлілі ў закуце павука за кроснамі.

На падлогу выйшлі вы крокамі нясмелымі,
А на столь ускочылі матылямі белымі.

Асвятлілі галаву маёй бабкі срэбную
І прыселі на плячы, на сарочцы зрэбнае,

Кружыце ля прыпечка шустрымi, вясёлымi,
За патэльняй бабчынай нікнеце вы ў полымі!

1966 г.

ТАШКЕНТ — ТЫ У СЭРЦЫ!

Ташкент! Ты герой!

Перажыў ты часіны цяжкія.
А я ўсё чакаю, калі цябе кіне стыхія.
Як волат стаіш ты з узнятаю ўвысь галавою.

.

Пры першым удары і я быў вясною з табою.
Помніцца будзе навек

мне красавіцкае ранне —
Гул і прарэзлівы бляск, нават падлогі хістанне.
Быццам падкінуў зямлю хтосьці нябачанай сілай.
Хто б як глыбока ні спаў — усіх яна разбудзіла.
Сталі гадзіннікі скрозь, быццам па ўмове зараней —
Пяць дваццаць тры...

Пяць дваццаць тры —
часу таго паказанне.
Кожны з іх змоўк на адным, кожны набок нахіліўся.
Сталі гадзіннікі ўсе.

Горад, аднак, не спыніўся —
Людзі на працу ішлі.

Не заўважаў я адчаю,
Так, як заўсёды, вакол гулка званілі трамваі.
Людзі на працу ішлі

без сумятні і трывогі...
Дзе-нідзе толькі сігнал хуткай, відаць, дапамогі —
Можа, дзе плача дзіця,
можа, дзе ў распачы маці,
Што ж, дактары, як заўжды
ў час неспакою, на варце.

Дзесьці руіны відаць...
Толькі мы бачым, як можна

Дзіўны тэатр Наваі
побач стаіць непарушна,
Толькі дзве вежы малых ледзь нахіліліся лбамі,

Быццам пытаюць зямлю:

— Што ты надумала з намі?..

І мы, ўсхваляваныя, ходзім нервова і хмура...

Бачым, насустрач сябры,

бачым Гуляма Гафура.

Кажа сардэчны наш друг

і па-звычайнаму быццам:

— Ведайце, Узбекістан,

край наш, нягод не баіцца!

Нібы ізноў цеплынёй ён атуліў нашы грудзі...

І прыгадаліся нам

людзі, цудоўныя людзі.

Людзі, што славяцца скрозь

працай геройскай і спрытам,

Працай, чыёй Фергана

хвалямі кветак заліта,

Людзі, ад працы якіх

кожнае зерне так родзіць,

Людзі, якіх Улуг-бек

бачыў наперад стагоддзям.

Людзі, з якімі ідзём

мы пад аднымі сцягамі,

Людзі, якім мы навек

сёстрамі сталі, братамі.

Помню, як той раніцой

з нашай сябрынаю блізкай

Мы па Ташкенту ідзём,

быццам па роднаму Мінску.

Шмат дзе, панікшы, ляжаць

друзам старыя хаціны,

У Мінску з другое бяды

мы адчувалі руіны.

Даўна, у часе вайны,

бомбы ўзарвалі нам цішу...

Ты дапамог нам, Ташкент,

нашых сірот прытуліўшы.

Бачым, хаціны твае сёння ашчэрылі раны,

Хоць па-ранейшаму скрозь

чырванню ззяюць цюльпаны.

Дзесьці разбураны дах —

неба ж спакойнае свеціць...

Бачым, і ў парках вакол

скачуць вясёлыя дзеці.

Горад! Бядоту тваю, быццам сваю, адчуваем,
Шмат жа братоў у цябе, бачыш, Айчына якая?
Хіба адолеюць нас беды, няшчасці ліхія...
Мы па Ташкенту ідзём.

З намі сябры дарагія.

Раптам ізноўку — удар.

Вуліцы ж працай гудзелі,

А колькі ў іх слаўных імён —

Пушкіна і Руставелі...

Сэрцы калоцяцца ў нас —

кожнае гэтак любіма —

Шаўчэнкі, Абая, Айні,

родны наш Колас між імі.

Ты выстаяў, горад-герой,

ніхто цябе ў горы не кіне,

Бачыш, нашчадкі іх

кладуць за цаглінай цагліну.

Дружба магутная ў нас.

Моцна мы ёю злітыя,

І перад дружбай такой нават адступіць стыхія!

1966 г.

* * *

Бомбы, снарады і газы шугаюць,
Цяжка між імі даводзіцца жыць.
Колькі існую, спакою не знаю:
На земнае кулі грыміць і грыміць...

Гоняць і гоняць людзей у салдаты,
Падаць ім лісцем, нібы ў лістапад.
Тым, што пакінулі родныя хаты,
Не павярнуцца ніколі назад.

Сэрцам, што ў горы павінны не змоўчаць,
Досыць, нарэшце, злачынстваў цяжкіх,
Трэба, ва ўсіх каб раскрыліся вочы
На вінаватых. І брацца за іх!

1966 г.

ДЫПЛАМАТ

Жыцця ён школу скончыў рана:
Яшчэ малым сярод палёў
Адрозніваў ён беззаганна
Авечак ціхіх ад ваўкоў.

Пасля ж ён аддзяляў, падлетак,
Хлапцоў-сяброў ад забіяк.
Не ведаў, што навуча гэта
Яму знадобіцца ўсяляк.

Папрацаваў ён, і нямала,
Трымаўшы молат у руках;
Яму ж, як кожнаму, прыпала
Загартавацца й на франтах.

Пасля вайны быў працы рады,
Што вабіла яго адна;
Яму ж сказала наша ўлада:
— Твая не скончана вайна!

І хоць не чутна страляніны,
Няма акупаў і траншэй,
Бывае ў мірных часіны
І за ваенныя цяжэй.

І вось, з наказамі такімі,
Праехаўшы абшараў шмат,
З'явіўся за мяжой Радзімы
Наш паўнамоцны дыпламат.

Яму нялёгка на чужыне
Штодня пражыць у барацьбе,
Бо ўся як ёсць, уся краіна
Яму даверыла сябе.

Буржуйскі лад пачварны, хцівы,
Ён навучыўся ўсё хаваць,
І ён няшчыры і ліслівы.
Яго нялёгка разгадаць.

А лёкаі іх, дыпламаты,
Прадажныя ва ўсе вякі —
Гавораць так, бы сцелюць мяту,
А ў думках сыплюць нам цвікі.

Куды імкне прыслужнік панскі —
Яму б чым болей зарабляць;
Бакал ён падае з шампанскім,
А ў думках рад атруты даць.

Бывае, што падробна-важка
Супроць цябе заварыць муць,
А каб вы ведалі, як цяжка
Абразу на Радзіму чуць.

Трэ адлучыць дзень ясны, звонкі
Ад тых, грымоты дзе грымяць,
Ты за барометр больш тонка
Надвор'е мусіш адчуваць —

Што йдзе з Усходу і Заходу,
А што на Поўначы гудзіць,
Каб перадаць свайму народу —
Адкуль пагрозы навальніц.

Ты мусіш (калі след, вядома,
Бо ад цябе далёка дом)
Быць інжынерам, аграномам,
Сяўцом, паэтам, мастаком.

І так, як і належыць сыну,
Ты аддаеш ўвесь талент свой...
Дык ведай жа, што ўся Айчына
Заўсёды, ў кожны міг з табой!

1966 г.

СЦЯНА КРАМЛЁЎСКАЯ

Сцяна крамлёўская.

Імёны —

Адно другога даражэй.

Не будзе ў нас героям скону,

Ім жыць і жыць паміж людзей.

Яны прылеглі там з паходаў.

Іх сцяг лунае

Над Крамлём —

Яны і сёння, як заўсёды,

За бессмяротным Ільчом!

1967 г.

А ЛЕНІН НАМ КАЖА...

Мы з Леніным сэрцы навечна здраднілі,
Мы знаем, без Леніна цяжка нам жыць.
Я помню: на сходцы ўсю ноч гаманілі,
Як трэба маёнткаў зямлю падзяліць.

Крычалі, ды толькі ў адзіным уздыме,
Што сёння няма найважнейшай са спраў.
А ён са сцяны, у махорачным дыме,
Здавалася, нам галавою ківаў.

А вораг злаваўся, змагаўся, хоць енчыў,
З баямі на свой спадзяваўся зварот.
Я помню, як з вёскі чырвонагвардзейцы
Па клічу Радзімы спяшалі на фронт.

Іх вёў камісар, ажно з Мінска рабочы,
З ліцейнага цэха, яго гарнавы.
І Ленін, задумна прыжмурыўшы вочы,
Іх быццам праводзіў у шлях баявы.

Мы бралі навуку настойліва, ўпарта,
Над кніжкай да ранку рассыпаўшы чуб,
Збіраліся ў школе, сядалі за парты
І першыя літары бралі на зуб.

А потым пайшлі і пайшлі сямімільна,
Хто азбуку скончыў — за алгебру сеў.
А Ленін, на нас паглядаючы пільна,
Здаецца, ўсміхаўся і тварам святлеў.

А потым, як кажуць, мы самі з вусамі,
Дакуль нам прыезду тэатраў чакаць —
На першых падмостках, што зладзілі самі,
Выходзілі ў клубе з людзьмі размаўляць.

Мы гралі адважных, нязломных герояў,
Якіх не спыніць, не спалохаць нічым,
А Ленін, сачыўшы за нашай іграю,
Як быццам пра нас гаварыў: «Малайцы!»

А потым — праходзілі зімы і леты,
Нашчадкам сваім мы пакінулі след.
І вось — дасягнулі да самай ракеты,
А з ёю раскрыем і цэлы сусвет.

Ішлі мы наперад сваімі шляхамі,
І ў нашым паходзе здабытага шмат.
А Ленін глядзіць на пражытае намі
І сёння нам кажа: «Ні кроку назад!»

1967 г.

НА СВАЁЙ ЗЯМЛІ

Няма ў нас гор, няма ў нас мора,
Ды мы й не зналі, дзе яно,
Бо я з тае зямлі, дзе гора
Глядзела ў кожнае акно.

Яшчэ й цяпер літанні чую
І стогн расхрыстаных вятроў,
Бо я з тае зямлі, якую
Вайна таўкла ў мільён цапоў.

Мы звыклі бачыць босых, голых,
Было, на жаль, пакутных шмат.
І я з тае зямлі, дзе колас
Ледзь суцяшаў нас да каляд.

Але нішто нас не скасіла,
Мы ўсе мужнелі як мага,
Бо я з тае зямлі, дзе сіла
Расла, не знаўшы пірага.

І сумных нас вы не шукайце —
Душа, што жаўранак, п'яе,
Бо я з тае зямлі, вы гляньце,
Я сам падобны на яе:

Як з гліны збіты з камянямі,
Абветраны за шмат гадоў,
Быў з галавою нечасанай,
Як гнёзды тыя, што ў гракоў.

Ды толькі ўвесь рухавы, пруткі;
Нібы сцямнелы ад смалы;
На грудзях хмыз; зірнеш на рукі —
Як на карэнні тым, вузлы.

Такімі зроблена багацце,
Што бачыце з усіх дарог,
І я з тае зямлі, дзе праца —
Наш быт,
наш скарб,
наш цар,
наш бог.

Наш крок упэўнены,
не вузкі,
Бо сонца ў нас перамагло,
І я з тае зямлі, дзе спуску
Праз век за крыўды не было.

Другая праўда сёння ходзіць,
Другі ў нас лад, яшчэ й які!..
І я з тае зямлі, дзе родзіць
І нам і дзецям на вякі.

А скарб важкі нам з нетраў звоніць
У некранутай цаліне.
І я з тае зямлі, дзе сёння,
Дзе б я ні быў, найлепей мне!

1967 г.

ПЕРШЫ КАМІСАР

Пад чырвоным бантам грудзі,
Шабля пры баку.
Ёсць яму сказаць што людзям
Як бальшавіку.
Думна раіцца з усімі,
Як сысці з бяды...
Прад маімі ён вачыма
Гэткі праз гады.
Мог заплакаць з беднякамі,
Пана пакараць.
Як мне хочацца часамі
Да яго сказаць:
— Ты вядзі да новых боек,
Глянё — у грудзях жар.
Дай пабыць ізноў з табою,
Першы камісар.
У палацы на прыгорку,
Скуль скаціўся пан,
Зацягнуцца дай махоркі,
Патрымаць наган.
Ты раскрыў мне праўду свету
І азначыў шлях,
Хоць чытаў ты нам газету
Ледзь не на складах.
Мы ж святло тваё адчулі,
Селі за буквар.
Глянё, мы ў космас сяганулі,
Першы камісар.
А турбін размовы чуеш,
А жытоў прыбой?
Аб адным цябе прашу я —
Пахадзі са мной!

1967 г.

ЯЧЭЙКА

У валасным будынку, з краю
Малы агеньчык ледзь мігціць —
Ячэйка наша пасядае,
А спраў бягучых не злічыць.
Сышліся, як сябры, на сходку,
Хоць у ячэйцы іх не шмат —
Наш камісар, каваль з маёнтка,
І, што прыйшоў з Карпат, салдат.
Гудуць аб хлебе, аб аўчынах,
Гудуць аб бандах навакол...
Настаўнік ціхі, беспартыйны,
Вядзе няхітры пратакол.
Гудуць аб хлебе, аб насенні,
Як разлічыцца са старым,
А са сцяны задумны Ленін,
Здаецца, штосьці кажа ім.
І ў сэрцах іх мацнее вера,
І сон не кратэе павек.
Пад ранне зарыпелі дзверы —
І на парозе чалавек.
І хоць кажух яго падзёрты,
Сюды прыйшоў ён ад душы,
А слова парабкава цвёрда,
Яно рашуча: — Запішы!
І камісар, сваім алоўкам
Паклаўшы подпіс, так сказаў:
— Ну што ж, раз так — бяры вінтоўку,
Ты сёння з намі поплеч стаў.
У камуніста хопіць працы,
І ты працуй адзін за двух,
Пакуль што трэба нам трымацца
І за вінтоўку,
І за плуг!

1967 г.

* * *

Паміж ляснымі шатамі,
Дзе продкі кут знайшлі,
Пад стрэхамі гарбатымі
Па вёсках мы жылі.

Вядома — хлеб з мякінаю
За нашым быў сталом,
Свяціліся лучынаю,
З камінка — смаляком.

Хіба раскажаш вершамі,
Які тут быў прымус;
Нас клікалі тутэйшымі —
Так зваўся беларус.

Зямлі былі мы вернымі,
Наш скарб —
саха і серп,
Мы Мінскае губерні,
А бульба —
вось наш герб.

Цапамі ночы грукалі
Па каласах з гірсой
І на кійках з зарубкамі
Вялі рахунак свой.

Гібелі днямі золкімі,
Адзін кажух на трох,
Лячыліся мы зёлкамі,
І прыбіраў нас бог.

Сягоння ж дні святлейшыя,
Не тая Беларусь!..

Мне кажуць —
Пра даўнейшае
Спяваеш ты, Пятрусь.

Я горды перамогамі
Любімае зямлі,
Але не знаюць многія,
Адкуль жа мы раслі.

Пяю пра сёння з любасцю,
Бо сэрца расцвіло,
Але хіба забудзецца
Цяжкое, што было.

Галеча. Цемра. З бедамі
Праходзілі ў нас дні,
І я хачу, каб ведалі,
Як мы жылі, сыны.

Душой каб зналі чулаю
Пра пэўнае адно —
Чым далей ад мінулага,
Тым памятней яно.

І на шляхах да слаўнага
Я клічу маладых:
— Гады пазнайце даўнія,
Падумайце пра іх!

1967 г.

ЛЯСНЫЯ РЫЦАРЫ

Вы ўсе змагаліся са славай,
Каб нашу волю адстаяць.
Лясныя рыцары — па праву
Заўсёды можна вас назваць.

Вы, рыцары, не зналі латаў,
Ні замкаў тых — другі быў час,—
А буданы — лясныя хаты —
Былі прыпірышчам для вас.

Вы ўсе з усходу і да ўсходу
Не зналі стомы ў барацьбе,
Як рыцары ў імя народа,
Не з тых, што толькі за сябе.

Гадамі, грознымі начамі
Вас не туліў нідзе спакой.
І дамы сэрца заўжды з вамі
Хадзілі на рашучы бой.

Кастры ім фарбавалі вейкі,
У баях шукалі пекнаты,
І смела клалі тол пад рэйкі,
І падымалі ўвысь масты.

Дзяцей пад елкай калыхалі,
Усіх стараліся абшыць,
Сарочки на бінты ірвалі,
Каб кроў у ранах супыніць.

І знаюць дрэвы, знаюць травы,
Было ім некалі рыдаць.
Лясныя рыцаркі — па праву
Мне б вас хацелася назваць.

Не бачыў гэтакіх геройскіх,
Пакуль на свеце я жыву.
Будзь слаўна, партызанаў войска,
Што заўжды бачыла Маскву.

І нат цяпер, як гром прарвецца
І дрэвы дружна загудуць,
Дык мне здаецца, мне здаецца —
Лясныя рыцары ідуць!

1967 г.

САЛДАТ РЭВАЛЮЦЫІ

Ён рэвалюцыі салдат,
Ад Смольнага. Яго кастроў.
Ад першых неўскіх барыкад,
Ад тых кастрычніцкіх сцягоў,
Якія прабівалі шлях
І непахіснымі былі,
Што ў сэрцах, ў розумах, ў руках
Над цэлым светам паплылі.

Ён рэвалюцыі салдат.
Змагацца за яе прыйшоў.
Шынель, паношаная шмат,
Сабраўшая ўвесь дым франтоў,
На чаравіках латак след,
І шапка, што прайшла агонь,
Абмоткі сцёртыя нашчэнт —
Вось амуніцыя яго.

Ён рэвалюцыі салдат —
Палац ён не адзін забраў
Князёў, цароў і царанят,
Сабе ж нічога не прыдбаў.
Насіў увесь ладунак свой
На дне салдацкага мяшка —
Кулёк з любімаю махрой
І пайку хлеба-аўсюка.

Ён рэвалюцыі салдат —
Уладальнік цвёрдых мазалёў,
Ён сынам быў сялянскіх хат
І сутарэнняў гарадоў.
Хоць па складах ён ледзь чытаў,
Але быў вопытны ў жыцці,
Сваю праграму добра знаў —
Куды і як, за што ісці.

Ён рэвалюцыі салдат.
І з горда ўзнятай галавой
На першы ленінскі загад
Выходзіў на смяротны бой.
Гатовы заўжды — ўночы, днём
Хай на цяжкі, суровы марш,
Пры ім вінтоўка са штыком
І брызентовы патранташ.

Ён рэвалюцыі салдат.
Змагацца за народ — закон.
Каб знішчыць ворагаў напад,
За зброю моцна браўся ён.
Ён праліваў і кроў і пот,
На ледзяністым стыў вятры,
Прайшоў падполлі ён і фронт,
І партызанскія бары.

Ён рэвалюцыі салдат.
Са шляху цешыцца свайго.
Рад. Дачакаўся. Пяцьдзесят
Год рэвалюцыі яго.
На свята радасці прыйшоў —
Сягоння ў шчасці новы дом.
Хоць шмат няма яго сяброў,
Ён рад іх быць прадстаўніком.

Ён рэвалюцыі салдат.
Няхай, што лічыцца старым,
Яшчэ няма дасць парад,
Як жыць на свеце маладым.
Як узнімацца з кожным днём,
Не гасла каб святло ў вачах,
Яму самім жа Ільчом
У рукі дадзены быў сцяг!

1967 г.

ВЕТЭРАН

Бялеюць вежы стромыя, здаецца, вышай хмар,
А ён ідзе па горадзе, ідзе як гаспадар.
Скрозь на праспекце Ленінскім вітрыны зацвілі...
А ён жа помніць, вуліцы інакшымі былі —
І тыя хаты гіблыя, нахмурыўшыя лоб,
І брук і тых рамізнікаў пад воклічы: — Гоп-гоп!..
І па майстэрнях згорбленых — пагорблены народ,
Курлова губернатара і расстраляны год.

Плывуць, як тыя лебедзі, прад ім лятункі мар,
І ён ідзе па горадзе, ідзе як гаспадар,
Ідзе па даўняй вуліцы... Мяцеляцца агні...
Была яна бунтоўнаю ў кастрычніцкія дні.
І выплыла мінулае, калі ішоў па ёй,
Чырвоным бантам значаны на куртцы скураной,
Калі страляў гарадавых і порсткіх юнкероў
З вінтоўкі трохлінейнае і ўперад сам ішоў.

З часіны той гарачае ў душы нязгаслы жар,
І ён ідзе па горадзе, ідзе як гаспадар —
Прад ім абжыты з даўняга яго прывабны кут,
Дзе быў раней рабфак яго, а потым — інстытут,
І парк над ціхай рэчкаю, дзе бавіў вольны час
І дзе калісьці з любоаю страчаўся ён не раз,
Дзе месяц сцежку значыў ім, як вечны той ліхтар,—
І ён ідзе па горадзе, ідзе як гаспадар.

Ды памяць устрывожана і чорным часам тым,
Што выпала і гораду і выпала прад ім,
Калі напоўзлі набрыдзі, было, што хоць загінь...
Яны ж ігрышчы ладзілі, скакалі між руін.
Салдат жа рэвалюцыі — заўсёды ёсць салдат,
Ізноўку доля выпала — узяў ён аўтамат.
Разбілі ўшчэнт і знішчылі, прагналі ўсіх пачвар,
І ён ідзе па горадзе, ідзе як гаспадар.

Любуецца кварталамі, іх ладам, пекнатой,
Хоць горад і мяняецца, а сам, здаецца, той —
Ну, той, што ў хатцы згорбленай малым калісьці рос.
І хто на гэтых вуліцах нямала бачыў слёз,
І той, каго ўсе нелюдзі са злосцю паклялі,
Хто потам абліваўся, хто звездаў мазалі,
Хто першы раз кахаў тут, каб потым заўжды жыць!..
Прад ім — любімы горад, як дзіўна ён гучыць!
Сам збудаваў усё тут, сабе і ўсім у дар —
І ён ідзе па горадзе, ідзе як гаспадар!

1967 г.

ТАВАРЫШ

Як сцягаў чырвоных пажары
Палі занялі й гарады —
Магутнае слова: — Таварыш! —
Усіх паяднала тады.

І нас не спалохалі кары,
Ні свету старога праклён.
Калі я пачую: «Таварыш»,
Дык сэрца зазвоніць, як звон.

Калі ты ўздымаеш цяжары
І здасца — бярэш цераз край,
З грудзей маіх рвецца: «Таварыш!
Табе пасаблю я, чакай!»

Калі пад шрапнельным ударам
Ты нікнеш на дол галавой,
Мне хочацца крыкнуць: «Таварыш!
Не падай, іду за табой!»

Калі па-святочнаму марым,
Успомніўшы аб барацьбе,
За стол я сядваю, — «Таварыш!» —
Мне хочацца клікнуць цябе.

Я ведаю — праца ўладарыць,
Нічога мацней у жыцці —
Таварыш, таварыш, таварыш!
Як добра з табою ісці.

1967 г.

ГЕРОЙ

Перарабіў ён працы мноства,
Вядома што: касіў, араў...
А што такое за геройства —
Ніколі ён і не ўяўляў.

Аб тым, як славай адзначалі,
Яму не сніліся і сны,
Вядома, чуў, што ёсць медалі,
Што хтосьці носіць ардэны.

Не быў ніколі асаблівым,
Так, як і ўсе, — авечак пас,
Але, з маленства сарамлівы,
Не выпінаўся напаказ.

Паміж другіх вучыўся спраўна
Чытаць, падлічваць і дзяліць.
Калі ж пытаў яго настаўнік,
Бывала ажно задрыжыць.

Пачуе часам проста кпіны,
Дык шчокі чырванню гараць,
А што казаць, калі дзяўчыну
Яму прыпала пакахаць.

Згубіў да рэшты раўнавагу.
Ды ёй ні слоўца не сказаў,
Адно на што ён меў адвагу —
Хадзіў здалёку ды ўздыхаў.

Было. На сходцы на вясковай
Прыстануць людзі: — Ну, давай!
Скажы якое-небудзь слова!
А ён за дзверы: і бывай!..

Але заўседы на рабоце
Ён ведаў спрыт і ведаў толк.
Прышла вайна. І скрозь на фронце
Ён ад салдатаў ні на крок.

Не адставаў ў баі, на маршы,
Не розніўся ані ні ў чым,
Хоць па-ранейшаму за кашай
Стаяў звычайна — у канцы.

А вось аднойчы — легла рота.
Чым далей бой, дык менш жывых,
Агонь такі шалёны з дота,
Што нельга ўзняць і галавы.

І ён папоўз у той віхуры
Насустрач кулям і штыкам.
Дапоўз да злоснай амбразуры.
І змоўк агонь. І змоўк ён сам.

Але адстояў поле тое,
Дзе рос, кахаў, касіў, араў.
А вось геройства што такое —
Ніколі ён і не ўяўляў.

1967 г.

ПРА ЧЫРВОНУЮ ЗОРКУ

Калі б хто запытаўся
Аб пачуцці маім:
— Што люблю я найболей,
Захапляюся чым?
Адказаць бы не здолеў,
Я напэўна шчырэй:
— За чырвоную зорку
Мне нішто не мілей.
Бо яна гадала,
З ёй з маленства я рос.
Мне чырвоная зорка —
І мой бог і Хрыстос.
Нашы хаты хавалі
Жудасць, цемра, імгла...
А чырвоная зорка
Да ясноты вяла.
Як яна палыхае
Светлячком-аганьком,
На грудзях, што спявае,
Над узнятым чалом.
Сёння бачу шчаслівы
Нашых зорак парад —
Над марамі, на небе,
Па-над вежамі шахт.
Бачу злітак наймоцны
Нашых думак і мэт.
Мкне чырвоная зорка
Да далёкіх планет.
З ёю мы неразлучны
Кожны міг, кожны час,
Як чырвоныя зоркі,
Сэрцы нават у нас!

1967 г.

ПАРТЫЗАНСКИ ТЭЛЕГРАФ

А тэлегграф у партызанаў
(Хоць аб ім доследаў няма)
Быў проты, ды не менш складаны,
Чым азбука Марзэ сама.

Ён браў на службу птушак спевы
І вуй ваўчыны у бары,
Дапамагалі кветкі, дрэвы,
Нажы, рыдлёўкі, тапары.

І варта партызанаў знала,
Каго гукаў пастух-трубач,
Чаго зязюля кукавала,
Чаго паветра драў дзярках,

Чаму ўначы ці на світанні
Кракочуць качкі ў паплавах,
Чаго расплакалася каня,
Чаго кугакала сава.

І без чарніла, без алоўка,—
Каб ведаў штаб, каб знаў дазор,—
Пісала на зямлі рыдлёўка,
На дрэвах ножык ці тапор.

І ведаў штаб, што спланавана,
Ісці дарогаю якой,—
Па тэлегграфе партызанаў
Мы ўсе збіраліся на бой.

1967 г.

ПАМІЖ ПАХІЛЕННЫХ БЯРОЗ

Прыйшли мой край закатаваны
Браты-героі вызваляць,—
Байцы франтоў і партызаны
На Беларусі побач спяць.
Спяваюць птушкі. Месяц свеціць.
Але герояў не збудзіць.
І толькі вецер, буйны вецер
Паходным маршам ім гудзіць.
Шмат росаў на магільных травах,
Нібы журботных матак слёз,
І бачыцца мне — ордэн Славы
Паміж пахіленых бяроз.

1967 г.

КУРГАНЫ СЛАВЫ

Колькі выстаяла боек родная дзяржава,
Бессмяротнымі пакрыта курганамі славы.
Яны ўпісаны у сэрцы, іх няма на карце,
Ды куды ты ні паглянеш — скрозь яны на варце.
Кожны хіліцца прад імі сцішана, працула.
Хто ж там лёг, пад курганамі свой знайшоў прытулак?
Хто там, гэта людзі кажуць, я сцвярджаю вершам:
Ці дачка, ці сын Радзімы — кожны з іх найлепшы.
Ёсць танкісты, што гарэлі, як ішлі з баямі,
Пехацінцы, што прыкрылі ўсю зямлю грудзямі.
Ёсць там коннікі, што ў бітву мчалі што ёсць сілы,
Ёсць арлы, што з неба палі, паламаўшы крылы.
Я заўсёды думай з імі,

мне часамі сніцца:

З курганоў ідуць героі на свой край дзівіцца,
А прад імі горад-волат, жыта буйнай хваляй...
Задаволены героі — слаўна ваявалі.
Ходзяць дзённаю часінай, ходзяць і начною,
Ах, якое людзям, кажуць, шчасце залатое!
І на тварах у герояў радасць не знікае.
Паглядзяць — і ў курганы зноў. Ціха спачываюць.
А курган той кожны — крэпасць. Па трывозе пільна
Яны стануць у змаганні, як героі, шчыльна.
І чым далей — іх галовы вышай узнясуцца,
Бо я чую, бо я чую, як там сэрцы б'юцца!

1967 г.

* * *

«Джы-ай» ваюе. Што ён стрэне?
Не ведае, ці будзе жыць...
А хто набіў свае кішэні,
Напэўна той спакойна спіць.

А бой ідзе цяжкі, крываваы,
І я пытаюся, паэт:
Няўжо няма на іх управы,
Чаму іх не суцішыць свет?

Ізноў Амерыка шалее,
Ізноў бамбёжкі і напалм...
Спаць не давала мне Карэя,
Спаць не дае цяпер В'етнам!

1967 г.

* * *

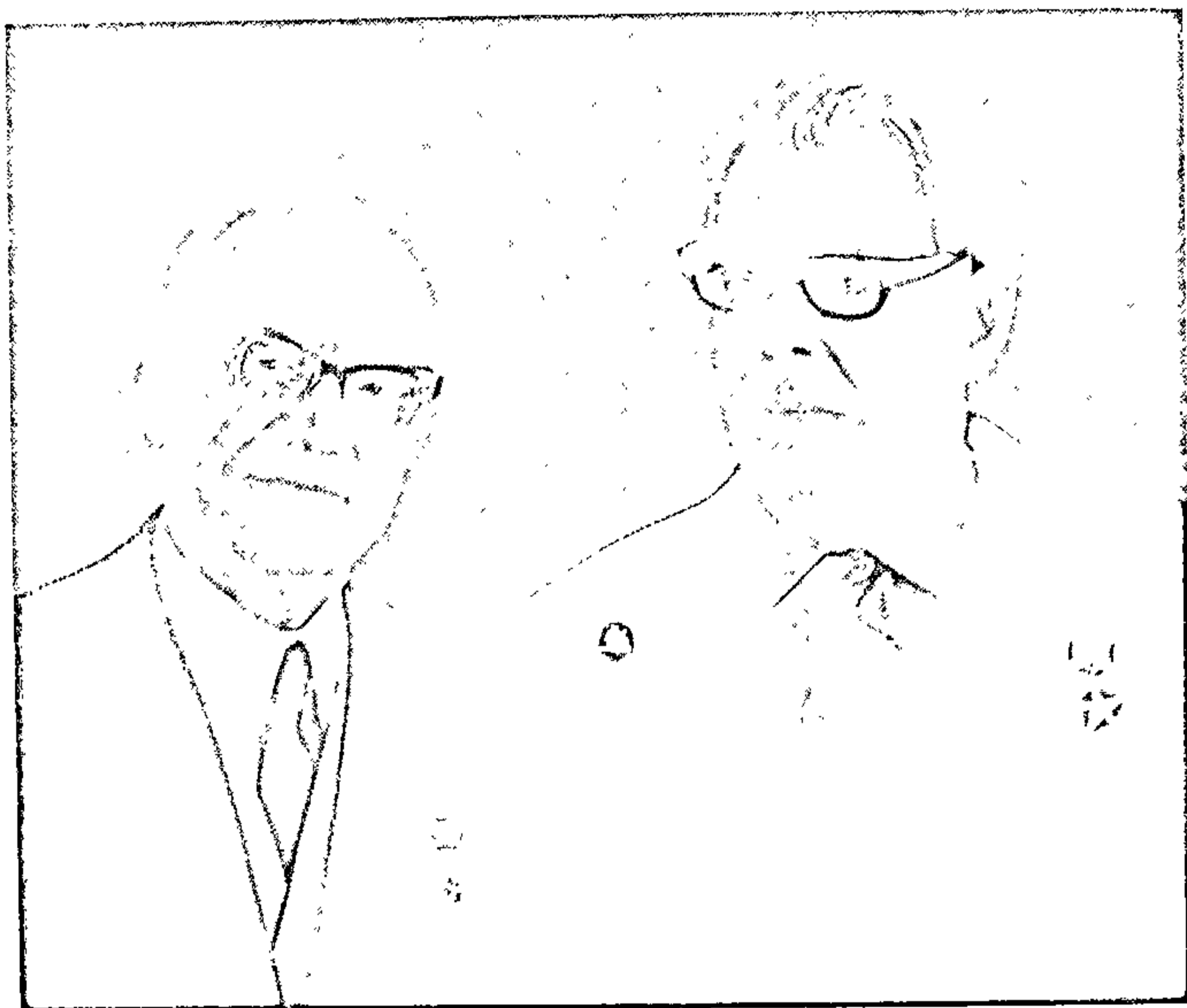
Мы выйшли з цямноты, нядолі і гора,
Мы самі свае распалілі агні.
Жыццё й барацьба нас з'ядналі, як мора,
І мора не мае такой глыбіні.

Мы — кропля ды з кропляй прайшлі загартоўку,
З'ядналіся. Разам наперад нам плыць.
Хто мора падзеліць на кроплі ізноўку?..
Так нельга і нас па адным падзяліць.

1967 г.

З Мірзо Турсун Задэ на IV Усесаюзным з'ездзе пісьменнікаў.
Масква, 1967 г.

З Міхаілам Ісакоўскім.
Масква, 1974 г.

У ТРУБЫ ТРУБІЦЕ!..

Зноўку павеяла холадам, сцюжай,
Грозна навіслі крываваыя хмары...
Людзі, не дайце вас пеклу адужаць,
У трубы трубiце голасна, дужа,
Спуску ні кроплі ніякім пачварам,
Мір пад ударам, мір пад ударам!..

Бачыце, зарыва ў джунглях В'етнама,
Можа з'явіцца і ў вашае хаце.
Кожны — юнак ці стары ты гадамі —
Бiце ў тамтамы, бiце ў тамтамы,
Добрых людзей да яднання склікайце,
Мір — гэта самае наша багацце!

Досыць планеты нявечылі раны,
Выбухаў хопіць між пальмаў і ў жыце.
Каб не ўзнімаўся забойца паганы,
Бiце мацней і гучней ў барабаны,
Гулы гарматаў на свеце глушыце,
Бiце ў тамтамы, у трубы трубiце!..

1967 г.

ПЯРО

Сэрца гора ўсхвалявала, сэрца цешыцца дабром,
Ды парадзіцца мне не з кім, як з табой, маё пяро.

Аддаю табе я шчасце і згрызоты ад людзей,
Ах, якая ў цябе сіла, ты як нейкі чарадзей.

Як вазьму цябе між пальцаў,
дык узнікне безліч мар,
А крану табой паперу — прада мною земны шар:

Хочаш — Афрыка узнікне, хочаш — Азія відна,
Ці Галактыкі бязмежжа, ці марская глыбіня.

Ды найбольш, пяро, яднаеш ты мяне з адзінай той,
Што, як ластаўка, ўзлятае, дзе б ні быў я,
прада мной.

І пяро маё гамоніць, і смяецца, і пяе,
Ну, бывае, што часамі і слязіну праліе.

Ах, як хутка час праходзіць,
ах, як хутка час бяжыць!..
Я б хацеў, пяро, з табою доўга-доўга гаварыць,

Я ж яшчэ не ўсё агледзеў і не ўсё адчуў душой,
Працаваць нам, працаваць нам, ранавата на спакой.

Дай, паезджу я па свеце, паблускаю, пагляджу,
Што пачую, што пабачу, табе першаму скажу!

1967 г

* * *

Ну я, вядома, не герой.
Якая сіла ў аднаго,
Каб скончыць мне ураз з бядой?
І не спытаеш ні ў каго.

— Чаго хвалюешся, паэт?
Не перайначыш словам дзён,
Маўляў, ідзе наш белы свет
Такой хадай, як хоча ён...

Ды сэрца чуе — хібны шлях.
Няўжо на міг спанікаваў?
Ад злосці горача ў грудзях,
Што думку гэтую згадаў.

Я ж не спускаў з маіх вачэй,
Што дзе рабілася, калі...
Вагою сэрца і плячэй
Узважыў гора ўсёй зямлі.

Я не баюся бой сустрэць,
Няхай сябе не зберагу.
Не, я па сутнасці баец,
Інакшым быць я не магу.

А ў слове — выбуху пачын.
Калі пагроза ці напад —
Я з мужным словам не адзін,
Радок мой кожны, як салдат!

1967 г.

СВЯТА

Як выйдзе з-пад снегу вясною зямля
І, прагнучы зерня, пакліча ралля,—
Тады маё свята!

Калі я пабачу шырокі прасцяг,
Што зерне гадуе, як маці дзіця,—
Тады маё свята!

Як выпархне колас і стане цяжэй,
Нахіліцца долу ніжэй і ніжэй,—
Тады маё свята!

Калі сухавей панаробіць бяды,
А выпадзе дождж, удалы, малады,—
Тады маё свята!

Калі раніцой за шырокім акном
Пабачу ўвесь сад, што зальцеца святлом,—
Тады маё свята!

Калі пасля працы руплівай, цяжкой
За стол пасядаем вячэраць сям'ёй,—
Тады маё свята!

Калі ж завітае жаданы нам госць,
Як кажуць, і хлеб і да хлеба ўсё ёсць,—
Тады маё свята!

А сцягі, якія праз плошчы плывуць,
Яны ў маім сэрцы і ў будзень цвітуць —
Заўсёды, што ў свята!

1967 г.

ЖЫЦЦЁ — КАРАБЕЛЬ

То глыбіня, то раптам мель,
То сівер люты, то агонь...
Калі жыццё ёсць карабель,
Дык я на палубе яго.

Як стаў на палубу малым,
Стаю ўвесь час. Стаю стары:
На твар мой гляньце — як на ім
Параспісаліся вятры.

Нялёгка пройдзены гады,
На твары — зморшчыны клопот.
На ім пакінулі сляды
Спякота сонца, граду шрот...

Не бестурботна я пражыў.
Праз штормы плывучы не раз,
Заўсёды разам з тымі быў,
Хто быў на вахце ў грозны час.

І працаваў, і ўдаль глядзеў,
Каб карабель дзе не загруз,
І як праз дзень, праз ноч ідзе,
Які трымае ў моры курс.

1967 г.

У ШАРУЮ ГАДЗІНУ

Хоць звездаў я сцяжынак многа,
А ў шлях апошні у жыцці,
Туды, дзе ўжо няма нічога,—
Цяжэй за ўсё ісці.

Якое б выпала мне шчасце,
Каб ён без болю так настаў,
Як і жыццё я немаўляцем,
Не адчуваўшы, пачынаў.

1967 г.

* * *

Яно чым далей-болей —
Хутчэй праходзіць час.
Што вызначана доляй —
Не абмінае нас.

Аж сэрца загарыцца,
Калі ласкава так
Цябе гукнуць, паклічуць:
«Гэй, хлопец... ці юнак».

Пасля, глядзіш, знянацку
Кліч іншы даляцеў —
Цябе гукаюць: «Бацька!»
Ты шчасны і схмурнеў.

Ды загаруеш штосьці,
Хоць можа так і след,
Калі аднойчы хтосьці
Цябе пакліча: «Дзед!»

1967 г.

* * *

Дзе ад старасці падзецца,
Што на ўсіх шляхах стаіць?
Старасць мудраю завецца,
Хлапчуком жа лепей быць.

Што старому? Устрыманне,
На пілюлі паглядай,
І малым дай навучанне,
І сталейшым прыклад дай.

А я вось які бываю:
Галубоў ганяць магу,
Змея з дзецьмі запускаяю,
За качулкаю бягу.

Дзень праводжу ля рачулки
З самаробленым кручком...
Ах бы зноў аброць у рукі —
Паганяцца за канём!

1967 г.

СПОВЕДЗЬ

На сэрцы буры і віхуры,
Як прыйдзе ноч —
Ані прыжмурыць, ні зажмурыць
Пахмурных воч.

Няма дарунку, сам я сведчу,
Маім грахам —
Суддзя і пракурор і следчы
Сабе я сам:

— Чаму не выказаўся проста,
Вакол кружыў?
Пакрыўдзіў некага навошта?
Дарма пакпіў?

— Чаму не знаюць меры вочы,
Зайздросна ім?
Чаму спакойна я не крочыў,
Як след старым?

— Чаму аб непатрэбным марыў,
Душа, маўчы!
Чаму ў бяседзе лішніх чарак
Не падлічыў?

Але разважыўшы удумна,
Грашу ізноў.
Дазвольце ж не лічыць, бо сумна
І без грахоў.

1967 г.

* * *

Калі ў бядзе ты вінаваты,
Сабе нашкодзіў ці сябрам,
Змагайся з ёю ты заўзятэ,
Пакуль хапае сілы, сам.

Сваёй бяды не пераможаш,
Куды ні кінься — скрозь не лепш.
Хоць ад каго ўцячы ты можаш,
Ды ад сябе — не уцячэш.

1967 г.

* * *

Паэт, часоў сваіх дзорца,
Скарб у паэзію нясі,
І ты — бянка жывога творца,
Калі хоць кветку дадасі.

Каб часу новага паэты
Маглі цябе ў свой круг прыняць,
Аддаючы ім эстафету,
Май сілу і сваё дадаць.

1967 г.

* * *

Толькі ранне ў вокнах
Стане палымнецъ —
Звонкаю патэльнай
Загамоніць печ.

Маці рана ўстала
І блінцы пячэ,
Твар яе ад жару
Ружаю цвіце.

А з патэльні сходзіць
Пад яе рукой —
Кожны блін, як сонца
Ці як месяц той.

Мы глытаем слюнкi,
Гэтулькі спакус!
На сталі бялюткі
Песціцца абрус.

Мы чакаем прагна,
Пазавуць калі...
Бач, ужо і скваркі
Спрэчкі завялі.

Вось і кліча маці,
Мы за стол бягом.
Ах, як добра, смачна
За яе сталом!

1967 г.

ПОЗНЯЯ ВОСЕНЬ

Птушыных спеваў анізвання,
Як шкло, на пожнях ручаі.
Мятлюг і сіверу чаканне —
Насцеражыліся гаі.

Засрэбралі, пажухлі травы,
Скавала на грудкі раллю...
А неба — як мяшок дзіравы:
Злятаюць зоры на зямлю.

1967 г.

* * *

Снягамі з поўначы задзьмула
Маё маленькае сяло,
Так закружыла, загарнула
І аж па бровы замяло.

Адной мятлюзе быццам трэба
Сівымі космамі кружыць —
Палеткаў край, пачатак неба,
Каб як хацеў — не разлічыць.

Як маскхалатамі схаваны —
Нідзе хаціны не відаць.
На ўзгорку, быццам партызаны,
Пяць сосен вартаю стаяць.

1967 г.

* * *

Відаць, ніколі не забыцца
Ні сціплых хат, ні шэрых ніў.
Усё часцей дзяцінства сніцца,
Дзе б у дарозе я ні быў.
Ляціш ці акіян загушкаў —
А кліча ўсё куток адзін:
На любым дрэве нават птушкі
Садзяцца нанач на спачын.

1967 г.

* * *

Няхай бы лепей быў мароз,
Што робіць неба, проста жах,
Каторы тыдзень дождж і дождж,
Аркестрам труб гамоніць дах.

Дрыжыць, аж пасінеў, ліхтар,
Падобны на кісель пясок...
І мне здаецца, земны шар
Аж да Амерыкі прамок.

1967 г.

ЯК ПЛАКАЛІ ЛІСТЫ...

Такі зняважаны куток, нібы пасля вайны:
Тут некранутае няма ялінкі ці сасны.
Вось на бярозцы чыйсьці знак з-пад вострага нажа.
І мне здаецца — з-пад яго цячэ мая сляза.
Ад чэрствых, хіжых і дурных баліць душа мая.
Па-над знявечаным дубком не вецер стогне — я!
Гляджу — мурашніка няма, яшчэ з начы дыміць.
І мне здаецца, што мая хаціна з ім гарыць.
Зямля парыта на дзірван. Глядзець — адна жуда,
Дзікунства бачу я вакол — па кінутых слядах.
Пайшлі, разбурыўшы нашчэнт прытулак пекнаты.
Няўжо не чулі, як услед ім плакалі лісты?

1967 г.

НІЦАЯ ВЯРБА

Ах, вярба мая, вярба, вербачка, вярбінка!
Ах, якая ж у цябе зялёная хусцінка!
Нікнуць долу валасы ажно да травінак,
Тысячамі, тысячамі зялёных ручаінак,
Сыплеш слёзы ты вясной і ў зялёным леце.
І сама пад ветрам ты, як зялёны вецер.

1967 г.

АСЕННІ ВЕЦЕР

Асенні вецер несціханы паміж расхрыстаных бяроз,
Адкуль, з якіх ты акіянаў хмурыны чорныя прынёс?

То загудзіш, то зарагочаш,
Ты раптам па зялёнай руні, як шустры хлопчык,
то, ледзьве скалануўшы ціш,
праб'яжыш.

То, ўвысь падскочыўшы,
з рабінай пачнеш настойна жартаваць,
Табе б хацелася ўсю чырвань з яе, прыгожае,
збраць.

Асенні вецер, ты сцюдзёны, і да зімы хутчэй ляці,
Прышлі вясновы, з ім, малодшым,
рабінам зноўку расцвісці.

Дарма злуешся ты сягоння і націскаеш на басы,
Ты паглядзі — на медных соснах твае сівыя валасы.

1967 г.

ГЭТА МАЁ СЭРЦА

Неспакойна і пакутна недзе ў сумнай хаце,
Усю ноч сядзіць трывожна маці пры дзіцяці.
Глянзь жа, маці, што ў аконцы так спагадна б'ецца? —
Гэта маё сэрца!

Школа. Чуць рыпенне пер'яў, ва ўсім класе ціша,
А на вокнах, днём марозным, хтось таксама піша.
Хто ж такі, хто хоча з дзецьмі ў гэты час сустрэцца? —
Гэта маё сэрца!

Гул вясельны, аж бутэльку выцягнулі шыі...
— Горка!.. Горка!.. — Ды прымусу рады маладыя.
Глянзьце ў вокны, вам вясёла, хто ж да вас
імкнецца? —
Гэта маё сэрца!

Земны скарб занеслі ў высі родныя маторы,
Паглядаю я ў бязмежжа, дзе мігаюць зоры,
Хто ж на Месяцы,
дзе герб наш быццам птушка ўецца? —
Гэта маё сэрца!

Поле ў чэрвені красуе, ходзяць жыта хвалі,
А ў жытным — дзяўчаты песню дружна заспявалі,
І дзяўчатам раптам штосьці рэхам адгукнецца —
Гэта маё сэрца!

1967 г.

КУПАЛАЎЦАМ

Песні роднае запявалаўцы,
Ваша слава па свеце коціцца.
Адчыняйце заслону, купалаўцы,
Як мне бачыць і чуць вас хочацца!

У дні шчасныя і журботныя
Вы з'яўляліся мне, нязвычайныя,
Нібы ў смагу жыцця спякотную
Я напіўся вады крынічнае.

З вамі думкамі ўвысь ляцелася,
То з імклівымі, то з жалобнымі,
Многа-многа каму хацелася
Быць на вас, на майстроў, падобнымі.

Вы і мне пасаблялі вырасці
Слоўмі пэўнымі і жаданымі.
Мне б без вас, я кажу па-шчырасці,
Дні здаваліся б часта марнымі.

Дык віншую вас, запявалаўцы,
Ваша слава па свеце коціцца.
Адчыняйце заслону, купалаўцы,
Як мне бачыць і чуць вас хочацца!

1967 г.

ЧЫРВОНЫЯ СЛЕДАПЫТЫ

Ніхто ў нас не будзе забыты,
Бо справа ў надзейных руках —
Чырвоныя следапыты,
Чырвоныя следапыты,
Шчаслівы, шчаслівы вам шлях!

З узгоркаў, што мохам спавіты,
З траншэяў, што выраўняў час —
Чырвоныя следапыты,
Чырвоныя следапыты,
Героі выходзяць да вас.

З білетаў, што куляй прабіты,
Пракопчаных дымам вайны,
Чырвоныя следапыты,
Чырвоныя следапыты,
На вас паглядаюць яны.

Зямля іх крывёю паліта,
Каб жыць вам, каб слаўна расці,
Чырвоныя следапыты,
Чырвоныя следапыты,
Вам многа хадзіць па жыцці.

Расціце ж, будуйце са спрытам,
Даходзьце пільней да ўсяго —
Чырвоныя следапыты,
Чырвоныя следапыты,
Дазорцы народа свайго!

1967 г.

ПЕРАЎТВАРЭННЕ

З даўніх дзён наш кут быў ціхі,
як амаль увесь наш край:
Поле, рэчка, луг зялёны, а за ім сасновы гай.
І жылі мы, як сказаць вам, ну, вось так —
пражыць абы:
І аралі, і касілі, і хадзілі па грыбы.
Працавалі шмат на пана, і найболей задарма.
Так зіму змяняла лета, а за летам — зноў зіма.
Ды, відаць, нічога болей і да скону б не знайшлі,
Але вось прыйшоў Кастрычнік, мы іначай зажылі.
Мала, што не стала гора, пазбыліся мы пакут —
Загудзела ўсё навокал, ўскалыхнуўся родны кут.
Стала ўсё пераўтварацца, і да нас прыйшоў чарод —
За навінамі навіны, а іх болей што ні год.
Што ўладальнікі мы скарбаў, хай сабе былая голь,
Што пад намі шмат багацця,
што пад намі цуд — не соль.
Бачу, на былое пустцы сталі ў рад за домам дом,
А на рэчцы ГЭС узнікла, і ўначы відно, як днём.
Выйшлі цэхі з камянамі ажно на зялёны луг,
На падвеснае дарозе дзень і ноч сустрэчны рух —
Праплываюць ваганеткі, быццам тыя гусакі,
І стаяць, разняўшы рукі ад здзіўлення, ветракі.

1967 г.

* * *

Каму Памір, каму Ай-Петры,
Каму Чымган, Эльбрус, Казбек...
А мне? А мне лясныя нетры
Ва ўладу дадзены навек.
Вяршыню горную, сіваю
Мне не зраўняць з вяршыняй іх,
Ды я, паверце, не крыўдую,
Люблю свой лес ад дзён даўных.
У ім жа кожная бярозка
Зялёным хваліцца плашчом.
Зірну на сосны — гэта войска
Стаіць як след, плячо ў плячо.
Калі ж я на яліны гляну,
Успомню, як гадаў малы,—
Шырока, быццам тыя пані,
Параспушчалі падалы.
А строй дубоў — нібы дазорцы
Свае вартуюць рубяжы,
А абамшэлыя азёрцы,
А выспы, выгары, лаўжы...
Тут дрэвы, хмыз, трава густая,
Усё, як ёсць, адна сям'я.
З іх кожнае — справедку мае
Сваё выключнае імя.
Іду...

Куды пагляд ні кіну —
Высозны, меднастволы бор,
Здаецца мне — яго вяршыні
Вышэй за ўсё, і нават гор.

1967 г.

НЕ ЗАСТАВАЙСЯ ТЫ АДЗІН...

Калі маланкі засваволяць
І грымне гром, бы сотні мін,
Дрыжыць адно і дрэва ў полі, —
Не заставайся ты адзін!

Бывае горка, аж не спіцца,
Няма ратунку, хоць загінь,
Дык знай — у сэрцы навальніца, —
Не заставайся ты адзін!

Калі пачуеш кліч да бою
У час цяжкіх, ліхіх гадзін,
Ідзі з усёю грамадою —
Не заставайся ты адзін!

1967 г.

* * *

Зямля! Гляджу на ўсё жывое,
гляджу на дрэвы, на траву,
І я між іх, табой узняты, тваімі сокамі жыву.

Карэннямі ў глыбі сабраны, святло світальнае я стрэў,
Табой, як зерне, ўзгадаваны, узрос, напіўся і даспеў.

А ты дала рукам работу,
каб мог я заўжды працай жыць,
Дала кавалак хлеба ў рукі і конаўку вады з крыніц.

Паслала мне дзеля спачыну на баравінах шызы мох,
Каб заўжды я знайшоў прытулак,
з цяжкіх вярнуўшыся дарог.

Дала мне спеў гаёў, дуброваў,
што век яго не разгадаць,
І кветак шмат параскідала, што іх ніколі не сабраць.

І весяліш мяне і цешыш ты карагодамі бяроз,
Дажджы з-пад неба заклікаеш,
каб не засох я, каб я рос.

Адкрыла далеч прад вачыма
шляхоў пятлястых палявых,
Рачулак, рэк тваіх бруістых паміж узгоркаў баравых.

Каб я не быў у адзіноце у часе горасных гадзін,
Паставіла навокал варту з магутных сосен і ялін.

Дала мне ўсё, каб я заўсёды хадзіў з узнятай галавой.
Зямля, глядзі! І я аддана стаю на варце на тваёй!

1967 г.

* * *

Крыніца побліз маёй вёскі, схаваная ў густым трысці,
Люстэркам чыстым,

самым першым ты мне з'явілася ў жыцці.

Як толькі я, малы, схіліўся напіцца чыстае вады,
Здзівіўся вельмі:

скуль той хлопчык, увесь мурзаты і худы.

Ішлі гады, чым далей-болей, усё мне растлумачыў час,
І да крыніцы з асалодай я ўжо варочаўся не раз.

З яе глыбіні часта ўлетку прад вечароваю зарой
Я выглядаў з даўжэзнай пугай і берасцянаю трубой.

Пасля, калі на вечарынку я адыходзіў сугрунём,
Юнак падміргваў мне з крыніцы

з вяргіняю над казырком.

А потым той мяне трывожыў, не даючы спакою сну,
Што, спяхмурнеўшы, сцяўшы вусны,

мяне праводзіў на вайну.

Вярнуўся я. Бруіць крыніца, хадзіў якую бараніць.
Гляджу з крыніцы пастарэлы. Нямала бачыў я крыніц.

Піў з кацялка і з розных кубкаў,

і з крышталёвага піў шкла,

Але няма мацней крыніцы, што сілу першую дала.

Калі нап'юся,

жвава ўстану і гляну ўдалеч з-пад рукі —

Крыніца зменшыла на твары ды і на сэрцы маршчакі.

1967 г.

* * *

А ўсё яно ідзе з малога:
Ад жалуда — магутны дуб,
З квадрата — шырачэзны пляц,
Ад бярвяна — высозны зруб,
З цагліны першае — палац.
Ад першае маны — пляткар,
Ад ніткі першае — дыван,
Ад іскры першае — пажар,
Ад слова першага — раман,
Ад кроку — далечы шляхоў,
З пагляду першага — любоў.

1967 г.

ВЕРНАСЦЬ

А я люблю без лішніх слоў
Такую вернасць між сяброў:
Як верны корань прад ствалом,
Як дзень прад ранішнім святлом,
Як зерне — новаму растку,
Як голле — кожнаму лістку,
Як вуллю роднаму — пчала,
Як крыллі, што нясуць арла.
Хачу быць верным да сяброў.
Як сэрца іхняе, як кроў.

1967 г.

* * *

Спачатку выблісне жаданне...
Шукаючы, куды вядзе,
Пры невыказным мармытанні
Ты ходзіш, можа, цэлы дзень.

Нідзе прытулку, ні суцішку,
А хваляванне ўсё расце...
І ўспыхнуць словы, як пупышкі,
І верш, як яблыня, цвіце!

1967 г.

* * *

Якімі б ні ішоў шляхамі,
Як гляну, зрокам не абняць —
Скрозь Т і Т пад правадамі
З электраазбукі стаяць.

Ідуць праз пушчы і паляны,
Праз рэкі, стэпы і палі.
Так распісаліся тытаны —
Мае хлапцы — з маёй зямлі.

1967 г.

БЫЎ Я СЕЛЬКОРАМ

Майго юнацтва ранне
Кружыў жыцця віхор...
Я рад, што быў у званні
Хвалюючым — селькор.
Пісаў пра ўсё старанна,
Пра ўсё, што бачыў зрок,
Пад подпісам таемным:
«Чырвоны алавок».
Кляйміў, як толькі можна,
Знішчаючы бяду,
Выводзіў злыдняў розных
На чыстую ваду.
З селькорам расквітацца —
Яны пятлю вілі,
Ды хто ім быў — дазнацца
Пакуль што не маглі.
Лягчэй бы хто іголку
У сене адшукаў.
А я адзінай толькі
Прызнаўся. Пакахаў.
Пасля зусім скарыўся,
Параіўшыся з ёй,
Перад сялом раскрыўся
Я ў творчасці сваёй.
І людзі, што чыталі
Старонкі тых газет,
Часамі мне казалі:
— Працуеш, як і след.
Я ж допісам калісьці,—
Чытач, ты мне павер,—
Найболей ганарыўся,
Чым вершамі цяпер.

1967 г.

СТАРЫ ГОРАД

Ездзіў я калісьці ў горад,
На кірмаш, хлапцом малым,—
Быў падобны горад даўні
На таго, хто жыў у ім.

Прадвадзіцеля дваранства
Дом быў лепшы з усяго,
І калоны, быццам варта,
Падпіралі моц яго.

Тут жа, ў цэнтры, на прыгорку,
Крыж насунуўшы на лоб,
Прымасцілася царкоўка,
Ну, нібы сапраўдны поп.

А далей, крыху ў завулку,
У карнізах з-пад разца,
Невысокі, таўстапузы
Дом багатага купца.

А з-за іх плячэй, высозны,
Злосна з кратаў паглядаў,
І сцюдзёны і суровы,
Як жандар, астрог стаяў.

А на ўскрайках хаткі, хаткі
Незаможнікаў усіх,
Абшарпанья дашчэнтту,
Як і вопратка саміх.

1967 г.

* * *

Каб розум перабраць я мог,
Як некалі малым гарох,
Каб так навесці чысціню,
Каб клеткі ўсе — адна ў адну!
Дадаць якую да якой,
Навесці ў іх парадак свой.
Ды, як належыць, разлічыць
І па палічках разлажыць.
Найбольш з усіх, што толькі ёсць, —
На працу, радасць, весялосць,
І хоць ад гора не ўцячэш —
На гора кінуць як найменш.
Хай шчасце свеціцца ў вачах,
Зусім не даць на боль, на страх,
А болей гэткіх адлажыць —
Каб доўга жыць, каб жыць і жыць!

1967 г.

ХЛЕБ

Скрозь за машынамі машыны
Гудуць,
дымяць,
рыпяць...
Ды ёсць фургон,
які заўсёды я рады сустракаць.

Хоць не такі ўжо і прыгожы,
але прывабны ён,
Ён паміж іншых спакайнейшы,
здалёку мне відзён.

Гудзе...
За ім я адчуваю
калгаснае сяло,
Здаецца, быццам поле з жытам
на вуліцы прыйшло.

Хоць шмат жыву, але не знаю
істотнейшых патрэб,
Чым бачыць надпіс на фургоне
з адзіным словам: «Хлеб».

1967 г.

У ЛЕНІНГРАДЗЕ

Каб ведаў ты, якая радасць,
Каб сэрца стук майго пачуў,—
Праходжу я па Ленінграду,
Ад дум, здаецца, узлячу.

Дык вось дзе — слаўная «Аўрора»,
Ісакій з гордай галавой...
Няўжо я тут і дзіўны горад
Так разгарнуўся прада мной.

Дамы. Гранітнае адзенне.
На іх ляжыць стагоддзяў час.
Ды гэта ж тут калісьці Ленін
Хадзіў задумлівы не раз.

І я, схіляючыся быццам
Да часу даўняга таго,
Зайздросчу нават камяніцам,
Якія бачылі яго.

І мне здалёк у небе снім
Александрыйскі шпіль відзён.
І я гляджу — прад ім жа Зімі,
Што стаў вядомым з бурных дзён.

Я чую, як часінай тою
Людскі натоўп тут грозна гуў...
Гляджу на плошчу, на якое
Кастрычнік свет ускалыхнуў.

Той гул прайшоў, як гоман весні,
Аж да астатняга сяла.
Я адчуваю — мая песня
Таксама што адсюль пайшла.

Не, не шукала яна славы,
З байцамі мкнула побач стаць.
Мой Ленінград! Хачу мець права
Сягоння так табе сказаць:

Калі, бранёй вайны закуты,
Ты галадаў, на сцюжы стыў,
Я ўсе як ёсць, твае пакуты
Глыбока ў сэрцы перажыў.

Адданасці, любові брацкай,
Нязгаснай веры ў барацьбе
І простаі мужнасці салдацкай
Мы навучыліся ў цябе.

А прыгажосць! Не помню штосьці,
Каб дзе такое я пазнаў.
Ды што казаць, аб прыгажосці
Тваёй сам Пушкін напісаў.

Расці ж, красуйся над Нявою —
Красой рэвалюцыйных рэк,
Дазволь, як сыну, быць з табою,
І ў гэтым шчасце — і навек!

1967 г.

ОДА ЗУБРУ

Зубр, ну волат, не іначай,
Між пушчанскіх жыхароў!
Думаю, калі пабачу,—
Скуль жа ён, з якіх вякоў?

Не злічыць яго гадамі,
Часу мерай ніякой,
Ён пры Еве і Адаме
Ганарыўся барадой.

З тых часоў стагоддзяў сотні
Галаву ён горда нёс,
Між бароў, лясоў дрымотных,
Памнажаючыся, рос.

Потым зграя наляцела
І знішчала яго шмат —
Кароль Аўгуст, князь Ягела,
Цар Мікола, Герынг-кат...

Хто яго ні біў, ні рэзаў,
Даканалі аж датла.
Пушча, пушча Белавежы,
Ледзь яго ты зберагла.

Па тваіх цяпер гушчарах
Ходзяць вольныя зубры,
Над табою уладараць,
Мы ж — іх верныя сябры.

Зубр, зубр! Мужны, лоўкі,
Я пра моц тваю пяю.
Калі п'ю калі зуброўку,
Толькі ў твой я гонар п'ю.

Над табою хвоі шаты,
Ці то лета, ці зіма,
Маеш добрую ты хату,
Лепшае ж у нас няма.

Ты жывеш у ёй, пасешся,
Скрозь лужкі, хмызняк, гаі...
Хочаш піць, дык ледзь нагнешся —
Калі ласка, ручаі...

Сёння ты жывеш салодка,
Тваё племя — узрасло,
Бо жыцця такога ў продкаў,
У тваіх жа, не было.

Паважаюць вас багата,
Ды вы й варты, так і след —
Раз'язджаюць зубраняты,
Паланілі цэлы свет.

Кожны раз, як давядзецца
На цябе хоць глянуць раз,
Ведай, як пры нас жывецца,
Не ў стары, пракляты час.

1967 г.

* * *

Вядома мне: яно не нова,
Ды я сцвярджаю між другіх,
Што кветак ведаю размовы —
І лугавых і палявых.

Нядоўгі век — адна гаворка.
Але дзяўчатам на вянкі
З ахвотаю — на іх галоўкі —
Ідуць рамонкі, васількі.

Купалля кветкі... Іх задужа,
Гатовы ўсім паваражыць...
І чую я, што хочуць ружы
Аж ля дзявочых сэрцаў быць.

Цераз лугі, цераз палеткі,
Пакуль не ўкрые іх зіма,
Іду, сваю гукаю кветку,
Ды нешта водгуку няма.

1967 г.

* * *

Ну што ж, вядома, пастарэў.
Забыцца б на цябе хацеў,
Адно сказаць: — Шчасліва будзь!..
А вішні ўсё штогод цвітуць.
Цвітуць, ажно чуваць на слых,
Ах, колькі ў іх вачэй тваіх!..
Прыйду я ўдзень на сенажаць,
Запыўна конікі цвырчаць.
Цвырчаць. Ды што з музыкі той —
Паміж яе смех чую твой.
На рэчцы ўбачыў, як прыйшоў,
Твае я хвалі валасоў.
Насустрач паглядзеў вятрам
І на аблокі... Ты і там!
Нідзе ратунку ад такой!
...А на душы вясна вясной!..

1967 г.

* * *

Задума першая мая —
Чаго жаданне не кране, —
Калі б наважыў толькі я,
І ты адразу да мяне.

Калі прыйду туды, дзе лес,
Дзе быў калісьці маладым,
Туды, дзе гай і белы бэз,
Каб ты стаяла перад ім.

Ты помніш сад ва ўсёй красе,
Пахучы, чэрвеньскі спакой
І пожно ў ранішняй расе?
Давай пабегаем па ёй.

А ўспомні звычай наш такі,
Калі ніхто, ніхто не спіць,
Ноч на купалле і вянкі...
Давай жа зноўку варажыць.

Мо наварожым штосьці з тых,
Даўно мінулых слаўных дзён?
А ці не шчасце нават міг,
Калі прыгожым будзе ён.

1967 г.

* * *

А я сабе азначыў зорку
Адну, хоць іх на небе шмат,
Нібы з табой вяду гаворку
І быццам бачу твой пагляд.

Бывае, можаце дзівіцца,
Прымроіцца такое мне —
Мяне пабачыць, разгарыцца
І нават часам падміргне.

Няхай, мо гэта і нязвыкла,
Ды зорка тая мне бліжэй,
А ты згубілася і знікла,
Хоць іх і меней між людзей.

1967 г.

* * *

Больш не магу. Даю зарок:
— Бяру я сэрца на замок.
Ды і вачам такі наказ:
— Вас ашукалі ўжо не раз.
Каб не набрацца зноў бяды,
Глядзіце на свае гады.
На ўсё мінулае лёг цень...
Так скончыў я аднойчы дзень.
Ну што ж, даволі пакружыў!..
Ды моцным я нядоўга быў.
Пачуў я новы галасок...
Ці трэба сэрцу той замок?
Калі ж угледзеў, як прайшла,
Здалося, ключ яна знайшла,
Сустрэў яе вачэй святло...
Таго замка — як не было!

1967 г.

* * *

Ніякіх вестак, дзень не першы,
Так хутка месяц праміне.
Адстукай, вецер, мне дэпешу
Кляновым голлем на акне.
Куды яна кірунак значыць,
Чаму яе згубіўся след?
Як хто, як хто, а ты дык бачыў,
Бо ты аблётаў цэлы свет.
Што ж ты гудзіш, сказаць баішся?
Прыстаў і кружыш нада мной...
А я цябе прашу, вярніся,
Гукні, паруш яе спакой!

1967 г.

* * *

Я перажыў трывог нямала,
Ды з той часіны веснавой
Нішто мяне не хвалявала,
Як першы ліст дзявочы твой.

Плылі вішнёвыя завеі,
А шчасця не было мяжы —
Твой ліст прынёс адну надзею
І многа сонца для душы.

1967 г.

* * *

Хочаце верце, а можа й не верце —
Ва ўсім, адчуваю, ёсць сваё сэрца:
Сэрца ў яліны
і ў чараціны,
Сэрцайка ў кветцы,
сэрца ў жалейцы,
У скрыпачкі ўдалай,
сэрца ў цымбалах,—
Толькі нішто не заменіць такое,
Як чалавечае сэрца жывое.
Лепш не спаткаці
сэрца дзіцяці,
Горача б'ецца
матчына сэрца,
Пільна і ласкава,
клопатна — бацькава.
Толькі ў дзяўчыны —
магутней няйначай —
Захоча — смяюся,
захоча — заплачу!

1967 г.

НОЧ

Ночку праспіш, не заўважыш,
а то не заплюшчыш і воч,
Рознаю, рознаю, рознаю,
рознай бываеш ты, ноч.
Чорная, чорная, чорная,
гэта цябе як няма.
Светлая, светлая, светлая,
як ты прыходзіш сама.
Доўгая, доўгая, доўгая,
як застаюся адзін,
Прыйдзеш, — такая кароткая,
некалькі быццам хвілін.

1967 г.

ЧАКАЮ...

Ну, што за нястрымнасць
сэрца майго!

Чакаю,
чакаю,
чакаю ўсяго! —

Чакаю я рання,
чакаю цяпла,
Чакаю змяркання,
чакаю святла.

Чакаю заранку,
чакаю шпакоў,

Чакаю каханку,
чакаю сяброў.

Чакаю яснечы,
чакаю вятроў,

Чакаю сцюдзечы,
чакаю снягоў.

Чакаю вясновай
зялёнай красы,

Чакаю ліпнёвай
празрыстай расы.

Чакаю прыгодаў
зямлі і нябёс.

Чакаю заўсёды...
Такі ўжо мой лёс!

1967 г.

ЗАЯВЫ

Ці трэба яны, ці не трэба да справы,
Дзіця як народзіцца — пішам заявы.
Заведзена гэтак, і нельга іначай —
У яслі, у сад, у лагер дзіцячы,
Каб рос, гартаваўся здаровым, вясёлым,
А потым, вядома, заяву і ў школу,
Пасля ў інстытуты, пасля ж і на працу...
Ды хай сабе, з гэтым не цяжка згаджацца.
І сёння ў заявах няма недахопу,
Ды дзівіць, навошта заявы-паклёпы?

Мінуўшага часу цяжкі перажытак
Сумленнем быць мусіць да рэшты дабіты.
Заявы... А іх жа з'яўлялася колькі,
Што ў цэле здаровым вышуквалі болькі,
Што чыстыя сэрцы гразёй аблівалі.
Дзе стрыжана — голена злосна казалі,
Рабілі з вясёлых сумотных і горных,
Дзе светла было, заяўлялі, што чорна.
Іх трэба з жыцця, ды і з памяці сцерці,
Хай пішуць заявы, без літараў, сэрцы:
Заявы, каб сонца свяціла і ззяла,
Заявы, каб болей зямля нараджала,
Заявы, каб хвалі, як струны, спявалі,
Заявы, каб вершы наш пот выціралі,
Заявы адной, чалавечае мовы, —
Каб радасна мы сустракалі дзень новы!

1967 г.

СКНАРА

Быў скнара ён. За скнару горай
Падлічваў крупы, едучы.
Ой, і займела жонка гора,
З такім на свеце жывучы.

Ён налятаў вар'ятам нейкім,
Было — й за грудзі скалане:
— А дзе падзела ты капейку,
Дай справаздачу зараз мне!

У кепачцы марозіў вушы,
Нідзе шкарпэтак не купіў,
На ногі больш і больш цягнуўшы,
Панчохі жончыны насіў.

Завуць у клуб... Ён вочы збычыць:
— Чаго не бачылі мы там?
Як прыйдзе вечар, лічыць, лічыць,
А што — не ведае і сам.

Адкуль жа ён?.. Я доўга думаў:
Што з гэткам скнарам, што рабіць?
Яго б паслаць у Каракумы —
Усе пясчынкі падлічыць.

1967 г.

* * *

Мастацтву ў нас прастор вялікі.
І вось найлепшая з прыкмет:
Што ні калгас, дык свой музыка,
Што ні калгас, дык свой паэт!

1967 г.

* * *

Дзяруць, бывае, дарма глотку,
Ці ёсць прычына, а ці не.
Калі я ўспомню тую сходку,
Дык аж мурашкі па спіне.

Бо там без літасці, без жалю
Напалі так на аднаго —
Вы чулі, як кацёл кляпалі,
Вось так кляпалі і яго.

— Сябры, чаго вам гарачыцца, —
Кажу ім, — гэта ж проста жах!..
Хацеў я шчыра заступіцца...
І мне прыпала па зубах.

Хтось адсвятніў мяне са спрытам.
Ну што падумаць пра такіх?
Каб нізавошта быў ён біты,
Дык не кідаўся б на другіх!

1967 г.

ІЗНОЎ РАЗМОВА З БУСЛАМ

Як толькі новы дзень на нівы
Нагою ступіць перш-наперш, —
І ты, як гаспадар руплівы,
Яшчэ на золаку ўстаеш.

Сябе праверыш. Крылы ўздымеш,
Памчыш праз нівы і гаі, —
Плывуць пад крыламі тваімі
Лужкі, імшары, ручаі.

Здабыткі ўгледзіш. Без вагання —
Стралою ўніз... Схапіўшы іх,
Нясеш імкліва на сняданне,
Каб накарміць сваіх малых.

У дзюбе жабянё якое,
Вялізны смоўж, змяя ці ўюн —
Глядзіш з дакорам ты на тое,
Як нішчыць пеўніка каршун.

Ты ж сам, калі дзяцей накорміш,
Клякочаш над гарбамі хат,
Стаіш, апранены па форме,
Ну, як сапраўдны дыпламат!

1967 г.

ЧАРГОВАЯ РАЗМОВА СА ШПАКОМ

Як быццам з даўнога сябры-сваякі,
Жывуць у мяне пад страхою шпакі.
Хай мне невядомая мова шпакоў,
Скажу я шпаку ну хоць некалькі слоў:
— Не вельмі дзівосны прытулачак твой,
Ды сціпла і ў хаце — шпакоўні маёй.
Хоць мне, можа, крышачку і зацішней,
А толькі табе, шпак, намнога лягчэй.
Аблётаяш поле, аблётаяш лес,
З'ясі чарвячка ды ізноўку пяш.
А мне, каб кавалак надзённы прыдбаць,
Патрэбна да поту, як след працаваць.
Табе — усё роўна, што ў свеце людскім.
А я не магу так. Хвалююся ім.
Як з выраю, помніш, вяртаўся дамоў,
Ты бачыў і стрэлы, і слёзы, і кроў.
Нядружная ў свеце людская сям'я...
Дык ведай, чаму устрывожаны я.
Бывае, што ранкам я ўстану з тугой...
І раптам пачуецца голас мне твой.
Іду я ў лясную дарогу сваю —
Бывае ў настроі і сам запяю.
Пабачу, а ты па-над лесам ляціш —
І мне весялей, і лягчэй мне ісці.
А дома да змроку твой гоман чуцен...
Змаўкаеш...

І я адыходжу на сон.

1967 г.

ЯК МАЯ БАБКА НА ЕФРАСІННЮ ХАДЗІЛА...

Бабка ў Полацак памкнула,
Быццам стуль пачуўшы звон,
Бабка ў цэбры чаравікі
Размякчала аж пяць дзён.

Пачапіўшы ж іх на плечы,
Выйшла на кірунак свой,
Больш святое Ефрасінні
Не было ў яе святой.

Звала бабка Ефрасінню
З неба хмурага ўвесь час
І малілася за дзеда,
А пасля за ўсіх за нас.

Дзе ні крыж, паклоны клала,
Каб памог як дзеду жыць,
А як стрэнецца капліца —
Бабка ўкленчыўшы стаіць.

Ногі саднілі ад стомы,
Ад ламот спіна гула.

.

Дзён праз колькі, у нядзелю,
Бабка ў Полацку была.

Чорнай крамнаю хусцінкай
Павязаўшы галаву
Ды абуўшы чаравікі,
Проста рушыла ў царкву.

І знямела — колькі свечак!
Ажно слепяць. Не злічыць!

А на хорах багамольцы
Так спяваюць — дах дрыжыць.

Не змагла мая бабуля
Нават слоўца праказаць,
Толькі выняла пяць грыўняў,
Ды скацілася сляза.

Пад усімі абразамі,
Дзе ні быў святы які,
Замігцелі бабкі свечкі,
Быццам тыя светлякі.

А да ўгодніцы прыйшоўшы,
Стус паклала палатна,
Ды самое Ефрасінні
Не пабачыла яна.

Бабка верыла — святое
Нельга грэшным паказаць,
Рада, што ёй давялося
Хоць труну пацалаваць.

Поп свяціў. Яна ж адчула —
Асвяжыў ёй лоб ялей.
І было ісці дадому
Бабцы значна весялей.

Толькі побліз роднай вёскі,
Быццам сонца хто схаваў,
Як пабачыла, што поле
Град бязбожна здратаваў.

А прыйшла дамоў, з адчаю
Не сканала ледзь сама,
Як дазналася, што дзеда
Колькі дзён ужо няма.

На прыпірышчы астатнім
Крыж стаяў, як небарак,
Доўга плакала бабуля,
Што малілася не так.

Я АДТУЛЬ...

Што ж, як выпадае
Быць паміж чужых,
І мяне пытаюць:
— Ты адкуль, скажы?

Дзе б ні быў у свеце
Ў людзях першы раз,
Я даю, паверце,
З гонарам адказ:

— Я адтуль, дзе з хлебам
Кожны можа жыць,
Я адтуль, дзе неба
Ў чырвані гарыць.

Я адтуль, дзе кожны —
«Лепей — не чапай!..»
Я адтуль, дзе грозны
Партызанскі край.

Я адтуль, дзе свежы
Вецер значыць шлях,
Я адтуль, дзе вежы
З зорамі ў вачах.

Я адтуль, між роўных
Творца і салдат,
Дзе для ўсіх працоўных
Кожны друг і брат.

Я адтуль, дзе й ценяў
Больш няма былых!
Я адтуль, дзе Ленін
Працаваў для ўсіх!

1968 г.

НЕ СПІЦЦА...

Ужо за поўнач, а не спіцца,
Чаму не йдзе спакой да воч?
А думы, думы — роем быццам
Усе зляцеліся на ноч.

Адны прыходзяць за другімі.
Аж ходзіць кругам галава.
З недабрадзеямі сваімі
Палаешся і раз і два...

Ляжыш. Сяброў перабіраеш.
Вярнешся ў роднае сяло —
І ці адно ты прыгадаеш,
Што некалі з табой было.

Часіну ўспомніш веснавую
І безліч маладых забаў,
Ну і вядома, часта тую,
Якой нічога не сказаў.

А думы йдуць. За іх слядамі
Ты ўжо ідзеш між дзён цяжкіх —
Яны ж ад лірыкі да драмы
Цябе звядуць ў адзіны міг.

Туды, дзе зноў вайна грукоча...
Які спачын? Куды там спаць?!
І ты гатовы ўзняцца, ўскочыць,
З сябрамі ў бойцы побач стаць.

А з бітвы вернешся, хай змора,
Зноў падарожжаў аж мільён! —
І невядома, на каторым
Нарэшце перапыніць сон.

* * *

Свайго мы жыцця піянеры.
І зробленых спраў немалых —
Не метраў мільёнамі мераць,
Мільёнамі сэрцаў людскіх.

І хоць яшчэ многа патрэбаў,
І хай недароблена шмат —
Не трубы архангелаў ў небе,
А трубы твае, касманаўт.

1968 г.

* * *

Бывае, што хтосьці пакіне свой дом
І дзесьці навек асядае...
А я дзе б ні быў, у старое гняздо,
Як бусел, заўжды прылятаю.

Няхай акіяны, хай горы да зор,
Чаго б ні пабачыла вока,
Прымчуся дахаты, як гляну на бор,
І так уздыхну я глыбока.

Тут сосны і грабы, рабіны і клён
І елкі, што вецер насеяў.
Між пушчаў для сэрца і свой Парфенон,
Для сэрца свае Калізеі.

Хіба я на свеце знайду пекнату,
Як тут, на маёй Беларусі?
Бывае, як бусел, ізноў паляту,
Але неўзабаве вярнуся.

1968 г.

* * *

Выйсці б, стаць плячом да гораў,
Так часамі сэрца хоча.
А ці небу шкода зорак,
Мне патрэбны дзве на вочы —

Ногі-промні для разгону,
Бас грымотны на размовы...
Мне б адзенне з лісцяў клёна,
А каўнер з лістоў дубовых.

Мне б вятрамі прычасацца,
Паружовіцца ў заранкі,
Сцежкай той падпаясацца,
Што прыводзіць да каханкі.

Для яе мець сэрца з жарам,
А для ворагаў, што з лёду.
Аб такой я сіле мару,
Каб адбіць усе нягоды.

Не прашу яе бясконцай,
Толькі б мне стаяць нязломна.
Хоць бы мне па жменьцы сонца,
Я б сыпнуў туды, дзе цёмна.

Шмат яшчэ ў жыцці дакукі,
А ў душы такая прага —
Хоць бы мне па хмарцы ў рукі,
Я б сыпнуў туды, дзе смага.

1968 г.

* * *

Клапот нямала і ў салдата,
Не дрэмле ў ночы ён і ў дні,
Каб тая, скуль ён выйшаў, хата
Стаяла заўжды ў цішыні.

Ён — «Я!» — адказвае ў паверцы,
Ды добра воіну чутно,
Што шмат мільёнаў родных сэрцаў
З ягоным б'юцца заадно.

Надзейна ён трымае зброю,
Не дрогне ў час ліхіх гадзін,
Бо тым, што ў бронзе ўжо героі,
Пакляўся ён — адданы сын.

1968 г.

ЯК МАЛАДЫЯ МЫ ЖЫЛІ

Тых дзён ход мужны і суровы
Хіба забудзеца калі,—
Як жыў наш горад павятовы,
Як маладыя мы жылі.

Было — у час вялікіх святаў
Мы дэманстрацыяй ішлі,
Хлапцы ў юнгштурмаўках, дзяўчаты,
Здаецца, з песняю раслі.

Ішоў па бруку цвёрда, горда
Камуністычны наш Саюз —
Пілсудскага крывую морду
Трымалі мы за доўгі вус.

Ну і вядома, што нязменна
Быў і Дзянікін і Махно,
З праткнутым задам Чэмберлена
Насілі з імі заадно.

А «Блуза сіняя» складала
Раёк на хуткую руку —
Ад іх нямала пападала
Папу, буржую, кулаку.

З плакатаў, з лозунгаў газетных
Ляцелі словы, што агні,—
Да рэвалюцыі сусветнай
Мы ўсе лічылі толькі дні.

У грудзях быў запал бунтоўны,
Хоць марш давай — па ўсёй зямлі...
Не памыліся ў асноўным,
Мы сэрцам з Леніным жылі.

1968 г.

* * *

Ішлі мы з вёсак, з плошчаў, з вуліц,
Зваў нашых сэрцаў аганёк —
На зрэбных, сітцавых кашулях
Крылаты кімаўскі значок.

На мужны заклік камсамола
Рабочых дзеці і сялян —
Мы браліся за серп і молат,
І за вінтоўку і наган.

Нас на здабычу заклікалі
І хлеб, і вугаль, і руда.
І, быццам птушкі, выляталі
Мы з бальшавіцкага гнязда.

Сяброўкам ў світках і скуранках
Хавалі вернасць і любоў,
А іх хусцінкі, што заранкі,
Аж прырасталі да сцягоў.

За ўсё мы браліся і ўпарта,
На ўсё знаходзілі мы спрыт —
Сядзелі ў шынялях за партай,
Навукі грызлі мы граніт.

І хоць прайшло гадоў нямала,
Але й паміж сівых галоў
Па камсамольскаму запалу
Я пазнаю сваіх сяброў.

1968 г.

* * *

Мы слёз не бачым у герояў —
Яснота дадзена вачам,
Але і ў іх жыве такое,
Што ў звычайі смяротным нам.

У кожнага свая прычына,
І йдзе да кожнага ўсяляк.
Бывае, на душу нахлыне,
Што не стрымацца аніяк.

Не сціснеш сэрца абцугамі,
І дзе той мужнасці мяжа?
І ў Леніна, было часамі,
З вачэй кацілася сляза.

1968 г.

* * *

Казалі: куля тваё сэрца
У бойцы навывёт прайшла...
А ты прыйшоў
І ўжо ў бяссмерці
Стаў пасярэдзіне сяла.

Гаворыш з цэлай грамадою
Пра ўсе паходы,
Бітвы ўсе...
А плашч-палатка за спіною
Цябе, што крылле, ўвысь нясе.

1968 г.

* * *

Ах, каб як вы ні хацелі,
Не злічыць вам галасы,
Як вясною загамоняць
Беларускія лясы.

Колькі ў іх жывых істотаў,
Не пазнаць усіх імён,
Як зацягнуць, як затрубяць,
Ажно ўзрушаць неба звон.

Кожны з іх гудзіць, спявае
На асобнае струне,
Ну няйначай, што цымбалы
Ёсць на кожнае сасне.

Чутны посвісты шпаковы,
Спевы жаўра, салаўя,
Ну няйначай — на вяселлі
Ўся птушыная сям'я.

Кожны ліст, нібы жалейка,
Кожны куст, як чарадзей,—
І міжволі аж да сонца
Спеў узносіцца з грудзей.

1968 г.

* * *

Калі мы ў прасторы выходзім вясною,
У грудзях нязменна такое чуццё:
Як добра за плугам ісці баразною,
Спявае, красуе навокал жыццё.

І раптам успомніш — люд гіне і гіне,
Мільёнам ад распачы сэрца баліць,
Хоць цэлую ноч разарві на часціны —
Не хопіць жалобных адзенняў пашыць.

1968 г.

ДАРУЙ!

Дарогі доўгае ў жыцці
Нам без памылак не прайсці.
Ад невялікіх — не гаруй,
Ёсць слова добрае — «даруй!»
Чым боль пакутліва хаваць,
Не бойся ты «даруй!» сказаць
Ані пакрыўджаным бацькам,
Ані таварышам-сябрам.
А след — скажы прад грамадой...
І на адзін сардэчна той,
Якой ты кляўся, што любіў.
Ну і вядома — шчырым быў.

1968 г.

* * *

То дзень, як ноч, то раптам просінь,
Не разбярар часамі мы,
Што ў наваколлі нас — ці восень,
Ці першы крок ужо зімы.

Лісты уранку пашарэлі,
Пакінуўшы гаі, сады,—
І, быццам шэрыя шынелі,
Зямлю прыкрылі ад бяды.

1968 г.

* * *

А песня — жаўранак нібыта —
Увысь заве.
Калі радок з душой адліты,
Дык ён жыве.

Крамністы ён, не з нейкай гліны,
Спрабуй на зуб!
Такі і ў багне не загіне,
Як чорны дуб,
Як чорны дуб!

1968 г.

* * *

Гляджу на дуб я на зялёны,
Ён непрыкметна дзеля воч
На ўзгорачку зямлі натхнёна
Працуе дзень, працуе ноч...

Стаіць мажны, стаіць прыгожы,
З галлём, абуджаным наноў,
А колькі ў іх, дарог, дарожак,
Для соку зведаных шляхоў.

І ведаю, набыў бы многа,
Каб соку кропелькай з грудка
Я пераплыў усю дарогу
Ад караня аж да лістка.

1968 г.

.

* * *

Ах, як добра мне сягоння
І пад грабам, і пад клёнам.

Ах, як хораша і люба
Мне пад дубам, дубам, дубам...

Як прыемна і гасцінна
Пад ялінаю-ялінай.

А як песні льюцца звонка
Пад сасёнкаю-сасёнкай.

Тут, дзе кожны куст знаёмы, —
Я як дома, я як дома.

1968 г.

* * *

Не верце часам свайму воку.
Што гмах наводдалі ніжэй.
Малое вырасце, падскочыць,
Ды так, што зрокам не абняць,
І давядзецца неаднойчы
Высока галаву задраць.

1968 г.

ХВАРОБА

Я да хвароб не вельмі чулы.
Калі ж хвароба не міне —
Глядзіш, на ложкак пацягнула,
Мароз прамчыцца па спіне.

Ляжу ў гарачцы я, у поце,
І з ложка ходу ўжо няма...
Яна не грукае: «Дазвольце!»
Яна ўрываецца сама.

І мучыць дзень, і ноч да ранку,
А ты хваробе дагаджай —
Ідуць мікстуры, банькі, шклянкі...
Хваробе мала — больш давай!

Даеш маліну, мёду зрэдку...
Хвароба толькі хмурыць лоб:
— Дай парашкі!.. Падай таблеткі!
І кашу з маннай... І сіроп!

Калі ж цябе звядзе да болю,
Што ўжо і сцежка не відна,
Ты ўвесь ўзбунтуешся: — Даволі!
...Тады й спахопіцца яна.

Хітрушчыя апусціць вочкі,
Малою стане, быццам мыш:
— Я ад цябе выходжу ўпрочкі!
— І не вяртайся! — ёй крычыш.

1968 г.

* * *

Мы свет аджыўшы руйнавалі
І самі новымі раслі,
Але й пачуцці шанавалі,
Што ўжо стагоддзямі жылі.

Кахалі мы па даўняй модзе,
Падруг шануючы сваіх,—
Не цалавалі пры народзе,
Не абдымаліся пры ўсіх.

Глядзіш часамі, як на дзіва:
Ашлапіўшы, задзера нос...
І бессаромна і крыкліва,
А вось каханняя — ні на грош!

1968 г.

* * *

Як да бярна бярно кладзецца,
Як жытні колас вырастаў,
Што не буслы малых прыносяць,
Яшчэ з маленства я пазнаў.

Не мог жа аніяк паверыць,
Што не стаіць,
 плыве зямля,
Шукаў на небе калясніцу,
Якую мчаў святы Ілля.

І мне світаннем велікодным
Іграла сонейка ярчэй,
Баяўся ў змроку выйсці ў сенцы,
Вядома,
 ведзьмы і чарцей.

Чакаў дзядоў я на каляды,
Куццю ім ставячы як след.
Ва ўсім тады быў з бабкай згодны,
І быў мне ясны цэлы свет.

І калі ў возера спускаўся
На ноч чырвоны сонца-шар,
Глядзеў на хвалі я ў чаканні,
Што загатуюцца, як вар.

Ішлі гады.
 І я выходзіў
З тае дзіцячай прастаты,
І раскрываліся мне тайны,
Нібы з пупышак тых лісты.

І хоць таемна нада мною
Яшчэ шмат зорак мігацяць,
Я мог бы шмат чаго сягоння
Сваёй бабулі расказаць.

1968 г.

* * *

Мы змалку крыўдзімся нямала, —
Дзе праўда вечная была,
Што нас прырода ашукала,
Ніякіх крылляў не дала.

Бязмежна неба па-над намі,
А ты трымайся за зямлю.
І пазайздросціцца часамі
І страказе, і матылю.

І галубу, і белай чайцы...
Хто ж можа сокала дагнаць?
А жаўра... Дзе ён? Адшукайце —
Звініць, самога не відаць.

Ляціць арол паважна, смела,
І пікі гор прад ім ніжэй...
Адно нас цешаць, што ўзляцелі
Мы думак крыллямі вышэй.

1968 г.

* * *

Пад вераснёўскімі лістамі
Твае згубіліся сляды.
Тысячагоднімі пяскамі
Пазасыпаны гарады.

Што ў іх было?
Людзей, адзенне —
Мне ўсё б хацелася пазнаць,
Але, прызнаюся, не меней —
Твой след сягоння адшукаць.

1968 г.

* * *

Свайго ты слова не стрымала
І знікла ў цемрадзі сама,
Ну што ж, і сэрца адпалала,
І нават распачы няма.

Не затрымаць жаданай хвілі,
Усё не вечна на зямлі,
Я быў такім, якога снілі,
На змену іншыя прыйшлі.

Я знаю, час прыйшоў схіліцца
Да вечаровага цяпла,
Хоць ты нязменна будзеш сніцца —
Такой, як некалі была.

1968 г.

* * *

А час імклівы недарэчы.
Дзе сёння ты? У якім кутку?
Не шмат зязюля на сустрэчах .
Падаравала нам: «Ку-ку!..»

Прамчала ластаўкаю лета,
Шукаю квецені дарма,
І ты сама, нібы ракета,
Мільгнула, знікла і няма...

1968 г.

ПРЫЯЗДЖАЙ

Хоць на картах усіх вельмі слаба азначана,
Яна ў сэрцы маім і заўсёды п'яе...
Прыязджай, паглядзі, што за тая Вушаччына,
Што спакою ніколі мне ў жыцці не дае.

Прыязджай! Між лясоў будзеш ты журавінкаю,
Ад смалістых вятроў станеш ты весялей.
Я цябе павяду той адзінай сцяжынкаю,
Што ўплятаецца ў лес, што за мора шырэй.

Ах, якія штогод і вясна там і лецечка,
Што ні гай, што ні куст — салаўіны дамок,
Прыязджай, паглядзі, як жа скача там рэчачка
З крамянёнка-камянёнка на другі камянёк.

Ад духмяных лугоў ты ажно захістаешся,
Ты такога ніколі не пазнаеш віна.
Прыязджай! І тады ты са мной праканаешся —
Ад зямлі там да кожнае зоркі струна.

А дзяўчаты, хлапцы ўсе з якою там ласкаю,
Здасца часам — такіх ў свеце болей няма.
Прыязджай! Паглядзі, гэта ўсё партызанскія,
Што мне болей казаць. Ты пабачыш сама!

1968 г.

* * *

Прамчаліся дні, адшугалі,
Звароту ў былое няма.
Другімі з табою мы сталі,
Якімі, ты бачыш сама.

Здаецца — ранейшае неба,
Запал жа у грудзях не той,
Мне многа сягоння не трэба,
Хоць дзень ды пабыць бы з табой.

Не трэба такіх абяцанкаў,
Юнацкіх не звернем мы дзён,—
А слова ласкавае ўранку,
Ласкавае слова на сон.

1968 г.

* * *

Я чую жарти, бачу ўсмішкі,
Ну што ж, вядома — што каму.
А я хаджу па даўніх сцежках,
Нібы па сэрцу па свайму.

Дзе вы, што лісцем пазляталі
Ў суровых, восеньскіх вятрах,
З якімі некалі спявалі,
Выходзячы ў далёкі шлях?

І стала сумна мне, маркотна,
Каб ты была, магла б пачуць,
Як тут аб часе беззваротным
Слупы вусатыя гудуць.

1968 г.

ПАЭМЫ

ГОЛАС СЭРЦА

Памяці маці маёй

I

Думаў я, пройдуць зімы і вёсны,
Сціхне ў грудзях маіх боль невыносны,

Сэрца забудзе часіну цяжкую...
Боль не сціхае. Маўчаць не магу я!

Я ўсхваляваны, узрушаны й сёння.
Маці, адна ты, а вас жа мільёны.

Зніклі вы ўсе ў непраглядныя ночы...
Помню, хадзіў я увосень аднойчы,

Поўнымі гора, пакуты вачыма
Клікаў цябе між дратоў Асвятцама.

Толькі вятры мне адказвалі гулам,
Як ні гукаў я,— ты не пачула.

Шыбы ў бараках былі ледзянымі,
Мулкія нары стаялі пустымі.

Глянуў я ў карцэр — таксама нікога.
Дыхала стынню з цэменту падлога.

Нават наручнікі моўчкі ляжалі,
Быццам па целе людскім сумавалі.

Маці! I тут табе быць давялося,
Колькі тваёй тут крыві пралілося.

Знаю, ў жалезе былі твае рукі —
І гэта і гэта не ўсе яшчэ мукі...

Хай бы лепш сэрца не чула, не знала,
Што мне адна паланянка сказала.

Ціхай, знявечанай і ледзяною
З часу таго ты стаіш прада мною,

З болем, што сэрца маё не пазбудзе,
З нумарам, што прапаліў мае грудзі.

Ўзімку, як снежныя ветры кружылі,
Каты тваю галаву агалілі

І на прамерзлы, лядовы дзядзінец
Вывелі босай ў сарочцы адзінай.

Падала. Білі раз'юшана боты.
А знепрытомнела — пала, а потым...

Шмат валасоў я жаночых пабачыў,
Горы ўзвышаліся іх, не іначай —

Светлыя, чорныя і агнявыя,
Цьмяныя, з попелам, часта сівыя,

Былі, што й колеру нельга адзначыць,
Былі, што лянок пяшчотны, дзіцячы...

Маці, тваю там няшчасную долю
Бачыў, цябе ж знайсці я не здолеў.

Што між барханаў пустэльні пясчынкі,
Ты ў такім моры не больш, як слязінка.

Там жа плач матак сабраны са свету...
Як жа забыліся хутка пра гэта!

Шмат каму мусіць яно прыгадацца,
Як з валасоў тых рабілі матрацы.

Дзе ж яны, што карысталіся імі?
Многія ходзяць сягоння жывымі.

Як жа яны, крыважэрныя, спалі,
Спалі на слёзах людскіх, як на хвалях?

Выйшаў. Ад болю пачаў я хістацца,
Чорныя коміны ўбачыў на пляцы,

Быццам што чорныя здані якія,
Памочнікі катаў, каты нямыя.

Колькі крыві на іх з дымам асела,
Колькі жыцця цераз іх праляцела...

Колькі вачэй, і сястрыных і братніх,
На іх паглядала у час свой астатні.

Ведалі, пэўна, старыя, малыя —
Шлях свой праз чорныя коміны тыя.

Выгляд іх чорны звяроў не трывожыў.
Думка жывых пагадзіцца не можа.

Тады, як у печях людзі каналі,
Гралі аркестры і каты скакалі,

Ведзьмы ў спадніцах дарылі ім ласкі,
Бразгалі чаркі, кубкі з шампанскім,

І ў задаволенні рэдкасным балем
Рот да вушэй раздзіралі там «хайлем».

Зноў падступаю да комінаў грозна...
Ды з нежывымі спрачацца няможна.

Дык як жа знайсці нам катаў на свеце,
Тых, што скакалі ля вогнішчаў смерці?

Сэрца ахутала болем трывога.
Маці гукаў я... Нідзе і нікога...

Многа хадзіў я там па сцяжынках,
Можа, з'яўлялася ты мне пылінкай,

Што майго вока кранулася, тою,
Той, на якую азваўся слязою.

Можа, дзе там, на зарослых палетках,
Ты на мяне узірлася кветкай,

Кветкай, што быццам слязой налілася,
Тою, што з сэрца твайго узнялася.

Маці! Я з болем глядзеў на палетак,
Колькі вас, колькі загубленых кветак,

Колькі дзе згінула вас, невядома,
Колькі дагэтуль чакаюць вас дома.

II

Я ж і дагэтуль спакою не маю,
Часта я, часта дамоў наязджаю.

Сэрцам хаваю адну спадзяванку:
Можа, сустрэнеш, як раней, на ганку,

Скажаш: — Як ты без мяне там гаруеш?
І са слязой, як заўжды, пацалуеш.

Досыць мне ростані, родная, досыць.
Што ты загінула, — можа, здалося.

Сенцы адчыніш, паклічаш у хату.
Можа, й не быў я ў тым месцы
праклятым,

Дзе ты збылася ў пакуце пякельнай...
А каля печы зазвоніш патэльняй

Ды за сталом, за абрусам бялюткім,
Будзеш расказаць навіны ціхутка.

Лягу з дарогі, а ты пры мне сядзеш,
Сядзеш, маю галаву ты пагладзіш,

Скажаш: — Які ж ты, які ж ты
сівенькі... —

А я прыгадаю, як быў шчэ маленькім,

Нашу старую, нізенькую хатку,
Ранне, калі ты пякла нам аладкі,

Полудзень з поліўкай, з кашаю ячною,
Потым вячэру з бульбай смачною,

Казку, якая дагэтуль мне сніцца...
Не, мне ніколі таго не забыцца,

Як ты спявала, як прала, як жала,
Як шыла кашульку, як вышывала,

Як пахлі рукі твае лебядою,
І хлебам жытнёвым, і сырадоем...

Як яны нас абдымалі і грэлі,
Як твае вочы ласкава глядзелі...

Маці, прыехаў, цябе я гукаю.
Ты ж не выходзіш, бо ява такая,

Што сілы няма яе перайначыць.
Ніколі цябе я больш не пабачу.

Віхуры вайны даўно адшугалі,
У тых, хто вярнуўся, хаты пасталі.

На месцы ж даўнейшай нашай хаціны
Толькі зарослы падмурак адзіны,

Ды поблізу ганка сінім аблокам
Бэзавы куст высокі, шырокі,

Здаецца, ўзляціць, уздымаючы крылы...
Гэта яго ты без нас пасадзіла.

Ён уцалеў ад навалы-паж. ру.
Вярнуўся і я. А ты ж — толькі ў марах.

Мне бэзавы куст як быццам гаворыць,
Як ты тут жыла у бядоце, у горы,

Як на світанні ўранку ўставала,
На ўсход паглядала, нас ты чакала,

А мы былі дзесьці ў полымі бою.
Ты ж заставалася ў хаце адною.

Боязна ў час той ў спусцеўшае хаце,
Хто ж табе, маці, памог у няшчасці?

Не, не заціх твой у сполаху ганак,
Сталі сынамі ў цябе партызаны.

Хай ты пісанага слова не знала,—
Чыстую праўду ты сэрцам чытала,

Ты з партызанамі, з чорнай аблогі
Разам шукала да волі дарогі...

Стрэў брыгадзіра я, дзядзьку Ісая,
Ён аб тых днях, пра цябе ўспамінае.

Ў шэрае світцы — простым мундзіры
Быў брыгадзір наш тады камандзірам.

Быў яго дом пад сасной і пад грабам,
Не раз і ў цябе ён спыняўся са штабам.

Не раз ты шаптала ім пры лучынцы,
Як лютавалі ў акрузе чужынцы,

Абвязвала раны белай хусцінкай,
Дзялілася з імі хлеба скарынкай.

Зваў жа Ісай цябе мацяю добрай,
Быў жа Ісай камандзірам харобрым.

Дзе ні пакажацца,— ў трасцу кідала,
Ад радавога да генерала.

Дзе ён з арламі сваімі спыняўся —
Волі агенчык да неба ўздымаўся.

Вёскамі, сёламі, ўсімі шляхамі
Ўспыхвала помста увысь аганькамі,

Чырванню над небасхілам лілася,
Покуль ў суцэльны пажар не сышлася,

Покуль не звездаў пракляты чужынец,
Што спапялець яму ў гэтай краіне.

Маці! А з нашае роднае хаты
Іскраю яркай, маленькай была ты,

Іскрай, што родным, як светач, свяціла,
Іскрай, што набрыдзь-чужынцаў паліла,

Што прывяла акупантаў да скону...
І ты ёй была, адной між мільёнаў.

Маці, мінулі пакутныя ночы,
З тым, што няма вас, мірыцца не хочам.

Толькі адно супакойвае ў жалі,
Што нездарма вы жыццё аддавалі.

Каб ты магла як узняцца з пылінкі
І каб з'явілася хоць на часінку —

Ўбачыла б край свой у яркім цвіценні,
Ўбачыла б новыя ты пакаленні.

Сонечны ранак над хатамі грае.
Ты б не пазнала сягоння Ісая —

У брыгадзіра няма аўтамата,
Качак гадуе Ісай, куранятаў...

Гэтая праца Ісаю так любя,
Кожнаму ледзь не цалуе ён дзюбу.

Каб жа на нашу зямлю не напалі,
Ягонья б рукі зброі не зналі.

Катаў не знішчыш рукамі пустымі.
Шкода вас, родных, загубленых імі.

І маці мне кажа, так мне здалося:
— Досыць па нас вы паплакалі, досыць.

Шануйце, пільнуйце, што збудавалі,
Каб болей пакутаў людзі не зналі.

Словы яе ўсхвалявалі глыбока,
Думка мая сіганула далёка.

Што гэта? Фюрэра дух апантаны?
Зноўку вайсковыя б'юць барабаны.

Зноўку на пляцы за ротаю рота,
Тупат і грукат ад кованых ботаў.

Трубяць фанфары і б'юць барабаны,
Чорная свастыка зноўку ў пашане,

Цягнецца к горлу людзей прагавіта,
Хай сабе сцягам інакшым прыкрыта.

Выпаўзлі з нораў «героі» былыя,
Крык звар'яцелы напоўніў піўныя,

Прагна яны паглядаюць да ўсходу,
Фюрэра славяць, завуць у паходы,

Прагнуць крыві іх драпежныя рукі,
Мала, напэўна, было ім навукі.

Кружаць галовы ім збродныя мары,
Іх не кранаюць мільёны ахвяраў,

Іх не ўстрывожыла, не засмуціла,
Што за плячамі магілы, магілы...

Кожны з іх любіць толькі самога,
За чалавека не лічыць другога.

Канцлер на розум не вельмі, ды ўпарты,
Ён папярэдняга канцлера варты.

Канцлеру даўняй вялікасці шкода,
Кліча салдатаў за Нэйсэ і Одэр.

Зноўку бароны висоўваюць шыі,
Сняцца ім, сняцца палацы былыя,

Сняцца ім замкі, дзе вежы з арламі,
Сняцца маёнткі з былымі рабамі.

Хочацца светам валодаць сягоння.
Б'юць барабаны вайсковыя ў Боне,

Мчаць па шляхах ашалелыя танкі,
Цешацца гэтым цыбатыя янкі,

Шлюць самалёты для практыкі лётнай,
Шлюць і ракеты з начынкай смяротнай.

Прагнуць ракеты людское загубы,
Хіжа свае панацэльвалі дзюбы,

Злосна гарматы наставілі жэрлы,
Толькі пусціце, — усё б яны зжэрлі.

Крывавай, крывавай прагнуць работы
Іх мінамёты, іх кулямёты...

Так нечакана успыхваюць войны.
Людзі! Не можам глядзець мы спакойна.

Бачыце, як ланцугі вам куюцца,
Помніце Фучыка: «Пільнымі будзьце!»

Многім з бядой давалося сустрэцца,
Грукае кожнаму попел у сэрца.

Ці мала, ці мала на горкай дарозе
Мы рассыпалі крываваыя слёзы?

Помніце, як захлыналіся ў дыме,
Помніце, як засыпалі жывымі?

Могучь забыцца адны толькі здрайцы,
Як з-пад зямлі шавяліліся пальцы,

Як кулакі яны моцна сціскалі,
Што за наказы яны нам давалі?

Чуеце — вораг узняўся, адужаў,
Ён не збіраецца несці вам ружы.

Яго падбіваюць, хціва смяюцца.
Помніце, людзі, — пільнымі будзьце!

Хто яму значыць дарогу такую?
Сэрца — у гневе, маўчаць не магу я!

III

Шмат наблукаў я, паездзіў па свеце,
Многа ў жыцці я пабачыў і стрэціў.

Быў я, дзе сонца пячэ уладарна,
Быў я аднойчы за кругам палярным,

Быў, дзе красуюцца пальмы, платаны,
Быў я далёка па-за акіянам.

Знаю, што гэта адкрыццём не будзе —
Вайны не жадаюць простыя людзі.

Маглі б спаць спакойна дзеці малыя,
Бяда, што пануюць людзі другія,

Тыя, што кроплі не зведалі гора,
Седзячы недзе далёка за морам.

З рэчкі, што кроўю цякла налітая,
Ім ручаінка плыла залатая.

Іх не змушае вайна хвалявацца
Болей, чым кроў на парэзаным пальцы.

Войны ім — толькі карысная справа,
Толькі нажыва і толькі забава.

Покуль жа будзе такі хоць адзіны,
Людзі сусвету маўчаць не павінны.

Яго б адвучыць ад намеру дурнога,
Ўсім напаказ вадзіць бы такога,

Дзе жахаў былога руіны відны,
З дашчэчкай на грудзях, што хоча
Вайны.

Людзі! Ёсць многа, што прагнуць
Нельга сягоння сядзець у спакоі,
разбою,

Нельга казаць так: «Абыдзецца неяк»,
Покуль ракеты не ўзнямуцца з рэк...

Так памыліцца да гібелі можна,
Войкнеце потым, ды будзе запозна.

Што ж мяне гэтак хвалюе сягоння?
Прыгожы Патомак у Вашынгтоне

Хвалі зялёныя ціха гайдае.
Помнік Лінкольну на іх паглядае,

Ён над Патомакам ўзняўся удала.
Што ж на другім яго беразе стала?

Што за будынак, суровы па модзе?
Людзі імкнуцца яго абыходзіць.

Вось ён і ёсць, дзе рыхтуюцца войны,
Дарма, што гучна завуць Пентагонам.

На Арлінгтон¹ узіраецца пільна —
Бог там яго пад плітою магільнай.

Ён, праўда, на шчасце, не зварухнецца,
Богам ягоным — Далес завецца.

Бога такога не пусцяць да раю!
Не, Пентагон — не Амерыка, знаю.

І сэрца маё ніяк не забудзе —
Ёсць у Амерыцы добрыя людзі,

Тыя, што ў працы цяжкой на заводзе,
Тыя, што трактар палеткамі водзяць,

¹ Арлінгтон — могільнік для прывілеяваных у Вашынгтоне.

Тыя, што сеюць разумнае слова,
Што ў кабінетах сядзяць навуковых,

Тыя, што працы адданыя шчыра
І так, як і мы, дбаюць аб міры.

А ёсць, што завём мы зграяй ліхою,
Што пагражаюць знішчальнай вайною.

Яны не слабыя, хай іх і мала,
Яны мільянеры і генералы.

Што ж іх так цягне, так цягне да бою?
Грошы і зброя, грошы і зброя.

Грошы заўжды павялічваюць зброю —
Растуць генералы — далараў героі,

Зброя заўжды павялічвае грошы —
Грабуць мільянеры золата коўшам.

Бомбы не нішчылі іхнія хаты,
Каты не стрыглі сяцёр іх і матак,

Не гналі да печы з іх вязняў панурых
І не рабілі пальчатак са скуры.

Калі ж каму сёння хочацца бою,
Людзі, параім зрабіць ім такое —

Усім, хто да бойкі вельмі імкнецца,
Даць дзесьці выспу пустэльную ў свеце.

Даць ім пячоры, даць сутарэнні,
Даць ім у рукі дубіны й каменні,

Хай, не зважаючы рангаў і звання,
Б'юцца ў ахвоту ад рання да рання,

Адзін па другому і ў злосці і ў поце
Хай там малоцяць, хай там малоцяць...

Тым, што абрыдне вось так
забаўляцца,
Можна параіць заняцца і працай.

Ды гэта лятункі, нязбытныя мары...
Бяздзейнасці нам не даруюць ахвяры.

Прэч абыякавасць! Зрабіць мусім самі.
Кажуць, што кропля пакрышыць
і камень,

Мы паяднаемся — моц узрастае,
Мы — гэта камень, іх — кропля малая.

Калі ж гэта кропля атрутай нальецца,
Каменю кроплю знішчаць давядзецца.

Трэба адрэзаць дарогу для войнаў,
Каб чалавецтва магло жыць спакойна.

IV

Нішчыць нікому не дадзена права.
Людзі, а колькі у нас яшчэ справы,

Справы, каб гора не ведалі людзі,
Справы, каб гора не крatala грудзі.

Калі мы наперад думкай ляцелі,
Калі за вякі мы паразумнелі

І на зямлі ёсць куточкі ўжо раю,
Калі мы на Месяц пэўна сігаем,

Калі, як жывыя, птушкі-ракеты
Лятуць над усёю нашай планетай,

Калі так узняўся спрыт чалавечы, —
Чаму б не дадумаць простае рэчы,

Каб сэрцы не пазбаўляліся жалю,
Адзін каб другога не забівалі.

Трэба з вар'яцтва такога нам выйсці:
Клыкі ў зверыны і вострыя кіпці.

А колькі атруты, згубы і здзекаў,
Колькі надумана на чалавека?

Досыць нам войнаў, пакутаў і смерці,
Давайце лепш глянем,
што робіцца ў свеце.

Многа балотаў, пустэльнаў бязводных,
Многа без вопратак,
многа галодных.

Колькі без лекаў пакутліва стогне,
Колькі не маюць павязкі на сцэгны,

Колькім цвіка нат няма на патрэбу,
А колькім страхою — адзінае неба.

Многа нямытых, у брудзе, у гною,
Многа працуе — дзіцё за спіною.

Многа, што радасці ў свеце не знаюць,
Так і не зведаўшы шчасця, канаюць.

Скрозь па зямлі, на розных дарогах
Ёсць іх, на гора, яшчэ вельмі многа.

Мы мусім даць раду сваімі рукамі,
Калі ў нашых грудзях сэрца, не камень.

Давайце збудуем добрыя хаты
Заместа ракет, заместа гарматаў,

Давайце ж бальніцы, школы памножым
Заместа знішчальнікаў і бамбавозаў.

Хопіць работы адважным і смелым,
Хопіць для чорных, жоўтых і белых!

Будзем падмуркі і цэглу мы класці,
Каб на зямлі людзі зведалі шчасце.

Лепей на кветку ўглядацца малую,
Чым на гармату найболей цяжкую.

Лепш самалётам нам лётаць у госці.
Чымся знішчаць дзесь жывога кагосьці.

Хай над забойцамі віснуць праклёны...
Маці! Адна ты, адна між мільёнаў.

Чорныя коміны вас пахавалі,
Мы ж вас дадому заўсёды чакалі.

Вы гадавалі, вучылі на тое,
Каб мы заўсёды любілі жывое.

Маці! Каб глянуць магла ты вачыма,
Каб жа ты знала, што ў нас на Радзіме!

Збожжа ўздываецца быццам гарою,
Пчолы на дрэвах за роямі роі,

З возерам рэчка, здаецца, гамоніць,
Жаўра на небе шархоткамі звоніць,

Шэпат вішнёвы пры кожнае хаце,
Кветак вачыма глядзяць сенажаці.

Бусел клякоча, сказаць нешта хоча,
Трактар узбуджана дзесьці грукоча,

І адгукаецца з новай запруды
Станцыя роўным, размераным гудам.

Дапытна глядзяць дзяцей вачаняты,
Большае ў гнёздах малых птушанятаў,

А на ўзышоўшых нядаўна дубочках
Быццам хто выказаў спрытна лісточкі.

Цераз палеткі, лясы і разлогі
Ва ўсе канцы свету леглі дарогі.

Дзе ж я ні ездзіў, а ездзіў багата,
Бліжай дарога да роднае хаты.

Вольна ў нас дыхаюць вольныя грудзі.
Маці! Пакутных мы вас не забудзем,

Помнілі ў горы і ў радасці помнім —
Помнік на ўзгорку ля вёскі сягоння.

З каменю нашага ён збудаваны,
Там стаяце на ім вы, партызаны.

Сцяг на тым помніку горда лунае,
На ім камандзір, як быццам Ісая.

Побач, нацэліўшы ўдаль аўтаматы,
Нашыя хлопцы і нашы дзяўчаты.

Маці. І ты там хусцінку ўздымаеш,
Быццам адтуль на мяне паглядаеш.

Погляд вачэй тваіх добра вядомы,
Ты заклікаеш з дарогі дадому.

Маці! Мы кажам, былыя салдаты, —
Ворага болей не пусцім да хаты.

Сёння імкнёмся насустрач мы зорам,
Сёння не стрэльбамі ў свеце гаворым,

З сэрцамі сэрцы ўзнімаюць размовы.
Сёння магутныя нашыя словы

Скрозь над зямлёю праменнямі

— Мір ва ўсім свеце! Мір ва ўсім свеце!
свецяць:

1960 г.

НАШ МУЗЕЙ

I

З кніжак ведаем мы, дзеці,
Што, дзе ў свеце навакол.
Шмат прыгожага на свеце,
Многа ўсякіх вёсак, сёл.

Кажуць, ёсць краіны-цуды,
Дзе няма зусім зімы.
Мы ж не рвёмся анікуды,
Любім свой куточак мы.

Поле з нашым жытнім хлебам,
Кветкі росныя ў лугах,
Бор высокі, аж пад неба,
Між гаёў бясконцы шлях,

Сад, што ўвесь п'яе, здаецца,
Рэчку сінюю, як шкло,
Тую станцыю на рэчцы,
Што ўначы дае святло.

Млын на ўзгорачку крылаты,
Клуб, дзе скачуць да зары,
Паміж вішань нашы хаты,
Нашу школу на гары.

Кожны дзень, як сонца ўсходзіць,
Ад сямі пачаўшы год,
Да яе штодня прыходзіць
Найвясёлы наш народ.

Многа нас у ёй сабрана.
Мы гудзім, нібы чмялі.
Што ж, мы вучымся старанна
І дурэем, як калі.

Мы бяжым у школу з дому,
Колькі там таварышоў!
Толькі ў кожнага, вядома,
Ёсць найлепшыя з сяброў,

Што не сварацца ніколі.
Дысцыпліна ў нас свая.
Мы сябруем: Янка, Толік
І Сымон Шавелька — я.

Кожны дужы і харобры:
Мы ж належым да мужчын.
І настаўнік знае добра,
Што нас трое, як адзін.

Пішам мы практыкаванні
Паасобку, кожны сам,
Ды важнейшыя заданні
Даручаюць тром сябрам.

Вось і ў гэты раз нікому
Не даверыў важных спраў,
А ўзначаліць зборку лому
Нам настаўнік загадаў.

— Згода?.. — ён спытаўся.

— Згода! —

І пайшлі мы лом збіраць.
А што выйшла за прыгода,
Мы вам хочам расказаць.

Хоць мінула дня палова,
Больш было гадзін за тры,
Ды вялікі ж дзень вясновы, —
Абышлі мы ўсе двары.

Пазбіралі, што знайшлося:
Хто цягнуў абломкі кос,
Хто парваную атосу
Да агульнай кучы нёс.

Хтось прынёс кацёл дзіравы,
Хтосьці — гайку, шваранок,

Хтосьці серп валок іржавы,
А хто — збіты малаток.

Куча лому вырастала,
Ледзь рукой маглі дастаць.
Толькі нам здалося — мала,
Мы рашылі больш шукаць.

«Але дзе ж узяць, — гадалі, —
Абышлі ўсе сто двароў».
Скрозь няма, засумавалі.
Падказаў адзін з дзядзькоў:

— Вы працуеце старанна,
Дык не вешаць галавы —
Вунь была дзе кузня ў пана,
Пашукайце добра вы.

Зноў з лам'я, з кустоў і хлуду
Хто што мог — то й здабываў.
Трактар верным, роўным гудам
На гародзе ракатаў.

Лом па якасці найгоршы,
Ды расце, як вежа, ў нас.
Трактарыст, свой круг абвёўшы,
Паглядаў на нас штораз.

Колькі ён вакол кружыўся,
Не зважалі мы тады,
Толькі бачым, супыніўся:
Гэй, хлапцы, — гукнуў, — сюды!..

— Вось для вас мая найдзёнка,
Не зламаў я ледзьве плуг... —
Падыходзім. З баразёнкі
Падае ён нам ланцуг.

Будзе метраў пяць прыблізна, —
Можа, нават больш таго, —
І з ашыйнікам вялізным,
Невядома для чаго.

— Вось вы, школьнікі, й пазнайце,
Што навязвалі такім?
Стойце, хлопцы! Пачакайце,
Што ж за літары на ім?

Ён саскроб іржу са сталі,
Нас прыгледзеца заве —
З-пад іржы вачам паўсталі
Дзве лацініцы: «WW».

Трактарыст нахмурыў бровы,
Ды сказаў нарэшце ён:
— Стойце! Маю прапанову,
Можа, знае дзед Антон?

Паспрабуем распытацца
Мы пра даўнія гады.
Хоць Антону год сто дваццаць,
Але памяць — хоць куды!

І праз нейкую хвіліну
Мы былі ўжо на двары,
Дзе на прызбе ля хаціны
Дзед сядзеў стары-стары.

Трактарыст ланцуг даў дзеду
І даводзіць усяляк:
— Можа, ты, дзядуля, ведаў,
Што за рэч і што за знак?

Дзед ланцуг трымае ўважна:
— Ох, цямненька мне, цямне...
О-хо-хо!.. І ўспомніць страшна...
Гэта рэч знаёма мне.

Нагадаў ланцуг мне згадку,
Страх бярэ, як пагляджу...
Толькі лепей па парадку.
Дык, сядайце, раскажу!

«Што было — сплыло з гадамі,
Адышло за сіні бор.
Тут, дзе мы сягоння з вамі,
Быў калісьці панскі двор.

Пан тут з паняй жыў, з паненкай.
Ой, багатыя былі!
Землі вёскі — гэта жменька
Да ўсяе яго зямлі...

Поля-поля, сенажаці,
А што лесу ўжо таго —
Вёрст не меней як на дваццаць,
А ўсё панскае, яго.

Колькі статкаў меў жывёлы,
А добра таго, добра...
Не было ні ў кога болей,
Можа, нават і ў цара.

А палацы, ды якія,
Не, не бачыў я святлей...
Вунь, дзе ліпы ў рад старыя,
Быў пад'езд яго даўней.

Там быў ток і збожжа горы,
Побач — парнікі са шкла,
Там вунь свіран, там аборы,
Кузня ж блізка тут была.

А сабакі, ну й сабакі!..
Як каторы загрыміць,
Толькі глянеш, — з пераляку
Ледзь душа не адляціць.

Ну а пан, што кадзя тая,
Твар, што цэбар, да душы.
Як спадлоб'я пазірае,
То не вочы, а нажы.

Піў і еў ён днём і ноччу,
Як у прорву ўсё ішло...
А было ў яго рабочых...
Колькі тут людзей жыло!

Ён гуляць — адну знаў справу,
Балі ўсё даваў панам.
А нап'ецца, дык забаву
Прыдумляе заўжды сам.

Быў той пан як змей шалёны,
Што ён з намі не рабіў!
Я ў яго тады прыгонным
Палясоўшчыкам служыў.

Гэты лес я ўвесь пракрочыў
І чаго не сустракаў...
Вось прынёс я ў двор аднойчы,
Што ягнятка, медзвядзька.

Ды да пана шусь адразу.
— Гляньце, пане!.. Што за звер!—
Пахваліў пан. Ладна,— кажа,
Ну й гадуў яго цяпер.

Я схіліў сваю чупрыну:
— Рады пану дагаджаць...—
І пачаў з тае часіны
Медзвядзя я даглядаць.

Чым карміў? — Аўсом і мясам,
Нават мёдам частаваў.
Ён праз год такі падняўся,
Што страху аж даставаў.

Паірваў курэй ён колькі!..
А мяне, здаецца, знаў,
Не накідваўся. Ды толькі
Зверына ёсць зверына.

Як ні лашчыў, а ён дзіка
Паглядаў на лес і роў...
Помню я, быў баль вялікі,
Шмат наехала паноў.

Кожны штосьці гердаечыў,
Дзе мне ведаць, ох, цямне...
Цэлы дзень пілі, пад вечар
Пан прывёў іх да мяне.

Ды загадвае, п'яны,
Бізуном трасе страшным:

— Ну, падушайся, галгане,
З выхаванцам ты сваім!

А паны — рагоча кожны:
Дзе пабачыш цуд такі.
Ведаў я, забіць пан можа,
Адмаўляцца не з рукі.

Зняў перад панамі шапку,
І, хоць гнеў мяне паліў,
Я, падкраўшыся, ў ашлапкі
Ледзь мядзведзя абхапіў.

За спіну й мядзведзь бярэцца,
Ўсе рагочуць: — Ай-я-ей!..
Чую, як мой пан злуецца
Ды крычыць: — Мацней!.. Мацней!..

Ашукаць не меў я волі,
Ды мядзведзя за спіну,
Ціскануў крыху паболей,
А мядзведзь як ірвануў,—

Наваліўся, што гарою,
Кіпцюрамі як прагроб...
Я, заліўшыся крывёю,
Паваліўся быццам сноп.

Не магу расплюшчыць вочы,
Рады сам сабе не дам.
А паны, паны рагочуць —
Не падолеў звера хам...»

Не стрымаў наш Янка жалю:
— Столькі мелі вы пакут!
Дык чаго ж вы, дзед, маўчалі?
Падалі б на пана ў суд.

— Ох, было тады — іначай,
Мы й не зналі гэткіх дзіў.
Мой ты ўнучак, дзе ты бачыў:
Пан і правіў і судзіў.

Грышка кажа: — Як жа гэта
Дараваў ты пану, дзед?
Напісаў бы ты ў газету!
— Я не знаў тады газет.

Мы, як цёмнымі начамі,
Шмат не бачылі ў жыцці.
А пісьменнага між намі,
Каб схацеў, дык не знайсці.

Вось было жыццё якое!
Ой, губіў людзей прыгон...
Глянцьце — шрам з часіны тое, —
Зняў сарочку дзед Антон.

— Мусіць бы не бачыць свету,
Каб не змог мужыцкі дух...
Вось таго мядзведзя гэты
Праіржаўлены ланцуг.

Добра кожны з вас, з маленькіх,
Ашчасліўленым жыве.
Кат быў пан Вацлаў Вяленька,
Знайце ж літары: «WW».

Мы ўсе слухалі бяседу,
Пракліналі даўні час.
І, падзякаваўшы дзеду,
Раптам ўзняўся Толік наш.

— Мы жывём у часе новым,
Трэба ж і былое знаць.
Ёсць такая прапанова —
Рэчы гэткія збіраць!

Мы ланцуг здаваць не будзем —
Здань мінуўшчыны старой.
Каб пабачылі ўсе людзі,
Заснуем музей мы свой.

Мы яго на поўны голас
Падтрымалі як адзін,
Добра ведалі, што школа
Прыме гэты наш пачын.

Наш дырэктар Ян Пятровіч
 Кажа, выслухаўшы нас:
 — З вашай думкай адмысловай
 Згодзен. Ёсць і вольны клас.

Мы ланцуг прымацавалі
 У тым класе да сцяны
 І пад ім жа напісалі,
 Як душылі люд паны.

Ды й рашылі, што цікава
 Сабіраць, дзе б ні было,
 Каб была вядомай справа,
 Што за нашае сяло.

— Хіба толькі хлопцам можна?
 І ў дзяўчат намер ёсць свой!—
 Заявілі ўсім сур'ёзна
 Ленка з Настачкай малой.

— Вы не можаце без спрэчак,—
 Янка адказаў тады.
 — А хіба мы вам пярэчым?
 Што ж, давайце ўсе сюды! —

Разышліся мы па хатах
 З думкаю пра наш музей.
 Так паклалі мы пачатак,
 А што дзень — дык цікавей.

Хто лучнік прыносіў чорны,
 А хто крэсіва, хто трут,
 Двое хлопцаў нават жорны
 Прыкацілі ў класны кут,

Каб нас ведала паболей,
 Што там быў за млын такі,
 У якім дзяды малолі
 І ў гады вайны бацькі.

Янка, той даставіў ступу
 І расказваў, як герой,

Як таўклі калісьці крупы,
Зерне мочачы вадой.

Дзесьці лапці адшукалі,
Цэп зламаны здабылі.
Ленка з Насцяй, як казалі,
Недзе прасніцу знайшлі.

І ў дадатак верацёны
І сукала, што сукаць.
А як пралі, бабку Домну
Папрасілі расказаць.

Мы сабраліся ў нядзелю
Ў класе дружнай грамадой.
Знекуль здабыла кудзелю
Бабка к прасніцы сваёй.

Закружыла бабка хутка
У руцэ верацяно
І пайшла шаптаць ціхутка,
Як жылі даўным-даўно.

«Мы нічога не куплялі,
Не было за што купіць,
Самі пралі, самі ткалі,
Толькі б голымі не быць.

Хто, як мог, даваў так рады,
Хто, як мог, бяліў і шыў.
Нават зрэб'ю былі рады,
Кужаль — той на святы быў».

Бабка даўні час адчула,
Быццам з дзён былых прыйшла,
Нітку доўгую цягнула,
Доўга гутарку вяла,—

Як дзяўчаты і жанчыны,
Калі снег бяліў палі,
У адну даўней хаціну
Ўсе на попрадкі ішлі.

Разам лепей, чымся розна,
Праца больш спарней была.
Пралі ноччу позна-позна,
Часта нават да святла.

«А было, што й жартавалі
І дурэлі — й не кажы!
Хоць і горка, а спявалі,
І спявалі ад душы.

Праз усё сяло ляцелі
Нашы песні, што ганцы,
І было, перад нядзелай
Сабіраліся хлапцы.

Разам мы скакалі ўдала,
Забаўляліся не раз.
Ды было і слёз нямала.
Вось паслухайце мой сказ.

Слаўныя былі дзяўчаткі,
Проста люба паглядзець,
Ды такое, як Агатка,
Не было вакол нідзе.

З русай, доўгаю касою,
А танюткі, гнуткі стан.
Хлопцы бегалі за ёю,
А найбольш за ўсіх — Сцяпан.

Быў ён статны і прыгожы, —
Як такога не любіць!
Думалі мы ўсе, што, можа,
Разам суджана ім быць,

Што паскачам на вяселлі,
Так упэўнены былі...
Толькі людзі, як хацелі,
Жыць калісьці не маглі.

Хочаш лепшага, — час горшы
І насунеца якраз.
Падышоў з маёнтка лоўшы
Раз на попрадкі да нас.

Лоўшы быў стары, гарбаты,
Ды йшчэ злосны да таго,
І на ліханька Агата
Пала ў вока да яго.

Ён часцей, часцей прыходзіў
Больш за ўсіх пачаў сядзець,
А пасля прыстаў ды й годзе,
Каб ішла з ім пад вянец.

Што пярун той нечаканы,
Нашы попрадкі разнёс.
Агарнула злосць Сцяпана,
Не стрымаць Агаце слёз.

За Агатай лоўшы следам.
Пагражаў, чым толькі мог:
— Ты не хочаш, дык жа ведай,
Пойдзе бацька у астрог.

Лоўшы ў пана — у гуморы,
Што хацеў, дык і рабіў,
А Агацін бацька хворы
Пану грошы вінен быў...»

Ленка кажа: — Вось дык дзіўна,
Пана здолець не змаглі.
Хай бы ўсе як ёсць жанчыны
Грозна голас узнялі.

«Дзеткі, скажуць вам і ў школе, —
Нам гаворыць бабка зноў, —
Наш даўней жаночы голас
Далей печы не ішоў.

Пан пісаў тады законы,
Не зважалі на сялян,
Хай і не было прыгону,
Ды ўсё роўна правіў пан.

Як прыстрашыў ён турмою,
Бацька дзеўчыны і здаў,

Паў ён вобзем прад дачкою...
І Агату лоўшы ўзяў.

А Сцяпан у хваляванні
Непрытомным ледзь не стаў,
Плакаў па свайму каханню,
Плакаў і не дараваў.

Неяк зімняй, цёмнай ноччу
Доўга хлопец цікаваў.
Збіў ён лоўшага аднойчы,
Ледзьве лоўшы ачуняў.

А Сцяпана больш не стала,
Закавалі ў кандалы...
Шмат Агата гаравала,
Слёзы ведалі адны.

Не магла ні піць, ні есці
Ад згрызоты ад тае
І загінула нарэшце...
Гэта ж прасніца — яе...»

Паглядзелі на дзяўчат мы,
А іх вочы, што ў расе.
І за прасніцай Агату
Быццам бачылі мы ўсе.

Ды й заўсёды будзем помніць
Аб часіне змрочнай той,
Што сказала бабка Домна
Нам у гутарцы сваёй.

III

Наш музей, чым далей, болей
Пашыраўся, добра рос.
У музей аднойчы Толік
Шапку бацькаву прынёс.

Бацька ў Гвардыі Чырвонай
Ў дні Кастрычніка служыў,
Шапку з зоркаю чырвонай
Гэту самую насіў.

Мы ўсе зорку разглядаем,
Стаўшы ў найшчылнейшы круг.
Зорка, як цяпер, такая,
Ды замест сярпа быў плуг.

Людзі з зоркаю такою
Ашчаслівілі сяло,—
Шапку з зоркаю героя
Палажылі мы пад шкло.

Толік так прыстаў да бацькі:
— Дай што больш з часінаў тых.—
Той шукаў. Знайшоў знянацку
Нумар «Правды», «Бедноты».

Кожны з нас у захапленні
Іх па многа раз чытаў,
І на нас з газеты Ленін
Так сардэчна паглядаў.

З бацькі Толіка мы потым
Здымак на ўвесь рост знялі,
Для ягонага мы фота
Месца добрае знайшлі.

Ён жа нас аднойчы стрэціў
Ды і кажа нам усім:
— Ну, раз так, дык вам я, дзеці,
Раскажу аб тым, аб сім.

«У Кастрычнік бурны воля
І да нас сюды прыйшла,—
Гаварыў нам бацька Толі,
Ведучы ў канец сяла.—

Помню кліч я, як сягоння:
— Бараніце волю лепш!—
І да Гвардыі Чырвонай
Сотня нас прыйшла, не менш.

Загуло, загаманіла,
Правіць распачаў камбед.
Пан, пачуўшы нашу сілу,
Ноччу ўцёк, што знік і след.

Ён уцёк, бо знаў, вядома,
Што канец прыйшоў панам.
Ну, а мы яго маёмасць
Раздавалі беднякам.

Зажылі з уладай новай,
Кожны быццам аж падрос —
Хто каня вёў, хто карову,
Хто калёсы, збожжа вёз.

Свет адкрыўся селяніну,
Кожны кут стаў ладзіць свой.
Далі лесу на хаціны,
Надзялілі ўсіх зямлёй.

І, што ў песні той п'яецца,
Зніклі гора і нуда,
Толькі б нам і жыць, здаецца,
Ды на ліханька — бяда.

Мы і з першага ўраджаю
Рады не далі снапам.
Бачым, немцы пагражаюць,
Пана зноў вяртаюць нам.

Нашай гвардыі героі
За сваю зямлю, жытло —
Узняліся ўсе са зброяй.
Толькі мала нас было.

За бядноту, за камбеды
Мы тады на смерць ішлі.
Бачыце акопы гэты,
Што ўжо хмызам зараслі?

А з-за рэчкі; вунь, з Залужжа,
Пёр на нас драпежны гад.
Тут змагаліся мы мужа
Больш як сорок год назад.

Ды няроўны былі сілы...
Многа тут ляжыць з тых дзён...
Частка з боем адступіла,
Трое ж трапіла ў палон.

Доўга каты іх збівалі,
Прыпякалі іх агнём,
А пасля ўсіх расстралялі
Вось над гэтым курганом.

Рабавалі немцаў зграі,
Усё ў Нямеччыну мялі...»
Бацьку Толік наш пытае:
— А куды ж вы адышлі?

«Адышлі на ўсход. З братамі
Потым зноў пайшлі ў паход,
Пад чырвонымі сцягамі
Вызвалялі наш народ.

Як вярнуліся, праз слёзы
Ўспомніўшы сяброў сваіх,
Пасадзілі тры бярозы
Тут над могілкамі іх.

Бачыце — у сіняй высі
Як галём яны гудуць.
Узняліся,
разрасліся,
Славу мужнасці пяюць...»

Зазнялі мы іх старанна,—
Што, як тры сястры, раслі,
І ў музеі ім з пашанай
Кут належны адвялі.

IV

Кожны з нас хадзіў з надзеяй
Даць найлепшы экспанат.
Стаў прыхільнікам музея
Піянерскі ўвесь атрад.

Абмяркоўвалі сур'ёзна,
Паказаць як лепш сяло,
Кожны думаў: а што можна,
Што б найлепей падышло?

З косці хтось прынёс іголку,
Крук — вяроўкі што вілі,
І снарадныя асколкі,
Што ля трох бяроз знайшлі.

Меркавалі ж мы пра тое,
Як уславіць свой калгас,
Каб са сцен яго героі
Углядаліся на нас.

Раз сустрэлі мы камсорга
Ды параіліся з ім.
Ён сказаў: «Што думаць доўга,
Ганцы быць у месцы тым».

Банда некалі кружыла,
Рабавала навакол,
Ганка ж першаю ўступіла
З нашай вёскі ў камсамол.

То была дзяўчына з сэрцам,
Ведаў Ганку кожны дом.
Ганка Белая ў ячэйцы
Тут была сакратаром.

Непісьменных навучала
І вучыла моладзь жыць.
Дзе яна не працавала!
Нават цяжка і злічыць.

Ганка заўжды і натхнёна
На змаганне звала ўсіх —
З кантрабандай, з самагонам,
З забабонамі старых.

У газеты шмат пісала,
Што рабілася ў жыцці,
І ў спектаклях выступала —
Лепш артысткі не знайсці.

Пра яе па ўсёй акрузе
Чуткі добрыя ішлі,
Шмат сяброў было ў Ганусі,
Але й ворагі былі.

Бо казала праўду ў вочы,
Выкрывала, хто б ні быў...
Праз акно аднойчы ўночы
Хтосьці дзеўчыну забіў.

Плакалі ўсе людзі з гора...
Наш камсорг паклікаў нас:
— Пойдзем за сяло на ўзгорак,
Пахавана там яна.

Ад магілы той далёка
Адкрываўся нам прасцяг —
І сяло, і ўсё навокал,
І палі, і кожны шлях.

Кажа нам камсорг: «Глядзецце
Вы услед маёй рукі.
Бачыце алеі, дзеці,
Што ідуць ва ўсе бакі,—

Ліпы, клёны, вербалозы?..
Вунь рабіна зацвіла!
Як ідуць яны прыгожа
Ў свет ад нашага сяла!

Роўна, бы за ротай рота,
Паміж ніў, паміж кустоў.
Гэта Ганчына работа,
Маладых яе сяброў».

Агарнула сэрца жалем.
Вось дзе прыклад у жыцці!
Мы ў камсорга запыталі:
— Дзе ж радню яе знайсці?

— Кажуць, што ў калгасе «Праца».
Там жыве пасля бяды
У дачкі малодшай маці.
Дваццаць вёрст, не менш, туды.

Мы камсорга папрасілі
Падтрымаць у школе нас,
Маці Ганчыну рашылі
Мы ў блізкі наведаць час.

І аднойчы раніцою
Мы пусціліся ў свой шлях.
А пайшло сяброў нас трое.
Шлях далёкі нам не страх.

Хоць адной жылі мы справай,
Больш ішлі як пяць гадзін,
Бо ў дарозе шмат цікавых
Сустрэкалася мясцін.

Помнік воінам-героям,
Новая праз багну гаць,
Нават возера такое,
Што і краю не відаць.

ГЭС суседнюю глядзелі,
Там глядзі хоць да цямна!
Ды пазніцца не хацелі,
Мэта ў нас была адна.

Як з паўдня пайшло ўжо брацца,
Да сяла таго дайшлі.
Мы былі ў калгасе «Праца»,
У маці Ганчынай былі.

Маці добра нас спаткала,
Пасадзіла у садку,
Са слязамі ўспамінала
Пра любімую дачку.

— Шмат лягчэй,— казала,— грудзям,
Што такія дні ідуць,
І яшчэ, што доўга ў людзях
Справы Ганчыны жывуць.

Распытала з хваляваннем
Аб жыцці свайго сяла.
Абняла на развітанне
І да куфра падвяла.

Там з маленькага прыскрынку,
З груды згорнутых газет,
Ганкі выняла хусцінку
І вядомы ўсім білет.

Той, што не збаяўся смерці,
Асвятляўшы ўсё вакол,
Што насіў на самым сэрцы
Гераічны камсамол.

І сказала Ганкі маці,
Нам аддаўшы ўсё тады:
— Трэба, дзеткі, шанаваці
Памяць гэту назаўжды!

Узнялі мы рукі ўгору,
Як па клічу: «Будзь гатоў!» —
І, шчаслівыя, без зморы,
Павярнуліся дамоў.

Рады, скарб змаглі прынесці
Для музея мы свайго.
Той білет на лепшым месцы
І хусцінка ля яго.

На хлапцоў і на дзяўчынак
Заўжды той білет глядзіць,
А чырвоная хусцінка,
Што чырвоны сцяг, гарыць.

V

Раз гаворку мы такую
Пачалі пра наш калгас.
Разам, дружна мы працуем,
А жылі даўней інакш.

А даўней у нашай вёсцы
Кожны, як дзікун той, жыў,
На сваёй вузкой палосцы
Што як мог, так і рабіў.

Не, не тое ў нас сягоння!
Разам мы, прастор вялік.
Хто ж, цікава,
добра помніць,
Як у нас калгас узнік?

Старшыні няма старога,
У сталіцы зараз ён.
Нам казалі: «Знае многа
Садавод Мікола Звон».

Што ж, як вельмі захацелі,
Дамагліся мы свайго:
Помню, неяк у нядзелю
Падышлі мы да яго.

Кожны з нас забыць не можа
Цікавейшы той паход.
Ох, і быў жа сад прыгожы
І ягоны садавод!

У траве гулі бясконца
Пчолы, нібы гусяры,
Ззялі яблыкі пад сонцам,
Што мядзяныя шары.

Грушы з грушамі цяжкімі
Быццам долу хто схіліў.
Садавод хадзіў між імі,
Як бы штосьці варажыў.

Мы яго здалёк гукнулі:
— Дзядзька Звон! Дзень добры вам!—
А ў адказ яго пачулі:
— Вы чаго тут?.. Я ж вам дам!

Але гэта жарт, не болей,
Ён дзяцей любіў да слёз.
Пасадзіў усіх за столік,
Сам жа яблыкаў прынёс.

А пасля, пачаставаўшы,
Што нам трэба, стаў пытаць.
Просьбу ж нашу дазнаўшы,
Ён пачаў апавядаць:

«Быццам і мінула мала,
А ўжо доўгія гады...
Старшынёй Максім Гукала
У калгасе быў тады.

Помню першы сход да ночы.
Ну і крык быў, што й казаць.
Хто з нас хоча, хто не хоча, —
Нас жа трэба аб'яднаць.

Бачым мы, таварыш новы
У куце сядзіць цішком.
А пасля бярэ і слова,
Чуем — кажа, ды і ладом.

Знае ўсё, хоць сам не зблізку.
Я памкнуўся распытаць —
Ён рабочы, кажуць, з Мінска,
Нам прыехаў пасабляць.

Гаварыў з такім настроем,
Што прыняў яго народ.
Стаў Гукала старшынёю,
Шмат пражыў ён з намі год.

Не ішло адразу гладка, —
То парвецца там, то там.
Знайце, з самага пачатку
Ой нялёгка было нам!

Помню добра, як сягоння, —
На паўсотню беднякоў
Назбіралі дваццаць коней
І з дзесятак мо кароў.

Пяць калёсаў прыкацілі,
Са дзве мяліцы — мяць лён,
Сох крывых гару злажылі
І гару смыкоў-барон.

Не маглі мы, скуль, дазнацца,
Каламажку хтось прыгнаў.
Гэта ўсё было багацце,
Чым калгас наш уладаў.

І насння не хапала,
Памяшкання і здавён...
Вось з чаго Максім Гукала
Пачынаў у нас разгон.

Першы год ішло паволі,
Нават ладу не было,
А пасля ўсё далей-болей —
І пайшло яно, пайшло...

Будавалі хаты, фермы,
Вылязалі мы з бяды,
Ганарымся і цяпер мы,
Працавалі як тады.

Старшыня быў пільны, дбалы,
Гаспадарка йшла на лад.
За парадаю Гукалы
Пасадзілі й гэты сад.

Як цвіце, здаецца, — замець
Альбо кружыць белы дым...
Бачыце, якая памяць
Засталася тут па ім».

Мы пытаем: «Дзе Гукала?
Раскажыце, дзядзька Звон».
«Ён вядомы, і няма ла:
Акадэмік сёння ён.

Ён калі ці спаць лажыўся,
Тут і дзень і ноч рабіў,
Працаваў шмат і вучыўся,
У завочніках хадзіў.

Шмат гадоў тут дбайна, шчыра
Прарабіў Максім у нас.
І ў навуцы тут ён вырас,
Стаў малы яму калгас.

Вывеў добрую пшаніцу,
Новы даў адменны лён,
А цяпер вось — у сталіцы,
На краіну ўсю відзён.

Гэткім людзям — гонар, слава,
Што кідаюць след жывы.

Я хвалю і вашу справу,
Што музей адкрылі вы.

Ёсць нам паказаць што свету,
Маем мы здабыткаў шмат.
Я б хацеў, каб вы пры гэтым
Не забыліся пра сад.

Гляньце, колькі дрэў са мною.
Быццам роўныя яны,
Ды вось дрэўца, хоць малое,
А яму няма цаны.

Мы яму, з далёкай далі,
Месца слаўнае знайшлі —
Сліву гэтую прыслалі
Мне з балгарскае зямлі.

Верце, кожную хвілінку
Ўспамінаю я сяброў.
Вось са слівы вам галінка
Нашай дружбы, як братоў.

Пра Максіма ж, добра раю
Расказаць, бо ён герой.
Я таксама фота маю
З ім, з часіны даўняй той.

І садоўнік той Гукалы
Даў нам здымкі, што былі.
Мы ж Гукалу напісалі,
Кніжкі к нам яго прыйшлі.

VI

Крыўдна, што мы мала зналі
Пра свой кут, пра родны дом,
Проста мы не заўважалі,
Што ў нас дзеецца кругом.

Неяк раз мы ўсе шукаем,
Чым музей папоўніць свой.
Кажа Настачка малая:
— А мой тата — не герой?..

У сяле за брыгадзіра —
Зналі мы — Арцюх Панас.
Партызанскім камандзірам
У вайну ж ён быў у нас.

Мы да Настачкі да нашай
Ды ўзнялі, вядома, шум:
— Хай ён пра вайну раскажа!
Добра, кажа, папрашу.

А праз дзень гаворыць: «Згодны,
Нават здымкаў шмат знайшоў...»
Неяк раз у дзень выходны
Брыгадзір да нас прыйшоў.

Ён расказваў: «Час крываваы
І нялёгкі быў вайной.
Ну, калі вам так цікава,
Дык давайце ўсе за мной!

Не было б для нас ратунку,
Калі б кожны не паўстаў...»
Бёў Арцюх нас да чыгункі,
Пра той час апавядаў:

«А было ж нам, дзеці, горка,
Дзе ні глянь — усюды жах...»
Гаварыў ён, ззяла зорка
Залатая на грудзях.

«Палыхалі скрозь пажары,
Злосна выбухі гулі...»
А ў яго нібы на твары
Зоркі-водбліскі раслі.

Ён расказваў вельмі шчыра
Нам пра грозныя гады:
«У атрадзе камандзірам
Быў у лесе я тады.

Там на выспе, між балота,
Мы сабраліся ў той год.
Пачалі мы ўтрох, а потым
Стала болей пяцісот.

У змаганні з немцам-катам
Наш узбройваўся атрад,
Мелі нават дзве гарматы,
А варожых стрэльбаў — шмат!

І жанчыны, нават дзеці, —
Кожны з помстаю ішоў...
А як помсцілі, глядзеце, —
Да чыгункі ён падвёў:

— Вось чыгунка на Паловы,
А вось рэчачка Сурма.
А вось мост... Дык гэта ж новы,
А таго, што быў, — няма.

Партызанскі штаб наважыў
Пытлю даць паганцам тым, —
Мост стары ўзарвалі разам
З цягніком, што йшоў па ім.

Ну й была ж тут перапалка!
Бачыце? З часіны той
Вунь ляжаць яшчэ кавалкі,
Што ад фермы маставой.

Фрыцы, як звяры, тут вылі,
Ледзь каторыя ўцяклі.
Тыя ж, тут каго пабілі,
У зямлі даўно згнілі».

Толік перабіў знянацку
Брыгадзіра й запытаў:
— А скажэце нам вы, дзядзька,
Як той мост і хто ўзарваў.

«Што ж, у тым няма сакрэту,
Толькі цяжка ўспамінаць...
Я і ведаў, што пра гэта
Будзеце ў мяне пытаць.

Быў Кастусь — хлапец удалы,
Ён не знаў, што значыць страх.
Ды яго пасля не стала.
Згінуў хлопец у баях.

Чым ўзарвалі? — Вось гасцінец,
Што атрад наш рыхтаваў».
Ён з кішэні выняў міну
І Сымону перадаў.

«З тых часоў яе хаваю,
Не магу тых дзён забыць.
Ды не бойся, то ж пустая,
У музеі ёй і быць».

Раптам хлопцы як прысталі,
Проста за рукаў траслі:
— Можа б, дзядзька, паказалі,
Дзе ж у лесе вы жылі?

«Каб зайсці й вярнуцца ўпору,
Пройдзе шэсць гадзін ці сем.
Не прыстанеце ад зморы?
Не, вы кажаце? Хадзем!»

Мы йшлі сцэжкай палявою,
Хмызам, між карчоў, гнілля
І сцяжынкаю такою,
Дзе зыбалася зямля.

Праз імшары, купавіны,
Дзе скакалі, дзе паўзлі...
Сапраўды, такой мясціны
Мы б ніколі не знайшлі —

За багнішчам вербалозным,
За асіннікам густым.
Гэта быў узгорак. Сосны
Стогадовыя на ім.

Можна там было сустрэціць
Дзе-нідзе і дуб, і граб...
І сказаў Арцюх: «Знайдзеце,
Дзе тут быў атрада штаб?»

Кожны ў розны кут падаўся,
А праз міг з усіх бакоў
Крык узбуджаны узняўся:
— Я знайшоў!.. І я знайшоў!..

«Добра, дзеці, малайцы вы, —
Хваліць нас Арцюх падрад, —
Ды, скажу я вам, — не дзіва,
Тут зямлянак было шмат.

Вось стаяла дзе слясарня,
Меддружына тут жыла,
Тут быў штаб, а тут пякарня,
Вось дзе — лазенка была.

Друкавалі тут газету,
Тут чырвоны наш куток...
Быў тады на месцы гэтым
Партызанскі гарадок».

Аб тых днях, баях жахлівых
Брыгадзір нам раскажаў,
А як скончыў, клапатліва
Адпачыць прапанаваў.

Мы агонь расклалі з голля,
Дым праклаў да неба шлях.
Хто прысеў. Папраўдзе ж, болей
Штосьці шарылі ў кустах.

Хтосьці аглядзеў зямлянку,
Хтось вады шукаць пайшоў.
Раптам крыкнуў з хмызу Янка:
— Хлопцы, каску я знайшоў!..

Каска фрыцава пакрыта
Ўся іржой за многа год,
Два разы яна прабіта
Меткай куляй навывлёт.

Больш і больш мы ўскрыкаў чулі,
Бо было й шчасліўцаў шмат, —
Хтосьці нёс ад стрэльбы рулю,
Хтось разбіты аўтамат.

Ды не даў нам разгуляцца,
Сцішыў брыгадзір Панас:
— Досыць, хлопцы, забаўляцца,
Бо ісці дадому час!

І пайшлі. Спявалі песні.
Колькі ж тых было размоў!
А каб бачылі, як неслі
Мы здабыткі ўсе дамоў!

Брыгадзіру ж далі слова
Больш цікавіцца сваім —
Наш музей раздзелам новым
Папаўняўся, ды якім!

VII

Жоўты ліст кружыў і слаўся,
Восені ішоў чарод.
Новы верасень пачаўся.
Быў у нас бацькоўскі сход.

Як правесці, меркавалі,
Што найлепей школьны час,
І, вядома, разглядалі,
Што было ў музеі ў нас.

Расхваліў жа нас, дый годзе,
Аднадушны сход увесьь.
А удзельнічаў на сходзе
І начальнік нашай ГЭС.

Ён нам кажа:
«Добра, дзеці,
Знаць пра тое, што было.
Што ж раздзел не завядзеце
З назвай «Новае сяло»?

І ўмясціць ён многа можа,
А між новага ў жыцці —
Нашай станцыі прыгожай
Вам ніяк не абысці.

Апрача святла, зрабілі
Мы палёгкі шмат рукам...»
Ён пайшоў. А мы й рашылі:
Слаўна ён параіў нам.

Працаваць мы сталі хутка,
А тым больш ў астатні час —
Фотаапарат навяюткі
Шэф падараваў якраз.

Загарэліся ў нас вочы —
Самі фотамастакі!
Вось мы і прыйшлі аднойчы
На плаціну да ракі.

Гул турбін спакойны, роўны
Па-над берагам вісеў...
— Бачыце, як тут цудоўна! —
Так начальнік нас сустрэў.

Сапраўды, кругом прыбрана
Ўсё стараннаю рукой.
Станцыя бялюткім станам
Красавала над вадой.

Вокны доўгія, шклянныя
Прыглядаліся на дол.
І слупы, як вартавыя,
Уздымаліся вакол.

Раптам наш маленькі Ўладзік —
За начальніка руку:
— Пакажыце нам вы, дзядзя,
Бераце святло адкуль?

«О, хоць ты маленькі ростам,
Ды герой ў свае гады.
Ну, калі сказаць вам проста, —
Дык вось з гэтае вады.

Сілы ж у вадзе без ліку,
Трэба толькі рады даць.
Вось у чым сакрэт вялікі —
Як святло з вады узяць?

Мы пусцілі ў ход машыны.
Прылажыў і рукі люд, —

Гэтай земляной плацінай
Супынілі рэчку тут.

Ход далі часова збоку
І, як прадугледжваў план,
За плацінаю глыбокі
Пракапалі катлаван.

Змацавалі грунт надзейна
І падмурак там як след,
А пасля злажылі сцены,
Што цяпер глядзяць на свет.

Моц не ў сценах жа адзіных,—
Праўда, нельга і без іх,—
Моц у гэтых вось турбінах,
Што святло даюць для ўсіх.

Ўладзік! Моц у іх такая,—
Можа ўсіх падужаць нас.
Як даюць яе — пазнаеш,
Як пяройдзеш ў шосты клас.

Як святло ідзе далёка,
Напаўняе правады...
Гэты шчыт, такі шырокі,
Што загадчык, сапраўды.

Хай тут ручак небагата,
Толькі сэнс у іх адзін:
Крутнеш гэту — светла ў хатах,
Крутнеш гэту — меле млын.

Скрозь: у стайнях, у аборах —
Сіла нашага святла!
Ой і знала ж вёска гора,
Як з лучынаю жыла.

Скрозь як ёсць мы абхадзілі,
Кожны шмат чаго пазнаў,
Здымкаў самі нарабілі,
Некалькі й начальнік даў.

Мы ішлі дадому жвава,
Ледзь не беглі, сугрунём.
Будзе ў нас раздзел цікавы,
Шмат цікавага кругом.

Паказаць ужо не сорам,
Што ў музеі ёсць у нас.
Пра даўнейшае ёсць гора
І пра слаўны наш калгас,

Як узняўся дух народны
І жыццё пайшло наноў,
Як прыйшоў Кастрычнік родны
І прагналі мы паноў.

Як калгасаў быў пачатак
І пасля як расцвілі,
Як пабілі немцаў-катаў
На знявечанай зямлі.

Паказалі мы герояў
І здабытак наш увесь,
Што завём сваёй красою,—
Нашы фермы, нашу ГЭС.

Сад у поўным красаванні,
Гоні ліпавых алей...
Ды паўстала ў нас пытанне,
А што ж будзе ў нас далей?

Што калгас збудуе, здзейсніць,
Як ён будзе выглядаць,—
Старшыню мы ў свята песні
Папрасілі расказаць.

— Церплівейшымі вы будзьце!—
Кінуў нам ён у дакор.
— Ну, ды лад, пакуль збяруцца
І зацягне песню хор,

Раскажу вам гэтым часам.—
Ён на ўзгорак нас прывёў.

— Паглядзеце, што калгасам
Зробім мы за сем гадоў.—

Разгарнуў ён план старанна
Ды павесіў між кустоў.
План увесь размаляваны,
Шмат азначана будоў.

«Каб калгас расцвіў красою
І было не сорам нам,—
Вунь, дзе жыта над ракою,
Цэнтр калгасны будзе там.

Між алей дзівосных, новых,
Што пасадзім там як след,
Узвядзем мы адмыслова
Клуб, праўленне, сельсавет.

А навокал іх атуляць
Двухпаверхіх, не малых,
Можа, сем ці дзесяць вуліц,
І не горш ад гарадскіх».

Старшыня абвёў рукамі:
— Так раскінецца сяло!..—
А прад нашымі вачамі
Ўсё, здавалася, расло:

Паркі, вуліцы і пляцы,—
Пабудоў патрэбных шмат,
Быццам белыя палацы,
Школа і дзіцячы сад.

Стадыён пад сінім борам,
Яслі самым малым,
І калгасны санаторый,
І гасцініца гасцям.

І пад самым небам вышка,
Каб спявалі ўсе дамы.
— Будзе ў нас не горш ад Мінска!..—
Старшыні гаворым мы.

І хоць ён закончыў слова,
Нас не мог ніяк спыніць.
Мы давалі прапановы,
Што яшчэ і як зрабіць.

Трэба вышку нам такую,
З парашутам каб скакаць,
Дом, каб кніжку там любую,
Хто захоча, мог дастаць.

І басейн з вадой гарачай,
І гараж, і іпадром.
А чаму нам не адзначыць,
Дзе зрабіць аэрадром?

Старшыня сказаў нам: «Справу
Многія тут узнялі.
Ды,— ўсміхнуўся ён ласкава,—
Вы занадта ўжо ўзялі.

З часам будзе ўсё, вядома,
Ды парадак трэба знаць.
Будаваць аэрадромы
Можна трошкі й пачакаць.

Пройдуць зімы, пройдуць леты,
Хопіць працы ўсім рукам.
Не зрабіць адным нам гэта.
Зробім шмат,— канчаць жа вам!

Каб сто год пражыў, здаецца,
Працу б я знайшоў заўжды!
А куды вас кліча сэрца?
Імкнецца вы куды?»

Толік наш, спусціўшы вочы,
Адказаў за ўсіх за нас:
— Працаваць мы дома хочам,
Любім родны мы калгас.

Скончым школу — і за працу,
Не прапусцім нават дня.

— Хто б куды хацеў падацца? —
Нас пытае старшыня.

Янка кажа: «Паляводам».
Юрка: «Я б на ГЭС падаў».
Толік: «Толькі садаводам».
Я: «Шафёрам!» — адказаў.

«Я б цялятак гадала, —
Ленка кажа, — мой настрой...»
Чуем: «Кветкі б я саджала», —
Голас Настачкі малой.

«Рыб разводзіць!» — кажа Петрык.
Сцёпка: «Буду будаваць!»
А Міхась: «Што тут у нетрах,
Мне б хацелася пазнаць».

Той — асфальтаваць дарогі,
Той — палешыць якасць дрэў...
Не знайшлося з нас нікога,
Каб нічога не хацеў.

Старшыня наш рад, смяецца,
Хваліць хлопцаў і дзяўчат:
— Дзякую вам шчыра, дзеці,
Будзе з вас і добры лад.

Земляробы і паэты,
Слаўце ўсе зямлю сваю!..
А прыгожы план вось гэты
Я ў музей ваш аддаю.—

З песняй дружнаю, вясёлай,
Што гула на ўсе лады,
Да сябе ў музей, у школу,
Мы вярталіся тады.

План паважна мы прыбілі
Ды глядзелі многа раз.
Ім такі раздзел адкрылі:
«Што далей чакае нас?»

Шмат што сёння, быццам казка,
Можна будзе ў нас сустрэць.
Прызджайце, калі ласка,
На музей наш паглядзець.

Працавалі мы старанна.
Можа, ўмельства не было,
Толькі верце, што аддана
Любiм мы сваё сяло.

Пра яго не чулі, мусіць,—
Гэткіх сотні, не адно,—
І на карце Беларусі
Ледзь прыкметнае яно.

Быццам кропелька малая
Па-над стужкаю-ракой,
Бессмяротная, жывая,—
Ўся Радзіма ў кроплі той!

1961 г.

КІРЫЛ ПРАКОПАВІЧ

*Герою Савецкага Саюза
і Герою Сацыялістычнай Працы
Кірылу Пракопавічу Арлоўскаму*

Ён вельмі паважае ранне,
Нясе яно шмат новых мар.
Яго ты знойдзеш на світанні —
Ідзе, нібы зямлі ўладар.

Ідзе, што з крэменю адліты,
У кроплях срэбнае расы.
І хіліцца насустрач жыта,
Шумяць пшаніцы і аўсы.

Як малако, бушуе грэчка,
Нябачна, спыніцца калі.
І каштаны ўздымаюць свечкі
Не ў ласку неба, а зямлі.

Ён бачыць справу рук народных,
Ён ласкі не чакаў з нябёс,
І гэта блізка, любя, родна
І дорага яму да слёз.

І хоць пагараваў на свеце,
Але сябе, свой лёс знайшоў.
Прыемна чуць, як шэпчуць дзеці:
— Кірыл Пракопавіч пайшоў.

Няма між іх галодных, босых,
Сышла галеча ў небыццё.
Не так калісьці давялося
Яму ісці ў сваё жыццё.

Улетку зрэб'е апраналі,
Кажух на трох, калі зіма.
Сяло іх Мышкавічы звалі,
І гэта, мабыць, недарма.

З мякінай хлеб, — які там скорам! —
Ён што камень для жыватоў.
Як мышы, збіўшыся па норах,
Сядзелі людзі між пяскоў.

Такіх няма пакаленняў
Прайшло, — а дзе іх знойдзеш след? —
Пакуль Кастрычніка праменні
Не асвятлілі цэлы свет.

Чырвоны сцяг высока ўзвіўся,
Ударыў новых маршаў гром, —
І светлы шлях тады адкрыўся
Перад Кірылам-юнаком.

Я на яго гляджу сягоння:
Ды ён і зараз не стары,
Хай пабялілі яго скроні
Гады, як тыя маляры.

Аб поўнай марыць перамозе,
Ступае цвёрда, як салдат,
Ён не прыпыніцца ў дарозе,
Хоць іх было, нялёгкіх, шмат.

Калі еў вочы порах горкі,
Калі ліліся пот і кроў...
І на грудзях яго дзве зоркі —
Героя працы і баёў.

Ён быў заўжды адданым сынам,
І будаваў, і бараніў...
Год дзевятнаццаты. Краіна —
Уся ў змаганні і агні.

І ён, галодны і лапцюжны,
Пазваў на бой сваіх сяброў.
І шляхта іх пазнала мужнасць
Сярод разгневаных бароў.

Ад партызанскіх спраў геройскіх
Паенчыў і няма пан.

Ім даўся ў знак Кірыл Арлоўскі
Як храбры Муха-атаман.

Дамоў пад зоркай пяцікутнай
Вярнуўся ён цераз гады.
На месцы Мышкавіч пакутных
Калгас «Рассвет» узнік тады.

Пайшлі часіны дзён спакойных,
І з працы не пазнаць сяла,
І можна б жыць — і жыць цудоўна, —
Але на свет чума прыйшла.

Ну як уседзіш у хаціне,
Свой збудаваўшы дабрабыт,
Калі чумы гняздо ў Берліне
І наступае на Мадрыд.

Кірыл згадзіцца з тым не можа,
Ён мае разрахунак свой —
Што і «Рассвету» ёсць пагроза
Ад погані далёкай той.

Іспанія ў агні пажараў.
Інтэрнацыяналістам ён —
На Эбра і Гвадалахары,
Паміж штурмуючых калон.

Стаяў насмерць на барыкадах,
Гранатамі драты ірваў.
Ён біўся мужна за Грэнаду,
«Грэнаду» між баёў спяваў.

Крывяніла, як адыходзіў,
Яму ў грудзях ад горкіх ран,
Ды з той часіны назаўсёды
На вуснах кліч: «Но пасаран!»

Ён верыў, свет чума не скасіць,
Ды ледзь дамоў вярнуцца мог.
Спачыць нядоўга давялося, —
Прыйшла чума аж на парог,

Раздаўшыся смяротным кругам,
І ў кут яго праклала шлях:
Ударыла вайна над Бугам,
Аж скаланулася зямля.

Кірыл аб мірнай працы мроіў,
Ён бачыў, як мажнеў калгас,
Ды трэба брацца зноў за зброю,
І больш сурова ў гэты раз.

З чумой рашуча трэба скончыць,
Каб знік яе назаўжды след,
За поле біцца і за сонца,
За родны кут, за цэлы свет.

І хутка паляцела слава,
Як ваявалі змагары,
І не падлічаць іхняй справы
Ані палеткі, ні бары —

Забойцаў, грозна пакараных,
Машын падбітых і гармат,
І эшалонаў падарваных,
І ў турмах разарваных крат.

А пра Арлоўскага-героя
Гудзеў увесь бязмежны бор,
Ён дзень і ноч не знаў спакою,
Ані ў завеі, ні ў віхор.

Але ў вайны свае размовы,
Чакае, што ні крок, — абрыў.
І пад канец тых дзён суровых
Паранены ён цяжка быў.

На момант думка: «Што ж,
памерці?»

Не! Ён не згіне. Ён жыве,
Ён чуе, як бунтуе сэрца,
Як думка прагна за ве:

«Ідзі пад сцягам перамогі,
Ідзі да родных ты палёў,

Яшчэ не ўсе прайшоў дарогі,
Не ўсе палеткі абышоў.

Цябе сустрэнуць і абдымуць...»
...І вось аднойчы раніцой
З мяшком салдацкім за плячыма
Ў «Рассвет» з'яўляецца герой.

Глядзіць, — няма таго, што кінуў.
Нібы ў зямлю калгас ўвайшоў:
Адны зямлянкі, ні хаціны.
Ані тых коней, ні кароў.

Але ў грудзях хапала гарту,
Было яму не ў навіну
Збіраць па частцы першы трактар
І першы зруб па бярвяну.

За ўсё як ёсць натужна брацца,
Ледзь не лажыцца на раллі,
Збіраць насенне па зярняці,
Каб каласіліся палі.

І зносіць сена па бярэмю,
Каб з кормам быць сярод зімы,
Расшуківаць цялят на племя,
Прывозіць ажно з Кастрамы.

Ён ведаў, што нялёгка будзе
Узняць зямлю з-пад дзірваноў,
Але за ўсё ўзяліся людзі, —
І ўстаў калгас на ногі зноў.

Аб тым, што ён багаты хлебам,
Што ўсе жывуць у ім як след,
Мне гаварыць, відаць, не трэба,
Радзіма знае пра «Рассвет».

І пра умельца з Беларусі
Я многа чуў ад шмат каго,
І я ўсім сэрцам ганаруся,
Што блізка ведаю яго.

А мне падказывае памяць —
Вось уладар зямлі сваёй.
Гляджу, як сцежкамі-шляхамі
Ідзе ён роснай раніцой.

Аб поўнай марыць перамозе,
Ступае цвёрда, як салдат.
Ён не прыпыніцца ў дарозе,
Хоць іх было, нялёгкіх, шмат.

Яшчэ вачыма маладымі
Ён углядаецца да зор.
Лясы і горы за плячыма,
Іспанія і родны бор.

А перад ім яснее неба,
А перад ім — машын гудкі.
Насустрач — поле, поле з хлебам,
Насустрач — дзеці, як званкі.

Насустрач — маладосць, вяселлі,
І песень гром, аж дол гудзе.
Паміж садоў з іх буйным хмелем
Кірыл Пракопавіч ідзе.

1964 г.

З М Е С Т

ВЕРШЫ

Прысяга сэрцам	7
Мой край азёрны	8
У сям'і з'яднанай	9
Дарагая Беларусь	11
Вясёлка	12
Ручай	13
Кропля	15
Бяроза... Бяроза...	16
*** Вось і лета сышло...	17
*** Чырваніць, чырваніць...	18
Белы барабаншчык	19
Камсамольскія сэрцы	20
Валатоўкі	23
*** Мы хочам...	24
На літоўскай зямлі	25
Ледаколу «Ленін»	27
Розум	28
Развітанне	29
У краі зялёным...	31
Паэзія	32
Аб крытыцы	34
Ты, мая пчолка	36
Пра вочы	38
Чаго не даклярую...	39
Са Стакгольмскага сшытка	40
1. Мы з Хірасімы	40
2. Апошняе пасланне Фрэдэрыка Жалію-Кюры	42
3. Размова з небам	43
4. Паходня міру	44
*** Не пытайся пра гэта...	46
Родныя словы	48
Пачатак	49
Слёзы	51
Вясновая кніга	52
У палескай глушы	53
Сем дубоў	55
Серп	57
Жорны	59
*** Хоць часу перажыта многа...	61
*** Зялёны клён лістотай гушкаў...	63
Чорны хлеб	64
Чакаю садоў красавання	66
Лазня	67
Жалезная заслона	69

З юнацкіх дзён	70
Іржа	71
Ах, што гэта за дзяўчына!.. . . .	72
А мы з табой не галубкі...	73
*** Снег. Сняжынкi, як пушынкi...	74
Раённы кавалер	75
*** З нас кожны памыляцца можа...	78
Звадыяш	79
Парада	80
Калі на ўсход я ранкам гляну...	81
Сцяжынка пад Нью-Йоркам	83
На чужыне	85
Вайсковы аркестр на Брадвей	87
Караблі на Гудзоне	89
Харыкейн	91
Маякоўскі каля Бруклінскага моста	92
Бярозавы гай	94
Як мы размаўлялі са шпаком	95
Сапраўднаму амерыканцу	98
Музыкант	101
Былыя гаспадары	103
Побліз марожаншчыка	104
Развітанне з пакоем	106
Дрэўца на небаскробе	108
Рок-н-рол.	109
Белы, паганы грыб	110
Нявыказанае выступленне на Генеральнай Асам- блеі	111
Плаці!	114
Какарэка	115
«Свабодны свет»	117
Таварышам, што засталіся за акіянам	118
Сярод акіяна	120
Пісьмы	122
Бусел	123
Вераснёўскія вятры	125
Замалёўка	126
Гайна!.. Гайна!..	127
Зімовае	128
Агні	129
Латышскія стралкі	131
Ля помніка Райнісу	132
Не старэць!	133
Ледзяны палац	134
Чорнае мора, Балтыйскае мора...	136
Беларускія шахцёры	138
Спячоўка	139
Зайздрасць	140
Пенсіянер	141
Нішчыцца турма	143
Шчасце	144
Птушніца	145
Клопаты	146
Яблыня	148

Май зялёны на парог	149
*** Як пабачу тыя бровы...	150
Ветраная	151
Вецер і бура	152
Александрына	155
Калі прыеду	156
*** З-пад сосен бору...	157
Два бальшакі	158
Нашымі вачамі	163
Ай-я-ёй!	172
*** А ці не досыць вам, здаецца...	173
Пасланне ў Кіеў	174
Што мне мілей...	178
Франтавыя дарогі	179
Камунары жывуць!	181
Му і Рана	183
Высокія хвалі	184
Мая радаслоўная	185
Ноч	188
Жывая вада	191
Размова дамоў	192
Я выспу ведаю між бору...	193
Услед за сонцам	195
Першы крок	197
Салдацкія думы	198
Начоўкі	200
Начальнік стала	202
*** Стаім з табою мы ў жыцці перад вякамі сі- німі...	204
Каму — вядома...	205
*** Калі мільёны паміралі...	206
*** Ты кажаш, што маршчын няма...	207
*** І сёння ў памяці не згасла...	208
*** На вельмі доўгім перагонне...	209
*** Зацерушыла каляіны...	210
*** Што мне парадзіць, што зрабіць...	211
*** Мне распознаць яшчэ не позна...	212
Білетная каса	213
З панядзелка да суботы...	215
*** Раней ты шчыраю была...	216
А ты прыгожа, як рабіна	217
Дзяўчо	218
Пісьманосец	219
На станцыі Орша	220
На рыбалцы	221
Непрыкметны	222
Хваляванні	223
Зерне	224
*** А я любіў за ўсё найболей...	225
Цхалі	226
Трубі, мой бор...	227
*** Гамоняць клёны на шляхах...	229
Цягнікі	230
Сляды	231

Вятры	232
*** Жывём часінаю такою...	233
*** Яшчэ плывуць ракою крыгі...	234
Пасля дажджу	235
*** Усім вясна дала работу...	236
Сэрца і гадзіннік	237
*** Гаічу ў сяброў паблізу мора...	238
А чым магу я пахваліцца?	239
*** Не страшны здзекі, ні турма...	241
Што за дзіва?..	242
Мары	243
Усё апісалі паэты	244
Адшчапенец	245
Бачу я ўсюды Веру Харужую...	246
Двухтысячны год	248
*** Дзень мне векам здаваўся...	250
*** Стаю задумлівы...	251
Што ты, Месяц, вырабляеш?	252
Зязюленька	253
Зайздроснік-максімаліст	254
Чорным па беламу	255
Камандзіровак многа...	256
Прамоўца	259
Падкінь	261
Па сакрэту...	262
Верасень	263
Родная песня	280
*** Мой край у росце. Мы ў паходзе...	281
Зямля і чалавек	282
У Шушанскім	283
Сонца	285
Рай	286
Аб сумленні	287
Пошукі тэмы	288
*** І мне не разабрацца ў вершы...	290
Прыгожы чалавек	291
Ноч у валрэўкоме	292
У мікрараёне	293
Лясныя музыканты	294
Сваты	296
*** Глядзіце, зрокам як абняць...	297
*** Здавалася, што сонца звонка...	298
Вада	299
*** Я ведаю, не буду новым...	300
На перадавой	301
*** Ісці да мэты — ўстаць да ўсходу...	302
*** Глядзіш на хлопца — што за ліха...	303
*** Ёсць шмат сабою закаханых...	304
Гарбуз	305
Певень	306
Слава	307
Шэрая гадзіна	308
Ступа	309
*** Радок габлюеш і стругаеш...	310

*** Прыходзь, прыходзь жа раніцой...	311
*** Калі казаў табе: «Люблю»...	312
*** Аседзішся. Спакой і ціш...	313
Цэнтр Азіі	314
Каля юрты	315
Чабан	316
Енісей	317
Дзіўнагорыя	319
Слова пра дзяўчыну-агранома	320
Крэпасць над Бугам	323
Багата, родная ты мова...	324
*** Бадзёры я і рухам шустры...	325
За акном пажар зялёны	326
Адрасы	327
*** Вось узялі, падсумавалі...	328
Я вас аднолькава люблю...	330
У навальніцу	332
Нагарода	333
Кропля крыві	334
*** Ёсць людзі цвёрдага спакою...	335
*** Нямала і ў яго клопотаў...	336
Красаванне	337
Струны	338
*** Вясна ўжо гурбы з ніў карчуге...	339
*** А мой даўно імкнецца верш...	340
Манюка	341
Як час мяняецца і людзі...	343
Пільшчыкі	344
*** З нас кожны кругагляд свой мае...	345
*** Люблю вітаць вясны спатканне...	346
*** Ад цябе не прыходзяць лісты...	347
Грузінская песня	348
Не хачу	349
Магіла невядомага салдата	350
Скаргі зямлі	351
*** Да старэчых дзён маркоты...	353
*** Пражыць, як гавораць,— не поле прайсці...	354
*** Прыйдзе час, такіх не будзе...	355
А ты ідзі!	356
З глыбінь грудзей	357
*** Калі ўвечар скончыш працу і дадому ты ідзеш...	358
*** Ты шчодрая, зямля-планета...	359
Цяжкі настрой	360
Крыўдна	361
*** Куды, маладосць, адыходзіш упрочкі...	362
Бярэзінскі запаведнік	363
З дзён маленства	366
Валрэўкомаўскі кур'ер	369
Я чалавек	371
Агні Кастрычніка	373
Імя	374
«Палкоўнік»	376
Камень	378

Размова з Дзвіною	380
Будзь верны!	381
*** Здзіўляе цудам разнастайным...	382
*** Свет, ён вялікі, бязмежны...	383
*** А думы, думы роем-роем...	384
Імем рэспублікі	385
Добра ўсюды нарадзіцца...	386
Сталасць — не старасць	388
Шчаслівая гадзіна	389
Шлях песні	390
*** Ды, мабыць, я і не адзіны...	391
Парог	392
Я прашу цябе, мастацтва...	393
*** Гаворыш ты, што зніклі краскі...	395
*** Я не магу таго забыцца...	396
А дзе яна?	397
Белы рамонак	398
*** Цябе я зваў заўсёды мілай...	399
*** Ты шчодры будзь! Хтось не забудзе...	400
*** А восень найзванчэй, чым далей...	401
*** Я сяджу над радком. Хіліць вецер кусты...	402
Скрыпка	403
*** Ты ўся ў трывозе, маладая...	404
*** Восень, бабіна лета, лёг туман на траву...	405
*** Жывуць, на жаль, такія шэльмы...	406
Пляткар	407
Дудар	408
З ветрам нарадохрыст	409
*** Сусвет, ён мае сваю мову...	410
*** Адкуль вятры паналяцелі...	411
Кара	412
*** Сэрца тугою нязведанай поўнячы...	413
Гора — горы	414
Тайны	415
Характары	416
Як іграюць зайчыкі...	417
Ташкент — ты ў сэрцы!	418
*** Бомбы, снарады і газы шугаюць...	421
Дыпламат	422
Сцяна крамлёўская	424
А Ленін нам кажа...	425
На сваёй зямлі	427
Першы камісар	429
Ячэйка	430
*** Паміж ляснымі шатамі...	431
Лясныя рыцары	433
Салдат рэвалюцыі	435
Ветэран	437
Таварыш	439
Герой	440
Пра чырвоную зорку	442
Партызанскі тэлеграф	443
Паміж пахіленых бяроз	444
*** Я чую, як коціцца...	445

Курганы славы	446
*** «Джы-ай» ваюе. Што ён стрэне?.. . . .	447
*** Мы выйшлі з цямноты, нядолі і гора... . . .	448
У трубы трубіце!.. . . .	449
Пяро	450
*** Ну я, вядома, не герой...	451
Свята	452
Жыццё — карабель	453
У шарую гадзіну	454
*** Яно чым далей-болей...	455
*** Дзе ад старасці падзецца...	456
Сповідзь	457
*** Калі ў бядзе ты вінаваты...	458
*** Паэт, часоў сваіх дзорца...	459
*** Толькі ранне ў вокнах...	460
Позняя восень	461
*** Снягамі з поўначы задзьмула...	462
*** Відаць, ніколі не забыцца...	463
*** Няхай бы лепей быў мароз...	464
Як плакалі лісты...	465
Ніцая вярба	466
Асенні вецер	467
Гэта маё сэрца	468
Купалаўцам	469
Чырвоныя следапыты	470
Пераўтварэнне	471
*** Каму Памір, каму Ай-Петры...	472
Не заставайся ты адзін...	473
*** Зямля! Гляджу на ўсё жывое, гляджу на дрэвы, на траву...	474
*** Крыніца побліз маёй вёскі, схаваная ў густым трысці...	475
*** А ўсё яно ідзе з малога...	476
Вернасць	477
*** Спачатку выблісне жаданне...	478
*** Якімі б ні ішоў шляхамі...	479
Быў я селькорам	480
Стары горад	481
*** Каб розум перабраць я мог...	482
Хлеб	483
У Ленінградзе	484
Ода зубру	486
*** Вядома мне: яно не нова...	488
*** Ну што ж, вядома, пастарэў...	489
*** Вечар ціхі, зоры ў зборы...	490
*** Задума першая мая...	491
*** А я сабе азначыў зорку...	492
*** Больш не магу. Даю зарок...	493
*** Ніякіх вестак, дзень не першы...	494
*** Я перажыў трывог нямала...	495
*** Хочаце верце, а можа й не верце...	496
Ноч	497
Чакаю...	498
Заявы	499

Скнара	500
*** Мастацтву ў нас прастор вялікі...	501
*** Дзяруць, бывае, дарма глотку...	502
Аэра	503
Ізноў размова з буслам	504
Чарговая размова са шпаком	505
Як мая бабка на Ефрасінню хадзіла...	506
Я адтуль...	508
Не спіцца...	509
*** Свайго мы жыцця піянеры...	510
*** Бывае, што хтосьці пакіне свой дом...	511
*** Выйсці б, стаць плячом да гораў...	512
*** Клапот нямала і ў салдата...	513
Як маладыя мы жылі	514
*** Ішлі мы з вёсак, з плошчаў, з вуліц...	515
*** Мы слёз не бачым у герояў...	516
*** Казалі: куля тваё сэрца...	517
*** Ах, каб як вы ні хацелі...	518
*** Калі мы ў прасторы выходзім вясною...	519
Даруй!	520
*** То дзень, як ноч, то раптам просінь...	521
*** А песня — жаўранак нібыта...	522
*** Гляджу на дуб я на зялёны...	523
*** Ах, як добра мне сягоння...	524
*** Не верце часам свайму воку...	525
Сяджу я ў архіве...	526
Хвароба	528
*** Мы свет аджыўшы руйнавалі...	529
*** Як да бярна бярно кладзецца...	530
*** Мы змалку крыўдзімся нямала...	532
*** Пад вераснёўскімі лістамі...	533
*** Свайго ты слова не стрымала...	534
*** А час імклівы недарэчы...	535
Прыезджай	536
*** Прамчаліся дні, адшугалі...	537
*** Я чую жарты, бачу ўсмешкі...	538

ПАЭМЫ

Голас сэрца	541
Наш музей	557
Кірыл Пракопавіч	593

ПЕТР УСТИНОВИЧ БРОВКА
Собранне сочиненій в семи томах
Т о м 3
Стихи. Поэмы
На беларусском языке

Рэдактар Р. І. Барадулін. Мастак М. Р. Казлоў.
Мастацкі рэдактар Л. Я. Прагін. Тэхнічны рэдак-
тар Т. М. Сокал. Карэктар Я. Ф. Харко.

АТ 10298. Здадзена ў набор 27/XI 1975 г. Падп.
да друку 8/VI 1976 г. Тыраж 13 000 экз. Фармат
84×108^{1/32}. Папера друк. № 1. Ум. друк. арк. 32,34.
Ул.-выд. арк. 20,24. Зак. 2816. Цана 2 руб. 26 кап.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» Дзяржаў-
нага камітэта Савета Міністраў БССР па справах
выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю.
Мінск, Свядлова, 4

Паліграфічны камбінат імя Я. Коласа Дзяржаў-
нага камітэта Савета Міністраў БССР па справах
выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю.
Мінск, Чырвоная, 23.

Броўка П.
Б 88 Збор твораў у сямі тамах. Том 3. Вершы і паэмы. Мн., «Маст. літ.», 1976.
616 с. з іл.

Том склалі вершы 1958—1968 гадоў, а таксама паэмы «Голас сэрца», «Наш музей», «Кірыл Пракопавіч». За кнігу «А дні ідуць», якая ўвайшла ў гэты том, Петрусю Броўку нададзена годнасць лаўрэата Ленінскай прэміі.

Бел 2

Б 70403-178 падпісное
М302(05)-76